

**HAUTZINGER GYULA**

**EMLÉKEK, KÖNYVEK,  
TANULMÁNYOK**

**Harminc év a tudomány, az oktatás  
és a katonai ismeretterjesztés világában**

**KORNÉTÁS**

**HAUTZINGER GYULA**

**EMLÉKEK, KÖNYVEK, TANULMÁNYOK**

**Harminc év a tudomány, az oktatás  
és a katonai ismeretterjesztés világában**



**HAUTZINGER GYULA**

# **EMLÉKEK, KÖNYVEK, TANULMÁNYOK**

**Harminc év a tudomány, az oktatás  
és a katonai ismeretterjesztés világában**

Kornétás Kiadó  
Budapest

© Kornétás Kiadó, 2023  
© Dr. Hautzinger Gyula, 2023

ISBN 978-615-5937-45-3

Kornétás Kiadó  
A kiadásért felel: Pusztay Sándor ügyvezető igazgató  
Felelős szerkesztő: Vermes Judit  
Műszaki szerkesztő: Odler Péter  
Nyomta és kötötte: Stanctech Digital Kft.  
Felelős vezető: Hermann Nikolett ügyvezető igazgató

# Előszó

A szerző hetvenötödik évének betöltéséhez közeledik. Nagy idő, amely után az ember visszanéz, leltárt készít, mit végzett az eltelt időszakban, mit hagy maga után hátra. Ezek összegyűjtésén, válogatásán túl még meggyőzőbb és hitelesebb a visszaemlékezés, ha pályatársak is csatlakoznak az emlékezőhöz, és megfogalmazzák a véleményüket a korról, amelyet közösen éltek meg, amelyben sokszor együttműködtek, és leírják a véleményüket is kollegájukról. Köszönet mindegyikőjüknek, hogy vállalták a felkérést, ezáltal még értékesebbé téve a válogatást.

Az összeállítás – bár többször történik rá utalás – nem részletezi különösebben a visszatekintő rendszerváltozás előtti, már önmagában is teljes szakmai korszakát. Azokat az évtizedeket, amikor érettebb fejjel hivatásos katonaként, csapatszolgálatát töltve lépésről lépésre emelkedett fel a katonai és szolgálati ranglétrán. Mert az írások-visszaemlékezések már a rendszerváltozás utáni évekhez, a korábbi nagy változások utáni, az úgynevezett „akadémiai” időszakához köthetők. Ez az a kor, amikor a csapatéletet felhagyva egy más korszak, más dimenziók, ha lehet, az előzőeknél még izgalmasabb időszak következett, és minden bizonnyal tart napjaimkig. Így nyugodtan állítható, a szerző nemcsak két rendszert, de két pályát is bejárt.

Az anyag megjelentetése, különösen, az Országos Széchenyi Könyvtár elektronikus könyvtárában mindenki számára való digitális változatban történő elérhetősege egyfajta korrajzként lehetőséget biztosít az abban foglaltak széles körben való megismerésére.

Ezzel az ajánlással teszi közzé a kiadó Hautzinger Gyula és kortársai visszaemlékezését.

*Pusztay Sándor*  
*a Kornétás Kiadó igazgatója*



# Kortársak-pályatársak a korról

**Dr. Végh Ferenc ny. vezérezredes**

## **Mozgalmas katonai pályája**

Amikor fellapoztam a kötetet, elsőként dr. Hautzinger Gyula ezredes egyenruhás képe tárult elélem. Optimista, mosolygós kép néz szembe velem. Tekintete bizakodó, magabiztos. Őlében összetett keze nyugalomról árulkodik. A fénykép azt sugallja, kitárom lelkem, ismerjük egymást. Félszavakból megértjük gondolatainkat, hisz együtt húztunk bakancsot 1967-ben, hittel és becsülettel, eskünkhöz és tisztí fogadalmunkhoz híven teljesítettük a haza iránti kötelességünket. Pályánk néha keresztelte egymást. A fényképen látható „98” dátum arról árulkodik, hogy a fotós a NATO-csatlakozásunk előtt kapta lencsevégre ezredes urat. A tekintet elárulja, hogy egy büszke katona néz bele a lencsébe, akinek sikeres volt a tiszti karrierje, és íme, most nyugállományban eljött az ideje a mérlegkészítésének. Tekintsük át tehát, hogyan élt, mire vállalkozott, mit teljesített élete és katonai pályafutása során.

Gyula pesti, fővárosi fiú, itt nevelkedett az 50-es években, itt élte meg gyermekkorát. A második világháború után nem lehetett gondtalan gyermekkor. Akkor még aligha tudatosult benne, hogy a békés élet helyett az ország a megfélemlítések, kitelepítések, koncepciós perek árnyékában élt. Súlyos ítéletek, emberek elhurcolása, besúgások kísérték a cseperedő kisgyermek mindennapjait. Kora miatt az 1956-os forradalomról sem lehetnek közvetlen élményei. A forradalmat követő konszolidáció, amikor hazánkat a „legvidámabb barakknak” nevezték, összehasonlítva más szocialista országok keményebb diktatúrájával, már hatással volt fejlődésére. Nem felejtette el, honnan jött. A szerény életkörülmények formálták gondolkodását, alakították tudatát. Megható tisztelettel emlékezik tanítóira és tanáraira. A kor szellemének és tiltásainak következtében a hitétől távolabb került, de máig őrzi keresztény gyökereit és tartja hitét. Hamar, már a középiskolai tanulmányai alatt megismerkedett élete szerelmével és későbbi párjával, Csillával, akivel két gyermeket neveltek fel.

Érettségi előtt, mint sokan mások, vonzónak találta a toborzó katonák hívó szavát. Az akkori tiszti állomány nem az elit tanulókból és jó körülmények között



élő fiatalokból verbuválódott. Inkább a középosztály, munkásság, parasztság közepe, jó képességű gyerekei jelentkeztek a tisztí pályára. Közülük a jobb képességűek szép ívű pályát futottak be. Erre az időszakra tehető az új gazdasági mechanizmus bevezetése, az ország gazdasági irányításának és tervezésének átfogó reformja.

Miért akart Gyula katona lenni? Akkor még nem voltak magasztos, elérhető céljai. A motiváció többféle volt, de leginkább a továbbtanulás lehetősége, a sokféle támogatás, a főiskolai rangú tisztképzés, a civil oklevél, a továbbképzés lehetősége, mai kifejezéssel az átlátható pályamodellek voltak a legfontosabbak. A hadseregben az lehetőség, ami szeretnél lenni. Mozgalmas életet élhetsz. A katonai hivatás kiváló emberformáló erő – mondták a toborzók –, a felnőtté, felelősen gondolkodó és cselekvő emberré válás iskolája. A hadseregben amúgy is mindig bizonyítani kell, mondták. Ti vagytok a hadsereg jövője, a mi utódaink. Átveszitek a stafétabotot, nyitva áll elöttetek a világ, hangsúlyozták. Építettek a lelkesedésünkre és az öntudatunkra. A katonatisztképzés nem olcsó mulatság. Hatalmas összegekbe és energiába kerül. Ezért meg kell becsülni a jól képzett katonatisztek, hisz a tisztikar képezi a hadseregek legnagyobb értékét. A befektetett energia pedig visszatérül.

Akkor még Gyula sem gondolta, hogy ez a kezdeti motiváció, a hadsereghez való kötődése életformájává vált, és az élete végéig tart. A sereg egy burok, védőernyő azok számára, akik benne szolgálnak. Fejünkkel és szívünkkel egyaránt katonák maradunk, amíg csak élünk. A hivatás és szakmaszeretet Gyulát is sok egykori bajtársával köti össze. Katonának lenni sűrű tartó magasztos küldetést, tartást jelent. Ezt bizonyítja Gyula írásának minden sora. Tisztte avatása után a beosztásaiban való helytállás és a családalapítás volt a fő célja. Szerencséjére Budapesten kapta első tisztí beosztását. Az 1973-as majd az 1979-es olajválság, valamint a külföldi hitelekkel fenntartott jóléti politika elhúzódo hatása miatt 1982-re államcsőd közeli helyzetbe sodródott az ország. Gyula a 70-es évek végén az akkori Leningrádban, ma Szentpéterváron folytathatta tanulmányait. Ott ismerkedett meg az élenjáró szovjet hadikultúrával, a valóságos szovjet étellel és a brezsnyevi korszak viszontagságaival.

A 80-as években egyre magasabb hadtáp szakmai beosztásokban kamatoztathatta felkészültségét. Gorbacsov új szovjet pártfőtítkár politikája 1985-től megnyitotta az utat a békés rendszerváltozás felé. A folyamat végén, 1989. október 23-án Szűrös Mátyás kikiáltotta a Magyar Köztársaságot, ezzel a korábbi államberendezkedés végleg megszűnt. Befejeződött Gyula néphadseregbeli szolgálata is. Új korszak kezdődött számunkra. Hautzinger Gyulát a rendszerváltozás Veszprémben, a honi légvédelem parancsnokságon érte, ahol a katonák ellátásáért felelős főnökként, ezredesként, parancsnokhelyettesként teljesített szolgálatot. Sikeres és gyors előmenetele volt, amikor már a honvédségben új demokratikus társadalmi rendszerben folytathatta nemes hivatását. A két hatalmas katonai tömb között

enyhült a feszültség, a szembenálló katonai koalíciók kölcsönös elrettentésének, elmérgesedett viszonyának ideje lejárt. 1991-ben megszűnt a KGST, kivonták a hazánkban állomásozó szovjet csapatokat, és valamivel később megszűnt a Varsói Szerződés is. Az erőviszonyok átrendeződtek, és az életünkben óriási változás történt.

Amikor megszűnt a Varsói Szerződés, visszanyertük nemzeti szuverenitásunkat. Gyors ütemben létrehoztuk a nemzeti haderőt. A délszláv válság miatt szükség volt a válságkezelésre, a határbiztosításra, a védelem teóriájának és gyakorlatának kialakítására. A strukturális támadóképtelenség létrejöttével a haza védelme, a békeműveletekben és a katasztrófaelhárításban való részvétel került előtérbe. Eredményesen kezeltük a déli határunk mentén kialakult válságot. Ebből az átalakulási folyamatból beosztásának megfelelően Hautzinger ezredes úr is kivette részét.

Ezredes úr felfelé ívelő pályáján két doktorátust is szerzett, „A katonai gazdasziszt-képzés elemzése és továbbfejlesztésének lehetőségei” címmel 1995-ben sikeresen védte meg egyetemi doktori (dr.univ) disszertációját.

1999. március 12-én a NATO teljes jogú tagjai lettünk. Tagságunk ettől a naptól kezdve katonáink, hadseregeink egymáshoz való új viszonyát, állapotát fejezi ki. A szövetséges haderők az összefogás, az együttműködés és közös cselekvés eszméjét hirdetik. A közös érdekek és értékek mentén szerveződő nemzetközi összetartozás részesei, a világ legnagyobb és legerősebb katonai szövetségének tagjai lettünk. A felkészülés hosszú folyamatában a NATO által 1994-ben útjára indított békepartnerségi program jelentette az áttörést. Az igazi kihívás ettől az időponttól számítható. Új, rendkívül fontos szakasz vette kezdetét a biztonság és védelem kérdésében, ahhoz kapcsolódóan a haderő-átalakítási törekvések megfogalmazásában és elindításában. Korszakalkotó volt, mert ténylegesen magáévá tette a NATO bővítésének gondolatát. Új biztonsági-védelmi filozófiát jelentett. Célul tűzte ki a fegyveres erő demokratikus ellenőrzésének megteremtését, a jogharmonizációt, a védelmi koncepció és a haderő teljes átalakítását. Megismerhettük a NATO működésének, szervezeteinek felépítését, eljárásainak, védelmi tervezési rendszerének, felülvizsgálati folyamatainak rendjét, a béketámogató műveletek lefolyásának szabályait. Megtanultuk a költségvetési tervezés logikai rendjét és tartalmi elemeit. Egyre magasabb szinten valósítottuk meg a gyakorlati együttműködést. A szövetség haderőivel itthon és külföldön közös gyakorlatokon, kiképzésen vettünk részt.

Sokan azonban a NATO-tagságot a honvédség belügyének tekintették. A NATO-erőbiztonsága alatt sem erő, sem akarat, sem elegendő költségvetés nem jutott a haderő fejlesztésére. Egyik kormány sem érezte szükségét annak, hogy reálisan felmérje a haderő helyzetét, az ország haderőeltartó képességét, majd stratégiai

tervet dolgozzon ki egy fenntartható, NATO-normáknak megfelelő haderő létrehozására.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás prioritása, a gazdasági válságok és az Európában végbemenő nagyarányú haderőcsökkentések csak fokozták a haderő belső válságát. A remélt költségvetési növekedést a haderőre fordított források megvonása követte, melynek következtében tovább csökkent a létszám, különböző szervezetek kerültek összevonásra, megszüntetésre. Ezért szövetségeseink (ígéreteink nem teljesítése miatt) nem egyszer már a „potyautas” jelzővel illettek. Az összefegyvernemi harc megvívásához nélkülözhetetlen elemek szűntek meg vagy kerültek a működőképesség határára. Ugyanakkor viszont új képességek is megteremtődtek. Megszűnt a sorkatonaság, professzionista haderő jött létre.

Gyulával együtt engem is mindig örömmel tölt el ez a korszakváltó, sorsfordító időszak, amikor a hadsereg teljes állománya ritkán tapasztalt kitörő lelkesedéssel és illúzióktól sem mentesen készült a NATO-tagságra. Azt reméltük, hogy a tagsággal minden egy-kettőre megváltozik. Magunk mögött hagyhatjuk megszaporodott gondjainkat és egy új családban, ahhoz teljes mértékben felzárkózva, egy modern haderőben folytathatjuk katonai szolgálatunkat. (A kilencvenes években még sok lelkes katonában éltek a fokozatosan lerombolt illúziók.)

Lassan átalakult az erősen lecsökkent haderő. Az értékek új definíciót kaptak. Az új értékek elfogadása mellett a nemzeti tradíciók megtartására is törekedtünk. Gyula az új helyzetben, élve a lehetőséggel megtanult angolul, és javaslatomra elsőként képviselhette a Magyar Honvédséget, így hazánkat az Egyesült Államokban, a NATO norfolki főparancsnokságán. Egyszer ott látogattam meg őt, mint vezérkari főnök. Bepillantást nyertem harmonikus családi életébe, és meggyőződtem arról, munkatársai milyen nagyra becsülték tudását, emberi tulajdonságait. A városban és környékén tett sétánk alkalmával lelkesen mutatta be a hely nevezetességeit, történelmi emlékeit. Élvezettel olvasom pátosztól sem mentes írásait, élménybeszámolóit, melyekből idézek: „Lassan, a magyar himnusz hangjaira kúszik fel először Virginia kék egére a magyar zászló. Mi, katonák feszesen tisztelgünk. Nem láthatják, de lassan könnycseppek gördülnek le az arcomról. Kevés embernek adatik meg, hogy élete során ilyen pillanatnak lehessen cselekvő részese. Büszke vagyok – nekem megadatott” – vallja a NATO-tagságunk tiszteletére tartott zászlófelvonáson.

Ahogy visszaemlékezésében írja, két rendszerben szolgált egyenruhában. A hidegháború katonájaként a feszült nemzetközi helyzetben része volt az állandóan magas harckészültség fenntartásában, a kemény, embert próbáló kiképzés és napi élet, a tiszthiány nagy terhet rakott a hivatásos állomány, így az ő vállára is. Feszült, bonyolult időkét éltünk. A két katonai tömb, a Varsói Szerződés és a NATO szembenállása pattanásig feszítette a húrt. Aztán hirtelen jött az enyhülés, majd követte a rendszerváltozás, ami korábban nehezen elképzelhető változásokat ho-

zott a Magyar Honvédség történetében és Gyula életében is. Azok az évek döntően befolyásolták a honvédség irány- és stratégiaváltoztatását, valamint jövőjét is. Ez idő alatt a Varsói Szerződésből indulva a NATO-ba jutottunk. Megcáfolhatatlan tény, hogy a rendszerváltozás utáni Magyar Honvédség mindenkori katonai vezetőinek a hivatásos állomány együttműködése nélkül nem sikerült volna a haderőt átalakítani. Gyula is lelkesen vett részt a nagy átalakításban, a nagy menetelésben. Szakterületén szorgosan munkálkodott azon, hogyan alakuljon át a haderő, milyen legyen az új nemzeti hadsereg. Még elevenen élnek bennünk a csatlakozás előzményei és eseményei. A szemünk előtt történtek azok a változások, melyek eredményeként a Magyar Honvédség fokozatosan integrálódott a NATO katonai szervezetébe. Részt vállalt annak fontos misszióiban, miközben személyi állománya megújul, szervezete és fegyverzete is modernizálódik, igazodik az új kihívásokhoz és a hadviselés szabályaihoz. Katonáink becsülettel helytállnak, és igyekeznek hírnevet szerezni hazánknak, erősítik a szövetséget és közös biztonságunkat. Ebből a nemes feladatból vette ki részét Gyula, akit az itt-ott megjelenő előítéletek sem akadályoztak abban, hogy a megváltozott társadalmi rendszerben is sikeres legyen. Sőt, nagy ambícióval vett részt az interoperabilitás és kompatibilitás feladatainak teljesítésében, hirdette a szemléletváltás fontosságát, az új értékek befogadásának szükségességét. Pedig ez korántsem volt egyszerű feladat, hiszen a régi tradíciókhoz való ragaszkodás és az új, ismeretlen katonai kultúra megteremtése volt a kihívás. Ez az időszak rendkívül intenzív volt a magyar haderő életében, hiszen ekkor kellett megismernünk azt a rengeteg szabályt, amit a NATO évtizedek alatt kialakított magának. Ezeket a szabályokat nekünk adoptálni kellett a saját rendszerünkbe. Természetesen mindez hatalmas munkát igényelt minden katonai szakterületen. Gyula is eredményesen jutott túl az első próbatételeken. Tapasztalatokat szereztünk, ugyanakkor mi is gazdagítottuk a NATO-t.

Nem tudhatjuk előre, mi lesz tíz, húsz év múlva. Csupán az elmúlt évek alatt rengeteget változtak a védelem és biztonság kérdései. Demokratikus, azonos értekeket osztó országok továbbra is cselekvőképes, rugalmas és hatékony biztonsági struktúrában, széles körű nemzetközi összefogásban érdekeltek, és látják a demokrácia, vele együtt biztonságuk garanciáit. A NATO keresi a választ az új kihívásokra. Folyik a stratégiai és katonai feladatok újrafogalmazása, a világméretű katonai modernizáció. Tovább változik a hadviselés, a technológia, az eszközrendszer, vele együtt a magyar haderő is. Az átmenet mindig azt jelenti, haladni valami új felé.

Az új haderő építésekor nagyon fontos tulajdonság volt a szavahihetőség, kiszámíthatóság, megbízhatóság. Ezekben a tulajdonságokban Gyula barátom példamutató volt. Elszántsága, teljes elkötelezettsége, hivatáссерetete megkérdőjelezhetetlen. A patriotizmus ma is nagy erő, a hazafiságra nevelés továbbra is állandó odafigyelést igénylő feladat – vallja visszaemlékezésében.

Rövid ideig szárnysegédként teljesített szolgálatot Mádl Ferenc köztársasági elnök mellett. Felkérésére tanulmány keretében értelmezte azokat a jogokat, amelyeket részére az alkotmány és az egyéb vonatkozó törvények biztosítanak. Azonban ez a beosztás nem az ő világa volt. Szárnysegédi szolgálata nem is tartott sokáig.

Széles körű érdeklődési körére jellemző, hogy a haderőt érintő minden kérdéstről volt markáns véleménye, javaslata. Többek között foglalkozott a tartalékos katonák szerepével, a tartalékos képzéssel. Hosszasan fejtette ki gondolatait a Nemzetőrsegről.

Gyula kritikus szemléletű katona. Nem hunyt szemet a hadseregben tapasztalt anomáliák felett. Elemző, értékelő munkája, következtetései általában helytállóak. Jól átlátja a haderő útját, változásait. Jók és hitelesek az információcsatornái, ami annak köszönhető, hogy széles körű a kapcsolatrendszere. Mozaikokból építi fel véleményét, melyek tényszerűek. Meglátásai többnyire reálisak. Őszinte, szókimondó ember. Kritikai megjegyzései olykor szubjektív tapasztalatokon alapulnak, kiválthatják az érintettek ellenérzését, ugyanakkor tiszteli mások véleményét.

Aktív pályájának vége felé, 2003–2004-ben részt vett a honvédség iraki missziójában. Egy éven keresztül töltötte be a nemzetközi, lengyel parancsnokság alatt álló hadosztály logisztikai vezetői beosztását. Itt is bizonyította rátermettségét, felkészültségét. Jól hasznosította korábbi beosztásaiban szerzett tapasztalatait. Konferenciákon, beszélgetések alkalmából fejtette ki a misszióban tapasztaltakat.

Gyula missziós tapasztalatai alapján rádöbbsent, hogy a nemzetközi világ újonnan jelentkező feszültségeit nehéz megfékezni, nem lehet csupán katonai erővel legyőzni, mert többnyire nem egymással szembenálló hadseregek között alakulnak ki, hanem láthatatlanok, rejtőzködők, a civil lakosságot, a védteleneket, infrastruktúrák romba döntését célozzák meg. Már szolgálata alatt az aszimmetrikus fenyegetések világméretű veszéllyé váltak, és sürgetővé tették az ellene fellépő országok összefogását, katonai együttműködését is. A terrorfenyegetés nem új jelenség. Az aszimmetrikus hadviselési formák üss és fuss taktikáját felváltja a hibrid háború, a fegyverek és katonák rejtett bevetését használó, a hírszerzésre és a közvélemény manipulálására kiemelten támaszkodó új hadviselési forma. Ezzel együtt jelent meg a kiberhadviselés, melyet az államok – vagy terrorista csoportok – jellemzően kémkedési, diszruptív vagy destruktív céllal, közvetlenül vagy harmadik fél, például hekkercsoportok bevonásával indítanak. A támadások célpontjai közé tartozhatnak az országok létfontosságú infrastruktúráinak, ipari, gazdasági, egészségügyi szektorainak, valamint védelmi ágazatának számítógépes és infokommunikációs rendszerei. Emellett a közösségi médiában és az internetes platformokon egyre gyakoribbak a civil társadalom befolyásolására, vagy akár nyílt megfélemlítésére irányuló ellenséges tevékenységek is.

Gyula számára a barátság, a bajtársiasság nem közhely. Máig élénk kapcsolatot, barátságot tart volt munkatársaival, katonatársaival, külföldi partnereivel. Ragaszkodik a megkötött barátságokhoz, ápolja azokat.

Mint mindenkinek, Hautzinger ezredes úrnak is vannak példaképei. Az általa összeállított kötetben meleg szeretettel emlékezik meg Sanchez amerikai tábornokról. Nagyon tanulságos a tábornok véleménye a rendkívül sok problémával, sebtében összehozott koalíciós erőkről: „Közel az összes nemzet rendelkezett korlátozásokkal. Voltak olyan feladatok, amelyeket egyszerűen nem végezhettek el. Egy idő múlva megtanultam, ha egy intézkedést kiadtam, az vagy késve, vagy egyáltalán nem került végrehajtásra. Más esetekben nem is akarták, vagy nem voltak a szükséges képességek birtokában a kiadásra tervezett parancs végrehajtásának. És minden esetben a saját nemzeti politikai vezetésükhöz fordultak engedélyért.” Majd így folytatja: „Mind a 36 szövetséges nemzet egy masszív erőfeszítés volt demonstrálni a nemzetközi támogatást és együttműködést Irak stabilizációjában és újjáépítésében. Igen! Akkortájt magam is így fogalmaztam: arra volt szükség, hogy 36 szövetséges zászló lengjen a bagdadi főparancsnokság épülete előtt, felmutatva a széles nemzetközi együttműködést.”

Vagy például Martin „Skip” Goode magyar gyökerekkel rendelkező amerikai barátjáról – aki egyike volt azoknak, amikor a „nagy kalandja” idején, első magyarként NATO-tisztként az ezredforduló táján Norfolkban szolgált, baráti kezet nyújtott, és magyar származású feleségével, Paulával segítették beilleszkedését az Újvilágba –, halálakor méltó módon emlékezett meg.

Gyula szívesen és büszkeséggel ír közelebbi, távolabbi rokonságáról is. Hautzinger ezredes urat magával ragadja a történelem. Gyakran látogat meg történelmi emlékhelyeket itthon és külföldön egyaránt. Lenyűgözi a látott tájak szépsége, és a történelem máig ható tanulságait szemléletesen dolgozza fel, ajánlja mások figyelmébe. Sokoldalúságát mi sem bizonyítja jobban, mint a történelmi filmek és a zene szeretete.

Gyula nyugállományba vonulása után is aktív maradt. Él vadászszenvélyének, amikor csak teheti, utazik. A meglátogatott helyek szépségeit, értékeit megosztja az érdeklődőkkel. Szeret írni. Magam is élvezettel olvasgatom élménybeszámolóit, színes útleírásait. Továbbra is élénken érdeklődik a hadtudomány iránt. Konferenciákon, előadásokon vesz részt, ahol kifejti az adott témával kapcsolatos véleményét.

Végezetül Gyula írásaiban markánsan, szemléletesen fejti ki, hogyan élte meg hivatásos katonai pályafutását két rendszerben egy szívvel. Bemutatja, hogyan jutott el az ország a Varsói Szerződéstől a NATO-ig. Olyan korszakváltó időszakot mutat be, amely szemlélteti a haderő egyik szövetségből a másikba történő menetét, a nemzeti haderő kialakítását. Ez az időszak a haderő korszakváltása, új stratégiai szemléletének megalapozása volt.



Írásai kifejezik mély meggyőződését a hazaszeretetről és a katonai hivatásról. Egy korszakváltó, sorsfordító időszakon átívelő életút hiteles közvetítését követelhetjük nyomon. Hautzinger Gyula életrajza a katonai hivatásról, a haza szeretetéről tanúskodik. Elkötelezettsége tanúbizonyságul szolgál arra vonatkozóan, hogy pályaválasztása sikeres és követésre méltó volt.

A honi és külföldi tájak, értékek, a természeti környezet, valamint a különböző kultúrák iránti nyitottsága, érdeklődése kísérte pályafutását. Egészséges büszkeséggel ír önmagáról, ugyanakkor őszinte érdeklődéssel fordul mások felé. A katonai közösséget mint az önmegvalósítás közegét mutatja be. Gyula tapasztalt céltudatossága, kitartása meghozta gyümölcsét. Tökéletes ember, katona lenne Gyula? Nem. Neki is vannak, voltak hibái, amit másként csinált volna, de ezek a hibák nem befolyásolják a róla alkotott véleményeket.

Azért választotta a katonai hivatást, hogy fegyverrel védje hazáját. Jól képzett, elszánt katona volt. Kötelességeit becsülettel teljesítette. Ezért hát az a sokatmondó, magabiztos, mosolygó kép könyvének címlapján. Gyulát és másokat is köszönet illeti a haza fegyveres szolgálatáért.

Megtiszteltetés, hogy köszöntőt írhattam számára.

*(Az MH volt parancsnoka, vezérkari főnöke,  
később hazánk ankarai nagykövete)*

## **Dr. Svéd László ny. altábornagy**

### **A kor, amelyben éltünk**

A laudáció (dicséret, védőbeszéd, méltatás) egy nagyon különleges műfaj. „Stiláris sajátosságai folytán a célba vett személy dicsérése, fölmagasztalása a feladata, semmi más. Miközben persze a világ sokféle, az emberek jók és rosszak, vagy néha jók és néha rosszak, és ha valakiről hitelt érdemlően akar az ember írni, bizony meg kell mondani ezt is, azt is. Mint ahogyan a botnak két vége van, s botorság csak a szépre faragott kimunkált felső részéről írni, figyelmen kívül hagyva az alsó végét, mely néha porban, néha sárban támaszkodik.”

Ezeket nem magam találtam ki, hanem a felkérés megtörténte után próbáltam kapaszkodókat keresni, hogy minél elfogulatlanabbnak tűnjek, és gondolataim hitelesnek találtassanak.

Így bukkantam rá Kincses Károly Török László akadémiai székfoglalójához írt laudációjára. Nekem a tervezett kiadvány elolvasása után ez tetszett meg azok közül, melyeket ezzel kapcsolatosan előkerestem és találtam. A felkérés leginkább

azt tartalmazza, hogy írhatok a korról, melyről olvashatunk, és valamilyen formában átélünk. Megnyugodtam, hisz a laudáció szabályai alól így felmentést kaptam, és végre leírhatom azt, amit ebben az időszakban meg- és átéltem. Ez az időszak, amiről gondolataim közreadhatom, nekem is életem talán legfontosabb, a hivatásunknak eleget tenni akaró korszakát öleli át. Ugyanannak a generációnak voltam és vagyok a tagja, mint a felkérő szerző, akiket még ma is többféle jelzővel illetnek. A „Ratkó-korabeli”, a „nagy” vagy „szendvicsgeneráció” egyformán használt kifejezés.

Egy-két éves korkülönbségtől eltekintve szinte minden paraméterben meggyezünk a szerzővel, ami katonai pályafutásunk korszakait illeti. Persze néhány és nem jelentéktelen eltérés azért van. Én a hosszabb egyetemi képzés miatt később kezdem el a katonai pályafutásom, nem a légierőnél, hanem minden megszakítás nélkül tizenhét évet a csapattagozatban a szárazföldi haderőnél, ugyanannál a szolgálatnál, annak egy ágánál. Majd csak a nagy vizsga, az öbölháború, az egészségügyi feladat sikeres végrehajtása után kerültem „intézeti tagozati” beosztásba, igaz, annak is egyből, a mi szolgálatunk szempontjából, a tetejére.

Ezek persze lényeges különbségek, mert az vitathatatlan megállapításnak tűnik ebben az esetben is, hogy az „üléspont határozza meg az álláspontot”. Mindez persze magyarázkodásnak tűnik, de azt kell feltételeznem, hogy a mi korosztályunkon kívüli olvasó nem biztos, hogy tisztában van és érti, vagy érzi, hogy nem egyet nem értésről, hanem olyan befolyásoló tényezőkről van szó, melyek miatt a korszakok megítélése eltérő lehet. A korszakok közötti eltérés választóvonalánálam az Öböl-háború volt, mely időben számomra egybeesett a régi és az új háttérrel. Teljesen más foglalta le a gondolataim. Talán, amit a lelegején éreztem, az az irántunk, magasabb beosztásban lévők irányában megnyilvánuló, az általam lelkem legmélyéig tisztelt Lőrincz Kálmán idézett szavaiból is kiderül, a bizalmatlanság. Soha nem felejttem, el, hogy milyen feszültségekkel terhesen vártuk akkor Székesfehérváron, érzéseink szerint a vitathatatlanul a megbízhatóság ellenőrzésére megjelent, akkor még politikai államtitkárnak nevezett Raffay Ernőt. Akkor az 5.HDS parancsnokságon már hosszú ideje én voltam a szolgálat főnökök doyenje, vagy egyszerűbben a leghosszabb ideje beosztásban lévő szolgálatfőnöke, ami akkor nagy tiszteletet és elismerést jelentett. Akkor már ezredesként kilencedik éve töltöttem be a beosztásomat, négy nem akármilyen ismert és tisztelt parancsnok – Mórocz Lajos, Török Mihály, Lőrincz Kálmán és Gyuricza Béla tábornokok – vezetése alatt, de a még mindig ugyanazon közvetlen főnököm, Kapus Gyula vezérőrnagy beosztottjaként.

Ez a tény kulcsponthoz, mérföldkő a pályafutásunk történetében. Gyula barátom ekkor seregtest szintű parancsnokhelyettes volt, ugyanúgy, mint az én apámként tisztelt főnököm. Ez az az időpont, amióta gyakorlatilag és valóságban is ismer-



jük és tiszteljük egymást, de igazából kapcsolatunk a jelenlegi szinten a végleges nyugállományba vonulásunk után teljesedett ki. Az akkoriban megalakuló Anyagi-Technikai szolgálat „főnökeit” különböző harcászati és hadműveleti szinteken bizonyos rotációs elvek és szabályok alapján választották, illetve nevezték ki. Székesfehérvárott a hadtáphelyettesre, a veszprémi seregtestnél nem Gyulára esett a választás. Ez nyilván bizonyos szempontok alapján még kívülállóként is kudarcot jelentett, és ez az a pont, ami miatt esetlegesen másképp ítéljük meg az ezután következő történeteket.

Azóta nagyon sokat beszélgettünk sok mindenről, de valahogy mindig kerültük ezt az érzékeny pontot. Véleményem szerint ez az egyik oka, hogy nagyon sok általa tisztelt és nagyrabecsült pálya- és sors-, valamint évfolyamtársa elfordult tőle. Fűtötte a bizonyítási vágy. Mindig a maximumot szerette volna teljesíteni, ami az általa elképzelt karrierképpel nem egyezett, azt nem segítette. Sok mindenben nem értett velük egyet, és nem úgy ítélte meg néhány fontos és meghatározó változást, eseményt, ahogyan ők gondolták, vagy várták. Én most is úgy érzem találkozásainknál, hogy emellett a véleményformálása mellett változatlanul kitart. Talán ezért is fogalmaz kritikusan és a megszokottól eltérően. Ezt a kritikus véleményt volt katonatársai, parancsnokai nem fogadják azonosan.

A szándékaimnál jóval hosszabb bevezető után azt hiszem, át kell térnem a saját korral kapcsolatos emlékeim felidezésére. Annak ellenére, hogy sokan általában azt írják az ötvenes évek elejéről, hogy egy rettenet volt, amivel nem lehet vitatkozni a megtörtént tények alapján, nekem nagyon szép és csupa kellemes emlékeket felidező gyermekkorom volt. Apám katona, anyám a mostani fogalmak szerint háztartásbeli volt. Nagyon kevés emlékképem maradt róluk abból az időszakból, hiszen apám állandóan táborokban volt, és anyám jobbnak találta, hogy ebben az életformában ne vegyek részt. Emiatt jobbra a Tiszabezdében élő nagyszüleimnél tartózkodtam egy szalmafedeles, petróleumlámpás, a Keleti-Kárpátok körvonala, az állatokkal teli legelő és a Tisza folyó főnyes partja által megrajzolt mesekönyvben. Iskoláskoromtól ezek a mese időszakok a nyári szünetekre korlátozódtak, egészen anyai nagyanyám haláláig.

A katonaelet sajátosságaival hamar megismerkedtem. A természet szeretete a biológiához és az élet megbecsüléséhez vonzott. Így lettem gimnáziumi tanulmányaim után, az akkor vadonatúj honvédösztöndíjas rendszer tagjaként – melynek politikai előzményeiről semmit sem tudtam – a szegedi orvostudományi egyetem hallgatója 1968-ban. Katonai alapkiképzésem a III. évfolyamot követő nyári szünetben 28 társammal együtt a sokak által ismert Szentendre fölötti izbégi táborban kaptam meg. Elsőként mi 28-an kaptuk meg az akkor rendszeresített törzsszászlósi, illetve zászlósi rendfokozatot a Magyar Néphadseregben. Innentől számít a hivatásos katonai szolgálatom is, amit az akkori előjáróink a Karikás Frigyes Katonai Kollégiumban éreztettek is velünk. A különböző állománygyű-

léseket és elfoglaltságokat nagy előszeretettel a vizsgaidőszakokban rendezték. Ebből kettőt sohasem feledek. Az egyik kórbonctanszigorlat előtt néhány nappal történt, amikor is egy néhány mondatos parancs felolvasása miatt rendeltek fel, melyben egy őrnagyot tanárnak, egy alezredest pedig főtanárnak neveztek ki. A másik pedig a gyógyszerertanszigorlat előtti „berendelés” volt, amikor is jutalmul részt vehettem a Pécsi Honvédkórház új szakrendelőjének és égési osztályának az ünnepélyes átadásán. Szerencsére mindkét szigorlatom kiválóra sikeredett. Az egyetemet „summa cum laude” minősítéssel fejeztem be, így mint kiválóan végzettet, főhadnagyi rendfokozattal avattak 1974. október 1-én.

Persze ezelőtt már megtörtént az első beosztásba helyezés miatti nagy bizottsági személyi beszélgetés, mielőtt közölték, hogy a kiválóan végzettek választhatnak beosztást. Gyakorlatilag ekkor még minden helyőrségben üresek voltak az orvos tiszti beosztások. Én nagy bizalommal és hittel bejelentettem, hogy Budapestre vagy Szegedre szeretnék kerülni. A bizottság tagjai – melyet az akkori MN egészségügyi szolgálatfőnök-helyettes, dr. Echter Tibor orvos ezredes vezetett – hosszas lebeszélés után megmondták, hogy nekem a legmegfelelőbb a tatai 25. harcokszereg egészségügyi szolgálatfőnöki beosztása lenne. A bizottság egyik tagja, dr. Birkás János orvos őrnagy, aki az előző évben került a tatai 11. harcokszereg egészségügyi szolgálatfőnöki beosztásából Budapestre, megnyugtatót, hogy ott aztán minden rendben lesz. Azonnal lakást kapunk, feleségemnek – akivel az utolsó államvizsgánk közben ugyanezen év augusztusában házasodtunk össze – a belgyógyászati állása rendben lesz akár Tatán, akár Tatabányán, és még azt is megsúgta, hogy a tatai kórházban is tárt karokkal várnak majd bármelyik szakterületen mellékállásba. Ehhez képest egy évig a nőtlenszállón laktunk, feleségemnek még novemberben nem volt állása, és azt mondták neki, hogyha belgyógyász akar lenni, akkor menjen Szabolcs-Szatmár megyébe. Velem pedig a kórházban közölték, hogy katonaeorvosból elég volt az az egy, aki itt volt, nem kérnek belőlem. A laktanyában a bemutatkozás alkalmából nem felejtették el az elsők között közölni velem, hogy „doki, azt tudod, hogy itt már akasztottak orvost”. Mint később aztán megtudtam, a néhai dr. Szánthó Elemér orvos őrnagyra utaltak, akit 1951 januárjában egy 1950 decemberében történt rossz ételkészítési technológia (lekváros tészta) miatt bekövetkezett tömeges hasmenéses megbetegedések miatt, mint az államrend megdöntésére irányuló cselekedetért a hadtápfőnökével együtt felakasztottak.

Miért is időztem ennyit és ilyen részletesen a kezdeti időknél? Azért, mert az egész csapatszolgálatom alatt ez a két vagy három kellemetlen emlék ért a hadseregig. A Tatán eltöltött hét év a nagyon kemény tanulása volt mindkét próbatételi szinten, mind a katonaelet, mind a katonaeorvoslás rejtelmek területén. Ezek nagyon sokszor állítottak szinte megoldhatatlan feladatok elé. Az emberség, a közösség ereje és szeretete, a család akkori fogalmai szerinti érzései, mindenki megértő

türelme, az igazi bajtársiasság átsegített ezeken a nehézségeken. Regény lenne a terjedelme annak, ha minden átélt eseményt papírra vetnék.

Összegezve talán annyit, hogy mindent magamtól tanultam a különböző akkor kiváló szabályzatokból, és szerencsére ezeket szinte azonnal ki is próbálhattam. Karrierem alakulásába nem nagyon volt lehetőségem beleszólni, ugyanis nem nagyon választhattam. Szinte úgy estem bele minden beosztásomba, hogy választási lehetőségem nem volt. Az 5. Hadsereghez nem akartam menni, miután tudtam, hogy akkor a betegellátástól visszafordíthatatlanul elszakadok. Tán rajtam kívül nem volt más orvos, nemcsak a laktanyában, hanem az akkori körzeti orvosi körzetben sem. Emiatt aztán se éjjelem, se nappalom nem volt. A lakótelep szinte minden családjánál megfordultam az otlétem alatt. Szakmai továbbképzésre a Központ Katonai Kórház fertőzőosztályára jártam. Szerencsémre ott is nagy tudású, tapasztalt és szerető közösségbe kerültem. Hiába voltunk feleségemmel orvosok és az akkori viszonyok között a „jól” keresők között, a kettőnk fizetése nem nagyon volt elég a felvett kölcsönök fizetésére, amivel az életünk megkezdtük, no meg az első gyermekünk megszületésével a mindennapi élethez. Akkor egy nagy döntést kellett hoznom. Az akkor bevezetett minden második szabad szombatos hétvégéimet feláldozva, mellékállásba a tatabányai mentőszolgálat kivonuló mentőorvosi szolgálatába léptem. Ez akkoriban persze nem volt engedélyezett a katonák számára, de a csapatorvosok felett szemet hunytak, hisz így a pályán tartás lehetősége biztosabbnak tűnt. Közvetlen parancsnokom engedélye a másik munkaadómnak elég volt. 1976 tavaszán megkezdtem ezt a szép, izgalmas, de kemény munkát. Szakmailag itt tanultam a legtöbbet, de gyakorlatilag az összes pihenőidőmet elveszítettem. Feleségemmel alig találkoztam, a gyermekünk mindig csak az egyik szülővel volt. Feleségem vonattal járt át Tatabányára dolgozni, ahová nagy segítséggel sikerült belgyógyászati állást kapnia. Én hol mentőztem, hol gyakorlaton voltam, és nem mindig értem haza időben. Sokszor fordult elő, hogy a bölcsődében az ajtóra volt kiírva, hogy a lakótelep melyik lakásában találom meg a kislányomat, akit aztán alva, pokrócba bugyolálva vittem haza. A kevés szabadidőnket gyönyörű környezetben – Fényes-fürdő, Vértes és a Gerecse, az edzőtábor, Cseke-tó – töltöttük. A körülöttünk zajló eseményekből szinte semmit sem vettünk észre. A heti vagy kétheti politikai tájékoztatók sémaszövegeit hallgattuk, amelyek kifizetők voltak az egyetemen a szigorú tanrend szerinti oktatásokon és számonkéréseken hallottakhoz és történetekhez képest.

1981 januárja sorsfordító időpont volt az életemben. Ekkor született meg a fiam, és a rá következő napon rendeltek be Székesfehérvárra, ahol a legnagyobb meglepetésemre az akkori MN Egészségügyi Szolgálat főnöke, dr. Vámos László vezérőrnagy és a hadsereg hadtápfőnöke, Kapus Gyula ezredes által vezetett bizottság előtt személyi beszélgetésen kellett megjelennem. Nagyon sokan voltunk

érintettek. A megváltozott ösztöndíjrendszer a megfogalmazók szempontjából kellemetlen feltétele sokkal erőteljesebben jelentkezett, mint ahogyan ezt 1968-ban gondolták. A lényege a rendszernek az volt, hogy az „egy év ösztöndíjért egy év katonai szolgálat” feltétel az 1974-ben beosztásba helyezettekénél most telt le. A hat év egyetemenként szembenálló hatéves csapat szolgálata az elsőként végzett jelentős számú csapatorvosnál – így esetemben is – ekkor telt le, és nagy személyi mozgások indultak be az érintettek között. Voltak, akik megelégedtek és visszavonták leszerelési kérelmüket, amennyiben kórházba helyezték őket, de közel az érintettek felét nem tudták meggyőzni, és elhagyták a hadsereget.

Naivan azt hittem, hogy az akkor már majdnem hét éves szolgálomat megjutalmazza azzal, hogy bekerülök a fertőzőosztályra, sőt ennél nagyobb lehetőségnek látszott, hogy az akkor már épülő Győri Honvédkórház szakmai beindulását felügyelő törzs tagja lehetek. Közben gyötört a gondolat, hogy a szeretett közösséget, a környéket és a betegellátást el kell hagynom. Utolsónak maradtam, és a beszélgetésről visszatérők elmondásából világossá vált, hogy egyik álmom sem válhat valóra. Mindent bevetettek meggyőzésemre, de leginkább a Központ Honvédkórház akkor megbízással ellátott parancsnokhelyettesi beosztását azzal, hogy ideiglenesen, két évre kell a felajánlott beosztást ellátni. Azt láttam, hogy ezen feladat elől nem lehet kitérni. Próbáltam időt húzni a döntésben, de csak egy hétvégét engedélyeztek. Ekkor fordult meg a fejemben, hogy elhagyom a hadsereget. A mentőzés miatt teljesen tisztában voltam a környék üres vagy megüresedő körzeti orvosi állásaival. Közülük a Héreg községben lévő tűnt a legkedvezőbbnek. Feleségem, mint mindig, most is bölcsen segített. Azt mondta, a döntést rám bízta, és a család mindenhová követ, bárhol is legyen a további jövő. Akkor az 5. Hadseregből csak a rengeteg és számomra szinte teljesen érthetetlen és nehéz feladatokat láttam. Ehhez minimum oroszul társalgási szinten kellett beszélni, és a Kirov Katonaorvosi Akadémia egészségügyi hadműveleti tanfolyamának a birtokában kellett lenni. Ezt a feltételt egyébként a személyi beszélgetés során a kibúvársra akartam használni, de nem jártam sikerrel, miután azt mondták, hogy az egyetemen szigorlatoztam orosz nyelvből, és az akadémiára meg be fognak iskolázni.

Azért nyertem egy kis „szép időt” januártól szeptemberig, és 1981. szeptember 1-ével az 5. Hadsereg Egészségügyi Szolgálat főnöke lettem. Új fejezet kezdődött életünk minden terén. Minden rosszabb lett. Feleségem, aki már főorvosként dolgozott Tatabányán, itt alorvosként került beosztásba, és mindent kezdhetett újból bizonyítani. A szép tóparti lakásunk után egy tízemeletes toronyház negyedik emeletén kaptunk egy lelakott, felújításra váró lakást. Én azt hittem, hogy ez ugyanolyan lesz, mint a hadosztály, csak egy kicsit nagyobb és a méretek megnevezése más. Nagyot tévedtem. Egy évig azt sem tudtam, hogy hol vagyok. Az elődöm nem vívott ki sem magának, sem az egészségügyi szolgálatnak

nagy tekintélyt. A másik három hadosztály vezető orvosából kettőnek leszere-  
lési kérelme volt folyamatban. Az általam elhagyott hadosztálynál egyelőre nem  
találták meg az utódot, illetve senki sem akarta elvállalni ezt a beosztást. Abba  
kellett hagynom a mentőzést és a kórházi szakmai napokat, hónapokat. Renge-  
teg időt töltöttünk a helyőrségtől távol, általában évente 250 nap körül. Abban,  
hogy ezt el lehetett viselni és ki lehetett bírni, két fontos tényező játszott szere-  
pet. Egyik az igazi katonai erényekkel felvértezett, tapasztalt és elismert vezető,  
aki jó érzékkel válogatta össze a nyolcvanas évek elejére az azonos korosztályú,  
felkészültségű és az adott szolgálati ágat kiválóan ismerő szakembereket. Eb-  
ből a közösségből aztán a rendszerváltáskor, illetve rögtön utána többen lettek  
MN-szintű vezetők.

A másik seregtestnél, a légierőnél ugyanebből a korosztályból és generációból  
került ki a mi közvetlen parancsnokunkhoz hasonló beosztású vezető. Ekkor mi,  
akiknek még az alezredesi rendfokozatért is meg kellett küzdeni, és kívárni a so-  
runkat – öt évig szolgáltam őrnagyként ezredesi beosztásban – Gyulára nagy el-  
ismeréssel néztünk fel, és valahol irigyeltük is. Ekkor találkoztunk közelebbről  
először, egy akkor már rendszeressé vált seregtest főnöki egyeztetésen. Előtte  
persze az MN Hadtáp Főnökségen, az akkori minisztériumban dolgozók jelentős  
részét ismertük, így Gyula munkásságáról és szép előmeneteléről is hallottunk.  
Akkor és ott magabiztos, tekintélyt parancsoló és felkészült vezetőnek éreztem.  
Meggjegyzem, hogy számomra mindig és most is sokat jelent az első találkozás és  
az akkor szerzett benyomás.

Székesfehérváron gyorsan teltek az aránylag kiszámítható évek. Az év mindig  
egy téli hadosztály szintű gyakorlattal kezdődött, aztán jöttek az értékelő és fel-  
adatszabó értekezletek, amelyek gyakran az éves kötelező hadművelési-harcászati  
béke és háborús kiképzéssel voltak egybekötve, majd a front szintű törzsvezetési  
gyakorlat három lépcsőben. A május és június a szakharcászati gyakorlatokkal  
telt el, ezt júliusban a nyári hadosztálygyakorlat követte. Augusztus a fő szabad-  
ságolás ideje volt, szeptembertől pedig az ellenőrzések időszaka, no meg az év  
zárása következett. Hosszabb pihenőidőm 1988 áprilisától júniusig volt, amikor  
a Leningrádi Kirov Akadémia magasabb parancsnoki hadművelési tanfolyamán  
vettem részt.

Az elmondottakból talán kitűnik, hogy itt aztán még annyi időnk sem maradt a  
körülöttünk zajló világ dolgaival foglalkozni, mint az előző beosztásomban. A vá-  
rost is annyira ismertem, amennyit a lakás és a munkahely között meg lehetett  
ismerni.

A hadsereg utolsó gyakorlatán 1989 januárjában is részt vettem, mint addig  
mindegyiken (még fekvőgipszben is kivittek gyakorlatra) 1975-től. Ez azért is volt  
fontos momentum, mert ezt a pontot érzem én a változások első legfontosabb je-  
lének a hadseregben. Ekkor már folytak a fegyverzet-ellenőrzési és a gyakorlatok

bejelentési kötelezettségével kapcsolatos nyugati megfigyelések. Ezen a gyakorlaton is jóval többen vettünk részt, mint amennyit bejelentettünk, de ezt most le is ellenőrizték, amit előre bejelentettek. Ilyen gyors összepakolást és hazamenetelt még soha sem tapasztaltam. Csak annyian maradtunk a második otthonnak tekinthető Polgárdi helyőrség, Mókus csárda melletti erdőben, amennyinek a bejelentés szerint lenni kellett volna. Éjszaka már elmaradt a szokásos, általában az egész éjszakát igénybe vevő új feladat kidolgozása, és (főleg) a vezetőink izgatottan várták az ellenőrzést. Meg is érkeztek, és életemben először láttam az addigi ellenségből egyenruhás katonákat. Illedelmesen végignézték a körletet, majd megkérdezték, hogy hol van a többi munkahely és az emberek. Próbálkoztak a mieink azzal, hogy nem értik, miért kérdeznak ilyet, amire előhúztak egy életemben először látott műholdas felvételt, amin ott voltak az előző nap hazaküldött sátrak helyei. A látvány megsemmisítő volt, az ellenőrző bizottság elvonult, mi pedig mint a vert had, magunkba roskadva ültünk. Szerintem mindenkinek ugyanaz járhatott a fejében. Gyorsan vége is lett a gyakorlatnak. Azóta csak az M7 autópályáról láttam és látom ezt az erdőt.

A politikából annyit érzek, hogy egyre inkább a folyamatosan romló gazdasági helyzet miatti áremelések magyarázásával és megértésével foglalkoztak. A 80-as évek közepétől megváltozott a politikai oktatás és tájékoztatás rendszere. A kis közösségek közel egyhetes együtt tartásával és a hangulat kipuhításával egybekötött képzés került elrendelésre, gondosan ügyelve arra, hogy se főnök, se alárendelt ne vegyen részt az adott csoportban. Itt a hangulat és a hozzáállás az oktatást vezető személyétől függött. Nekem szerencsém volt, hisz jól felkészült és reálisan gondolkodó embereket kaptunk. Mindkettő megállta a helyét az „új világban” is. Azt is érzékeljük, hogy a hadsereg megbecsülése egyre romlik. Munkánk és elfoglaltságunk miatt nagyon keveset forogtunk a „civil” világban, így csak a külsőségekből próbáltunk következtetéseket levonni. Ennek egyik bizonyítéka az egyenruha viselése volt. A 70-es években nem okozott nehézséget, ha egyenruhában jelentünk meg akár a vonaton, akár az utcán, még Budapesten is. A katonavárosokban ez teljesen természetes volt. Aztán a 80-as évek végére megértük, hogy egyenruhában már nem volt célszerű az utcán mutatkozni.

A rendszerváltás és az 1990-es választások nem érintettek úgy meg, mint ahogyan azt sokan vallják, és hirdetik. Addigi katonai pályafutásom során – leszámítva a tatabányai mentőzést – a társadalomtól elzárta életem és szolgáltam, ezért azt gondoltam, hogy miután lebontották a politikai szervezeteket, és nekünk törvényileg is megtiltották a politikai szervezetekben való megjelenést, új esküt írtunk alá, úgy ezzel talán befejeződik a hadsereg átalakítása. Akkor szerintem nem ez volt az elődleges dolga a „nagy politikának”. Aztán a baj másképp és máshol jelentkezett. Szakmánkba nem nagyon tudtak érdemben beavatkozni, hisz



a puskát mindenütt ugyanúgy kell elsütni, mint ahogyan egy sérültet is ellátni. No de az új vezetők és vezetés bizalmatlansága, ami veszélyérzetet kelt a hatalmat gyakorlóknál, érezhető valósággá vált. Az új honvédelmi miniszter „Mátyás királyos” látogatásai, a politikai államtitkári „beszélgetések” mind ezt jelezték. Ezek a „jelenségek” semmilyen szempontból nem változtatták meg addigi életem és mindennapjaim, helyem és szerepem a szolgálati feladataimban. A rendszerváltás időpontjának tekinthető új, demokratikus választások utáni három-négy hónapban ugyanazt az életet éltem. Természetesen az eltöltött székesfehérvári időben új barátokra, ismeretségre és elfoglaltságra is szert tettünk családommal együtt, melyek könnyűvé és szinte észrevehetetlenné tették a változásokat. Aztán bekövetkezett életem egyik meghatározó eseménye, az irakiak kuvaiti inváziója, mely aztán 1990 augusztusától 1991 májusáig alakította sorsomat, e miatt ebben a sokak szerint meghatározó időszakban én szinte semmit nem éreztem, másval voltam elfoglalva. Ez egy külön történet, melyet sikerült könyv formájában is megörökíteni, így itt nem is írok róla.

Ez volt az az időszak, amit úgy tudok összefoglalni, hogy szerencsém volt, mert az itthoni beharcokból szinte semmit sem érezve végeztem küldetésemet. Gyakorlatilag majdnem kész helyzetre érkeztem haza. Szeretett főnököm nyugdíjas búcsúztatásával megvárták, hogy hazatérjek. Ekkor találkoztam az előkészítésekkel együtt majdnem kilenc hónap után volt munkatársaimmal, barátaimmal, köztük azokkal, akik akkora már magas beosztásokba kerültek. Új főnököm egy ragyogó, sokszínű, minden alsóbb szintű beosztást megjárta mérnök ezredes lett, akivel közvetlen és baráti kapcsolatban kezdtünk el dolgozni. A háborús küldetésem miatt mindenki részéről éreztem a tiszteletet és a megbecsülést, és most már nem csak a szigorúan szakmai dolgokban kérték a véleményem.

Aztán eljött 1991 októbere, amikor is az MH Anyagi-Technikai Főcsoport főnöke személyesen Székesfehérvárra jött, és ott egy beszélgetésen tájékoztatott arról, hogy az akkori Egészségügyi Szolgálat főnökét, az általam nagyra becsült dr. Hídeg János vezérőrnagyot nyugdíjba kell küldeni és a lehetséges utódjelöltek közt én is szerepelek. Neki az a feladata, hogy megkérdezze, hogyha én lennék a választott, akkor vállalnám-e ezt a feladatot. A többszörös meglepetés miatt alig tudtam megszólalni. Természetesen akkor nem tudtam meg, hogy mi az oka az „el kell küldeni” meg a „választani” szónak. Ennek az előzetes megkeresésnek nem tudtam ellentmondani, még akkor sem, hogy most még annyira sem sejtettem, hogy mi várhat rám, mint azelőtt tíz évvel.

Arra gondoltam, hogyha az öbölháborúhoz kapcsolódó egészségügyi küldetést is az ismeretlenbe ugorva hajtottam végre, akkor ez sem lehet sokkal rosszabb. Novemberben aztán már az MH Személyügyi Csoport főnök jelenlétében Budapesten találkoztunk a főcsoportfőnök úrral, ahol tájékoztattak, hogy a jelöltek

között vagyok, és a döntést követően, ha rám esik a választás, akkor hamarosan a Magyar Honvédség Parancsnokához kell majd személyi beszélgetésre menni.

November végén rendelték fel erre a beszélgetésre, ahol ismét utolsóként kerültem sorra. Jelentős beosztások sorrendjében és személyében történtek döntések. Rám már csak annyi idő jutott, hogy ez a beosztás, és december elsejével az átadás-átvételt végre kell hajtani. Így lettem a Magyar Honvédség Egészségügyi Szolgálat főnöke.

Küzdelmes idők jöttek, melynek a központjában, a mindenkor regnáló politikai vezetésével való feszültségeiben a Központ Honvédkórház rekonstrukciója állt. A legnagyobb és állandósult baj forrása az volt, hogy a rekonstrukció körüli gondokat – melyek mind a folytatáshoz hiányzó anyagi forrásokban rejlettek – a működő rekonstrukcióval semmi kapcsolatban nem lévő egészségügyre terheltek. Ez az árnyék végigkísérte az itt eltöltött szolgálati időmet. Ekkor láttam és tapasztaltam, hogy a politikának a szakmaisághoz semmi köze. Ez ma is jellemző. Ha az egyik azt mondja, a másiknak az ellenkezőjét kell mondania. Közben azért voltak kísérő második frontos ütközeteink is. Először a szolgálatunkon belül jelentkező korrupciós ügyek, majd a kórház- és ágyszámcsökkentésekkel és megszüntetésekkel, végül a szolgálat létével, megszüntetésével járó elgondolások megakadályozásával kapcsolatos elhárítási feladatok álltak a mindennapok középpontjában. Az egészségügy mind társadalmi, mind elismertségi, mind támogatottsági és finanszírozás szempontból az évek múlásával egyre mélyebbre zuhant. Ez a katona-egészségügyet sem hagyta érintetlenül.

Nagy meglepetésemre és hirtelen a 2002-es kormányváltás után jóváhagyta a politika a kórházrekonstrukció folytatását. Semmi hátsó szándékot nem érzékelttem. A legnagyobb félreértésem volt, melyről voltak ugyan üzenetek, de én nem fogtam fel, vagy nem akartam elhinni. Ez lett a végzetem. Amikor rájöttem az átverésre, késő volt. A politikával való harcot elveszítettem. A „nagy” egészségügyi reform áldozata, mint ahogyan mindegyiknek az áldozata a „katona-egészségügy” lett. Miután tartottak tőle, hogy mint a NATO Katona-egészségügyi Tanácsának elnöke és elismert katonaorvos, akadály lehetek a politika által kiválasztott kegyenc, összeolvasztott egészségügy vezetőjének kinevezésében, megszüntették az MH Egészségügyi Szolgálat főnöki beosztást, és arra kényszerültem, hogy nyugállományba vonuljak a tényleges szolgálati időm lejárta előtt nyolc hónappal.

Ekkor ismét nagy hibát követtem el, miután a „kiengesztelésekre” felajánlott polgári beosztást elfogadtam, és a politika ismételt kiszolgáltatottjává váltam. Mindig az motivált, hogy minden helyzetben segítsek, ezért vállaltam fel nyugdíjam után a politika által kijelölt személy mögött a másodhegedűs szerepét, abban a hitben, hogy segíthetek a katona-egészségügy restaurálásában. Megtörtént, amire számítani lehetett. Így történt meg, hogy megélelem – ami egyébként mostanában



sokakkal megesik –, hogy közöljék velem 2012 augusztusának egy hétfői estéjén, hogy másnap már nem kell bemenni dolgozni.

Nos, itt a végén értettem meg Gyula barátom hányattatásait az „Újkorban”. Velem a végén esett meg, ami vele a vágyakozó korszak elején. Én már lezártam ezt az időszakot, mert volt hová menekülni, a nyugdíjas kor szépségeibe és az élet naponkénti élvezetébe.

Összegzőképpen azt írhatom le, hogy a politika most jobban befolyásolja mindennapjainkat, mint ahogyan gondoljuk és érezzük. Sokkal több bajt okozott nekem, mint az átkosnak nevezett korban. Külföldön sokkal jobban elismerték a munkám és a személyem, mint itthon, és erre számtalan bizonyítékom van. Életem és pályafutásom során mindig is a közjóért tevékenykedtem, ami nem esett egybe az újkori politika szándékaival. Persze az is igaz, hogy a régiben még esélyünk se volt az alakításra, de még a fazonigazításra sem. Ha mindez a csalódás ugyanakkor érint, mint a szerzőt, akkor szinte teljesen azonos dolgokat íránk le életünk és múltunk két meghatározó civil és katonai időszakáról.

*(Az MH volt Egészségügyi Szolgálat főnöke, hazánk első, nyugati szövetségeseink melletti háborús részvételünkben sikeres magyar egészségügyi kontingensének parancsnoka)*

## **Dr. Harai Dénes ny. ezredes, az NKE professzor emeritusa**

### **Gondolatok és tapasztalatok a modern magyar katonai felsőoktatás történetéhez**

E rövid írás vázlatosan jelzi a modern magyar katonai felsőoktatásnak – mint sajátos társadalmi intézménynek –, mondhatni egy tekintélyelvű pedagógiai eszmének, speciális értékek közvetítőjének az elmúlt évtizedeit, morális-mentális összetettségét, zárt rendszerét, amely még felnőttkorban is tartalmazhat korrekciós nevelő mozzanatokat. Társadalmi vonatkozásban egymás nézőpontjává is tehetjük a felkészítés komplex, eszmei-politikai fordulatait, lelki-erkölcsi impulzusait. Tapasztaltam, hogy az érzékenyebb fiataloknál a katonai pálya választása – már az első hetek után – lelki talajvesztéssel is jár.

A katonai tudás sajátos szerkezetű. Egy-egy visszaemlékezés felbontja és felmutatja ezeket az összetevőket. További mentális jellemzői a hivatásnak, a beszédmódja, valamint társadalmi értéke, jelenléte (pl. tisztavatások augusztus 20-án) és más tényezők miatt, melyek a személyiség pszichológiai karakterét is érintették, nem tartozott kimondottan a humanista tanulmányok körébe. Gondoljunk

az intellektualitás elvesztése mellett arra, hogy a résztvevő belefáradt – beleunt –, kiégett, ami előítéleteket is eredményezhetett, teljes illúzióvesztéssel járhatott.

Volt sok külső motívum is, s nem emlékszem arra, hogy a felkészítés során bármilyen „értékeket” hangsúlyoztak volna. A katonai képzés gyakorlatiassága miatt a tapasztalati oktatás körébe tartozik, és szereplőivel a szükséges kooperáció kialakítására törekszik, de természetesen számtalan alkalom nyílt az önbizalom megrendítésére is.

Összességében a tárgy természetéből adódóan – melyet egy sajátos szociális létraként is értelmezhetünk –, nem lehet röviden róla írni, mert mélyen érinti az egész embert és közösségeit. Megjegyzem, a katonai képzés választásánál a spontán motiváció lehetőségét sem hagyhatjuk figyelmen kívül (olvasmányok, filmek, perspektíva, kalandvagy stb.), valamint azt, hogy a 60-as 70-es években kezdte felváltani a mechanikai hadviselést az automatizáltság, ami a fiatalok érdeklődésére szintén nagy hatást gyakorolt. Ugyancsak fontos motíváció lehet/lehetett a családi indíttatás, az apai, nagyapai példák.

Egy angol mondás szerint, a háború nem a morál piknikje, s ez nagyon igaz. Amennyiben szeretném összefoglalni, azt írnám: a katona – hosszú évszázadok óta – az emberlét egy módja, s az élethelyzettől függően van, akiknek vonzó érdeklődésből és/vagy kalandvagyból, mások inkább tartanak tőle (esetenként lenézik).

Külön értekezés tárgya lehetne a katona élményeinek hangoltsága, lelki-szellemi világának tartalma – esetenként zavara – vagy a tekintély társadalmi vonatkozásai. E jelenség fontosabb összetevőit sem könnyű összefoglalni s megérteni, – nem írva a katonai pályaválasztásról, mely, mint minden komoly pályaválasztás – az egyén szempontjából egyben sorsválasztás is – sokszor próbára téve az ember egész lelkierejét, teherbíró képességét.

A háború – tapasztalhatjuk a most zajló orosz–ukrán háborúnál is (2022. március) – meghatározza a közvetlenül érintettek egész életét, s mindig zavarokkal terhelt, kóros világképet eredményez.

A katonai felsőoktatás személyiségeinek felmutatása – társadalomban elfoglalt helyük, értékrendjük, mentalitásuk – megközelítése azonban még összetettebb feladat. Gondoljunk ebből a szempontból például, a korábbi katonai főiskolák – Bólyai, Kilián, Kossuth – kiváló parancsnokaira, kiemelkedő tanáraitra; vagy a külföldi nyitásra, arra, hogy a hallgatóknál milyen hasznos adottságokat fejlesztettek, s új képességeknek adtak mozgásteret, melyek nyomán nőtt a képzés színvonala-horizontja, s fejlődött e fiatal és sajátos értelmiségi csoport gondolkodásmódja, produktív kapacitása, s nőtt elfogadottsága. Emlékszem, egymás között jelentős viták is voltak a tudásról, a választás indítékairól, értékeiről, a képzésről, a környezetünkben lévő vezetők-parancsnokok munkájáról, valamint magáról a hivatásról, s e viták során alakult értékrendünk is. Örültünk, amikor új haditech-

nikával is találkozhattunk, – akkor került csapatpróbára a PSZH (páncélozott szállító harcjármű) –, mely bevezetésekor emelte a felkészülés színvonalát, első kipróbálása során majdnem 24 órát ültünk benne egyhuzamban – a várpalotai lőtérén keringtünk – körbe-körbejárva a gyakorlóteret. A pálya iránt a hallgatók közül nem mindenki volt meg a szilárd eltökéltség-elhatározottság; esetenként az ötven százalékot is elérte a lemorzsolódás!

Magam 1970-ben vonultam be a hadseregbe, konkrétan a Zách utcai laktanyába (jelenleg a TEK bázisa), ahol a parancsnok Nagy Lajos ezredes volt. Majd ezt követően – értékeiben határozottan képviselt, vezetett és hasznos csapatszolgálat után – egy év következett Egerben (a hallgatói zászlóaljnál zászlóalj-parancsnok Tóth Géza alezredes; első századparancsnok Mákos Márton főhadnagy; kiváló szakaszparancsnokunk Matetics Lajos főhadnagy volt). Bekapcsolódtam a képzésbe, majd – katonai kifejezéssel – diszlokáltunk Szentendrére az akkora már kiépült és jól felszerelt (világos és új tanteremépületek, telephely, alakulótér, rajkörletek stb.) Kossuth Lajos Katonai Főiskolára, melynek közelében, Izbégen volt a gyakorló- és lőtér – azaz nem kellett sokat utaznunk ahhoz, hogy megkezdődjön a napi kiképzés, ennek – érthető módon – különösen télen volt jelentősége.

A főiskola parancsnokává Kazai Barna vezérőrnagyot nevezték ki, ami – már az akkori véleményünk szerint is – igen jó választás volt. Büszkék voltunk és felnéztünk rá. Abban az időben ő vezényelte az augusztus 20-i tisztavatásokat is, de több alkalommal az alakulótérre is lejött a felkészítő gyakorlásokra. (Nevét ma az NKE HHK campusán egy terem őrzi.)

Közelünkben a világesemények 2022-ben is azt mutatják (orosz–ukrán háború), hogy az ember lényegi erői között nem csökkenhet a küzdelmi képesség – ha nem akarunk nagy veszteségeket szenvedni – miközben a kultúrák egymásra hatása, valamint az élethelyzetek jelentős szemléleti-gondolkodásbeli változásokat eredményeznek. A rendszerátalakulások következtében a folyamatra hatással volt:

- a katonai felsőoktatás többszörös átszervezése;
- a tantervek modernizációja;
- új tananyagok kidolgozása, tesztelése-bevezetése;

Miközben a civil-társadalomban – érthető módon – az autoritásra való érzékenység többszörösére nőtt. A hivatásról a modernizáció szempontjából folytatott, egymás-közötti beszélgetésekben sokféle motiváció merült fel, még az elhibázott élet gondolata is. Valójában hogy ki miért maradt a pályán, az világosan nem derült ki, de nyilván az egyéni szempontok érvényesülésének, a szociális háttérnek, a családalapításnak, a család helyzetének, vagy a gyerekvállalásnak, nevelésnek is volt szerepe benne.

A képzésbe nagyobb létszámban, kapcsolódtak be fiatal, tehetséges új tanárok is. Az egyik legjelentősebb változás a katonai felsőoktatás történetében a Zrínyi

Miklós Nemzetvédelmi Egyetem létrejötte, a határozott szellemű, többirányú képzés megszervezése volt; de nem volt egyszerű feladat az együttműködések kialakítása sem. Több vitát generált és jelentős munkát igényelt a szakok, s tantervek összeállítása, a felkészítés elindítása, majd a későbbiek folyamán a képzés redukciója is. Az új profilú karok, tanszékek vezetése. A képzés, valamint a kutatás speciális feladatai – folyamatainak ütemezésében – sikeres volt, ami hozzájárult a sajátos célok, módszerek alkalmazásához. A tanári kar értette megújult feladatait, amennyire tudott, figyelt a csapatok igényeire, jó adaptációs, valamint előadói készség jellemezte, rendelkezett gyakorlati tapasztalatokkal, s az évek folyamán kialakult határozott katonai szellemisége. Törekedtünk arra, hogy a képzés a katonai tevékenység céljaihoz vezető hatékony koncepciók, módszerek megragadását, kidolgozását és bevezetését egyaránt biztosítsa.

Folyamatosan fejlődött a tanárok új szerepekhez való alkalmazkodási képessége is, gondoljunk arra, hogy a jelzett évtizedekben az egyszerű „parancsvégrehajtó” katona szinte fegyveres vállalkozóvá vált. Kialakult az oktatás alapfeladata, hogy legyen képes új energiát adni; s e sajátos világban gondolkodóbbá tenni; mélyebben belehelyezkedni az összefüggések rendszerébe. A katonai szolgálat az emberi képességeket – a fegyelmezett intézményrendszer szükségleteinek megfelelően – tovább fejlesztette, s alig merült fel egy szabadabb, más irányú élet igénye.

A Társadalomtudományi Intézet vezetőjeként ebben az időszakban ismertem meg dr. Hautzinger Gyula ezredest, aki az iraki misszióból hazajöve ismét a katonai felsőoktatás területére tért vissza. A külszolgálatban szerzett szakmai tapasztalatainak átadásával magunk is sokat tanultunk tőle. Együttműködési képességének, jó szervező készségének, fegyelmezett katonai-emberi tulajdonságainak köszönhetően az intézet munkatársaival korrekt munkahelyi kapcsolatot alakított ki, és lett elismert, meghatározó tényezője kollektívánknak.

Joggal hittük, és hittük azt, hogy új távlatok nyílnak, amikor prof. dr. Szabó Miklós (1942–2021) altábornagy – később akadémikus, az MTA tagja – rektorként vállalta magára a Nemzetvédelmi Egyetem vezetését, amit munkatársaival – magam is közéjük tartoztam – eredményesen végzett. (Nemrég családja jelenlétében, ünnepi állománygyűlésen – emléktáblát avatva – emlékeztünk meg róla, születésének 80. évfordulója kapcsán, amikor is a HHK Campus díszterme felvette nevét).

A szakszerűbb orientáció, a több információ nagyobb mozgásteret biztosított a vezetőknek és a tanári karnak egyaránt. Írásomban még alig érintettem, hogy a tanárok a folyamatos összhangkeresés nyomán jutottak el önmagukhoz, s alakult ki sajátos „katonatanári” személyiségük, tartásuk, abban az intézményi s emberi keretben, amelyben dolgoztak. Ehhez kapcsolódva megjegyzem, nem véletlen, hogy a történelemben az elsők között teremtődött meg a katonai viselkedés, a

szervezett katonai hagyomány, a katonai jellemképzés, s annak eredményeként – a szabadelvűnek ugyan nem nevezhető – katonatudat.

Sajnálatos módon az előzőekben említett új távlatok nem tartottak hosszú ideig, miután – a politika döntését követően – megszüntették a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemet, és beolvasztották az újonnan, 2012-ben létrejött Nemzeti Közszolgálati Egyetembe, ahol egy karként működött/működik tovább. Ez a változás azért is nevezhető több mint érdekesnek, mivel az akkor betagozódó intézmények közül a ZMNE-n kívül egyik sem volt egyetem, így „kvázi” mi emeltük a másik két csatlakozó kart egyetemi szintre.

A katonai felsőoktatás NKE-n történő sikeres és eredményes további működésének záloga a kar vezetése, melyből feltétlenül ki kell emelni dr. Pohl Árpád dandártábornokot, aki a HHK dékánjaként kimagasló teljesítménnyel irányítja a kar szakmai munkáját, valamint dr. Csikány Tamás dandártábornokot, aki a rektor tudományos helyettese.

Személyes véleményem, hogy a karként való működés során az egyetemi felső vezetés irányítási módszereinek következtében mindinkább előtérbe került a bürokratikus, adminisztratív jelleg, háttérbe szorítva az egyetemi lét sajátosságait.

Bízom abban, sikerült érzékeltetnem, hogy milyen elvi, intézményi és emberi környezetben dolgoztunk, segítve egymást abban, hogy megfeleljünk a kihívásoknak. Úgy vélem, visszaemlékezéseink is hitelesítik a valóságot, és a kort, amelyben élünk.

*(Korábban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektorhelyettese, majd a Társadalomtudományi Intézet vezetője)*

## **Dr. Janza Frigyes ny. rendőr vezérőrnagy**

### **Korszakváltó események**

Megtiszteltetés, hogy írhatok Hautzinger Gyuláról. Miért tekintem megtiszteltetésnek, hogy felkért egy rövid köszöntő megírására? Azért, mert olyan ember kért meg erre, akit tisztelek hazaszeretete, embersége és kötelességtudása miatt. Azért, mert az értelmiségi katona archetípusának tekintem. Azért, mert néhányszor – közös ügyek mentén – összesodort minket az élet, és minden egyes alkalommal segítőkészséget tapasztaltam a részéről.

Aztán azért is, mert az ünnepelt katona, szeretett testvérbátyám, dr. Janza Károly altábornagy munkatársa, kortársa volt. Ez a kapcsolódás persze mélyebb en-

nél, hiszen mindketten részesei, egymás támogatói voltak a katonai gazdaságtan, a védelem-gazdaságtan megújításának, korszerűsítésének. Ennek a folyamatnak az eredményeként jöttek létre a védelem-gazdaságtan műhelyei a felsőoktatási térben, és ez a folyamat még messze nem ért véget, új lendületet kap az életünk minden szegmensét behálózó digitalizáció által. Megkülönböztetetten igaz ez a megállapítás a katonai és fegyveres szektorra, hiszen az új típusú fegyverek szinte mindegyike számítástechnikailag vezérelt. Olyan tudományosan felvértezett előállítói és kiszolgálói háttérrel feltételez, amelynek a humán erőforrás-szükséglete már többszöröse az alkalmazói létszámnak.

A háborúk története számtalan olyan összecsapást ismer, ahol a harcoló felek elszántságát és hősiességét felülírták az utánpótlás elégtelenségei. Ezért is mindig nagy figyelemmel kísértem a klasszikus hadtáp és a kapcsolódó logisztikai tevékenységek alakulását. Gyakorló parancsnokként nem ritkán kellett küzdenem ellátási nehézségekkel, így megtapasztalhattam azt is, hogy ezek a rendellenességek milyen nagy mértékben képesek negatívan befolyásolni a végrehajtók harcértékét, cselekvési potenciálját.

1971-től szolgálok belügyi területeken, így személyesen is átélhettem azokat az utólag korszakváltásnak tekinthető eseményeket, amelyek bekeretezték és kényszerpályára terelték a katonák életét is. Igaz, a katonáéletet már kora gyermekkorom óta figyelemmel kísérhettem, hiszen édesapám, Janza Károly altábornagy miniszterhelyettesként a gazdasági területet felügyelte. Bátyámat sokszor látogattuk meg a II. Rákóczi Ferenc katonai középiskolában, először Esztergomban, aztán Mátyásföldön, végül a Hűvösvölgyi úton. Később az Egyesített Tiszti Iskolasok leveleit szállígtattam, kézi futárként, utólag sem megnevezhető hölgyeknek. Úgy gondolom, hogy ez a „szoros” kapcsolatom a katonasággal, ha nem is tesz szakértővé, de felhatalmaz arra, hogy érzelmileg azonosuljak a katonabajtársakkal. Ez az érzelmi azonosulás vezérelt nem is olyan régen, a Nemzeti Közsolgálati Egyetem létrehozásakor. Mint a Belügyminisztérium fenntartói képviselője, a saját tárcám érdekein túl, minden mozzanatában figyelemmel kísértem a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem integrációját. Később is minden lehetséges eszékört igénybe vettem annak érdekében, hogy a katonatiszti hivatás visszanyerje a rendszerváltáskor meggyengült presztízsét.

Nem mindig jártam sikerrel. Szerettem volna egy olyan katonai egyetemi kart látni, ahol a katonai diszciplínához tartozó összes jelentős tevékenységet gondoz legalább egy háromfős csoport, függetlenül attól, hogy a gondozott témához tartozó képességekkel rendelkezik-e a Magyar Honvédség, vagy sem. A katonai felkészülés csak minden körülményre figyelemmel lehet sikeres. Lehetséges, hogy mi nem rendelkezünk bizonyos képességekkel, de az ellenség rendelkezhet ezekkel. Sajnos a takarékosági szempontok nem tették lehetővé ennek a szükségletnek a megvalósítását, de remélem, hogy előbb-utóbb a képzés minden szintjén

rendelkezni fogunk olyan jól felkészített szakemberekkel, akik azt a diszciplínát is oktatni és művelni képesek, amely képességekkel a honvédségünk (még) nem, vagy nem teljeskörűen rendelkezik.

Személyesen 2001-ben találkoztam először Hautzinger Gyulával köztársasági elnöki szárnysegédi minőségében. Már volt érintkezésem ezt megelőzően is a Hautzinger famíliával, hiszen 1998-ban megismerhettem az ezredes úr fiát, Hautzinger Zoltán határőr főhadnagyot, akit ma már dr. Hautzinger Zoltán PhD ezredes úrnak, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészet-tudományi Kara oktatási dékánhelyettesének kell tisztelni.

2000 decemberében kaptam a feladatot, hozzam létre a Nemzeti Lovas Díszegységet. Átgondoltam a teendőket, feszített ütemben az augusztus 20-ai nemzeti ünnepünkre javasoltam az első díszelgést. Jött azonban a meglepetés, március 15-én lesz a bemutatkozó díszelgés. A lovas díszelgés nem olyan könnyű feladat, amilyennek látszik, hiszen semmi mást nem kell csinálni a lovaknak, mint kb. 40 percig állni. A szakmai részletektől eltekintek, de a lovasok tudják, hogy ez ember- és lópróbáló feladat. Nem volt egyenruhánk, nem volt kellő számban alkalmas lovunk és lovasunk. Somogyi Győző Kossuth-díjas hagyományörző festőművész soron kívül megtervezte a huszár egyenruhákat, Győrffy-Villám András huszár hagyományörző ezredes összeírta az alkalmasnak látszó huszár hagyományörző lovasokat és lovakat. Somogysárdon, a rendőrség Lovas Bázisán egyhetes összevonáson gyakoroltak a civilek a rendőr lovasokkal együtt. Közben rohamtempóban készültek az egyenruhák az Operaház műhelyében. Megterveztük az egység zászlóját is, amit a huszár hagyományok szerint felszenteltünk „csapatzászlónak”, de nem volt „hivatalos” zászlónk.

Ekkor fordultam a köztársasági elnök úr szárnysegédjéhez – Hautzinger Gyulához – segítsen abban, hogy az elnök úr csapatzászlót adományozzon a díszegységnek. Az idő már nagyon szorított, ezért márciusban még nem kerülhetett sor a zászlóadományozásra. Komoly jogi akadályt jelentett, hogy a vonatkozó szabályzók szerint csak fegyveres szervek részeként működő csapatok kaphattak zászlót. A mi díszegységünk pedig, annak ellenére, hogy parlamenti határozat alapján jött létre, nem integrálódott egyik fegyveres szervhez sem. Annak ellenére, hogy a díszegység valóságosan létezett, hivatalos állami ünnepeken az állami ceremónia részeként díszelgett, a csapatzászló-adományozást szabályozó jogi háttér helyes értelmezésére volt szükség ahhoz, hogy még az év augusztusban, nemzeti ünnepünkön mint a díszegység felügyelője átvehessem a Kossuth Lajos téren a köztársasági elnök úrtól a csapatzászlót, hogy még ott helyben továbbadjam a felsorakozott díszelgő egység parancsnokának, illetve a zászlótartónak.

Utólag is nagyon hálásak vagyunk ezredes úrnak azért a rendkívül precíz, időnként ugyan a kelleténél aprólékosabbnak tűnő, de mindvégig törvénytisztelő



és elkötelezett segítségéért, amelynek eredményeként még az alakulás évében sor kerülhetett az adományozásra. Az ő helyes jogértelmezésének köszönhető, hogy a díszegység még alakulása évében átvehette a csapatzászlót.

Ennek a közösen átélt eseménynek a felelevenítésével tisztelgek Hautzinger Gyula munkássága előtt. Köszöntöm minden bizonnyal különbözik a hivatalos méltatások stílusától és tartalmától, de számomra mégis egy olyan lehetőség a zászlóadományozás történetének elmesélése, amelyben – mint cseppben a tenger – megmutatkozik ezredes úr mély embersége, fölényes szakmai tudása, hivatása iránti tisztelete és jóindulatú tenni akarása.

*(BM oktatási főszemléző, címzetes egyetemi tanár)*

## **Dr. Gyarmati István nagykövet**

### **Nagy idők kis tanúi, akik nélkül nem lettek volna nagy idők**

A magyar történelem bővelkedik „nagy időkben”, De sajnos ezek gyakran nem végződtek jól. A rendszerváltozás kivétel: bármilyen gondokkal is küzdünk manapság, a rendszerváltozás egyértelmű siker volt – még akkor is, ha sokan csalódottnak érzik magukat. Ahogy Jeszenszky Géza mondta: a rendszerváltozás előtt a helyzet egyszerű volt, de kilátástalan. Ma nem egyszerű. De nem is kilátástalan. A rendszerváltozásnak kétségtelenül voltak kiemelkedő vezetői: államférfiak (köztük nők is), akik érdemeit nem lehet vitatni. De az igazi hősei az „egyszerű emberek” voltak, akik tették a dolgukat, de úgy, hogy ezzel kiütöttek egy-egy téglát a kommunizmus börtönének falából, és egyben beépítettek egyet az új, a demokrácia védelmét szolgálóba.

Ebben az írásban egy olyan embert méltatok, aki ezek közé tartozik: talán egy kicsit több volt, mint az „egyszerű emberek” milliói: „csak tette a dolgát”, de ezzel szinte észrevétlenül egyengette az ország útját a nyugati érték- és érdekközösség egyik legfontosabb intézménye, a NATO felé.

Hautzinger Gyula ezredest – aki ma már nyugalomba vonult, de sose nyugodott le, mert ez alaptermészetével ellenkezne – sokan ismerik. Sokan kedvelik, néhányan nem. De ez így van rendjén: akit mindenki kedvel, azzal valami alapvető baj van. Gyulát a rendszerváltozás első éveiben nem ismertem. De tudtam, hogy létezik. Igazán közel akkor kerültünk egymáshoz – először a munkában, majd emberileg is –, amikor sorsom és az akkori miniszterelnök – szerencsémre – a Honvédelmi Minisztériumba küldött.



Érdekes, történelmi idők voltak. Túl voltunk a rendszerváltás első szakaszán: megtörténtek a leglényegesebb politikai és gazdasági változások – ebben az Antall-kormánynak oroszlánrész jutott, még ha természetesen sok hibát is követett el – és a változások nagy része folytatódott a Horn-kormány idején is. Mi, akik a rendszer részeként dolgoztunk, nem éreztük, hogy történelemcsinálás folyik, és részesei vagyunk annak. Talán jobb is volt így: a napi – nekünk úgy tűnt – rutinmunkát könnyebb végezni, mintha állandóan arra gondolnánk, hogy „történelmet csinálunk”. Én két területen fejtettem ki aktív tevékenységet: munkahelyemből adódóan, a külügyek területén, de akkor munkám – és ez azóta is így maradt –, elválaszthatatlanul összefonódott a honvédelemmel. A honvédelem átalakításának területén pedig sok nehézséggel kellett szembenézni. Őszintén meg kell írni, hogy a honvédelmi vezetés – ha szabad ezt a kifejezést használni – „kétarcú” volt. Akkor és azóta is nagy vita folyik a körül, miért tanúsított ekkora ellenállást a reformokkal szemben. Sokan – és akkoriban én is hajlamos voltam ezt gondolni (hibáztam) – azt vallották, hogy a korábról ottmaradt főtisztok és tábornokok valamifajta ideológiai elkötelezettségéből tanúsítottak ellenállást a változásokkal szemben. Biztos voltak ilyenek is. De a zöm, és különösen a Honvédség vezetői – Lőrinc Kálmán, Borsits László, Deák János – meggyőződésem szerint nem a korábbi – ha úgy tetszik kommunista – ideológia melletti elkötelezettségéből álltak ellen a reformoknak. A motiváció ennél sokkal bonyolultabb volt. Egyrészt világosan látni kell, hogy a korabeli reformok legkiemelkedőbb és leglátványosabb része a haderő és a honvédelmi költségvetések a radikális csökkentése volt. Ez meggyőződésem szerint elkerülhetetlen volt – akkor is, ha történtek olyan lépések is, amelyeket mai fejjel már nem tennénk meg –, de az vesse az első követ a katonai vezetésre, aki a helyükben lelkes támogatója lett volna a folyamatos és nagymértékű csökkentéseknek.

Ezzel egy időben azt is látni kell, hogy a haderő feletti demokratikus politikai és civil kontroll rendszerének megteremtése minden kétséget kizáróan helyes volt, még ha részleteiben voltak is elhibázott elemek, de ki nem követ el hibákat, főleg amikor egy vadonatúj koncepció és az azon alapuló struktúrák kialakításáról van szó. Ráadásul egy olyan bonyolult és alapvetően konzervatív környezetben, mint a hadsereg, a dolog természeténél fogva erőteljesen korlátozta a katonai vezetés lehetőségeit, befolyását beosztottaik felett. Ennek nyilvánvalóan senki nem örül, különösen amikor a katonai vezetés éppen csak hogy pár éve szabadult meg a „politikai vezetés”, a politikai tisztok uralma alól.

Azt gondoltuk – tévesen –, hogy ha a politikai rendszer egészének átalakítása néhány év alatt sikerülhetett, akkor miért nem sikerül a védelem rendszerének átalakítása ugyanilyen rövid idő alatt. Tévedtünk. Egyrészt abban, hogy a politikai rendszer átalakítása se fejeződött be pár év alatt, csak lelkesedésünkben azt gondoltuk, hogy mindent megtettünk, amit szükséges volt, másrészt viszont fi-

gyelmen kívül hagytuk, hogy a haderő talán a politikai rendszer legkonzervatívabb, legrugalmatlanabb eleme, amelynek átalakítása sokrétű és kitarító munkát igényel. A haderő átalakítását tovább nehezítette, hogy a számunkra útmutatóként szolgáló „nyugati” haderők (alapvetően a NATO) ugyanebben az időszakban maguk is átalakulóban voltak, hiszen reagálniuk kellett a Szovjetunió és a Varsói Szerződés eltűnésével alapvetően megváltozott biztonsági környezetre és katonai helyzetre, másrészt ugyanekkor már látható volt számos olyan kihívás és ebből adódóan feladat is, amelyet a technika fejlődése állított a haderő elé. Ebben a folyamatban kellett megtalálni a honvédség átalakításának fő irányait, tetézve a kommunista rendszer haderejének egy demokrácia haderejévé történő átalakításának nehézségeivel.

Mindezt tovább nehezítette, hogy a rendszerváltás a haderőben is teljes váltást igényelt, mind a fegyverzetek, mind pedig a személyügyi politika, a doktrína illetve az alkalmazási elvek területén. A honvédség tisztii állománya jól képzett tiszttekből állt, csak jórészt nem arra képezték ki őket, amire szükség volt: a szovjet haderő alkalmazása egészen más elveken nyugodott, mint a modern haderőé, ami részben magának a rendszernek a parancsuralmi lényegéből adódott, részben pedig a második világháborúban aratott győzelemből és nagyrészt még a porosz-orosz haderő alkalmazási elveiből és gyakorlatából. Itt is az volt a jellemző, hogy a döntések igen nagy mértékben összpontosultak, az információ megrekedt magas szinteken, és ezért az alkalmazás rugalmatlan volt. Ezt tükrözte – és tükrözi ma is –, hogy a szovjet/orosz hadseregben a tiszthelyettesek szerepe gyakorlatilag végrehajtó szerepre korlátozódott, ami alapvetően befolyásolja – negatívan – a haderő alkalmazhatóságát. Sok tekintetben ez volt a helyzet a magyar haderőben is a rendszerváltozaskor, amit rendkívül nehéz megváltoztatni. A főtiszti állomány ellenállása főként ebből adódott. Ami politikailag pozitív, de sokkal nehezebben leküzdhető: sok maradékával még ma is küzdünk.

Kicsit szubjektív módon hozzátennék még egy elemet: a Varsói Szerződés utolsó évtizedében a kádári politika sok területen szóban beleegyezett a szovjetek követeléseibe, azután azok végrehajtását szabotálta. Így volt ez a védelem területén is. Ennek az is lett a következménye, hogy a hadsereg kvázi hozzászókkott ahhoz, hogy az elvárásokat nem kell szigorúan venni, úgyse kéri igazán számon, sőt: az a kifizetődő viselkedés, ha minél kevesebbet hajtának végre, megőrzik a látszatot, de a lényegben nem törik össze magukat. Ez a hozzáállás pozitívnak bizonyult a Varsói Szerződés tagjaként, de azonnal megváltozott, amint egy nemzeti haderőről volt szó, és különösen a NATO-tagsággal. Persze a katonai hozzáállás mindig hajlamos arra, hogy a lehető legkevesebbet hajtson végre a politikai követelményekből, de mivel az sokáig majdnemhogy elvárás is volt, megszokássá is vált, amin nagyon nehéz változtatni. Ebben a helyzetben égető szükség volt olyan tiszttekre és főtisztekre, akik hajlandóak és képesek voltak megérteni az új helyzetet,

elfogadni az új követelményeket és végre is hajtani azokat. Szerencsére nem voltak kevesen, de messze nem voltak elegenden. Szinte vadásztunk az ilyenekre. Így került aztán a látókörünkbe Hautzinger ezredes úr.

Amikor bekerültem a Honvédelmi Minisztériumba civil helyettes államtitkárként – megjegyzem, én voltam az egyetlen nem nyugalmazott katona –, nagy dilemmáim közül az egyik az volt, hogy melyik viselkedést válasszam. Legyek én az „őscivil”, aki megmutatja a katonáknak, hogy civil módra is lehet vezetni, vagy én legyek a „legmilitaristább civil”, aki megmutatja, hogy a civil is tud katonás lenni, és érvényesíteni az akaratát a hadseregben. A másodikat választottam. Jó választás volt. Azóta is sokan a katonák közül úgy hívnak, hogy a „legmilitaristább” civil.

Kezdetben sok katona nem értett meg. A kritikáimat, amiből bevallom, elég sok volt, úgy vették, hogy lenézem őket. Pedig nem erről volt szó, egyszerűen csak arról, hogy én mint civil, és ami még lényegesebb, én mint „NATO-kompatibilis katonai vezető” sok mindenben másképp gondolkodom, mint ők. Egyszer csak elérkezett az a pillanat, hogy magyar katonákat küldhetünk a NATO különböző parancsnokságaihoz összekötőnek. Ezeknek az embereknek a kiválasztása nagymértékben az én feladatomból volt. Az egyik ilyen pozíció a norfolki NATO-parancsnokság melletti magyar összekötő volt. Már nem emlékszem, hogy hogyan került elő Hautzinger ezredes neve, ki javasolta. Csak arra emlékszem, hogy sok jelölt volt. Sok közülük önjelölt. Sok közülük azért jelöltetett, mert az előjárója meg akart szabadulni tőle, hiszen alkalmatlan volt a beosztására és minden másra, de az én kiválasztási szempontjaimban nem ezek játszottak szerepet. Tulajdonképpen előny volt, hogy civil vagyok? Én nem ismertem sok katonát, ebből kifolyólag nem voltak személyes elkötelezettségeim. Mert azt azért tudni kell, hogy a magyar haderő kicsi, és a tagjai, főleg ha magasabb rangúak és beosztásúak, valami módon nagy valószínűséggel ismerik egymást. Természetesen mindenki szívesen ajánl ismerőst, hiszen sokkal inkább tudok garanciát vállalni valakiért, akit ismerek. Persze, vannak olyanok is, akik kizárólag az ismeretség alapján ajánlanak, de ezt most nem kívánom elemezni.

Szóval nekem sok ismeretlen között kellett döntenem. Sokat számított, hogy ki ajánlotta az illetőt, és milyen indokokkal. Természetesnek tartottam, hogy minden jelölttel elbeszélgessek – bevallom őszintén, persze voltak olyanok is, akikről már papíron kiderült, hogy teljesen alkalmatlanok. De hát ez mindig így szokott lenni. Azért elég sok időt és energiát fektettem abba, hogy elbeszélgessek a jelöltekkel. Tudtam, hogy a végső döntés természetesen nem az enyém – azt nyilvánvalóan a miniszternek kellett meghoznia. Abban biztos lehettem, hogy a miniszter – Keleti György – nem korrumpálható, és jó érzés volt tudni, hogy ha nem is csak az én tanácsomra hallgat, de az legalábbis egyenrangúvá tesz az ő számára a katonai vezetés javaslataival. Ez jó érzés volt, de egyben felelősség is. Tartoztam

ezzel Gyurinak, magamnak, a honvédségnek, a NATO-nak, és végső soron Magyarországnak.

Számomra meglehetősen egyértelmű volt, hogy a jelöltek közül Hautzinger Gyula ezredest tudom jó szívvel javasolni. Nem volt könnyű döntés, voltak más jó jelöltek is. De sose bántam meg. Hautzinger ezredesnek szemmel láthatóan nem okozott gondot, hogyan „bánjon” velem. Eltalálta, hogy mikor várom el, hogy katonásan viselkedjen, és úgy kezeljen, mintha előljárója lennék, de tudta azt is, hogyan kell bánni egy civillel, vitatkozni, szembeszállni, időnként taníttatni arról, hogyan kell katonának lenni, és így tovább. Ezzel belopta magát a szívembe – meg az eszembe.

Sokat beszélgettünk. Nagy volt a tét. Gyula nemcsak az első magyar képviselő volt a norfolki NATO-parancsnokságon, és ezzel az egyik első magyar képviselő egy NATO-parancsnokságon, de egy olyan NATO-szervhez ment dolgozni és képviselni Magyarországot és a Magyar Honvédséget, amelyik nem a szokásos, a magyar katonák számára megszokott katonai szervezet volt. Hiszen egyrészt több szervezet – NATO és amerikai parancsnokság – települt ugyanazon a helyen, másrészt pedig „hogyan néz már ki”, hogy egy magyar katona az USA, a világ legnagyobb haditengerészetének talán legnagyobb és legfontosabb bázisán dolgozik.

Tudtuk persze, hogy a parancsnokság feladata a NATO fejlesztésének sok aspektusa is. Ebből adódóan nagy volt a tét. Hautzinger ezredes bukása a Magyar Honvédség bukása lett volna. Sikere viszont a Magyar Honvédség sikere is volt. Amikor végülis NATO-csatlakozásunkról döntöttek, ezek a sikerek – Gyula és más magyar katonák és civilek sikerei – sokat nyomtak a latban: azt mutatták, hogy minden különbség és nehézség ellenére is a magyar katona alkalmas arra, hogy a világ legsikeresebb és legerősebb katonai szövetségébe integrálódjon.

Amikor a saját döntésemet meghoztam, az még nem jelentette a sztori végét. Több akadályon kellett keresztülküzdenem magamat. Sokan nem értettek egyet velem. Mindenféle indokokat hoztak föl – köztük számos elfogadható indok is volt, de én kitarítottam választásom mellett, mert végig az gondoltam, hogy a legalkalmasabbat választottam. Igazam lett. Gyula kihelyezése után sem okozott csalódást. Tartalmas jelentéseket kaptunk, és a visszajelzések munkájáról a NATO-ból is pozitívak voltak. Ennél többet nem is vártunk. Emlékszem, egyszer hivatalos látogatást tettem a NATO-parancsnokságon, és a programok megszervezése természetesen Gyulára hárult. Jó program volt. Olyan találkozókat is megszerveztünk, amiket igazából nem lett volna muszáj, de tudta, hogy a NATO számára is hasznosak, és engem is érdekeltek. No meg egy ilyen maga felé hajlik a keze, és egy ilyen látogatás az ő tekintélyét és ázsióját is emeli. Ennek ő is tudatában volt. Így ilyen programokat is szerveztünk, pedig nem lett volna muszáj. Megtalálta a megfelelő egyensúlyt a beosztott és a vendéglátó feladatai, kötetmei között. Jó beosztottnak és és kitűnő vendéglátónak bizonyult.

Kapcsolatunk azután is fennmaradt, hogy én eltávoztam a Honvédelmi Minisztériumból. Ennek különböző okai voltak, de ez ma már nem lényeges. Jól jártam. Pár hónappal az elválásunk után már New Yorkban dolgoztam egy nagytekintélyű amerikai intézet elnökhelyetteseként. Gyulával kapcsolatom nem szakadt meg. Annak ellenére, hogy tudta, nem vagyok népszerű a HM-ben, tartottuk a kapcsolatot. Meglátogatott New Yorkban, és jókat beszélgettünk együtt. Ez azóta is így van. Találkozzatunk, beszélgetünk, vitatkozunk.

Ennyi a történet. Nagy idők tanúi és – szerénytelenség nélkül írhatom – alakítói voltunk. Szerencsések, hogy a jó időben voltunk jó helyen. De mindenki a maga szerencséjének kovácsa. Büszkék lehetünk arra, amit tettünk.

*(A NATO-csatlakozás idején a HM biztonságpolitikai helyettes államtitkára, ma is aktív biztonságpolitikai szakértő)*

# Hitvallás – Két rendszerben egy szívvel a hon szolgálatában

Abban az esztendőben születtem, amikor Magyarország akkori vezetői által a Parlamenten keresztül elfogadtatott sztálinista alkotmánnyal évtizedekre bebetonozta magát egy újabb diktatúrába. Abban az évben születtem – ráadásul csak egy nappal később –, amikor távol a szülőföldemtől az Egyesült Államokban létrejött a világ máig leghatalmasabb katonai szövetsége, a NATO, amellyel még később lett találkozásom.

*Életem első évei a kor gyermekeiéhez hasonlóan teltek. Apám és anyám, vélhetően a pusztító második világháború miatt, viszonylag későn kerültek össze. Az iskolában meg is kaptuk korosztályunk első jelzőjét: „idős szülők gyermekei”. Ezt aztán az évek múlásával több is követte: „békeviselt nemzedék” és a legemelkedettebb, „a Nagy Generáció”.*

Pedig nem volt bennünk semmi különleges, csak egy újabb korosztály az addig nem tapasztalt méretű világégés után. Éltük a mindennapi életünket Budapest egyik külvárosnak számító kerületében. Nagyon szegényen. Akkortájt az ötvenes években ez nem számított különlegességnek. Iskoláimat a környéken végeztem. Érdekességet később az akkor, a '60-as években újszerűnek számító szakközépiskolám jelentett, ahol kicsit távol az oktatáspolitikai fő vonulatától jó tanáraink voltak. Közülük is kiemelkedett történelem- és magyartanárnőm, dr. Bibó Istvánné Ravasz Borbála, aki családi kötődéséből eredően személyes ismerőseiként tanította nekünk a XX. század első felének nagy íróit. Férjét, a ma már elismert emblemikus gondolkodót, politikust azokban az időkben engedték ki hosszú börtönbüntetéséből. Soha nem felejttem vele a ritka találkozásokat, hórihorgas alakját, amikor a téli korán sötétedő délutánokon felesége elé jött.

Mint gyermeknek természetes volt a vallással való találkozásom. Bár anyám református volt, apám vallását követve katolikusnak kereszteltek. Kiskoromban szorgalmasan jártam hitoktatásra, előbb még az iskolába, majd később a kőbányai Szent László téren (akkor Pataki István téren) álló eklektikus-szecessziós stílusban épült gyönyörű templomba. Elsőáldozó, bérmálkozó, még egy rövid időre ministráns is voltam. Mai napig örülök, hogy ismerem a Biblia tanításait. A kor

oktatási-nevelési politikája volt a fő oka, hogy kamaszkorba lépve elfordultam a vallástól. Elfordultam, de nem tagadtam meg, és ma sem tagadom keresztény gyökereimet. Nem a szüleimet, hanem elsősorban a rezsimet hibáztatom, hogy a családban sem volt már meg az erő, amely megtarthatott volna vallásosságomban.

Középiszkolás éveim alatt az osztályomban megtetszett az a lány, akivel később összekötöttük az életünket, és két gyermeket felnevelve lassan ötven éve élünk egymással. Későbbi párom a családjával magasabb társadalmi szinten élt, és jobb a városban. Ez is hatott rám. Pedagógus szülők, egy volt horthysta, korábban kitelepipített rendőrtiszt voltak a felmenői. Befogadtak.

*Érettségi előtt a szüleim őszintén közölték velem, hogy nyugdíj felé közeledve nem tudják vállalni további tanulásom költségeit. Munka mellett próbáljam meg a főiskolát elvégezni. Bár megértettem, de elkésérttem a hír, mivel jövődöbelim szülei nyomdokába lépve (már eldöntött volt!) tanárképző főiskolára ment. Szakmai végzettségemnek megfelelően akár három műszakban dolgozni és mellette tanulni is? Nem tűnt túl vonzó jövőképnek számomra. Lemaradni a felsőfokú végzettséget szerző partner mellett szintén nem volt elfogadható alternatíva.*

Akkortájt katonák jártak nálunk az iskolában, és a tiszti iskolákba toboroztak. Az osztály kevés fiú tanulója közül valamilyen fiatalkori hirtelen felbuzdulásból-kalandvagyból négyen is jelentkezünk. Csábított az akkor már főiskolai diplomát ígérő végzettség<sup>1</sup>, a biztos, átlagnál magasabb fizetés, a kiszámítható életpálya, öt évvel korábbi nyugdíj, nősülés esetén a lakás. Azt hiszem, ezek voltak számunkra az igazi hívó szavak. Kevesen lehettek közülünk azok, akik valamilyen akkori magasztos cél, netalán az imperialistákkal való végső leszámolás miatt öltöttek volna magukra az egyenruhát.

Ezekről a dolgokról csak később, a szakmai mellett előadott ideológiai képzés során kaptunk némi képet. Sokszor azokat sem értettük meg igazán. Alapki képzés során, menetelkor, számomra máig kedves dalokat énekeltünk. Diákkislányról, akit ha rövid ideig is, de nem láthattam. A hazáról a „Gábor Áron rézágyúja” kezdetű dalban. Ez utóbbi hatására évtizedekkel később Kézdivásárhelyig autóztam, hogy saját szememmel nézhessem meg azt a híres ágyút. De hatott ránk sok minden más is. A hatvanas évek vége felé jártunk. Párizsban diáklázadás tört ki. Csehszlovákiában kibontakozott a „prágai tavasz”. A rádióból bömbölt a Beatles, a Rolling Stones. Néztük az egyre szaporodó nyugati filmeket. Nagy hatással volt ránk a második világháborút az addigi sokszor sematikus szovjet filmekkel szemben egészen másként, emberközelinek bemutató Joseph Heller: 22-es csapdája és a belőle készült film. Egész részeket tudtunk a könyvből idézni. Már semmi sem volt olyan, mint azt megelőzően. Aztán előbb-utóbb előkerültek az alig egy emberöltővel előbb lezárult világháború minket, magyarokat érintő döntései. Jalta,

1 NET 1967. évi 13. sz. tvr.



Potsdam, hogyan kerültünk a Nyugat beleegyezésével egy nyelvében, kultúrájában addig tőlünk távoli nagyhatalom érdekszférájába.

Tanultuk a szakmánkat, éltük a kis életünket. Örültünk, hogy az állam teljes költségén polgári és katonai szakmai végzettséget kapunk. Végzés után a beosztásainkban való helytállás és a családalapítás volt a fő cél. Szerencsém volt, mert – akkor már feleségemmel együtt –, Budapesten kaptam első tiszti beosztásomat. Lakást viszont egyelőre nem. Egy fedél alatt éltünk feleségem akkor már nyolcvanas éveiben járó korábban kitelepített nagypapjával. Esténként a másik szobában a papi rádiójából halkán átszűrődő nyugati adók zavarásának monoton hangjai altattak el bennünket.

Az újabb változás életemben akkor következett be, amikor lehetőséget kaptam, hogy magasabb szakmai tanulmányaimat az akkori Leningrádban folytathassam. Egy évre nyelvtanulásra, tanfolyamra küldtek. Mert hiába az iskoláimban tíz évig (!) kötelezően tanult orosz nyelv, egy pohár vizet nem tudtam volna kérni. A hetvenes évek leningrádi évei gyorsan teltek. Családom is kijöhetett. Komoly szakmai felkészítést kaptunk. Kiváló, a második világháborút végigharcolt tanáraink voltak. Szakmai felkészítésük végigkísért a pályámon. Az ideológiai képzés már nem hatott ránk. A rendszer álságos voltát mutatta, hogy sátoros ünnepeken mindenhol az akkori szovjet vezetők hatalmas képeit láthattuk. Rémisztő volt az összehasonlítás a televízióban nap mint nap mutatott valós fizikai állapotukkal. Később, már a rendszerváltozás után talán Borsits tábornok nyilatkozta valahol, hogy mi, a hetvenes években a Szovjetunióban végzett katonatisztek voltunk azok, akik teljes mélységében találkozhattunk a mindennapok szovjet valóságával. És az lesújtó volt. Áruhiány, rosszul öltözött emberek, a kilátástalanság miatt az utcákon is látható alkoholizmus. Nem, nem váltunk forradalmárokká, ellenállókká. Katonaként nem is tehetjük volna meg. De mindegyikünkben megmaradt a gondolat: „Te Jóisten, csak nálunk ez be ne következék!”

Mi a körülmények ellenére a tanulás mellett igyekeztünk családukkal élvezni az életet. Köszönhetően, hogy nemzetközi környezetben tanulhattunk, szoros, egész életre szóló barátságot kötöttünk lengyel és bolgár csoporttársainkkal és családtagjaikkal. Különösen értékes volt – már csak a közös történelmünk miatt is – a lengyelekkel való kapcsolat. Egy idő után olyan történeteket hallhattunk tőlük, amelyeket addig soha. Igen, ott kint tudtam meg, mit műveltek a szovjetek Katynban, milyen hősiezen harcoltak a lengyel katonák Olaszországban, Monte Cassinónál és sok-sok más dolgot is. A lengyelekkel való barátságom máig tart. Megható, hogy nemrég, első találkozásunk negyvenedik évfordulóján meghívtak, és közösen emlékeztünk az együtt töltött időre.

Végzésem után a következő évtizedben (ez már a '80-as évek!) egyre magasabb szakmai beosztásokban kamatoztathattam felkészültségemet. A rendszerváltozás Veszprémben, a honi légvédelem parancsnokságán, a katonák ellátásáért felelős



főnökként, tábornoki beosztásban lévő ezredesként, parancsnokhelyettesként ért. Ami utána következett, az egy másik történet. Mintha egy másik életet éltem volna meg. Folyamatosan előre kellett menetelnem, hogy megfeleljek az új követelményeknek. Változott a honvédség struktúrája, változtak a beosztásaim. Új esküt kellett tennem, amellyel többségünknek semmi problémája nem volt. Két doktorátust is szereztem, megtanultam angolul, és elsőként képviselhettem a Magyar Honvédséget, így hazámat az Egyesült Államokban, a NATO ottani főparancsnokságán. Amiért egész életemben tanultam, dolgoztam, felkészültségemet pályám vége felé az iraki háborúban is bizonyíthattam. Egy éven keresztül tölthettem be a nemzetközi, lengyel parancsnokság alatt álló hadosztály logisztikai vezetői beosztását. Büszke vagyok, hogy volt nemzetközi munkatársaimmal, együttműködőinkkel, volt hadszíntéri szakmai főnökömmel, veterán bajtársaimmal, időről időre valamelyikünk hazájában immár feleségeinkkel, hozzátartozóinkkal összejövünk. Kettőezer-tizenhatban a lengyelországi Sopotban, ötödször.

Miért írtam le mindezt? Nem valamilyen magamutogatás vágya vezetett. Különösen azok után, hogy tíz éve, az akkori törvények szerint a felső korhatár utolsó napjáig, nyugállományba vonulásomig szolgáltam, szolgálhattam azt, amit az egyenruha első felöltésétől kezdve először talán nem is tudatosan, később egyre biztosabban éreztem. Változó szövetségi rendszerekben, de mindvégig a hazámat. Nyugállományú katonaként, kellő időbeni távolságból, két társadalmi rendszerben katonatisztként majdnem fele-fele időt szolgálva úgy érzem, kötelességem, hogy visszapillantsak, és történelmi párhuzamokat keresve megvizsgáljam, hogy mi katonák, tisztjeink, a Magyar Honvédség megalakulásától, történelmünk 1848/49-es szabadságharcától kezdve hogyan álltak helyt a hon nagy sorsfordulóikor.

Teszem ezt azért is, mivel a rendszerváltozások vagy azok kísérlete mindig közvetlenül érintették a változásokban fegyverrel is résztvevőket, vagy mint esetemben, szolgálókat. Figyelmem érthetően elsősorban a vezető, parancsnoki beosztásokban, tiszti-tábornoki rendfokozatban szolgált katonák felé irányul. Mert bár életutamat töretlennek, teljesnek tartom, azért a '80-as, '90-es évek sorsfordulóját nem volt egyszerű megélni. Nem volt egyszerű, egyrészt mert hatalmas megdöbbenést okozott a rendszer szinte kártyavárszerű összeomlása, a nemzetközi és hazai óriási bűnök fokozatos napvilágra kerülése és az azokkal szembesülés. Másrészt folyamatosan érezhető volt a fegyveres erőkkal, egyáltalán a fegyveres szolgálatot folytatókkal szembeni politikai gyanakvás, szélsőséges esetekben negatív tartalmú, felelőtlen szóbeli megnyilatkozások. Erről talán nyilvánosan először a rendszerváltozás utáni Magyar Honvédség első parancsnoka, Lőrincz Kálmán nyá. vezérezredes nyilatkozik a nem régen megjelent „A Magyar Honvédség negyedszázada – A rendszerváltozástól napjainkig” című könyvben: „A legnagyobb megpróbáltatást az jelentette, hogy feladatainkat a velünk kapcsolatban tapasztalt

*előítéletek, bizalmatlanság, megalapozatlan vélemények és feltételezések, kárleletlen, egymásnak ellentmondó javaslatok, méltatlan megítélések körülményei között kellett végrehajtanunk.”<sup>2</sup>*

Történelmileg és nemzetközileg nem egyedülálló ez a fajta magatartás az új politikai elit részéről a letűnt rezsimben szolgált, de az új rendszer megalakulásában is így vagy úgy szerepet betöltő katonákkal szemben. A legtalálóbban talán a XX. század egyik katonai témákban is legnagyobb gondolkodója, Samuel P. Huntington fogalmaz „A Katona és az Állam” című művében, amelyben részletesen taglalja az állam és az általa önnön védelmére létrehozott fegyveres erők viszonyát. Megállapítható, hogy az állam saját katonasága megalapításának pillanatától kezdve egyben tart is tőle, és minden eszközt megragad az általa létrehozott szervezet ellenőrzés alatt tartására. Ez teljesen érthető, és egy jól működő társadalomban a fékek és ellensúlyok rendben is vannak. Baj csak ott adódik, ha ez az egyensúly valami miatt felbomlik, és valamilyen irányba elmozdul. Személyes tapasztalatom, hogy hazánkban a honvédség teljes állománya katonai kifejezéssel „lábhoz tett fegyverrel” fogadta az új politikai vezetést. Mivel maga a folyamat is békés átmenetként, megegyezésszerű rendszerváltásként történt, érdeklődéssel, együttműködésre készen vártuk a fejleményeket. Ebbe és ennek a részletezésébe nem kívánok belemenni. Megcáfolhatatlan tény, hogy a rendszerváltozás utáni magyar honvédség mindenkorai katonai vezetőinek a hivatásos állomány együttműködése nélkül nem sikerült volna a haderőt átalakítani. Ugyanakkor negyedszázad távlatából az is tény, hogy a honvédség hosszú menetben, menetelésben van, amely a világ és benne az ország folyamatos változásai miatt a mai napig sem ért véget. A katonai vezetéssel kapcsolatban mára talán csökkentek a fenntartások, amelyek korábbi méltánytalanságát a lassan történelmi távlatokra való visszatekintés miatt nem is kell hangsúlyoznom.

De nem mindegyik, hazánkat befolyásoló nagy történelmi változás volt ilyen szerencsés a bennük élt katonák számára. A végső soron a polgári átalakulást meghozó 1848/49-es forradalom és szabadságharc külső, ráadásul orosz erővel történt leverése után az új honvédség vezető tábornokait szinte kivétel nélkül kivégezték. A tiszti állományból több százra tehető, akiket halálra ítélték, kivégeztek vagy hosszú, húszéves várbörtönre ítélték. Ilyen mértékű felelősségre vonás azóta is példátlan újkori hadtörténelmünk során.

A következő sorsforduló történelmünkben száz éve, az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásával, Magyarország teljes vereségével és a megalázó trianoni békekötéssel zárult első világháború után következett. A köztársaság kikiáltása után, majd a dicstelen 133 napig tartó diktatorikus Tanácsköztársaság ideje alatt, tényként kezelhetjük, hogy a sebtében létrehozott Vörös Hadsereg soraiban és a

2 A Magyar Honvédség negyedszázada – A rendszerváltozástól napjainkig (Zrínyi Kiadó, 2016, 269. old.)

megmaradt csonka országot is tovább fenyegető harcokban valóban, a világháborút megjárt harci tapasztalatokkal rendelkező katonatisztek is szerepet vállaltak. Bár összetételükben, indíttatásukban, főleg neveltetésükben távol álltak a Tanácsköztársaság ideáitól, nélkülük, az ő katonai tudásukkal elért eredmények nélkül ma hazánk külső határai valószínűleg még beljebb szorultak volna. Az okokat keresve, miért is csatlakoztak az új világrendet zászlóikra tűzőkhöz, a kort kiválóan ismerő hadtörténészünk, Szakály Sándor „Hadsereg, politika, társadalom” című gyűjteményes kötetében találtam meg a választ, amikor így fogalmaz: „*Ezek a tiszték a Tanácsköztársaság jogos önvédelmi harcaiban szülőföldjük védelmét, illetve az elfoglalt magyar területek felszabadítását látták.*” Ezek után ne csodálkozzunk, hogy a Tanácsköztársaság bukása után, az új, negyedszázadon keresztül tartó Horthy-rendszer a Vörös Hadseregben vállalt, de országmentő szerepükért nemhogy elcsapta volna a karrierjük maximum közepén tartó tiszti gárdát, hanem két évtized múlva a második világháborúba lépésünkkor ők alkották a honvédség vezetését.

Egészen másként történt mindez a második világháború számunkra újabb vereséggel végződött befejezése után. A vesztes háborúért felelősnek tartott katonai parancsnokokat, tábornokokat, főtiszteket már rögtön a fegyveres harcok befejezése után, egy HM-rendelettel<sup>4</sup> 1945 júniusában, minden különösebb bírósági ítélet nélkül, ráadásul tábornokok esetén nem is a kinevezésre jogosult által, megfosztották rendfokozatuktól. A helyzet fonáksága, hogy most, huszonöt évvel a rendszerváltozás után sem került ez az égre kiáltó, jogilag kezelhetetlen rendelet végleges, megnyugtató rendezésre. Folyamatos letartóztatások, futószalagon hozott ügynevezett népbírósági perek és ítéletek következtek, amelyek sokszor kivégzéssel, jobb esetben hosszú börtönbüntetéssel fejeződtek be. Két, számomra különösen megrázó esetet szeretnék példaként megemlíteni. Az egyik Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a honvéd vezérkar főnöke (1941–44), akit az ellene felhozott vádak ellenére sem tudtak halálra ítélni, majd mint állítólagos felelőst a dél-vidéki vérengzésekért törvénytelenül kiadtak Jugoszláviának, ahol halálra ítélték és kivégezték. A másik eset személyesen is érint. A doni katasztrófáért felelőssé tett és 1947-ben koholt vádak, kellő bizonyítottság hiányában halálra ítélt és kivégzett Jány Gusztáv esete. Jány születésétől fogva a Hautzinger nevet viselte negyvenegy esztendőn keresztül, és csak a vitézi rendbe történő belépése miatt vette fel édesanyja nevét. A volt hadseregpáncsnok 1946-ban, amikor hírért vette, hogy volt beosztottait is felelősségre vonás fenyegeti, senki által sem kényszerítve, önként tért haza Nyugatról. Sajnálatos, hogy bár a rendszerváltozás után mindkettőjüket a Legfelső Bíróság felmentette, katonai rendfokozatukat posztumusz a mai napig

3 Szakály Sándor: Hadsereg, politika, társadalom (Lánchíd Kiadó, Budapest, 1991, 21. old.)

4 HM-rendelet száma: 30.889/el. vkf. ü. -1945.évi július hó 8-án (Honvédségi Közlöny 1945/18. sz.)

nem kapták vissza. Legyen ez a két példa is mementó, hogyan kísért a múlt hetven év múlva is!

Mások ideig-óraig szerencsésebben jártak. Sokuk, alacsonyabb rendfokozatúak, egy ideig még az új, demokratikusnak mondott hadseregben is szolgálhattak. Legtöbbjük viszont, ahogy a gyorstalpalóként kiképzett munkás-paraszt kádereket rendfokozatot kaptak, kikerült a haderőből. Rendfokozatukat is elvették, és legtöbbször csak fizikai munkakörben foglalkoztatták őket. Álljon erre is itt egy szomorú példa, ráadásul közvetlen környezetemből, feleségem családjából, évekig velünk együtt élő nagypjájé. Vitéz Hercegfalvi Mihály 1891-ben Hercegfalván (ma Mezőfalva) Weixl Mihály néven látta meg a napvilágot. A szegény sorsú, paraszti családból származó fiatalembert hamar elkapta az első világháború hadigépezete. Az orosz fronton katonai hősiessége révén az őrmesterségig vitte, majd a hadifogság várt rá. A fogságból hazatérve a budapesti rendőrség kötelékébe lépett. A tehetséges fiatalember gyorsan haladt a ranglétrán. 1921 decemberétől 1946 augusztusáig gazdasági bűnügyekkel (valutacsempészet, árdrágítás) foglalkozott a Valuta Ügyészség mellé beosztva, őrnagyi vagy annak megfelelő rangban. A világháborúban tanúsított hősiességéért, két ezüst vitézségi érméért a kormányzó 1938-ban felvette a vitézi rendbe. A háború után B listázták, kényszernyugdíjazták, majd szükségét látván rendőri felkészültségének rövid időre reaktiválták. Amikor már a katonákhoz hasonlóan nem látták szükségét, 1950-ben végleg eltávolították a BM állományából. 1951-ben feleségével együtt Gyulaházára telepítették ki, ahonnan csak a kitelepítések felszámolásával 1953-ban térhetett vissza. Akkor sem a volt lakásába, mert azt elvették, hanem Budapest környéki telkére, ahová még a jobb időkben kis faházat állított fel. Itt húzták meg magukat feleségével. Télre feleségem családjához költöztek be. Így ismertem meg papit, a szijas parasztembert, akit időskori hányattatása ellenére sem tört meg a vele méltatlanul bánt sors. Csendes, jó kedélyű, jó humorú emberként ismertem. Kis érldligeti birtokán mindent megtermelt a család részére. Nem szégyellte a fizikai munkát idős korára sem. Valószínűleg ez, az otthonról hozott munkaszeretete mentette át a nehéz időkön, a kitelepítés évein, a rendőrségtől történt eltávolítása után, nyugdíjától történt megfosztása révén kőművesek mellett végzett nehéz munkája idején. Sokat beszélgettünk. Én katonai rendfokozata révén tréfásan „*őrmesternek*” hívtam, ő viszonzásul „*cőgernek*” becézett. Sokat tanultam tőle. Emberségről, kitartásról, hazaszeretetről. Hosszú életet élt meg, végig családjának szeretetében. Erkölcsei elégtételt érzek, hogy sírkövére, neve elé a rendszerváltást követően én vésethettem fel a kis „v” betűt. Mert az volt, vitéz volt. Sok száz, sok ezer hasonló nehéz sorsot megért társával együtt, akik a háborút követő évtizedekben a represszió idején is emelt fővel, tisztességes életet éltek.

Hogy mit jelentett 1945 után ez az értelmetlen sorsromboló, katonákat-rendőröket érintő politika? Az okok magyarázatáért újból Szakály professzor munkájából

idézem: „1945 után hosszú évtizedeken keresztül folyt a nemzeti önmarcangolás, hiszen az 1940-es, 1950-es évek politikai légköre azt sugallta – néha egy-egy vezető ki is mondta –, hogy Magyarország a hitleri Németország »utolsó csatlósa« volt, a népi demokratikus Magyarországot pedig »kilencmillió fasisztával« nem könnyű felépíteni. Az elmarasztalásokból, megfélemlítésekkel fokozottabban kijutott az egykori katonáknak, lett-légyen azok tiszték vagy egyszerű honvédek, hivatásosok vagy sorkatonák.”<sup>5</sup> Másutt ugyanakkor így ír: „Számos ország – keleten és nyugaton egyaránt – vállalja katonai múltját, egykori hadseregét, még akkor is, ha az megítélése szerint nem egy demokratikus országot szolgált, és csak a legtrikább esetben állt a haladás oldalán.”<sup>6</sup>

Nem lenne teljes, ha az elmúlt több mint másfélszázad sorsfordulóiban élt-helytállt, szenvedett vagy elbukott fegyvereseinek sorából kihagynám jelen tanulmányom írásakor éppen 60 esztendeje, az 1956-os forradalom és szabadságharc idején szolgáltakat. 1956 katonasága szervezeten, kötelékben nem egyértelműen vett részt a felkelésben és a harcokban. Összességében inkább úgy fogalmazhatok, hogy eltekintve egyes esetektől inaktív maradt. Legtöbb alakulatnál inkább szélnek eresztették a katonákat, minthogy a felkelők ellen alkalmazták volna őket. Természetesen pro- és kontra is voltak esetek, amelyek közül a hősi helytállás szép példaként kettőt szeretnék megemlíteni. Az egyik a rétsági harckocsiszred őrnagya, törzsfőnöke, aki a forradalmi napokban, október 31-én a Rétság közeli Felsőpetényből, házi őrizetből történt kiszabadítása után Budapestre szállította Mindszenty bíborost. Bár bátor tettét parancsra tette, 1957-ben halálra ítélték és kivégezték. A másik '56-os hősünk Maléter Pál, Nagy Imre forradalom alatti második kormányának honvédelmi minisztere. Malétert a szovjet invázió előestéjén, mint a Tökölre a szovjetekkel történő tárgyalásra kiment kormánydelegáció tagját galádul, a nemzetközi normák teljes felrúgásával a delegáció többi tagjával együtt letartóztatták, majd 1958-ban a Nagy Imre-perben halálra ítélték és kivégezték. Mártírtársaival történt 1989. június 16-i ünnepélyes újratemetése kezdete volt a rendszerváltozásnak. Magam még további tizenkét katona nevét azonosítottam a kivégzettek listáján, de biztos vagyok benne, hogy a kutatások további neveket fognak feltárni. Ezenkívül számos katona, rendőr, határőr esett el az események ideje alatt.

1956 katonáival kapcsolatban szeretném itt is megemlíteni személyes kapcsolódásomat. Keresztapám, Tárnoki Tibor a második világháború kezdete körül gyorsított képzésben végzett a Ludovikán. Végigharcolta a világháborút, és azon kevesek közé tartozott, akit átvett és '56-ig megtartott a hadsereg. Talán szerencséje is volt, mert Miskolcon, az ottani csöves légvédelmi hadosztály sporttisztjeként

5 Szakály: Hadsereg, politika... 157. old. (Lánchíd, Budapest, 1994)

6 Uo.: 159. old.

szolgált. Kisgyerekként élénken emlékszem csinos, bajuszos, csizmás-egyenruhás alakjára, amikor ritkán, egyes budapesti felrendelésekor meglátogatott bennünket. 1956-os bűne az volt, hogy az invázió után nem írta alá a szovjetek ittlétének legitimációját jelentő úgynevezett tiszti nyilatkozatot. Ez a hadseregből történt azonnali eltávolítását jelentette. Feleségével együtt komfortos tiszti lakásából is egyszoba-konyhás szükséglakásba telepítették ki. 1957 márciusában a MUK idején volt hadosztálya elhárító tisztjének sugallatára, minden okot nélkülözve, rövid időre őrizetbe vették. Már tisztiiskolásként, egy miskolci utam során meglátogattam. A házaspár szerény körülmények között csendesen élt az Avas alján. Keresztapám a városi strandon úszómesterkedett, néném a helyi SZTK-ban orvos-írnokoskodott. Aztán jóval később a sorsom úgy hozta, hogy magam is a jogutód hadosztály hadtápezvezetőjeként Miskolcon szolgálhattam. Természetes volt, hogy felújítottuk a személyes kapcsolatot. Akkor már nyugdíjas volt, de a szemben lévő iskolában pedellusi állást vállalt. Vidám, az életet igenlő-szerető ember volt. Kisrobogóján ki-kijárt a Miskolc környéki tavakra pecázni. Ha időm engedte, meglátogattam, és ő is megismerhette cseperedő családomat. A hadosztályomnál nem emlegettem, de nem is titkoltam kapcsolatomat. Egyszer, valamilyen apropó kapcsán megemlítettem a nevét a sporttisztnöknek. Jólesett látni, ahogy kollegám szinte elrészegült rokonom nevének, egykori első főnökének említésekor. Később, már Veszprémben szolgálva haláláról jött a rossz hír. Dolgaimat sürgősen úgy intéztem, hogy soron kívül Miskolcra mehessek. Az özvegyet támogatva részt vettem a temetésén. Újból évek teltek el. A rendszerváltás után megnyílt a lehetőség a rangjuktól méltatlanul megfosztott, a hadseregből '56 után kicsapott tisztek rehabilitálására. Mint a Magyar Honvédség ezredese, rokon, az özvegy egyetértésével levélben kérelemmel fordultam első szabadon választott kormányunk honvédelmi miniszteréhez keresztapám rehabilitálására, rendfokozatának visszaállítására, és (ha van rá lehetőség) egy rendfokozattal előbbre, alezredessé történő előléptetésére. Nagy örömömre, a honvédelmi miniszter, Für Lajos kérelmemet megvizsgáltatta, és unokabátyámat posztumusz ezredessé léptette elő. Felesége, Anci néném még megérhette ezt az igazságtételt.

Talán az eddig leírtakból is kitűnhet, hogy mi katonák itthon és szerte a nagyvilágban mindig a hazánkat szolgáljuk. Akár rendszereken átívelően is. Ezért, ha a sors úgy hozza, a felelősséget is vállaljuk. Mivel magam is két rendszeren keresztül szolgáltam a seregben, óhatatlanul is el kellett gondolkodnom azon, mi az, ami átvitt egyik rendszerből a másikba. A hazaszeretet már említettem. Ez az elsődleges. Ha nem így éreznék, éreztünk volna, kiüresedett lenne az a cél, amelyre egész hivatásom alatt tevékenységem irányult. Cél nélkül pedig értelmetlen bármi, amin értelmes ember évtizedeken keresztül munkálkodni képes. A másik ok nyilván egzisztenciális. A honvédség megalapítása óta a polgárosodó társadalomban tisztjeink nagy többsége nem rendelkezett már olyan háttérjövedelem-



mel, mint korábban, amikor például Széchenyi István fiatal huszártisztként éves jövedelmét tudta felajánlani egy olyan nemes cél, mint a Magyar Tudományos Akadémia megalapítására. A XIX. század és különösen a XX. század katonatiszti állománya már sokkal szélesebb néprétegekből került ki, mint azt az általam említettek családi háttere is bizonyítja. Így szükségük volt a tisztességes megélhetést, ha volt családjuk, azok eltartását biztosító jövedelemre, a biztos nyugdíj reményére. Tény, hogy magam is ezért csatlakoztam a hadsereghez.

Nem volt sohasem kérdés a tisztii hivatást választók részére a tanulási, magasabb iskolai végzettség megszerzésének lehetősége. Maga a jelenlegi tisztképzésnek jogelődje, a Ludovika Akadémia is 1922-től<sup>7</sup> négyéves képzés után főiskolai végzettséget adott. Ezt az úgynevezett szocialista tisztképzés a háború után (mint korábban utaltam rá!) csak 1967-től tudta reprodukálni. Ez az időpont viszont fordulópont volt. Az addigi tisztii felkészítés – különösen az 1956 előtti – nem tudott magas, a polgárit megközelítő, intellektuális képzést biztosítani. De nem is ez volt a cél. Korosztályommal megkezdődött egy olyan korszak, amely már valóban értelmiségi szintű végzettséget adott az amúgy azt kikövetelő, technikailag egyre korszerűsödőbb haderőnek. Egyben alapokat ahhoz, hogy már az egyetemen is múló továbbképzési vágy magasabb, egyetemi, majd később akár tudományos fokozatok elérését is lehetővé tegye. A katonai főiskolai képzési rendszer azt is biztosította, hogy a hallgatók akár civil egyetemi képzésbe is átléphessenek. Ennek fejlesztésében magam is részt vállalhattam. 1992–97 közötti tanszékvezetői tevékenységem alatt sikeresen megvédett egyetemi doktori disszertációra alapozva olyan, a hadtáptisztek alaptevékenységét biztosító katonai gazdaság szakot sikerült az akkori, a hazai közgazdasági felsőoktatási képzést felügyelő grémiummal akkreditáltatnom, amelyet a Budapesti Közgazdaságtudományi (Corvinus) Egyetem vezetése is elfogadott. Így végzett hallgatóink az egyetem negyedik évfolyamán folytathatták magasabb szintű tanulmányaikat.

A magasabb tudás, felsőfokú végzettség megszerzése hívó szó volt és maradt mostanáig a szerény anyagi háttérrel rendelkezők részére. Így volt ez korábban is. Nemzetközi vizsgálataim is azt bizonyítják, hogy ez a rekrutálódási tapasztalat ma is, akár ha a fejlettebb nyugati országok haderőit vizsgáljuk. Ez jellemző a nálunk jóval fejlettebb Amerikai Egyesült Államok haderejében is.

Már az előzőekben írtam gyerekkori vallásos élményeimről. A család gyenge vallásosságban megtartó ereje és felnövekedvén közösségi neveltetésem eltérített a vallás gyakorlásától. Ugyanakkor sohasem tagadtam meg kereszténységemet. Ma, korosodó fejjel egyre jobban becsülöm azokat az értékeket, amelyeket a vallás, a legtöbb vallás ad az emberiségnek. Különös tekintettel a keresztény vallásra. Ezért is elborzaszt az a tény, hogy az Európai Unió megtagadta a kereszténység mint

7 1922. évi X. trv.cikk a magyar királyi honvéd tisztképzésről.



örökségünk deklarálását alapidokumentumában, alkotmányában. Pedig csak nézünk körül földrészünkön, mi szépséget alkottak keresztény eleink! Milyen csodálatos templomokat építettek, amelyekben a legszebb műremekeket csodálhatjuk meg! Festők, szobrászok gyönyörű művei, zeneszerzők alkotásai a tanúk. Vagy vegyük azokat a pozitív erkölcsi tanításokat, amelyek zsinórmérceként kell, hogy szolgáljanak minden egyén és közösség számára. Meggyőződésem, hogy Mózes kőtábláitól kezdve az apostolok tanításain keresztül az értelmező teológusok munkássága nyomán minden értékkel rendelkezünk, amely alapján érdemes élni. Elvetem az ettől eltérő, az egyén felszabadult, gátlástalan „mindent szabad” gondolkodásmódját, amely érezhetően előbb-utóbb szétrágja-szétzilálja (mint annak jelei egyre jobban látszanak!) közösségi társadalmainkat. Fokozottan érvényes az erkölcsi értékrend betartása olyan közösségben, mint a katonaság. Évtizedeken keresztül nélkülöztük a haderőben a tábori lelkészszolgálatokat. Ma, immár több mint húsz esztendeje működik az egyház a honvédség soraiban is. Szelíden, szerényen a lelkészek végzik azt az erkölcsi-lelki munkát, amivel hozzájárulhatnak világunk jobbításához.

Végezetül, hogy teljes legyen a kép, kikerülhetetlennek tartom, hogy a katona, a tiszt világnézeti hovatartozásáról is véleményt alkossak. Világnézetről beszélek, mivel szilárd meggyőződésem, hogy minden értelmes ember, iskolai végzettségétől és a társadalomban betöltött helyétől függetlenül rendelkezik nézetekkel az őt körülvevő világról. A világnézetről és az arra történő nevelésről érdekes, ma is érvényes gondolatokat írt le nagy erdélyi katolikus püspökünk, Márton Áron, akinek születésének 120. évfordulójára a jelenlegi tanulmány *írásakor emlékezünk*.<sup>8</sup> A világnézet értelemszerűen nem valamilyen létező párthoz való tartozást jelent. A pártokhoz deklaráltan való tartozás, ellentétben a rendszerváltozás előtti korszakkal, különben is szigorúan tilos a magyar fegyveres erők és testületek tagjai számára. Így van ez a demokratikus berendezkedésű államok túlnyomó többségében – és ez így helyes. Ugyanakkor azt senki sem tilthatja meg, hogy egy katona rendelkezék nézetekkel, amelyek nyilván akár a korral és benne az emberrel változhatnak is. Magam hosszú utat tettem meg, mire közel húsz évvel ezelőtt mint katona eljutottam a konzervativizmus eszmeiségének elfogadásáig. Vizsgáljuk meg, hogyan vélekedik erről a már korábban említett Huntington: *„Az emberről, a társadalomról és a történelemtől alkotott elméletei (értsd: konzervatív realizmus), a hatalomnak az emberi kapcsolatokban betöltött szerepének elismerése, a létező intézmények elfogadása, korlátozott célkitűzései és a grandiózus tervek iránti bizalmatlansága alapján a konzervativizmus azonos a katonaeetikával... egyedül a konzervativizmust nem hajszolja saját logikája elkerülhetetlen konfliktusba a ka-*

8 Márton Áron: Világnézet és nevelés (Erdélyi Iskola, folyóirat, I. évfolyam, 1933/34. 5–6. sz. 233-238. l.)

*tonai funkció követelményeiből eredő katonai értékekkel... inherens hasonlóság és összeegyeztethetőség létezik a katonaetika és a konzervativizmus között.”<sup>9</sup>*

A katonaetika kell, hogy iránymutató legyen a katona életének alakításában. Nem valami elvont fogalomról beszélek. A katona etikája egyetemleges és koroktól független. Megléte katona generációkon keresztül átöröklődik. Valószínűleg ez a folyamatosság is segített bennünket eltérő társadalmi rendszerekben is becsülettel a hazát szolgálni. Nem állítom, hogy soha nem voltak olyanok közöttünk, akik a katonaetika ellen cselekedtek. Ezeket előbb-utóbb kiveti magából a katonaközösség. Itt kell megemlítenem a katona parancssal kapcsolatos magatartását. Elfogadjuk, hogy bennünket a politika mesterei irányítanak. Ugyanakkor azt az egyénnek kell minden korban eldöntenie, mi az a határ, amit erkölcsi-etikai normái megengednek, kötelezővé tesznek végrehajtani. Hol van az a határ, amikor saját belső parancsának engedelmeskedve inkább lemond, mint az egyetemes értékeknek ellenkezőt cselekedjen. Teszi ezt akár egzisztenciájának vagy életének feláldozásával is. Ebben is segít a konzervatív gondolkodásmód. Békében és háborúban egyaránt.

Hogy erre rájőjjenek, az Egyesült Államokba kellett eljutnom. Három évig tartó ottani szolgálatom alatt igyekeztem magát az amerikai társadalmat és benne elsősorban a katonatársadalmat mind jobban megismerni. Számos máig tartó barátságot kötöttem az amerikai fegyveres erők tisztjeivel. Állítom, egyetlenegyre sem emlékszem, aki (különösen szűkebb körben) megnyilatkozásai során ne a konzervatív eszmerendszert tükrözte volna. Bevallom, ez mindennél jobban hatott rám, egy korábban egészen más eszmeiséget valló társadalomból jött ember számára. Megindító, mennyire patrióta az amerikai ember. Nem túl hosszú történelmük minden kis részét a legnagyobb tisztelettel őrzik, és ha lehet, meg is mutatják. Így jártam be magam is az amerikai polgárháború nevezetes csatáit, ahol szinte méterre minden esemény, időpont, résztvevő dokumentálva van. És bár a háború igazi oka eszmék, érdekek összecsapása volt, a benne küzdő katonák valahogy a másikért, a szülőföldjükért, a kisebb közösségükért küzdöttek. Ez az, amiért mindkét oldal katonáit tisztelnünk kell. Mint ahogy több mint másfél évszázad elteltével amerikai barátaink is ezt teszik.

Hiszem, hogy hazánk katonái – ha csak az elmúlt évszázad zimankós, vargabetűs történéseit nézzük – a jövőben hazaszeretetükben megingathatatlanul, a korral fejlődő, ugyanakkor haladó történelmi hagyományainkon alapuló nézetek alapján fogják nemes, a hon számára ma is fontos, nélkülözhetetlen hivatásukat végezni.

9 Samuel P. Huntington: A Katona és az Állam (Zrínyi- Atlanti, Budapest 1994.) 96.old.

## Felhasznált irodalom

- Egy vezérezredes becsülete (Jány Gusztáv, Magyar Hírlap, interjú, 2011. december 5.)
- Hautzinger Gyula: Haderő, menetben – a Magyar Honvédség elmúlt negyedszázada (Magyar Szemle, Budapest 2016/5–6. szám)
- Hautzinger Gyula: A katonai gazdasztiszt-képzés (Honvéd Tudósok sorozat 14. szám, Magyar Honvédség Humán Szolgáltató Központ, Budapest 1996)
- Dr. Horváth Csaba et al.: A Magyar Honvédség negyedszázada – a rendszerváltozástól napjainkig (Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016)
- Kis-Kapin Róbert: Budapesti kitelepítettek Gyulaházán 1951-1953 között (Betekintő, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának internetes folyóirata, 2013/1)
- Márton Áron: Világnézet és nevelés (Erdélyi Iskola, folyóirat, I. évfolyam, 1933/34. 5–6. sz. 233–238. old.)
- Samuel P. Huntington: A katona és az állam (Zrínyi- Atlanti, Budapest 1994)
- Szakály Sándor: Hadsereg, politika, társadalom (Lánchíd Kiadó, Budapest 1994)
- Szakály Sándor: A magyar katonai felső vezetés 1938–1945 (Ister Kiadó, Budapest 2003)
- Vértanúk könyve – A magyar forradalom és szabadságharc mártírjai 1848–1854 Szerk.: Hermann Róbert (Rubicon-Ház Bt., Budapest, 2007)

*(Megjelent a Katolikus Tábori Püspökség gondozásában  
a „Közös küldetésben – Katona és lelkész az ember és a nemzet szolgálatában”  
című kézikönyvben a Zrínyi Kiadónál 2017-ben)*

# Haderő, menetben – a Magyar Honvédség elmúlt negyedszázada (1990–2015)

Magyarország, a korábban a szovjet befolyási övezetbe tartozó kelet-közép-európai régió országának haderejében a változások jelei már évekkal az 1989/1990-es, az egész térségben földindulásszerűen bekövetkezett politikai-gazdasági összeomlás előtt jelentkeztek. Ezek a változások – a körülményeket figyelembe véve – értelemszerűen csak kismértékben lehettek jelentősek, de mindenesetre a megdöbbenés erejével hatottak, amikor a rendszer történetében utolsó, 1985-ös katonai díszszemlén az addig ilyenkor megszokott internacionalista jelképek mellett – ünnepélyes külsőségek között – először megjelentek Magyarország több mint ezeréves történelmének zászlói.

Ennél lényegesebb fordulat indult meg, szintén az 1980-as évek közepén, amikor a magyar haderő szovjet típusú (hadsereg–hadosztály–ezred) szervezésétől eltérő, jóval kevesebb harcászati vezetési elemet igénylő hadtest–dandár átalakítás elkezdődött. Ez értelemszerűen együtt járt az ország gazdasági helyzetének romlása miatt is bizonyos létszám-megtakarítással, haditechnikai eszközök rendszerből történő kivonásával és ún. hosszú tárolásra történő konzerválásával. A tényleges rendszerváltás az ezredforduló utolsó évtizedének kezdetén érte a magyar haderőt, amikor a rendszeresített békelétszáma még mindig százötvenezres volt, hadilétszáma pedig ennek körülbelül a duplája.

Az 1989/1990-es évek gyökeres politikai változásai – amelyeket katonatisztként személyesen is átéltem – nem érték sokkoló hatással a haderő gerincét adó tiszti-tiszthelyettesi állományt. A változásokat folyamatosan, az ország lakosságával együtt megélő állománynak a köztársaság 1989. október 23-án történt kikiáltásáig volt ideje eldönteni, hogy letegye-e új esküjét kizárólagosan a haza megvédésére, vagy távozzon a fegyveres erők kötelékéből. Adatok bizonyítják, hogy csak egészen elenyésző számban tagadták meg az új eskü letételét. Ez egyértelműen arra mutat, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése után, majd a rendszer szorításának némi enyhülése idején, már a „gulyáskommunizmus” évtizedeiben felnőtt ún. „beat-nemzedék”, az 1990-es évekre a haderőt vezető tábornoki, tiszti-tiszthelyettesi állomány alkalmas maradt az új, demokratikus rendszer katonai feladatainak megoldására.

Természetesen így is voltak, akik eltávoztak a haderőből, elsősorban a felső katonai vezetésből, a szovjet mintát követő, különben is egyre túlkorosabbá váló vezetők. A rendszerváltó politika erői által is támogatott, alapvetően nyugdíjazással együtt járó távozás lehetőséget adott az addig visszatartott korosztályok dinamikusabb megjelenésére is. Az akkor éppen ötvenéves Lőrincz Kálmán vezérezredes került a haderő élére, aki „a Magyar Honvédség menetben van!” találó kijelentéssel jellemezte a haderő állapotát. A baj az, hogy ez a menetelés hosszúra sikerült, és ma is tart.

A kommunista típusú rendszer bukása után már semmi sem volt olyan, mint régen. Ha az összeomlást globális összefüggésben nézzük: megszűnt egy nemcsak Európát, de a világ békéjét is fenyegető több évtizedes szembenállás, a hidegháború állapota. Ez a hatalmas eredmény elsősorban az Egyesült Államok által vezetett Nyugat történelmi érdeme – vértelen győzelme. Ne felejtjük el azonban, hogy a partnernek bizonyult Mihail Gorbacsovval az élen a keleti blokk vezetése is – ha kénytelen-kelletlen, de – beismerte, hogy nincs tovább. Megbukott a szovjet típusú társadalmi-gazdasági rendszer és vele együtt katonai szövetsége, az ún. Varsói Szerződés (VSZ) is.

Nyilvánvalóvá vált, hogy a jövőben Magyarországon sincs szükség a korábbi, magas létszámokon tartott hadseregre. Különösen nincs szükség az „ideiglenesen itt tartózkodó” – értsd: megszálló – szovjet csapatokra. Céllá vált, hogy „kisebb, de korszerűbb, hatékonyabb” fegyveres erővel rendelkezünk. Azonban, hogy ezt hogyan valósítsuk meg, az lényegi kérdéssé vált, és sajnos a mai napig is kérdés maradt. Ha az okokat keressük – még ha nyilván sok hibás lépés is történt az elmúlt majdnem negyedszázadban –, ne felejtjük el azt sem, hogy ahol többek között a hadviselés is folyamatos és dinamikus változásokon megy keresztül, ezek a változások egyre globalizálódó világunkban sokszor nehezen kiszámítható hatással vannak hazánk és térségünk biztonságára.

A haderő folyamatos működését ellátó állandó állományról a bevezetőben már írtam. A rendszerváltozás után legtöbbször azért maradtunk, mert hittünk egy új, már a deklarálásából eredően is a haza védelmére alakított haderőben. Ami a haza védelmét illeti, legbelül addig sem volt bennünk kétség. Az 1960-as évektől a robbanásszerűen fejlődő média hatására kitáruló világ még a vasfüggöny mögött is érezte hatását. Már nehezen lehetett bemagyarázni az embereknek, hogy a sajnálatos történelmi okok miatt szétszakadt világ problémáit csak az erőszak nyelvén lehet megoldani. A kommunista ideológia jelen volt ugyan a teljes katonaiállomány körében, de a nyilvánvalóan létező, rendszerbeli, állandósult elmentmondásokat nem voltak képesek átmenetinek magyarázni a haderőn belül is működő „komisszárok”, akik aztán a rendszerváltozás első pillanatában eltűntek az állomány köréből.

A szovjet gyámkodás és a magyar javaslatra hamarosan felszámolásra került Varsói Szerződés megszűnésével, a szovjet megszálló erők kivonulásával az ország védelmének megszervezése teljesen nemzeti keretek közt maradt. A rendszerváltás utáni első katonai doktrína nemhiába kapta a „körkörös védelem” jelzöt a több évtized után először demokratikusan megválasztott Antall-kormány honvédelmi miniszterétől, Für Lajostól. Pedig ez a később sokszor méltatlanul is bírált elv pontosan kifejezte azt a helyzetet, amelybe szinte egyik pillanatról a másikra kerültünk.

## **Az ellenségkép eltűnése, szomszédjaink helyzete**

Nyugati szomszédunktól, az 1955-ben semlegessé vált Ausztriától nyilvánvalóan nem várhattunk támadást. (Korábban hamis indokokat keresve sokszor rajzoltuk térképeinkre rajta keresztül a nyugati támadási irányt.) Északi irányban Csehszlovákia felbomlásával ugyancsak változott a helyzet. A hazánknál felerészt kisebb új állam, Szlovákia semmiképpen sem jelenthetett valós katonai fenyegetést, és immár húszesztendő fennállása alatt nem is törekedett ilyesmire. Harmadik, északkeleti szomszédunk szintén egy új állam, Ukrajna lett a Szovjetunió szétesése (1991) után. Ezt a tényt Magyarország is üdvözölte. Az elsők között ismerte el a hazánknál mind területileg, mind lélekszámában többszörösen nagyobb új országot. Katonapolitikailag is jelentős változás következett be: szinte „pufferként” egy új állam került hazánk és a továbbra is globális tényező, Oroszország közé. Ukrajnával államiségének első pillanatától kezdve folyamatosan rendezettek voltak a kapcsolataink. Sajátos volt a kapcsolatunk a keleti szomszédunkkal, Romániával. Az új államszerződés alapján tulajdonképpen ezzel az országgal is rendezett a viszonyunk. (A nyugati közösség, amelybe igyekeztünk beilleszkedni, minden velünk kapcsolatos további lépést megelőzően elvárta, hogy szomszédjainkkal kölcsönösen rendezzük és új alapszerződésekkel erősítsük meg jövőbeni állapotunkat.) Ugyanakkor, mint az elmúlt két évtizedben is láttuk, a Romániában élő, még mindig kétmillió körüli magyar kisebbség miatt újabb és újabb kezelhető politikai konfliktusok keletkeztek, és ezen a területen a jövőben sem várható, hogy sima út vezet az áttörő javuláshoz. Déli szomszédjainkkal, az 1990-es években lezajlott, a Jugoszlávia felbomlásával járó balkáni háborúk után a kapcsolatunk eltérő. Horvátországgal – köszönve az Antall-kormány történelmi felismerésének, a Jugoszláviától való teljes elszakadásra törekvő ország számára nehéz pillanataiban nyújtott segítségnek – új alapokra került korábbi majd ezeréves szoros kapcsolatunk. Szlovénia új államként jelenhetett meg délnyugati szomszédunkként. Mint korábban is a legfejlettebb jugoszláviai tagköztársaság, kapcsolataink az állam megalakulásától kezdve rendezettek. Ehhez hozzájárulhat az a tény is,

hogy Ausztriához hasonlóan e szomszédunknál a legkevesebb a magát magyar származásúnak valló lakosság, így az etnikai problémák is elenyészőek. Maradt Szerbia. A korábban a jugoszláv államközösségben gyakorlatilag minden társult közösséget elveszített, de egyedüliként a hajdani Magyarország szerves részét képező Vajdaságot megtartó ország ma szintén az európai integráció felé törekszik. Hosszú út áll még előtte, bizakodjunk, hogy sikerül a hagyományosan benne élő szerb nacionalizmuson a jövőben felülemelkednie.

Megkezdődött a haderő átalakítása, egyben drasztikus leépítése. Már utaltam a megváltozott viszonyok közötti, az új helyzethez igazodó doktrína megjelenésére. Nézzük meg, hogy a politikai döntések hatására hogyan alakult a magyar honvédség helyzete! Miután semmilyen komoly külső fenyegetés nem fenyegette Magyarországot, a demokratikus választások után, 1990 kora nyarán megalakult kormány első évében megkezdődött a haderő csökkentése. Ennek több oka is volt. Először is a már említett, a korábbi világrendszerben a két katonai tömb farkasszemet nézésének, az évtizedeken keresztül sulykolt „ellenségképnek” az eltűnése. Nem volt többé szükség nagy katonai erők permanens fegyverben tartására. Másrészt a nyugati közösségnek kimondatlan elvárása volt, hogy a korábban a volt szovjet befolyás alatt álló térség veszítse el nemcsak nyugati irányba, hanem egymással szemben is a stratégiai támadóképességét. Egy harmadik, racionális szempont is jelentkezett, miszerint értelmetlennek látszott a nyugati fegyverzeti arzenálhoz viszonyított alapvetően volt szovjet harci technika nagy tömegű, az ország gazdaságára folyamatos, jelentős anyagi terheket róvó „vasak” további rendszerben tartása. A nyugati haditechnika fölényét mi sem bizonyította jobban, mint az 1991-es első öbölháború és az azt követő nyugati vezetéssel folytatott háborúk (Irak, Afganisztán), amikor minimális saját veszteség mellett hatalmas ellenséges erők semmisültek meg szinte napok alatt. Tehát elkezdődött a magyar haderő radikális csökkentése.

Fegyvernemek szűntek meg, vagy létszámukban, fegyverzetükben jelentéktelenedtek el. Az egymást követő, sokszor változó ideológiai töltésű kormányok – mint kiderült – a négyéves választási ciklusra szóló időről időre meghirdetett haderő-átalakítási kísérletei egyet biztosan eredményeztek: mára a valamikori tényleges békelétszámú százezer fős haderőből kevesebb mint harmincezer védi a hazát. Volt olyan helyzet, hogy az éppen aktuális kormányzati koncepció következtében úgy változtatták az egyes alakulatok helyőrségeit, és helyezgették át az állományt nagyobb földrajzi távolságra, hogy többször is, gyakran is a katonacsaládok tömegei keltek útra. Ismeretem szerint volt olyan alakulat, amely rövid időn belül „körbегyalogolta” az országot. Hagyományos „katona helyőrségeket” számoltak fel (Szombathely, Eger, Miskolc, Pécs), laktanyákat zártak be, sokszor úgy, hogy – az előző kormány elgondolása alapján – felújított, korszerűsített bázisokra sem voltak tekintettel. Csak százmilliókban-milliárdokban mérhető az



az összeg, amelyet így az amúgy is mindig megszorított honvédségi költségvetésből meggondolatlanul elpazaroltak. Ami legalább ilyen fájdalmas: egy idő után drasztikusan csökkent a hivatásos állomány. A magyar viszonyok közepette a kellő szociális körülmények (lakhatás, feleségek munkához jutása, gyerekek iskoláztatása) szűkös megléte vagy hiánya következtében az állandó áthelyeztetések megbosszulták magukat. Nem létező politikai indokok nélkül is önként távozott az értékes, hosszú ideje becsületesen szolgáló állomány jelentős része.

Gyanítható, hogy talán ez is egyik soha ki nem mondott célja lehetett, különösen a rendszerváltozás utáni kezdeti időben, a haderő leszerzésének. Érdekes része a haderő csökkentésének, hogy a személyi állomány mellett a haditechnikánkat minden különösebb nemzetközi kényszerítés nélkül, folyamatosan az érvényben lévő nemzetközi megállapodások (CFE) alá csökkentettük.

## Út a NATO-ba

Az egymást követő, különböző politikai színezetű és minőségű honvédelmi vezetés, a haderő állandó csökkentése mellett, egyben egységes volt: a NATO-ba történő bekerülés célkitűzés elérésében. Ez a történelmi aktus 1999 márciusában végre bekövetkezett. (Akkor, s ezt személyes szerencsémnek tekintem, az Egyesült Államokban, a norfolki, akkori SACLANT-nél szolgáltam.) Hosszú volt a NATO-ba vezető út. Először, érdekes módon, egy szocialista politikus, a később 1994 és 1998 között miniszterelnök Horn Gyula vetette fel az észak-atlanti szövetséghez való csatlakozás gondolatát. Az első tényleges lépésekre az Antall-kormány idején került sor. Elsőként a volt szovjet térségből a kormány külügyminisztere, Jeszenszky Géza hivatalos látogatást tett a brüsszeli NATO-központban. Ezt követően felgyorsultak az események. A Nyugathoz való mielőbbi csatlakozásunk vágyát demonstratív katonai missziókkal is támogattuk. Az évtizedek óta példátlan első külföldi magyar katonai szerepvállalásra az 1991-es öbölháború során került sor, amikor egy fiatal, kitűnő szakmai és vezetői képességekkel rendelkező orvos ezredes, Svéd László vezetésével több mint harmincfős orvoscsoport vett részt sikeresen a műveletben. A következő jelentős lépés már a NATO által kimondottan a csatlakozni vágyók részére meghirdetett, a felkészítést segítő program, a Partnerség a Békéért (Partnership for Peace) keretében, a balkáni háborúk idején műszaki kontingens (műszaki zászlóalj) horvátországi bázissal (Okucani), de Bosznia-Hercegovina-i feladatvégzésre történt kiküldésével történt. A kontingens többéves tevékenysége során hatalmas munkát végzett a háború sújtotta térségben. Talán legimpozánsabb eredményük a világörökség részét képező, barbárul és teljesen értelmetlenül lerombolt boszniai Mostar híd újjáépítésében végzett tevékenységük volt. Közben diplomáciai és katonai téren is megkezdődött a

felkészülés. A brüsszeli NATO-központban missziót létesíthettünk, és az európai főparancsnokságon, Mons-ban is megkezdte munkáját katonáink egy csoportja. Jövendő szövetségeseink minden lehetőséget biztosítottak számunkra. Tisztek soha sem látott számban tanulhattak angolul. A legalkalmasabbak eljuthattak a NATO-országok legmagasabb szintű tanintézetébe, közvetlenül elsajátítva a csatlakozáshoz legszükségesebb ismereteket. Itthon egy fiatal, az USA szárazföldi haderejének vezérkari akadémiaját frissen elvégzett tábornok, Végh Ferenc vezetésével NATO integrációs munkacsoport alakult, amely szorgalmas munkával igyekezett átvenni minden, a csatlakozáshoz nélkülözhetetlen információt. Legjelentősebb a magyar vezérkar nyugati mintára történő átalakítása volt, amelynek életbelépése már Végh tábornok vezérkari főnöki kinevezése után történt. Az ezredforduló előtti utolsó évtized, különösen annak második fele hatalmas munkával telt el. Talán ez az időszak volt a Nyugathoz való csatlakozásunkkor a legmarkánsabb: a bizonyítási vágy időszaka.

A NATO-csatlakozás társadalmi támogatására, más NATO-országokhoz hasonlóan már 1992-ben megalakult a mára, több mint húsz év után sajnálatosan teljesen eljelentéktelenedett Magyar Atlanti Tanács, amelybe a társadalmi elit politikai hovatartozástól függetlenül igyekezett bekerülni. A tetőpontra 1997 novemberében, az az évi madridi NATO-csúcson, a szervezetbe történt meghívásunk után rendezett népszavazáson értünk, amikor a szavazáson résztvevők döntő többsége, nyolcvanöt százaléka, a csatlakozásra szavazott.

## **Magyar–amerikai kapcsolatok, az amerikai segítség**

Szükséges írnnunk a felkészülés időszakában nyugati partnereinktől elsősorban, az Amerikai Egyesült Államoktól kapott segítségről. A szabadságszerető, progresszív magyarság az Egyesült Államokkal az USA megalakulásától kezdve mindig is szoros kapcsolatban állt. Gondoljunk csak az amerikai függetlenségi háború magyar hőisére, az amerikai könnyűlovasság megalapításának egyik alapító atyjára, Kováts Mihály ezredesre, aki Charlestownnál adta életét az amerikai nép függetlenségéért. De aki belelapoz a washingtoni Vietnami falnál több helyütt elhelyezett, az elesett hősök neveit tartalmazó emlékkönyvbe, nyissa fel a könyvet a Magyarországon gyakori Szabó vagy Kovács neveknél. Nem egy Amerikába emigrált, majd az amerikai harcokban elesett magyar fiatal nevét fogja megtalálni. De az Egyesült Államok is mindig pozitívan viszonyult a szabadság után vágyó magyarokhoz. A magyar függetlenségért folyó szabadságharc (1848–1849) bukása után diadalmenet volt a szabadságharc vezetőjének, Magyarország menekülésre kényszerült kormányzójának, Kossuth Lajosnak az 1851–1852-es amerikai látogatása.

Az Egyesült Államok a kommunizmus 1990-es bukása után is az első volt, aki szellemi és anyagi támogatásával segítette a magyarországi átalakulást. Nem véletlen, hogy Washington Robert Ivany személyében egy Magyarországon született és Amerikában fényes katonai pályát befutott katonát küldött hazánkba. Ivany tábornokkal nekem is volt szerencsém washingtoni katonai körzetparancsnok korában találkoznom. De számtalan más, magas rangú magyar származású katona is önzetlenül segítette volt hazája honvédelmének újjászervezését. Csak néhány név a teljesség igénye nélkül: COL Arpad Szurgy, aki először egy másik magyar származású amerikai katonatiszt, Frank Farkas által megalapított Katonai Összekötő Csoport tagjaként, majd katonai attaséként is szolgált nálunk, és annak idején személyesen segítette, hogy Amerikában, a SACLANT-nél időben megkezdhessem NATO-szolgálatomat. Vagy COL Louis Boros, aki a CUBIC csoport tagjaként, később vezetőjeként nyújtott segítséget az átalakulásban. Bizom benne, hogy a sokéves munka tapasztalatai, ha sok huzavona után is, de mára jórészt beépültek a magyar katonai gondolkodásba. A szellemi támogatás mellett nagyon fontos az a máig töretlen, dollár százmilliókban mérhető anyagi támogatás, amelyet programokon keresztül az amerikai kormányzattól kapunk. Ezért is volt meglepetés 2001 szeptemberében, amikor a vadászgépbeszerzés ügyében az F-16-osok helyett a svéd Gripen mellett döntött a kormány. Személyes véleményem, hogy szövetségi elkötelezettségünk transzparenciája lett volna, ha az F-16-os mellett döntünk. Hogy mi volt a részletes oka a beszerzés elmaradásának, milyen hibákat vétettek a felek, majd a történészek dolga lesz valamikor kideríteni.

## **Magyarország a NATO-ban**

Egy biztos, 1999. március 12-i taggá válásunk után mintha csökkent volna az a nagymértékű odaadás, amely a korábbi éveket jellemezte. Révbe értünk – hirdették politikusaink. Kicsit ölle hullottak az addig oly serény kezek. Maga a miniszterelnök, Orbán Viktor is ország-világ előtt azt hirdette, hogy ha fegyveres konfliktusra kerülne sor, „majd a NATO hadserege (?) megvéd bennünket!” Nos, az akkortájt megalakításának 50. évfordulóját ünneplő szövetség alapokmányában az 5. cikkely valóban kimondja, ha valamelyik tagállamot külső támadás éri, a többi a segítségére siet, akár a fegyveres támogatást lehetőségét is beleértve. De ebben semmilyen „Isten bizony odarohanunk” nincs benne. Sőt, a történelmi példák inkább azt bizonyítják, hogy a szövetségbe tömörült nemzetek nagyon is megvizsgálják, hogy szövetségi szinten mikor, hogyan és milyen mértékben avatkozzanak be, különösen két szomszédos (akár szövetséges!) állam konfliktusába. Erre a legmegfelelőbb példa Görögország és Törökország – mind a kettő NATO-tagállam – évtizedek óta tartó ellentéte, amely legjobban Ciprus megosz-

tottságában mutatkozik meg (és ott sem a NATO, hanem az ENSZ gyakorol felügyeletet, a további konfliktusok megelőzése érdekében). De említhetnénk Macedónia esetét is. Macedónia esete groteszk, humorba illő. Azért nem került a mai napig felvételre a szövetségbe, és NATO-szinten azért szerepel teljesen anakrosztikusan „Korábbi Jugoszláviai Köztársaság Macedónia” (FYRM) megnevezéssel, mert a görögök valamilyen mára érthetetlen történelmi kifogással nem fogadják el a Macedónia önálló megnevezést. Nos, csak gondoljunk bele, mi történne, ha ne adj’ Isten környezetünkben valamilyen szintén történelmi okokkal magyarózott konfliktus alapján összeütközésbe keverednénk.

Az észak-atlanti szerződés 5. cikkelye szerinti tevékenység alkalmazása nem automatikusan történik. Tekintettel a helyzetre, a nemzetek legfelső szintjén történő politikai döntést követően az esetleges fegyveres alkalmazást illetően azt megelőzően ún. erőfelajánlási konferenciákra kerül sor, amely során dől el ténylegesen ki, hogyan és milyen erőkkkel vesz majd részt egy adott fegyveres konfliktus kezelésében. A másik ok, vélelmezem, amiért szövetségeseink (még rágondolni is rossz!) esetleg, ha csak önös nemzeti érdekeiket közvetlenül nem veszélyeztetné, nem nagyon akaródnának segítségünkre sietni, az a csatlakozás óta felmutatott összteljesítményünk. Én ott voltam bizalmas tárgyalásokon, amikor magas rangú NATO-illetékesek egyértelművé tették képviselőink előtt: „A NATO egy drága klub!” Ami azt is jelenti, hogy nyilván ide be lehet kerülni, de teljesíteni is kell. A NATO-ból való kizárásnak nincs metodikája. Ilyen nem szerepel az alapidokumentumokban. Az kétségkívül igaz, hogy hosszú évek óta ezer magyar katonát állomásoztatunk különféle missziókban, ami a hadra fogható állomány százalékában jelentős számot képvisel. Ezzel a haderő összlétszámához viszonyítva szövetségi szinten is jelentős arányt mutatunk fel. De erre ironikusan mondhatnánk azt is: le kellene még szerelni néhány ezer katonát a kevésből, és akkor még jobb mutatónk lenne.

Mára, negyedszázad után kijelenthetjük: különböző okokból, de – különösen – elmaradt a hadsereg technikai fejlesztése. Lehet magyarázni sok mindennel, a gazdasági világválsággal, a XX. század ránk rótt, örökölt terheivel, de ez édeskevésé érdekkelheti nyugati partnereinket. Konszenzus alapján a NATO-ban kialakult a nézet, hogy a tagállamok éves GDP-jük kettő százalékát kellene, hogy költsék a fegyveres erőikre. Nyilván ezt mi is megszavaztuk. Valószínűleg úgy is értettük, hogy a másik tagra vonatkozóan. Mivel az évek során folyamatosan kevesebb és kevesebb pénzt kap a tárca, mostanra már „leküzdöttük magunkat” valahová a GDP 0.7 százaléka köré. Ez az összeg pedig – véleményem szerint – egy, az ország méreteihez viszonyított stabil szervezettel rendelkező, technikailag jól felszerelt haderő egyszerű, csak a korszerűsítéseket magában foglaló fenntartására sem elég.

Pedig, ha belegondolunk, maga a két százalék is egy jól felszerelt haderő szinten tartására és nem egy még mindig meghatározóan a volt szovjet haditechnikán

alapuló hadsereg fenntartására vonatkozik. Folyamatosan érezhető volt, hogy valami túlzott, a szövetségben érzett „eufóriától” vezetve, a haderő fontossága az utolsó helyekre szorult. Jellemző, hogy mára a valamikor borzongva emlegetett, az első világháborút lezáró trianoni diktátummal ránk kényszerített – de soha be nem tartott – a két világháború közötti harmincezres haderőlétszám alá süllyedt. Vannak tervek, hogyan fogunk majd valamikor 2020 után kikecmeregni ebből a helyzetből, de hol van az még!

Az igazsághoz tartozik, és mint a helyzet tükrözi, gazdaságilag fejlett nyugati barátaink valahogyan az első pillanatoktól kezdve teljesen partneri alapon gondolták a mi részvételünket a közös feladatokban. A partnerség vonatkozik arra is, hogy üzleti partnert is láttak bennünk, aki majd megveszi a hadi portékáikat. Nos, ebben is van gond! Megköszönve különösen a csatlakozás előtti segítséget és az azóta is nyújtott támogatást, figyelembe kellene venni azt a tényt is, hogy rövid időn belül anyagilag korlátozottan tudjuk teljesíteni a mára elvárt követelményeket.

Vegyük csak például a közös műveleteket. A valamikori szembenállás időszakában a NATO-nak könnyű volt sávhatároknak tervezni, ahol az egyes országoknak megvolt a földrajzilag jól behatárolt szektora, ahol háború esetén felsorakoztathatta volna erőit, beleértve a saját logisztikáját is. Így gyakorlatilag az sem volt gond, hogy a piacgazdaságon alapuló saját gazdasági érdekeiktől indítva, igen eltérő haditechnikával rendelkeztek a szövetségesek. Ma, a kelet-közép-európai, balkáni országokkal a rendszerváltozás előttihez képest megduplázódott taglétszámú szövetség még mindig saját, nemzeti büdzséből fedezve kell, hogy biztosítsa az esetleges műveletben alkalmazott erőit. Jól látható, hogy ez nehezen fenntartható. A nagyrészt történelmi okokkal magyarázható, eltérő fejlettségű államokra nézve hatalmas különbségeket jelent a megfelelés. Vajon mi történne akkor, ha egyes missziós feladatok közös költségvetésből kerülnének fedezésre, amelyhez mindegyik résztvevő a saját, nemzetközileg elismert lehetőségei szerint járulna hozzá? Belátom, ez a gondolat több anyagi áldozatot róna a nagyobb, de ugyanakkor a tapasztalat szerint a műveleteket leginkább inspiráló országok részére. De még mindig kevesebb katonát kellene küldeniük, mintha az adott missziót, szövetség kívül, tisztán saját erővel kellene biztosítaniuk.

## **Elhibázott humán stratégia**

Az elmúlt lassan negyedszázad más elszalasztott lehetőségeket is magában hordoz. Itt most nemcsak azokra a haderőből idő előtt eltávozott kiváló képességű katonákra gondolok, akiket a többszörös áthelyezés során a haderő elveszített. Erről már írtam. De nagy hiba volt a külföldön, sokszor komoly külföldi anyagi

segítség mellett kiképzett tisztjeink elkallódásának megengedése is. Úgy tűnik, tisztelet a kivételnek, hogy ameddig a pluszterheket vállaló katonáink külföldön tanultak, missziós szolgálatot teljesítettek, az itthon maradtak kényelmes, magasabb parancsnoksági, minisztériumi dolgozószobáikban lelkes helyállásukkal a nem is túl ritkának mondható átszervezések során előnybe kerültek.

A haderő „menetelése” talán 2004 őszére-telére érte el a mélypontját, amikor az akkori magát baloldalinak nevező kormány agresszív liberális nyomásra a normálisan vártnál korábban leszerelte az utolsó sorkatonát is. Nyugodtan állítom, hogy honvédelem szempontjából az évezred első évtizedének meghatározó időszakában, a nyolc évig regnáló Medgyessy-, Gyurcsány-, Bajnai-kormányok idejét a pangás jellemezte. Az önkéntes haderőre történő áttérés még önmagában nem lett volna hiba, ha ez nem „gyorsított menetben”, hanem a megfelelő humán tartalékok kialakításával történt volna. Az pedig egyenesen megdöbbentő volt, hogy az akkori vezérkari főnök, a liberális vezetőkkel együtt vágta – régi leszerelő bakaszokás szerint – a szabócentimétert. Mutatva, hány nap van még hátra a teljesen önkéntes alapon működő haderőig. Csak példaképpen jelzem, hogy a földrajzilag is sokkal jobban védettebb, fejlettebb nyugati szomszédunknál, Ausztriában nemrégén a lakosság többsége referendum során utasította el a sorkatonaság eltörlését. Ebben nyilván fontos szerepe van a patriotizmusnak. Igen, az idestova 70 esztendeje tartó áldott békeállapot, az elmúlt közel tizenöt év NATO-tagsága („Majd a NATO hadserege megvéd!”) elaltatta honfitársaink egészséges veszélyérzetét. Ez pedig nem jó jel. Vegyük példaképpül Ausztriát, vagy a még védettebb, állammá alakulása óta saját területén háborút nem viselt Svájcot, amelyek ha nem is olyan mértékben, mint a hidegháború évtizedeiben, de kitüntetett módon gondoskodnak biztonságukról, lakosságuk hazafias neveléséről.

Nézzük meg, nálunk hogy alakult ez a kérdés! Valamikor, a Kádár-rendszerben nálunk is működött a tartalékos rendszer, a katonától a tisztig megvolt az ún. mozgósítási kiegészítés. Ez azt jelentette, hogy a háborús készenlét eléréséhez minden alakulatnak volt lebiztosított állománya, a telephelyeken lekonzervált technikája. Volt olyan, békében nélkülözhető alakulat, amelyből csak egy tiszt, egy raktáros tiszthelyettes és a depózott felszerelés volt meg. Az egyenruhát később, már az 1970-es években a tartalékos állomány haza is vihette, behívás esetén a folyamat meggyorsítása érdekében. Nem csoda, de ezután a fél ország honvédségi gúnyában járt horgászni-vadászni, házat építeni. Úgy-ahogy működött ez a rendszer, egészen addig, ameddig az ország gazdaságilag egyre nehezebb helyzetbe nem került. A rendszerváltozás után pedig lassan felszámolásra került az egész. A 2004-es önkéntes tartalékos rendszer bevezetése után még a tartalékos névsorokat is megsemmisítették. Az ok valamilyen féktelen liberális gondolkodás által sugallt „személyes adatvédelemre” történő hivatkozás volt, ami azt eredményezte, hogy az ország védelme még azokat a nemrégén kiképzett, de leszerelt volt katonákat is



egy csapásra elvesztette, akik addig legalább papíron nyilvántartásban voltak. Így értünk el 2010-ig, a második Orbán-kormány megalakulásáig. Nem sokkal utána, árvízi helyzet kialakulásakor zajlott le a következő párbeszéd Orbán Viktor kormányfő és a honvédelmi miniszter között:

- Miniszter úr, ha a helyzet súlyosbodik, hány fő tartalékos tudunk bevetni?
- Miniszterelnök úr, tizenhetet!
- Hogy érti, tizenhét ezret?
- Nem, tizenhét főt!

## **Újszerű önkéntes tartalékképzés – magyar módra**

Érthető, hogy a 2010-es kormányprogramban is szereplő tartalékoskérdésnek a megoldása hamar terítékre került. Hogy miként, az már egy másik kérdés. Már 2011-re sürgősséggel napirendre került az ún. védelmi tartalékos szolgálat bevezetése. Már az elnevezés is érdekes. Egy, a hon védelmére felesküdt tartalékosnál miért kell külön kihangsúlyozni, hogy az „védelmi”? Nos, azért, mert ez a mintegy kettőezer fő, aki pillanatok alatt csatasorba állt, „objektumvédelmi”, magyarul jobbára a honvédségnél portaszolgálatot ellátó biztonsági őrokból került ki. A történet úgy szól, hogy a baloldali kormányok idején, a honvédségnél objektumbiztosításra szakosodott civil, vélelmezhetően a kormányzathoz közelálló céget az új kormány „elzavarta”. Kézenfekvő célként adódott, hogy az alkalmazott állományt ne eressze szélnek. Ezekből az emberekből, katonaruhába bújtatva, kicsit több feladattal, vélhetően ugyanannyi fizetésért jött létre egy csapásra a médiában jól eladható „védelmi tartalékos szolgálat”. Nagy eredmény!

Kritikus a már valóban, immár „műveleti tartalékosként” címkézett állomány szolgálatba lépése. Létrehoztuk, ha már van „védelmi tartalékosunk”, a „műveleti tartalékos” szolgálatot is. (Nem kívánok nyelvészeti okfejtésbe bocsátkozni, de a „védelem” vagy „támadás” fogalmak is a katonai „műveletekhez” tartoznak.) Tehát így most már megkülönböztetésül alakult egy műveleti – értsd nem objektumvédelmet, jobban mondva alapvetően portaszolgálatot – ellátó tartalékos szervezet. De hogyan? A tartalékos szolgálatot ellátókkal a világ összes haderejében (még az USA-ban is) vannak a civil életben való állandó foglalkoztatásukból adódó gondok. A magyar honvédelmi vezetés egy csapásra nagy részben megoldotta ezeket is! A már fentebb részletesen taglalt, idő előtt katonai pályájukat keresztbetört, egy tollvonással ellátmányukat megkurtított nyugdíjasok visszafogadásával.

Ezektől a jórészt kiválóan felkészült tisztektől és tiszthelyettesektől, vagyis az idő előtt kordedvezménnyel nyugdíjba küldött/kényszerített emberektől a megálapított nyugdíjuk egyhatodát egyszerűen megvonták, de egyúttal „nagylelkűen” felajánlották, amennyiben tartalékos szolgálatot vállalnak, nem kell fizetniük a



tizenhat százalékos sarcot. Tódultak is szép számmal közülük vissza. Hogy azért ne legyen olyan feltűnő a meghatározóan magas rendfokozatúak aránya, sokszor alacsonyabb rendfokozatot és ezzel együtt felkészültségükhöz viszonyítva sokkal szerényebb beosztást is vállaltak. Így kerülhetett vissza egy korábban magas beosztást ellátó tábornok – ezredesi sarzsival! Kapott információ alapján: akikkel a HM a közelmúltban szerződést kötött, 67%-a tiszt, az összlétszám több mint 31%-a eredetileg alezredes, ezredes (!), mindössze 7% visel szakaszvezető és annál alacsonyabb rendfokozatot. A vizsgált időszakban mintegy 92% azok aránya, akik 51 évnél idősebbek, és 91% már nyugdíjas volt, amikor szerződést kötöttek velük. Nem vonom kétségbe alkalmazásukkal kapcsolatban a mindenáron az eddigi tarthatatlan helyzet megoldására való törekvés jószándékát, de szögezzük le: van a dolognak propaganda jellegű értéke is. Kicsit izzadva az igazi minden területre kiterjedő haderőreform közel negyedszázados elmaradása miatt, lássad világ: íme, azért csinálgatjuk mi ezt. Bizonyára nagyon messze van még az a pillanat, amikor kijelenthetjük: valós, a társadalom minden rétegét leképző, azt reprezentáló, igazi tartalékosokkal kiegészített haderőnk van.

## **A feje tetejére fordított rendfokozati piramis és a nyugdíjasok rehabilitációja**

Említettem a jelenlegi, „alacsony rendfokozati hiányos”, a világon máshol nem tapasztalt tartalékos szolgálatot. Magyarán szólva, hogy a nagyszámú magas, általában főtiszti rendfokozatot viselőkkel kapcsolatban igen változatos volt az elmúlt negyedszázad káderpolitikája. A kommunista rendszerben jellemző volt, hogy viszonylag alacsony rendfokozattal magas beosztásokat is elláttak. Magam harminchét évesen, alezredesként kerültem hadtestparancsnok-helyettesi, tábornoki beosztásba, és csak jó idő múltával léptettek elő ezredessé. Ez a helyzet, a rendszerváltozással gyökeresen megváltozott. Nyugati mintára általánossá vált a magasabb rendfokozat kinevezéssel együtt történő megadása. Ezzel megint gond adódott, mivel a rendfokozati piramis lassan a tetejére fordult. Ha már mást nem, adjunk rendfokozatot! Gomba módjára megszaporodtak a tábornokok. Volt olyan időszak, amikor a korábbiakhoz képest már felére-harmadára csökkent haderőben ugyanannyi aktív tábornok szolgált, mint korábban. Az ezredesek száma is soha sem látott számokat ért el. Így aztán volt kiből az időnként változó politikai fuvallat hatására gyorsan nyugdíjba küldeni embereket. Sokszori nekirugaszkodásra sem sikerült a mai napig egy valós, kiszámítható tiszti pályamodellt és hozzárendelt előléptetési rendszert kiépíteni. Még mindig túl sok a szubjektív elem.

Más, de nem jobb a helyzet a nyugállományba helyezett tisztek esetében sem. Ennél a kérdésnél vissza kell utalnom a rendszerváltozás előtti időkre. A múltban számtalan olyan kiváló volt katonatiszt élt közöttünk, akiket a rendszer

igazságtalanul, hamis, hazug politikai okokkal magyarázva megfosztott rendfokozatától. Ezeknek, az első demokratikus kormánytól kezdve, igyekeztek – helyesen – visszaadni a rendfokozatukat. Katonaéletem egyik büszkeségének tekintem, amikor néhai keresztapám, unokabátyám emlékének adózva a honvédelmi miniszter beadott kérvényem alapján rokonomat őrnagyból posztumusz ezredessé léptette elő. Örömömre ezt a kései igazságtételt a felesége még megérthette. Már az akkori igazságtételi folyamat fonákságaként is értékelem, hogy egészen alacsony rendfokozatú (hadnagy, főhadnagy) volt tisztekből pillanatok alatt nyugállományú tábornokokat fabrikáltak. Mondván: a represszió évtizedei alatt akár azok is lehettek volna. Akár. A baj, hogy az egész utólagos előléptetési rendszer, amely a kezdetekben elfogadható, történelmi okokkal magyarázható volt, bizonyos értelemben egészen a közelmúltig megmaradt. Így általában az előző, eltérő politikai színezetű kormányzat alatt elküldöttek közül sokat nyugdíjasként „fájdalomdíjként” úgy léptettek elő, hogy az illető az ahhoz a rendfokozathoz általában tartozó beosztásokat esetleg sohasem töltötte be, sokszor megfelelő képzettsége sem volt.

## **NATO, EU és a „Visegrádi Négyek”**

Nem említettem még a jelenkori kapcsolatainkból a NATO-n kívül, de azzal értelmi egységben, az Európai Unióval kapcsolatos helyzetünket. Nos, ez a helyzet a NATO-val összehasonlítva, ha summázni akarjuk, olyan, mint maga az EU belülről. A Jóisten mentsen meg minket egy „only EU” komoly hadművelettől. Pedig véleményem szerint az Egyesült Államok nemhogy támogatja, de joggal el is várja, hogy az Európa érdekszférájába tartozó, a biztonsággal összefüggő kérdésekben az EU maga intézkedjen. Nem tartom valószínűnek, hogy az Egyesült Államok negyedszázaddal az európai frontvonalak felszámolása után továbbra is bábáskodni szeretne regionális biztonságunk érdekében. Saját biztonságunk fokozására közép-kelet-európai térségünkben létezik egy vitális, szubregionális szervezet is, az ún. Visegrádi Négyek (Cseh Köztársaság, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia). Maga a NATO-n belüli regionális együttműködés nem az ördögtől vett ötlet, gondoljunk csak az Egyesült Államok és Kanada közötti együttműködésre, vagy a Benelux államok közötti kooperációra, a közös fegyverzeti programokra. Ezek a nagycsaládon belüli együttműködések nem gyengítik, sőt erősítik a közös feladatok teljesítését. A visegrádi együttműködés nem új keletű találmány. Már a XIV. században kitalálták az Adriától a Balti-tengerig szóló együttműködést. Ma újból egyre inkább szóba kerül a térség biztonsága érdekében végzett közös munka elvégzése. Reményeink szerint ebbe társultként előbb-utóbb a NATO-tag és friss európai uniós Horvátország is bekapcsolódik. Ekkor helyreállna az immár

a történelem folyamán 700 éve létezett, egész Európa számára fontos biztonsági korridor.

## **A magyar haderő az elmúlt másfél évtized misszióiban**

Már tárgyaltam a NATO-csatlakozásunkat megelőző „lelkes” időszakunkat, amikor alkalmasságunkat bizonyítandó vettünk részt külföldi missziókban. Nézzük meg, hogyan alakult a helyzet a csatlakozásunk után! Az ezredforduló után, lényegileg a NATO-csatlakozásunkat követően több nemzetközileg is kiemelkedő műveletben jelentős erővel és sok-sok kisebb létszámmal vettünk és a mai napig veszünk részt. Átlagosan folyamatosan ezerfős összlétszámmal. Itt most a 2003–2004-es az Iraki Szabadságért műveletben való részvételünket és a 2006 és 2013 közötti afganisztáni misszióinkat elemezném. Nem felejtkezem el a Balkánon végzett fontos tevékenységünkről vagy a Cipruson közel húsz éve folytatott békefenntartási feladatunkról és a többi talán kisebb (Sínai-félsziget, Afrika), de szintén fontos munkánkról sem.

Irakot és Afganisztánt egyrészt személyes okokból emelem ki. Magam 2003–2004-ben középvezetői beosztást, egyben a magyar kontingens nemzeti rangelső (NSR) beosztását töltöttem be Irakban az MND CS („Polish”) hadosztály vezetésében. Másrészt, eddig a második világháború óta ez a két misszió volt az, amelyekben (mint a XXI. századi új típusú, alacsony intenzitású háborús műveletekben) emberi veszteségeket is szenvedve, magyar katona egyáltalán részt vett. Véleményem szerint egyik részvételünkből következett a másik.

A dolgok rendkívüli érdekessége magyar szempontból, hogy a korábbi szövetségi rendszerben a Varsói Szerződést vezető volt Szovjetunió a hidegháború több évtizede alatt (bár a világon akkor is voltak a két világrendszer közötti éles ellentéteteket reprezentáló regionális fegyveres konfliktusok, gondoljunk csak a koreai vagy vietnami háborúra, vagy a nyolcvanas évek szovjet beavatkozására, történetesen Afganisztánban) egyetlenegyszer sem hívott bennünket aktív részvételre. Ne bocsátkozzunk mélyen a miért kérdés fejtegetésébe. Summázott véleményem, hogy nem volt meg a bizalom az európai kommunista típusú országok kitartását illetően, másrészt nyilván nem akarták, hogy a „világ legigazságosabb” rendszerének tartott országokban zavart okozzon a békés kommunista „építőmunkában” az ilyen konfliktusokban elkerülhetetlenül hazaérkező koporsók látványa.

Gyökeresen megváltozott a helyzet a NATO-ba, az új katonai szövetségbe történt belépésünk pillanatában. Már eleve a NATO megalakulásának 50. évfordulójára történt időzítés. A NATO SACLANT (Norfolk, VA) parancsnokságon akkor már közel egy éve szolgálatot teljesítve, szem- és fültanúja voltam, hogy az ere-

deti elképzelések szerint az első három új, volt szovjet szatellit állam ünnepélyes keretek közötti felvétele 1999. április 4-re volt tervezve. Ebbe jócskán beleszólt a Balkánon, a Milosevics-féle Kis-Jugoszlávia és a folyamatos etnikai konfliktusok következtében mindenáron elszakadni kívánó Koszovó egyre vadabbá váló konfliktusa, amely szinte kikövetelte a NATO beavatkozását. Ez indokolta, hogy a helyzet tarthatatlanná válása miatt felvételünk három héttel a tervezetthez képest előbbre került március 12-re. Még szinte fel sem ocsúdtunk a csatlakozásunk iránt érzett örömeinkből, és már potyogtak is a NATO-bombák hazánk déli határaitól pár kilométerre. Aktív bevonásra került légterünk, több katonai bázisunk. Nem, ebben az időszakban még nem érkezett meghatározott felkérés a magyar fegyveres erők aktívabb részvételére. Talán új szövetségeseink is úgy gondolták: kell egy kis betanulási idő. De nem sokáig váratott az első komoly alkalmazásra történő felkérés.

Elérkezett az újabb, az iraki konfliktus, a második öbölháború. Részvételünk egy szállítózászlóaljjal és a különböző szinteken dolgozó törzstisztekkel történt. Ha lehet egy missziót ellentmondásosnak tartani, ez az volt. Mint az ún. állatorvosi ló, viselt minden negatív jegyet, ami csak elképzelhető változó korunk változó szövetségi rendszerében. Két éve, a tizedik évforduló kapcsán magam is többször nyilatkoztam a médiának.

Másfél év után, 2004 karácsonyán a sokat emlegetett és dicsért volt szovjet típusú tagállamok, az új demokráciák közül Magyarország vonult ki elsőként a nemzetközi csapatkötelékből. Talán ez is az oka lehet, hogy 2006-ban kikerülhetetlenül megérkezett az újabb felkérés: létesítsünk Tartományi Újjáépítési Csoportot (PRT) Afganisztán egyik tartományában. Maga a több évtizede alkalmazott újjáépítési politika jó módszer, de elsősorban olyan országok részvételével, amelyek anyagilag a gazdagabbak közé tartoznak. Ez nem Magyarország. Így is különösen katonáink részvételével áldozatos munkát végeztünk hét év alatt Baghlan tartományban. Ez a kellő anyagi eszközök korlátozottsága és a civil vállalkozások hiánya miatt összességében aligha léphette túl a tartalmában nyilván más, széleskörűen a missziók során alkalmazott civil-katonai kapcsolatok (CIMIC) működési körét.

Az megint egy másik kérdés, hogy rajtunk kívül teljesen elégedettek-e a főbb nyugati szövetségeseink azzal a teljesítménnyel, amelyet az „új demokráciák”, közöttük mi is a fegyveres konfliktusokban történő részvétel során nyújtunk. Az Egyesült Államok, Nagy Britannia, Franciaország és mások a második világháború óta is több jelentős, saját veszteséggel is együtt járó háborúban vettek részt. Mi, és erre már korábban utaltam, vélhetően bizalmatlanságból, a szovjet és az Európán kívüli szövetségeseinek egyetlen háborújában sem vettünk részt. A magyar közvélemény elszokott a harctéri embervesztéségtől. Kérdés, hogy fő szövetségeseink meddig tolerálják, hogy a közösen elhatározott műveletekben

csak nekik kell az ellenséggel összecsapni? Hogy csak nekik kell a veszteségeik miatt saját közvéleményükkel szembenézni? Ezen a helyzeten általánosságban az sem változtat, hogy Afganisztánban újszerűen, kevés katonával, inkább harci tapasztalatok szerzése céljából bizonyos műveletekben mi is részt vettünk. Mindezek után senki ne gondolja, hogy valamilyen háborút igenlő „héja” vagyok, mivel magam sem vagyok híve a katona emberéletek elvesztésének. Csak valahol ezt a kérdést is át kell gondolni.

## **A honvédség és az államelnökök kapcsolata**

Írtunk már a kormányokról, érintőlegesen a honvédelmi ministerekről, a tevékenységüket valami miatt pozitív vagy negatív jelzővel minősített katonai vezetőkről is, eddig azonban nem érintettük az alkotmányban főparancsnoki tiszttel megkülönböztetett államfők szerepét. A rendszerváltozás után a magyar államszerkezet a német, kancellár típusú példát követte, miszerint a tényleges kormányzást a prezidenciális berendezéssel ellentétben a mindenkori miniszterelnök gyakorolja. Ebben az esetben az államfőnek nyilván korlátozott jogai vannak. De vannak, és ez a honvédségre is vonatkozik. Maga a főparancsnoki megnevezés – szemben az Egyesült Államokéval, ahol az állam különben is elnöki berendezkedésű – nyilván inkább protokolláris jellegű.

Rövid ideig szárnysegédként szolgálatot teljesítettem a néhai Mádl Ferenc köztársasági elnök mellett. Felkérésére tanulmány keretében értelmeztem azokat a jogokat, amelyeket részére az alkotmány és az egyéb vonatkozó törvények biztosítanak. Magam is meglepődtem, mire dolgozatom végére értem, hogy mennyi, ha nem is közvetlen, de indirekt módon is tudja a köztársasági elnök befolyásolni a honvédelem ügyeit. Ha akarja.

Nos, az elmúlt közel negyedszázad öt köztársasági elnöke különböző módon befolyásolta a honvédelem alakulását. A harmadik köztársaság első köztársasági elnöke két államfői cikluson keresztül (1990–2000) a közelmúltban elhunyt Göncz Árpád volt. Talán ő volt az, aki a kezdeti, fiatal köztársaságra jellemző, még nem kikristályosodott viszonyok között, különösen az első ciklusa idején a leggyakrabban feszegette az általa értelmezett hatásköröket. Ebben legfőbb ellenlábasa az Alkotmánybíróság akkori elnöke, később harmadik utódja, Sólyom László volt. Az Alkotmánybíróság sorra igyekezett értelmezéseivel beszorítani az elnököt. Érdekes – és ez óhatatlanul Sólyom Lászlónak a személyes ambícióira is utalhat –, hogy később éppen ellenkezőleg, ő igyekezett a leghatásosabban kihasználni a köztársasági elnök mozgásterét. Göncz Árpád, ellentétben utódaival, népszerű elnök volt a haderő körében. Sok esetben találkozott a katona közössé-

gekkel. Érezhető volt, hogy a második világháború idején katona, a demokratikus ellenállás tevékeny tagja volt.

Utódja az első Antall-kormány minisztere, Mádl Ferenc lett, aki inkább volt jogtudós, mint a bizonyos értelemben gyakorlati érzéket is igénylő haderő főparancsnoka. Főparancsnoki tevékenységéhez az is hozzájárulhatott, hogy konzervatív világnézetű politikusként ahol és amennyiben lehetett, a haderő ügyeibe lehetőleg nem beleavatkozva igyekezett az őt a köztársasági elnöki székbe segítő, konzervatív alapokon működő első Orbán-kormányt segíteni.

Egy ciklust követő tevékenysége után – különben a hatalmat gyakorló baloldal ügyetlenkedése következtében – Sólyom László került az államfői tisztségbe. Főparancsnoki tevékenységére meghatározóan egyik megválasztása utáni első demonstratív megmozdulása nyomta rá a bélyeget. Az őt posztjára javasló „zöldek” támogatására, tiltakozásul a korszak egyik legnagyobb botrányává dagadt NATO-radar ésszerű okokkal indokolt tervezett helyszíne ellen a mecseki Zengő hegyére, főparancsnok létére elvárásaival szó szerint „szembegyalogolt” az ország és így a honvédség racionális érdekeivel.

Negyedik köztársasági elnökünk rövidre sikerült munkásságáról, a haderővel kapcsolatos tevékenységéről keveset fog említeni a történelem. Schmitt Pál a protokolláris feladatok betöltése mellett semmilyen nyomot nem hagyott a honvédséggel kapcsolatban maga mögött.

Utódja, az eddig kiváló jegyeket felmutató Áder János még viszonylag rövid ideje áll az ország élén, hogy véleményt formálhassunk a haderővel kapcsolatos tevékenységéről. Eddigi tevékenysége arra mutat, hogy tisztességes módon inkább a környezetünk, a Föld felmelegedésének hosszú távra meghatározó problémái érdeklik, mint napjaink akkut gondjai.

## **A honvédelmi miniszterek szerepe a rendszerváltás óta. Civil mint katonai parancsnok? Vezet vagy irányít?**

Ha már személy szerint értékeltem a főparancsnokok a honvédség irányában kifejtett tevékenységét, feladatomban tekintem, hogy részletesebben felidézsem a rendszerváltás óta a honvédelmi miniszteri bársonyszékben ülők általam érzékelt/megítélt tevékenységét.

A miniszter szerepe az előző rendszer idején is meghatározó volt. A demokráciákban megszokott civil kontrollnak fittyet hányva (Oláh István kivételével!) általában pártpolitikusok töltötték be a tisztséget, különösebb katonai felkészültség nélkül – egyenruhába bújtatva. Az erősen omladozó rendszer utolsó minisztere a korábban szintén pártpolitikai beosztásokat betöltött Kárpáti Ferenc, aki a rendszer bukása előtt fél évvel kibújt az egyenruhából, és immár „civilként” irányította



a minisztériumát. „Hattyúdalként” igyekezett a „finn példa” szerint átalakítani a hivatalt, ami azt jelentette, hogy egy kis – a politikai célokat, a követendő stratégiát meghatározó – minisztérium és a honvédség parancsnoka alárendeltségében a vezérkari főnök által vezetett vezérkar képezte a Honvédelmi Minisztérium (HM) felső irányítását.

Érhető volt az elgondolás. A várható politikai változások során a Kádár-korszak utolsó HM felső vezetése igyekezett a politika haderőbe direkt módon történő beavatkozásának lehetőségét csökkenteni. A fegyveres erők feletti rendelkezés – az irányítás vagy vezetés – minden országban a mai napig dilemma. Fejlett demokráciákban általában ez a kérdés rendezett. A baj akkor kezdődik, amikor a felelősségükben-működésükben világosan elkülöníthető szerepkörök felcserélődnek-áttűnnek. Amikor a civil politikus miniszter a csapatoknál járva egyenruhában tetszeleg. Igaz, már hál’ Istennek rendfokozat nélkül. De legalább olyan rossz, ha az egyes számú katona téved a politika ingoványos talajára, vagy hajt végre kritikátlanul nyilvánvalóan elvtelen szakmai döntéseket a saját, személyes „túlélése” érdekében. Az elmúlt negyedszázadban mindkét magatartásra bőven találunk példát. Mára az irányítás-vezetés szétválasztására a kezdeti tisztességes elgondolás csupán merő elképzelés maradt. Hovatovább egy-két éve felröppent az elgondolás, hogy az egész Honvédelmi Minisztérium az Osztrák–Magyar Monarchia megszűnése óta először, Budapesten kívülre, a csapatok vezetésének parancsnokságával egy helyőrségbe, Székesfehérvárra települ. Képtelen gondolat. Azóta le is került az elképzelés a kormányzat napirendjéről.

Für Lajos, egy ízig-vérig civil történész lett a rendszerváltás első honvédelmi minisztere. Visszaemlékezések szerint Antall Józsefnek úgy kellett rábeszélnie vonakodó MDF-es párttársát a tárca vezetésének elvállalására. Ennek ellenére Für jó politikai érzékkel, a katonák iránti empátiával vágott bele négyéves, már a nagy átalakításokat feltételező munkájába. Nem feltétlenül és mindenáron akart beavatkozni a HM-vezérkar korábban létrehozott struktúrája szerint működő honvédség folyó ügyeibe. A legnagyobb kérdés a VSZ megszűnésével, a megszálló szovjet csapatok távozásával, teljes függetlenségünk visszanyerésével felbukkanó „hogyan tovább” kérdése volt. Ebből a korszakból származik a neki tulajdonított, ugyanakkor a realitásokat híven tükröző, leegyszerűsítve „körkörös védelemnek” elnevezett doktrína, amely már csak a dolgozat elején leírt helyzetkép miatt sem volt igaz, de jól hangzott. Mi nem támadunk meg senkit (ezt a képességét a honvédség fokozatosan el is veszítette), de bármely irányból megvédjük az országot.

Gyakori volt, az adott parancsnokoknak meglepetést okozva, hogy Für Lajos bejelentés és kíséret nélkül hirtelen megjelent valamelyik vidéki helyőrségben, hogy személyes benyomásokat szerezzen életükről. Tisztességes módon, nem tisztogatóssal kezdte a munkáját. Tudomásul vette a lemondásokat, nem tartotta vissza a katonai szolgálat felső korhatárát elért vezetőket, és helyükbe általában elfogadta a



katonai vezetés által javasoltakat. Húsz év távlatából személyes véleményem, hogy a rendszerváltozás óta a feladatát legtisztességesebben végző miniszterünk volt.

Für Lajost Keleti György követte. A közülünk, katonák közül kikerült Keleti híradóosztályként indult, majd a politikai tisztté válás útjára térve a rendszerváltást közvetlenül megelőzően a HM propagandaosztályát vezette. Országosan a romániai forradalom idején vált ismertté, amikor már mint a HM szóvivője látta el a feladatát. Jól. A HM élére mint az MSZP első körben, nagy fölénnyel megválasztott parlamenti képviselője került. Állítják, hogy új funkciójában mintha elfelejtette volna, hogy valaha is volt katona. Lelkiismeret-furdalás nélkül hajtatta végre a pillanatnyi politikai helyzetnek megfelelő haderő-átalakításokat, drasztikus csökkentéseket, diszlokációkat. Pozitív jellemzője a miniszteri székben eltöltött négy esztendejének, hogy ebben az időszakban indult meg a Magyar Honvédség NATO-tagságra való felkészülése. Műszaki kontingenssel sikeresen vettünk részt a délszláv háború utáni helyreállításban.

Szabó János, az első Orbán-kormány honvédelmi minisztere a Torgyán-féle kiszármazással kötött kényes koalíció eredményeként és vélelmezhetően a Fidesz vezető csoportjának a tárcavezetést illető nem túl nagy érdeklődése folytán került a HM élére. Személyes tevékenységéről több mint tizenöt év távlatából sem tudunk sok mindent említeni. Privát szerencséje, hogy a NATO-csatlakozásunk folyamata minisztersége ideje alatt fejeződött be. Ebben az időszakban már érezhetővé vált a vezérkar HM alá történő „bedarálásának” igénye. Ezt nem a miniszter, hanem az államtitkára, a volt fideszes, majd párton belüli konfliktusai miatt Torgyán által közigazgatási államtitkárnak beajánlott, agresszív stílusáról ismert Wachler Tamás vezényelte. Ügyködése alatt elérte, hogy a kiváló, korszerű felkészültséggel rendelkező, a vezérkart a kor igénye szerint átalakító Végh tábornokot és a biztonságpolitikában nagy tapasztalattal és nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező helyettes államtitkárt, Gyarmati Istvánt is kiszorítsa. Végül ő sem kerülhetett el a sorsát. Helyébe az addig infrastrukturális főosztályvezetőként dolgozó, jogi végzettségű, hirtelen karriert építő Perenyi Tamás került.

Juhász Ferenc lett a harmadik köztársaság negyedik honvédelmi minisztere. Az újból balra lendülő inga eredményeként másodszor is az MSZP alakíthatott kormányt, ezúttal is a liberálisokkal szövetkezve, amelyet két cikluson keresztül megtartott. Juhász idejére tehetőek azok az addig (a Keleti minisztersége óta) csak sejtett anyagi természetű botrányok, amelyek mind a mai napig kísérik a balliberális időszakot. A legelső ilyen volt magának a miniszternek a hivatalba kerülése után közel egy évvel történt százmillió budai villavásárlási ügye. Államtitkára idővel a szinte a semmiből feltört, szintén jogász és ingatlanügyekben is járatos, akkori ügyei miatt ma is bíróságra járó Fapál László lett. Érdekes módon – mint láthattuk – már az előző kormányzat alatt is fokozottan felértékelődtek az infrastrukturális, ingatlanügyek. Miért, miért nem, olyan fontosnak tartották ezt a területet, hogy a

felhalmozódott ún. inkurrencia kezelésére is nem szakembert, hanem egy, a korábbi rendszerbeli pártmunkást, a Juhászhoz közelálló Gömbös Jánost bíztak meg. Nyilvánvaló, milyen szakmai háttérrel. Erre az időszakra tehető Magyarország egyre fokozottabbá váló nemzetközi szerepvállalása, az iraki és az afganisztáni misszió. Miniszterségének félidejében különösebb előkészítés nélkül megszűnt a sorkatonaság, és eddig példátlan módon lemondott a vezérkari főnök, Szenes Zoltán.

Juhász párttársa, Szekeres Imre követte a miniszteri bársonyszékben. Történelenül folytatódott az elődei által végzett munka. Tovább csökkent a haderő létszáma és az ország költségvetéséből a honvédelemre fordított összeg. Újabb és újabb „reformok” követték egymást. A honvéd vezérkar „beintegrálása” olyan „nagyszerűen” sikerült, hogy az évtizedes birkózás eredményeként már-már minisztériumi főosztályvezető, maximum helyettes államtitkári szinten emlegették a HM-nek így mindenféleképpen kiválóan megfelelő vezérkari főnököt. Szekeres sokfajta dologba belevágott, de nem minden sikerült minisztersége négy éve alatt. Számomra az egyik legfájóbb, hogy a nagy hangon bejelentett katonai és rendőri képzés egy fedél alá hozása sem sikerült. Vélelmezhető, ha ez akkortájt, 2006–2007-ben megvalósul, mára nem így, és nem ilyen körülmények között jön létre a Nemzeti Közsolgálati Egyetem.

Hende Csaba – a korábbi MDF-es miniszter, Für Lajos felfedezettje, majd a 2002-es kormányváltás után látványosan a Fideszhez átigazolt és ott a polgári körök országos hálózatának megszervezésében érdemeket szerzett jogász – töltötte be 2015 szeptemberéig az ország biztonsága szempontjából meghatározó pozíciót. Eddig senkinek sem sikerült a tárca vezetését kétszeresen is elnyerni a rendszerváltozás óta. (Ez Juhász esetében sem valósult meg. Lehet, az őt az újrázásra jelölők józanul elgondolkodhattak azokon a „mendemondákon”, amelyekről az ő idejében hangos volt a sajtó.) Nem így Hende esetében. A poszt 2014-ben történt újbóli elnyerése utáni regnálására (szívesen használom ezt a szót) a dolgozatban különböző tárgykörökben utaltam. Biztos vagyok benne, hogy tevékenysége nem sok pozitív nyomot hagy az amúgy mára „ezer sebből vérző” honvédség legújabb kori történetében.

Utódja napjainkban Simicskó István, aki 2010-től egy ideig a politikai államtitkári beosztást töltötte be Hende mellett. Később – eredményesen – a sportért felelős államtitkári funkciót látta el. Onnan került vissza, sokak szerint Hende bukása következtében, a HM beosztásába. Simicskó jól ismeri a haderőt. Az ezredforduló idején szorgalmazta a nemzetőrség megalakítását. PhD-dolgozatát is a honvédelem kérdéseiből írta és védte meg, sikeresen. Kezdeti intézkedései, lépései biztatók. Jól irányította, és határidőre befejeztette az őszi, déli határainkon folyó kerítésépítési munkákat. Eredményességét várhatóan befolyásolja a ki tudja, már hányszor módosított, a GDP-hez viszonyított költségvetés évente lassan felfelé kúszó tervezett nagysága. Munkáját pillanatnyilag még korai megítélni.

## **Az elmúlt negyedszázad MH-parancsnokai/vezérkari főnökei az első katona szerepében**

Ha már a miniszterekről írtam, nem kerülhetem meg, hogy ne mutassam be „az egyes számú katona” szerepét az elmúlt negyedszázadban. Helyenként névvel-név nélkül tettem már említést a vezérkari főnökökről, most – tapasztalatom, szemléletem és nem utolsósorban értékítéletem alapján – név szerint is sorra veszem őket.

A honvédség első embere – nevezzük az MH parancsnokának vagy vezérkari főnökének – a haderő legfontosabb vezetője. Nem politikus, de a politika támogatása nélkül – mint nem is egyszer tapasztaltuk – talajt vesztett ember. Ő az, aki a politika elvárásait lefordítja katonai nyelvezetre, végrehajtatja azokat. Egy személyben vezeti a honvédséget. A baj ott kezdődik, ha a politika magához ragad vezetési funkciókat, és direkt módon avatkozik be a vezetésbe.

Ezért fontos, hogy olyan kikezdehetetlen, tekintélyes szakmai vezető álljon a vezérkar élén, aki hiteles párbeszédet tud folytatni a politika képviselőivel. Ha kell, tud nemet is mondani, végső soron akár a lemondását is bejelentheti. Erre a rendszerváltozás óta indokolatlanul sok egyes számú vezető esetében mindössze egyetlen esetben került sor. A távozásokat értékelve sok ok adódik. A legegyszerűbb a felső korhatárral történt nyugdíjaztatás, de volt példa „alku” alapján történő távozásra is. A legbrutálisabb a jelenlegi vezérkari főnök előtti, egy vád alatt álló magas rangú katona állítólagos, vélelmezhetően hazug vallomására alapozott rapid leváltása volt.

Nem védeni szeretném, de kijelenthetjük, körülményeink között egy magas beosztású katona állásvesztése esetén akár a semmibe hullhat. Nincs vagyona, nincs tartós egzisztenciája, így ha nem is menthető, de magyarázható a korszak némelyik főkatonájának kollaboráns magatartása. Nehezebb a helyzet, ha egy szakmailag felkészült vezető meggyőződését feladva azonosul a politika sokszor kiszámíthatatlan, pillanatnyi változásaival. Ennek a véleményem szerint fontos kérdésnek személyre menő részletes kutatása, kibontása majd a minket követők objektívebb felelőssége lesz, amikor már a jelenleginél kellőbb történelmi távolságból fogják a kort hitelesen megítélni.

Lőrincz Kálmán vezérezredes lett a rendszerváltozás első katonája. Lőrincz tisztességesen végigjárta a hadak útját. Pályáját gyerekként, mint a Rákosi-éra II. Rákóczi Ferenc katonai középiskolása kezdte, ahol parancsnoka a későbbi, minden katona által az előző korszak egyedüliként tisztelt honvédelmi minisztere, Oláh István volt. Oláh odafigyelt, és később is egyengette volt kadétjainak útját. Lőrincz is ezek közé tartozott. A harcokozó tiszt volt hadosztályparancsnok, hadseregpáncsnok-helyettes és rövid ideig hadseregpáncsnok. Ebben a minőségben érte a rendszerváltást közvetlenül megelőző kinevezés, amely a

honvédség parancsnoki pozíciójába helyezte az akkor ötvenéves tábornokot. Nehéz feladat várt rá. A néphadseregből kellett honvédséggé átépíteni a haderőt. Elhíresült, már idézett mondatával maga jellemezte ezt a hatalmas munkát: „A hadsereg menetben van!” A baj, mint erre már korábban utaltam, hogy ez a hosszú menetelés a mai napig tart. MH-parancsnokhelyettesként vezérkari főnökei Borsits László és őt követően Deák János tábornokok voltak. A korra jellemzően szinte minden magas katonai vezető a szárazföldiektől érkezett. Megkezdődött a haderő csökkentése. Új vezetési struktúrák alakultak ki. Teljes átrendeződés. Csak egy nem változott, a fogyó haderő folyamatos alulfinanszírozása. Lőrincz értelemszerűen nem tudta befejezni a munkáját, a felső korhatár eléréseivel, ötvenöt évesen 1994-ben szolgálati nyugállományba került. Mai napig tisztelettel gondolnak rá az akkor vele együtt szolgálók.

Deák János vezérezredes váltotta Lőrincz Kálmánt. Ő az első, aki egy személyben tölti be az MH-parancsnoki és vezérkari főnöki beosztásokat. Nem lehetett nehéz beletanulni a beosztásába, mivel Lőrincz mellett második emberként betöltötte a vezérkari főnöki pozíciót. Ez a helyzet, az MH-parancsnok „árnyékában” töltött viszonylag hosszú idő nem teszi különösen jellegzetessé a különben is a felső korhatár eléréseivel bekövetkező nyugdíjaztatása miatt Deák rövid egyszemélyes parancsnokságát. Megemlítené, hogy Hende minisztersége idején mellette főtanácsadói posztot töltött be. Elismerésre méltó, hogy nyugdíjasként tudományos címet szerzett, és mintegy második karrierként a mai napig a honvédtiszti utánpótlásért dolgozik az egyetemen.

Németh Sándor altábornagy vezérkari főnökként lett Deák után az egyes számú katona, mivel az MH-parancsnoki beosztást rövid, ebben a beosztásban másfél éves tevékenysége alatt nem töltötték be. A politika is észlelhette, hogy nincs is szükség a legfelső katonai beosztás kettőzésére. Már a nyugati rendszereket is tanulmányozva, a NATO felé kacsintgatva a szakértők nem is igen találhattak hasonló, a vezetésben redundanciákat, véleményeltérésre okot adó eseteket. Igaz, egy időben a Horthy-korszakban is létezett ez a kettősség, de akkor sem igazolta hosszú távon szükségességét. Németh vezérkari főnöksége berobbant az MH katonai felső vezetésébe. Nem sokkal előtte éveket töltött katonai attaséként Moszkvában, így valószínűsíthetően a hazai problémák sem érintették úgy, mint akik itt éltek meg a változások éveit. Tevékenységét nemigen tudom értékelni. Egy érdekesség vele kapcsolatban: a felső korhatár eléréseivel altábornagyként nyugdíjazták. Vezérezredesi rendfokozatát már jóval nyugállományba helyezése után Szenes Zoltán nyugállományú vezérezredessé történt kinevezése után kapta meg. Ha későbbi utódja lehetett, ő miért nem? Németh mindenképpen jellemzően az „átmenet” katonai vezetője volt.

Végh Ferenc vezérezredes volt az első, a rendszerváltozás óta kimondottan korszerű, már magas nyugati képzettséget nyert egyes számú katonai vezető. Kor-

ban is mintegy fél generációval volt fiatalabb elődjénél. Lőrinczhez hasonlóan harckocsizóként végigjárta a parancsnoki beosztásokat. Itthon végzett katonai főiskolát, majd Moszkvában harckocsizó akadémiát, és a rendszerváltozás után elsők között amerikai vezérkari akadémiát. Az új friss katonai kultúra és szemlélet – bár a leépítés időszaka alatt is tovább folyt – kinevezése után rögtön érződött. Tevékenységét a honvéd vezérkar nyugati mintára történő átépítésével kezdte. Ugyan összevont pozícióként egyben az MH parancsnoka beosztást is elnyerte, egyre nyilvánvalóbbá vált a beosztás kettőzöttségének vezetésméletileg vett értelmetlensége. Vezetése alatt történt a legtöbb pozitív változás a NATO-hoz 1999 márciusában történt csatlakozásunkig. De egyben ez volt a „hattyúdala” is. Az előző évben a választások után hatalomra került új HM-vezetés, különösen a HM akkori államtitkárával való folyamatos birkózás megszülte torz eredményét: a mindmáig legsikeresebb első számú vezetőnek még engedték, hogy részvételünket a Szerbia NATO lebombázásával járó ún. koszovói krízisben levezényelje, majd menesztették. Egyéni sorsa tragikusan alakult, ankarai nagykövetségként autóbalesetet szenvedett, kerekesszékre kényszerült.

Fodor Lajos vezérezredes szintén Amerikában szerezte meg a legmagasabb vezérkari végzettségét. Katonai pályafutása sokban hasonló elődjéhez. Bár Véghnél idősebb, de mégis első helyetteseként szolgált néhány hónap híján a leváltásáig. 1999 elején Wachslér államtitkár egyik embere bizalmasan elmondta, hogyan készítik Végh menesztését. Először Fodort kinevezik a frissen menesztett Gyarmati nagykövet helyére biztonságpolitikai helyettes államtitkárnak, majd pár hónapra rá, bizonyos kormányzati tapasztalatot szerezve, váltja volt parancsnokát. Menynyire volt tudatos és igaz ez a scenárió, vagy sem, de tény, hogy a következő hónapok történései ezt a forgatókönyvet igazolták. Tudta-e Fodor ezt, vagy sem, talán sohasem fogjuk megtudni. Nem volt „szívujj”, ha közvetlen munkatársait távolították el mellőle. Erre a legkirívóbb példa, hogy 2000 nyarán egyszerre három közvetlen vezető tábornokát (Dobó, Holló, Makkai vezérőrnagyok) távolították el mellőle. A mai napig sem tiszta, milyen valós okok alapján. Szolgálatát alatt megszünt az MH-parancsnoki beosztása, így a továbbiakban mint vezérkari főnök működött. Fodor alatt kezdődött meg a Végh Ferenc által létrehozott NATO-kompatibilis vezérkari rendszer felszámolása is, amely utódja idején tovább folytatódott. Megszűnt a hadműveleti felderítésért felelős J2 csoportfőnökség. Feladatát a továbbiakban a Katonai Felderítő Hivatal látta el. Fodor idején sem tudunk épületes, a lényeg, a Magyar Honvédség emelkedését szolgáló teljesítményt felmutatni. Bár Fodor minden esetben teátrálisan kijelentette, hogy az irodájába belépve minden, ami politika, a küszöbön kívül marad, mégis kiválóan megfelelt a konzervatív felső politikai vezetés számára. A sorsát mégsem tudta elkerülni. Az első Orbán-kormány bukása után visszatérő balliberális koalíció menesztette. De hogyan? Már az elődje esetén bevált módon. Mivel sem Végh, sem Fodor

munkája során még véletlenül sem lehetett olyan valós okot találni, amelynek alapján felmenthetőek lehettek volna, ezért megjelent egy új, ha úgy tetszik „humánusabb” megoldási forma: Végh után Fodor is nagyköveti kinevezést kapott, amelyet Ausztráliában ki is töltött Bizonyára további elismeréseket szerezhetett ezen a területen is, amit a második Orbán-kormány idején 2010-es HM-államtitkári kinevezése is bizonyít. Megjegyzendő, hogy alig két és féléves államtitkársága idejére tehető a további, volt tisztársaival, bajtársaival szemben hozott képtelen döntés, a korábban idő előtt nyugdíjba kényszerült-távozott állomány ellátmányának megrövidítése és a nemzetközi összehasonlításban is különös tartalékos rendszer létrehozása.

Szenes Zoltán vezérkari főnökké történő felépítése véleményem szerint az első, talán azóta sem praktizált módon, a szocialisták katonapolitikáját befolyásolható körök támogatásával valósulhatott meg. Szenes az addigi, a rendszerváltozás óta fent említett vezérkari főnököktől eltérően nem rendelkezett önálló parancsnoki gyakorlattal. Viszont szakmai vezetőként több fontos beosztást is betöltött. Valamennyi pályatársa között a legjobban képzett. Több doktorátussal is rendelkező intellektuel, megítélesem szerint inkább az elmélet, a tudomány iránti beállítottságú ember, ami bizonyít, hogy ma is, hatvan év felett a Nemzeti Közszerológiai Egyetem professzora. Nem ezzel van a baj. Mint évtizedekig szakmai kollégája, sokáig hozzá közelálló, elvettem azt a szemléletet, hogy vezérkari főnök csak lövészből vagy harcokszóból lehet. Mégis – és talán az erre a feladatra való személyes rátermettség hiánya járult hozzá, hogy – az ő vezérkari főnöksége alatt ért el a Magyar Honvédség újabb mélységeket. A legfőbb probléma közel hároméves vezetése alatt, hogy a haderő beakadémizálta a más szövetséges erőkkel való feladatmegosztási vágyába, a „specializáció” téveszméjébe, amely ha megvalósult volna (eddig egyetlen más reform sem valósult meg), azt feltételezte, hogy hosszabb távon a sereg elvesztheti valamely, az ország védelme érdekében végzendő önálló fontos képességét. Ha ehhez hozzáteszük, hogy éppen az aktuális nemzetközi haderő-építési képzelgéseknek megfelelően a könnyű harceszközökkel megvívandó fegyveres konfliktusok irányába mozdultunk, nem csoda, ha leszervezésre kerültek a harcokosi erőink, szinte eltűnt az önálló tüzérség. Lett viszont helyette a különben valóban fontos, de fenntartásában jóval olcsóbb ABV laborunk, víztisztító képességekkel rendelkező alegységeink. A legnagyobb baj akkor történt, amikor rövid idő alatt a következményekre nem gondolva, előkészületlenül, 2004. év végén átálltunk az önkéntes haderőre. Tovább folyt a NATO-standard féle vezérkar átalakítása is, megszűnt a J4, a vezérkar logisztikai eleme. Csak feltételezven, minek az, ha egyszer maga a főnök alapszakmáját illetően logisztikus? Ez vagy más anomália járult hozzá – nem tudni. Tény, hogy Szenes 2005 elején eddig példátlanul lemondott hivataláról. Távozása okára van a hivataloson túl más teória is. Talán úgy gondolhatta, hogy ő megmondhatja korábbi elvbarátainak a vé-



leményét. Nem, a politika nem az a terület Magyarországon, ahol egy a hatalmon lévő elittel „elvbárát” katona bármennyire is felkészült, kiállhat vélt vagy valós szakmai elgondolásaiért.

Havril András követte Szenest a vezérkari főnöki beosztásban. A dolgok kissé hasonlítottak a Végh–Fodor páros sorsának alakulásához. Hosszú időn keresztül előbb Fodornak, majd nyilván várakozásainak ellenére Szenes Zoltánnak volt a helyettese. Ő is a szárazföldi erőktől, hiteles parancsnoki utat bejárva került a vezérkarhoz. Elődje távozása végre megadta a lehetőséget a különben külföldi iskolákkal, misszióval nem rendelkező, az angol nyelvet is csak tanult tábornoknak, hogy az egyes számú katona lehessen. Havril elsőrendű példája a magyar politika korunkbeli elvárásának. Lőrincz után addig a leghosszabb időszakot, pár nap híján négy esztendő, a szolgálati felső korhatárt is túllépve szolgáló Havril kitűnően megfelelt a politikának. A szárazföldieknél korábban ismert keménységgel vezette a (költségvetési juttatásban és létszámban egyre kisebb) haderőt. Felmentése után jutalmul neki is nagyköveti beosztást ígértek, amelytől a politika a kiszámíthatatlansága folytán a megbízás elnyerése előtt elütötte.

Tömböl László kinevezésével egy eddig szokatlanul, korábban a légierőnél szakmai parancsnoki beosztásokat betöltött, az elsők között a NATO déli parancsnokságához kiküldött, később is fontos beosztásokat ellátó tábornok került a vezérkar főnöki székbe. Nem sokáig. Alig másfél éves szolgálata után, 2010-ben a választások megnyerésével megalakuló második Orbán-kormány honvédelmi minisztere a beiktatását követő első munkanapon, a mai napig nem bizonyított vádak alapján helyettesével együtt leváltatta. Hol vagyunk már a megegyezéseken alapuló vagy a felső korhatár elérésén alapuló vezetőcseréktől? Mert úgy tűnik, nálunk így is lehet. A rövid időre való tekintettel nem tud sok mindent lejegyezni a krónikás Tömböllerrel kapcsolatban. Egy biztos, kínosan ügyelt arra, hogy rövid vezérkari főnöksége alatt – nyilván a közeledő választásokat figyelembe véve – semmilyen később rá fogható nyilvános lépést, nyilatkozatot ne tegyen. Mint látjuk, ez is kevés volt.

Benkő Tibor a korábban alakult és éppen Tömböltől átvett Összhaderőnemi Parancsnokság éléről került szédítő gyorsasággal a vezérkar élére, és szolgál a mai napig, immár közel hat esztendeje. Szolgálatát illetően pozitív változás, hogy elődeivel ellentétben meghatározott ideig, 2018-ig szól a kinevezése. Kis óvatossággal igyekeznek az elődeitől elvett vagy elfuserált jogköröket visszazsuzerejni-átalakítani, a NATO-kompatibilis vezérkari struktúrát visszaállítani. De ez még mindig kevés a haderő rendbetételére. Ezért viszont, első katona ide vagy oda, elődeihez hasonlóan már nem ő a kizárólagos, de talán nem is első számú felelős.



## Haditechnikai fejlesztések

Az elmúlt negyedszázad harci technikájának állapotáról már korábban tettem említést. Történtek ugyan nyugati beszerzések, de messze nem annyi és olyan, amelyre egy átalakuló haderőnek szüksége lenne. Ma is a volt szovjet beszerzésű fegyverarzenál jellemző, amelynek korszerűsítésére az elmúlt évtizedekben az volt a legjobb „módszer”, hogy kivonták őket a rendszerből. Csak egy példa: iraki missziókn idején a mi katonáink kezében is Kalasnyikov típusú géppisztoly volt, meg az ellenség kezében is. Természetesen az elmúlt negyedszázadban a mindig is szűken csurgatott honvédelmi költségvetés ellenére is történtek beszerzések. Az Oroszországtól történt kényszerű/észszerű beszerzések (MiG–29-es elfogó vadászok, BTR harcjárművek, vagy a volt NDK-s Mi–24-es helikopterek beérkezése) mellett példa erre az 1990-es években elkezdődött francia Mistral légvédelmi rakéták beszerzése vagy a Gripenek ügye. Hogy miért Mistrál és nem valamilyen más, a NATO-ban elterjedtebb típus, azt a mindig csak a gazdasági okokra való hivatkozáson kívül valószínűleg soha sem fogjuk megtudni. Hasonlóan a 2000-es évek Saab JAS–39 negyedik generációs Gripen vadászgépek beszerzéséhez. Mindkettőnél pletyka szinten felmerült a korrupció gyanúja is, amelyet persze pártállástól függetlenül mindenki tagad. A Gripen esetében az első, az Orbánék által történt tárgyalások után a következő balliberális kormány is rátett egy „lapáttal”, amikor a jövőbeni harci alkalmazások kellő tisztázása nélkül a gépeket levegőben történő üzemanyag-tankolásra is alkalmassá tették, ezt a mára az ország merev szárnyas védelmére rendelt, alapvetően repülőszázad nagyságú erőt.

Nagyobb, hosszú ideig tartó politikai botrányt kavart a legmodernebb, a NATO által finanszírozott, korszerű 3D típusú, nagyteljesítményű radarok telepítése. A három nagy teljesítményű lokátor közül az ország északi részén, a Bükk hegységben Bánkúton és délkeleten az Alföldön, Békéscsabán telepített lokátorok érdekes módon simán „átmentek a közvéleményen”, és mára működnek. A biztosítékot a harmadik, igen fontos elem, a Mecsek hegységben, a Duna völgyébe, déli irányba belátó, ezért a Zengő hegyen telepítésre tervezett lokátor verte ki. Lelkes „környezetvédők” kitalálták, hogy a lokátor telepítése egy azon a tájon honos ritka növény, a bánáti bazsarózsa kipusztulásával járna. Szegény illetékesek mindent megtettek a helyzet enyhítésére. Sőt az is kiderült, hogy ez a jégkorszak óta honos növény, akár ha kaszálják, akkor is még jobban nő és szaporodik. Nem volt pardon. Erre a HM elővette a „number two” variációját: „NATO-radart a Tubesre!” Ez a hegy Pécs város felett magasodik, és ha valamivel rosszabb paraméterekkel is rendelkezik mint a Zengő, de még mindig alkalmas lett volna gyakorlatilag az összes NATO, és ami legalább olyan fontos, hazai követelmény kielégítésére. Lett is galiba! Egy vélhetően sebtében alakult „környezetvédő” csoport, a „Civilek a Tubesért Mozgalom” pár tucat lelkes aktivistája szívós munkával elérte, hogy

ez a terv is meghiúsult. Annak ellenére, hogy a témában Pécsen rendezett népszavazás a felhajtás ellenére az alacsony részvétel miatt eredménytelen maradt, a kormányzat elállt az ésszerűség és célszerűség tervétől. Ez a szomorú példasorozat is bizonyítja, hogy nemcsak a demokráciánk, hanem az egész közösség érdekében tanúsított módszereink is rendkívül kezdetlegesek. És hogy mi van most? Hosszú évek viaskodása után sikerült megtalálni a legkedvezőtlenebb és egyben a legprobléma-mentesebb telepítési helyet, a Tolnai-dombságban található Medinát. Ez a hely, igaz kielégíti a NATO követelményeit, de messze nem elegendő a nemzeti biztonságunk érdekében támasztott paraméterekhez. Ezért kell szinte feleslegesen ún. részköltő radarszázadokat rendszerben tartani, amelyek az adófizető állampolgároknak a jövőben sok-sok tízmilliárd forintot fognak jelenteni. Persze erről kevesebb szó esik. Annál többet szónokolnak a HM vezetői, hogy a századok azért is kellenek, mert az „ellenség” először rendszerint a fix radar állomásokat lövi ki. Ebben megegyeznek az indokok a korábbi pécsi Tubest védőkkel. Nos, itt tartunk.

## A haderő és a korrupció

Kikerülhetetlen, hogy írjak, az elmúlt lassan több mint negyedszázadban a haderőt időről időre körülengő legtisztább jelenségről, a korrupció gyanújáról és ritkán, nagyon ritkán, bizonyítottága esetén a tényéről. A kommunista rendszer idején a diktatúra egész berendezkedése egyszerűen szinte lehetetlenné tette a korrupciót a hadseregben. A piacgazdaság – sok pozitívuma mellett – haderőbe történő betörése kinyitotta az addig nem ismert kapukat. Az első országos botrány az ún. olajzredések ügye volt, amikor korábbi szakmám szakvezetői a kiskapukat kihasználva, szélesre tárták az egyéni boldogulás kapuit. Soha sem felejttem el, hogy a légierő akkori felelős logisztikai vezetőjeként komoly konfliktusba kerültem szakmai főnökömmel, amikor kifogásolni merészeltem, hogy a hadművelési repülőtereink üzemanyag-ellátására régen igényelt és akkortájt biztosított nagy kapacitású tanker gépkocsikat egyszerűen parancsra át kellett adnom bérbé, egy civil cégnek. Emlékszem, a főnököm (nyilvánvaló kihatással további szakmai megítélésemre is) üvöltött velem a telefonban:

– Hautzinger, te nem tudod megérteni, hogy a hadsereg most vállalkozik! Nos, valóban máig képtelen vagyok felfogni, hogy egy, a haza fegyveres szolgálatára felesküdt szervezetnek miért kell vállalkoznia. Az ilyenfajta történeteket hagyjuk meg a hollywoodi filmekből ismert mesékre. Magát a haditechnikai eszközök beszerzését végigkísérték a korrupcióról szóló mendemondák. Egyet sem sikerült bizonyítani igazán. Ugyanakkor a hirtelen meggazdagodott minisztériumi és katonai vezetők gyors gyarapodását sem vizsgálta igazán senki.

A haditechnikai eszközökön túl a közelmúlt baloldali kormányzásának hordaléka volt a már közönséges dolgok beszerzéseire is kiterjedő, máig folyamatban lévő ún. tábornokper botránysorozata, amikor hirtelen minden komolyabb katonai háttér nélkül kinőtt (vajon miért?) magas rangú, egyébként a legszentebb feladatra, a haza fegyveres szolgálatára felesküdt emberek kerültek csúnya gyanúba. Nem vagyok optimista. A jog eszközeivel a mai modern korban, amikor a mondás szerint „nem igazság, hanem jogszolgáltatás van”, kiválóan felkészült jogászok sok mindent nyom nélkül képesek „elsikálni”. A bélyeg a koron, általánosságban a katonákon és a gyanúba kerülteken marad. Mert hogy is mondja a találó, még a '90-es években elterjedt mondás? „Nem elég tisztességesnek lenni, annak is kell látszani!”

## A magyar katona felkészültsége

Feltétlenül írunk kell a magyar katona felkészültségéről is! Ezzel sohasem volt probléma. Ki nem hallott a világszerte híres magyar könnyűlovasságról, a magyar huszárokról? De katonáink helytálltak a XX. század nagy csatáiban is. Nem rajtuk múlt, hogy két világhégből is vesztesen kerültünk ki. A sorozásos rendszerben működő, a második világháború utáni katonákkal sem volt baj. A porosz drillt követte a tőle szellemiségében-módszereiben nem távol álló orosz típusú kiképzési kultúra, amely ha időnként a vasfegyelem helyett a vakfegyelmén is alakult, eredményességében nem maradt el más nemzetek katonai felkészültségét illetően. Az önkéntes rendszerre való áttérés tagadhatatlanul minőségi változást hozott a katonaságot már nem kötelezőként behívott, hanem hivatásként választók kiképzésében. A feladatrendszert illetően továbbra is konstans tényezőként maradt az alkalmazott technika kezelésének mesteri elsajátítása (tekintet nélkül arra, hogy az volt szovjet vagy új nyugati eredetű). Emellett fontos felkészítési követelményként jelent meg az állandósultnak tűnő, sokszor hazánktól lényegesen eltérő földrajzi és időjárási körülmények közötti, stresszhatásoktól sem mentes missziókban történő helytállásra való felkészülés. Nos, ebben is kiválóan bizonyították katonáink, hogy semmivel sem rosszabbak a többi nemzetbelieknél. Dilemmaként jelentkezik, hogy vajon a honvédség egyik kiemelt, fő feladataként jelentkező, az erőket rendszeres rotációs alapon igénybe vevő expedíciós jellegű, missziós feladatok tapasztalatai mennyiben lennének hasznosíthatók egy, a határainkat védő fegyveres művelet során. Mint missziót megjáró veterán katonának, határozott véleményem, hogy *teljes* mértékben. Ha távol a határainktól, bonyolult körülmények között képesek helytállni a katonáink, hogyne lennének még jobban alkalmasak az ismert és szeretett szülőföld megvédésére. Fontos feladat a tisztelgettesek felkészítése. Ebben is fókuszban áll az önkéntes haderő katonája. Kiből is

lehetne a legjobb tiszthelyettes, ha nem a már önkéntesként évek során bizonyított katonából? Ezen feladatban végez kiváló munkát – mára sajnálatosan egyedül – a Szentendrén működő altiszti iskola.

Az elmúlt évtizedekben érdekesen alakult a tisztképzés története. A múlt rendszerben évtizedekig kétfokozatú felsőfokú képzésben, az 1967-től civil főiskolai végzettséget, ezáltal ún. kettős diplomát is nyújtó katonai főiskolákon folyt az érettségizett kadetek felkészítése. Ezt követte néhány év csapatszolgálat után – szovjet minta alapján – egy újabb, hároméves, a polgári egyetemekkel egyenértékű végzettséget nyújtó akadémiai képzés. A csúcstól kezdve keveseknek, a Szovjetunió ún. vezérkari akadémiáján kétéves tanulást követően akár a tábournoki lampaszos nadrágot is jelentő diploma megszerzése volt. A tisztképzés alapszintjét jelentő főiskola elvégzése alapvetően nemzeti alapon, az egyetemi szint a hazain kívül a legkiválóbbak részére, akár a második világháború másik nagy győztesének, a Szovjetunió valamelyik szakmai (harckocsizó, repülő, tüzér, fegyverzeti, hadtáp stb.) akadémiájának elvégzésével teljesült. A vezérkari elvégzése mellett, az 1970-es évektől kezdve, dicséretesen egyre jobban megjelent a „katonatudósok” képzése, a nyugati szakzsargon szerinti PhD-képzés.

A rendszerváltás egy fokozatosan integrálódó tisztképzést hozott magával. A politika folyamatosan, talán a költséghatékonyság miatt, az integrálódást helyezte előtérbe. A kétfokozatú tisztképzés irányítóira és végrehajtóira egyre nagyobb nyomás nehezedett az intézményekben (az 1990-es években magam is főiskolai tanszékvezetőként átéltem), hogy az integrálódást „önként és dalolva” maguktól végrehajtsák. Természetesen a főiskolák részéről nagy volt az ellenállás. Ez adódhatott az alaptiszt-képzés bizonyos értelemben eltérő küldetéséből, amely más, nyugati rendszerekben is megtalálható alapvetően szakasz-, századparancsnoki felkészítés mellett, évtizedeken keresztül használható polgári végzettséget is adott. Míg a többéves csapatszolgálatot is igénylő egyetemi képzés már más kimenetekkel rendelkezett. Még bonyolította a jól bevált rendszert, amikor az egészre rátelepítették az ún. bolognai rendszert, azaz a teljes képzést annak folyamatosságában összefésülték. Az általános egyetemi követelményeknek történő megfelelés (szakok akkreditálása, professzorok kinevezése) objektív hajtóerőt, ugyanakkor furcsa eredményeket is produkált. Így megtörténhetett, hogy kevés tényleges gyakorlati szakmai vagy csapattapasztalattal, pláne missziós múlttal nem rendelkező, ugyanakkor évtizedeket az egyetem falai között eltöltött, közben az oktatói és a ranglétrán előrehaladt katona tanárok lettek a meghatározóak. Az egyetemi autonómia sajátos értelmezésével ők vagy hasonló utat bejárt mentoráltjaik talán még ma is meghatározóak. Ez az egész sajátos helyzet érezhető a javarészt részvételükkel folyó tudományos életben is.

Egyelőre kiszámíthatatlanok a jövőre vonatkozó következményei a 2012-ben egy merész átalakítással a katona és rendőr tisztképzés, valamint a civil közszol-

gálai teendőkre történő felsőfokú képzés egy intézménybe, a Nemzeti Közsolgálati Egyetembe történt összevonása. Mint ahogy kiszámíthatatlanok a katonák, rendőrök nyugdíjkorhatárának egy tollvonással a civilekével azonos szolgálati évre történt felemelésének következményei. Mindkét területen ismeretlenek a nemzetközi, különösen a nyugati hasonló tapasztalatok. Mindenesetre érdekes elképzelés, hogy az idővel az aktív fegyveres szolgálatra alkalmatlanná válókat a közszolgálatba terveznék átírányítani. A katona-rendőr-civil felsőfokú képzés egy intézménybe történt összekerülésének hosszú átélt folyamata van. Magam is igyekeztem korábban véleményt alkotni a katona- és rendőrtiszti képzés egy intézményen belüli, de önálló képzésének megvalósítási lehetőségének vizsgálatá érdekében. 2006-ban kifejezett kormányzati törekvés is volt erre vonatkozóan. Több tényező is felmerült az akkor racionálisnak tűnő integrációval szemben. Így a katonai tisztképzés vélt magasabb „tudományos” szintjének, integráló prioritásának talán nem minden szempontból helytálló hangoztatása. Nem csoda, ha a törekvések ellenére hamar megbukott az egyébként reálisnak tűnő koncepció. A 2010-ben hatalomra került második Orbán-kormány hamar pálcát tört a dolgok felett. Civil felső vezetés alatt hamar megtörtént az összevonás. Az egyetem működőképessége, eredményessége hosszabb távon vizsgálható.

## **Patriotizmus a hadseregben**

Végezetül még egy fontos témával, a már korábban is említett patriotizmus kérdéssel szeretnék foglalkozni. A kommunizmus idején nyíltan hazafinak, patriótának lenni nem volt ildomos. A hivatalos ideológia előtérbe helyezte a nemzetközit a nemzetivel szemben. Egy nemzet haza- és szabadságszeretetéit természetesen nem lehet akár évtizedek alatt sem felszámolni. Élt az tovább a családokban, de a kisebb-nagyobb közösségekben is. A honvédségnél is. Soha sem felejttem el, hogy kadetként, menetdalként szabadságharcos elődeinkről, Kossuth Lajosról, Gábor Áron rézágyújáról, a haza megvédéséről és igen, a diákkislányról énekeltünk, akit otthon hagytunk. Nem, nem lehetett a magyar katonából a hazaszeretetet kitörölni. Ha nem is döngettük a mellünket, mélyen bennünk élt. Talán ez a tény is hozzájárult, hogy a lelkekben, így korosztályomnál is könnyebben ment az 1989-es váltás. No, meg igazán soha sem gondoltuk komolyan, hogy akik Európa nyugati felén, netalán az óceán túlpartján élnek, igazából az ellenségeink. Nagy szerencsénk, hogy az elválasztottság évtizedeiben nem kellett háborúskodnunk egymással, így halottaink sincsenek, akik valaha is szembeállítának bennünket. Ez is nagyban hozzájárult, hogy Kelet és Nyugat hamar egymásra találtunk. A patriotizmus ma is nagy erő, a hazafiságra nevelés továbbra is állandó odafigyelést igénylő feladat. Ma is, mindig is sok a közös teendőnk.

## **Rendhagyó összegzés**

Az ilyen hosszabb írás végén, amelyet sok évtizedes tapasztalataim alapján fogalmaztam, elvárható lenne befejezésként bizonyos összegzés és némi előremutató. Az összegzést, azt a girbegurba utat, amelyet a magyar haderő megtett, a leírtak alapján rábíznom az olvasóra. Szerencsénk van, hogy a haza fegyveres védelme a szerencsés nemzetközi körülmények hatására nem került megpróbáltatásra. Nagyon bízom benne, hogy erre a következő huszonöt évben sem kerül sor – ez pedig lehetne akár előremutató is.

*(Megjelent: a Magyar Szemle 2016/5-6. számában)*

# A Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola tanszékvezetőjeként

## Gondolatok a gazdasztiszt-képzés problémáiról

Hadseregünk, akár az egész társadalom, a változás korát éli. Miért lenne ez másként a katonai felsőoktatásban vagy szűkebb értelemben a pénzügyi-hadtáp, egy szóval gazdálkodói (gazdász) tiszt képzés területén?

A pozitívumok és negatívumok számbavétele során jelentős eredményként értékelhető, hogy a korábban hároméves szintre degradált főiskolai képzés 1991 szeptemberétől újból négyéves lett. Kikerült az oktatásból egy sor, az egypárti hatalom által diktált, a rendszerváltozás után feleslegessé vált tantárgy, helyet adva egyrészt a pluralista társadalom szükségletének megfelelő új, korszerű ismereteknek, másrészt nagyobb lehetőséget biztosítva a polgári szaktudományok elsajátításának. Gyökeresen javult a katonai, különösen a csapatoknál töltendő gyakorlati idő alatt elsajátítható ismeretek megszerzésének lehetősége is. A polgári felsőoktatáshoz közelítve jelentős mérföldkő 1992., amikor a Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola a budapesti műszaki főiskolákat tömörítő politechnikai szerveződés után tagja lett a gazdasági felsőoktatást magában foglaló Közgazdasági Vezető Kollégiumnak is.

A Bolyai főiskolán jelenleg három szakon folyik gazdasztiszt-képzés. Hagyományosan végzés után innen kerülnek ki a hadtápszolgálat igényeinek megfelelően az üzemanyag, élelmezési és ruházati szakos tisztek (korábban a tanszékhez tartozott a közlekedési-szállító tisztképzés is, amely jelenleg a Páncélos- és Gépjárműtechnikai Tanszéken folyik). A hadtáp tisztképzéssel majdnem egyforma nagyságú a szakirányítás szempontjából az MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökséghez tartozó pénzügyi tisztképzés. Az anyagi-technikai integrációnak egyik jele, hogy a felállításra került Hadigazdasági Csoportfőnökség is indított egy, a csapatoknál az anyagi-technikai főnök irányító munkáját segítő gazdálkodási szakot. Mint látható, a több mint negyedszázada a műszaki főiskolán működő gazdasztiszt-képzés több irányban, az egyes műszaki szakokhoz képest jóval több ágazaton és szakon valósul meg.



A számszerűségében is nagy (27 fő) Hadtáp és Pénzügyi Szaktanszék jelentős erőfeszítéseket tesz az átmeneti korban lévő képzés eredményes végzésében. Az átmeneti jelzõt olyan értelemben használom, hogy ha a hadsereg „menetben” van, akkor óhatatlanul is sorozatos változásokon megy keresztül, amely hat a képzésre is. A változásokra itt és most nem kívánok bővebben kitérni, azok közismertek. Inkább a felelősségről szeretnék szólni, amely rajtunk, a szakmai képzésben résztvevőkön nyugszik. A felelősségről, amellyel tartozunk a szakmának, de ha lehet, még hangsúlyozottabban azoknak a fiataloknak, akik jelentkezésükkor minket és rajtunk keresztül a gazdaságtisztai pályát választották. Tesszük ezt olyan körülmények között, amikor a katonai főiskolák közül a legnagyobb jelentkezési arány a mi szakjainkon mutatkozik (1993-ban pénzügyi szakra majdnem 6,5-szeres volt a túljelentkezés). Másrészről igen sok a gazdasági életben a szabályozatlanság, a bizonytalanság (alapszabályok hiánya, gazdálkodás várható változásai).

Mi lehet ilyenkor a teendő? Mi legyen az a koncepció, amelyet követnünk kell? Ezekre a kérdésekre keressük a válaszokat, és próbáljuk a folyamatos változásban hallgatónk részére az állandót, az oktathatót, az értéket átadni. Felelőségünk ott jelentkezik, hogy jó néhány stratégiával, szervezővel szemben nekünk úgy kell gondolkodnunk, hogy a hadsereg számára nem a mának, hanem a most felvételiző esetében négy évre előre kell perspektívát nyújtanunk. Ezt leírni is nehéz egy olyan időszakban, amikor még mindig nincs új „tiszti törvény” (legalábbis jelen sorok írásakor), nem írva az anyagi biztosítás területéről, amely egy kvázi integráció megléte mellett tart (legalábbis remélem) egy valós, a nyugati modern hadseregépítéshez hasonló biztosítási rendszer kiépítése felé.

Ilyen körülmények, ennyi bizonytalanság között kell biztosan dönteni a ránk bízott fiatalok jövőjét illetően. Ez a döntés ma csak egy lehet. Biztos szakmai-gazdálkodói alapokat kell nyújtanunk hallgatónknak, amely egyaránt megfelel egy mindenkori honvédség gazdálkodói-ellátási ismereteinek, egy olyan katonai gazdaság (hadtáp, gazdálkodási, pénzügyi) törzsanyagának, amely a katonai gazdálkodás leglényegesebb ismereteit tartalmazza, másfelől biztosítja azon megváltozott pénzügyi, számviteli, gazdasági-ellátási ismeretek elsajátítását, amely nélkül nincs két (kettős) diploma, nincs polgári végzettség.

A kettős diploma valamikori bevezetése a tisztképzésben egyfajta vonzerőt biztosított az elmúlt évtizedekben a soha magas presztízsűnek nem számító tiszti hivatás utánpótlását illetően. Így van ez most is. Félő, ma a törekvések mások a jelentkezők részéről. Ha a középiskolát végzetteket nézzük, a „merítési” lehetőség lényegesen ma sem változott a korábbiakhoz képest. Arányában ma is vezetnek az ország elmaradottabb régiói, a jelentkezők továbbra sem a középiskolákat végzetek „krémjét” reprezentálják. Az okok, azt hiszem, érhetőek. A látszólagos vonzerő a végzés utáni remélt biztos munka, de ugyanez a taszító is, a létminimum közeli „biztosságával” (különösen, ha rövid időn belül családot is alapít a kezdő

tiszt). Ami ma is meghatározónak látszik, hogy a korszerű gazdasági ismeretekkel rendelkezőkre a piactudásnak folyamatosan szüksége lesz. Ez egyben a veszély is. Azok a hozzánk bekerültek, akiknek egyébként esélyük sem lenne egy polgári közgazdasági felsőfokú intézménybe bejutni, hozzánk még viszonylag ma is könnyen bekerülhetnek. Elég, ha egy nem túlságosan „elit” középiskolából 50 pontot hoz valaki, és máris mint „duplázott” révben érezheti magát, mert 100 pont körül azért már hozzánk is be lehet jutni.

Hosszú évek után az 1994. év lesz az első, amikor „áttörés” következik be a közgazdasági jellegű katonai felsőoktatásban, és végre-valahára nálunk is a hasonló polgári felsőoktatási intézményekkel megegyezően a matematika mellett közgazdaságtanból vagy választhatóan történelemből lesz a felvételi.

Ez a problémásor nyugtalanít minket, a képzésért felelőseket, akik a legjobbak közül szeretnénk választani. A felvételt nyert, majd nálunk végzett majd eldönti, hogy a hadseregben, vagy netalán a polgári életben akarja megszerzett tudását kamatoztatni. Mert egyelőre úgy tűnik, hogy erre többszörös lehetősége adatik. Gondolom, ígymár jobban érthető a magas jelentkezési arány is. Nem készült statisztika, de érdekes lenne ismerni, vajon hány gazdaság végzettségű, nálunk oklevelet szerzett fiatal tiszt fordított hátat a hadseregnek az elmúlt években, amióta a hadsereg szorító marka is jobban engedett? Vajon hány jól felkészült hadtápos, pénzügyes tiszt választotta a jobb fizetésért a polgári pályát?

A képzés következő problémaköre az oktatói állomány megfelelése a megváltozott követelményekhez. Ez a kérdés nehéz és bonyolult összefüggéseket takar, amelynek megválaszolása meghaladja jelen ismertetés terjedelmi lehetőségeit. Leglényegesebbként állíthatom, tanszékünk állománya összességében alkalmas a feladatok ellátására, és igyekszik a magasabb, törvényben előírt változások szerinti követelményeket teljesíteni. Bizonyítékul szolgáljon, hogy jelen időszakban három fő vesz részt doktoranduszképzésben, két fő egyetemi képzést folytat, három fő főiskolai-egyetemi szintű kétéves posztgraduális továbbképzésben vesz részt, egy fő intenzív nyelvoktatásban tanul, és három fő folytat munka mellett nyelvi képzést. Ezek a tények meggyőzőek, különösen akkor, ha az oktatás feltétel oldaláról egy sor nehezítő körülményt látunk. Ezek, csak a felsorolás erejéig:

- a főiskolai képzésre nehezedő egyéb feladatok (tiszthelyettesi képzés, tiszti, várhatóan tiszthelyettesi tartalékos elméleti, utó- és átképzés),
- a behatárolt oktatói létszámviszonyok, a viszonylagosan magas óraszámokból adódó leterheltség, az oktatói pálya egyéb okokból való nem túl magas vonzósága,
- a katonai gazdálkodást szabályozó változások, az egységes követelmények (szabályzatok) hiánya,
- a felsőoktatási törvény katonai felsőoktatásra vonatkozó értelmezésének elhúzódnása,

- a katonai pályán érzékelhető egzisztenciális feszültségek (pálya- és létbizonytalanságok).

Ezen – nem teljes körű – a képzést nehezítő problémakör mellett tiszteletre méltó a felsőoktatási képzésben részt vevő kollégák törekvése, hogy biztosítsák a hallgatók tisztességes felkészítését, saját maguk továbbképzését.

Milyen feladatok állhatnak a gazdasáztiszt-képzés előtt? Ez a sarkalatos kérdés meghatározó a jövőre! A leglényegesebb feladat, hogy az elmúlt évek eredményeire alapozva meg kell szilárdítani a hazai közgazdasági képzéshez való még szorosabb felzárkózást. Ez a követelmény abból is adódik, hogy a közgazdasági szabályozók egyre szélesebb körben érvényesülnek a honvédség gazdálkodásában, így az erre történő felkészítés egyike a legfontosabbaknak.

A másik – legalább ilyen fontos – feladat a hadsereg anyagi-technikai biztosításának várható további fejlődésével lépést tartva olyan, az ellátásban, anyagi biztosításban járatos szakemberek felkészítése, akik a főiskolai végzés után rövid időn belül képessé válnak csapatszintű gazdálkodói beosztásaik ellátására.

Végezetül felvetődhet a kérdés: ha ennyire közelítünk a polgári értelemben vett gazdálkodáshoz, egyáltalán miért van szükség a hadseregben gazdasági tisztképzésre? A válasz adott. Egyrészt a hadsereg jelenleg még nem túl vonzó munkahely, hogy fordított helyzet álljon elő, és a polgári életből tömegesen jelentkezzenek a képzett közgazdászok. Másrészről a honvédség anyagi biztosításában, az ellátásban olyan speciális ismeretekre van szükség, amelyeket – véleményem szerint – még hosszú ideig a hadsereg képző intézményeiben szükséges megadni. Valamint természetesen – nem utolsósorban – a hadseregen belül az oktatási-nevelési folyamat során szerzi meg a fiatal mindazon ismereteket, amelyek során a hivatástudat formálódásával a képzés végére valóban hazáját elkötelezetten szolgáló hivatásos tisztté válik.

*(Megjelent a Katonai Logisztika folyóirat 1994/1. számában)*

## **A katonai gazdasáztiszt-képzés**

Hazánkban az 1989–90-ben a rendszerváltás során elkezdődött, napjainkban is tartó, mélyreható változások folytatódnak a gazdasági életben. A nemzetgazdaság átalakulóban van. Csökken az állami tulajdon. Folyamatosan változik a gazdaság szabályzórendszere. Ebben a helyzetben a „menetben” lévő, átalakuló Magyar Honvédség gazdálkodása sem marad érintetlenül. Jelentős változáson ment keresztül a felsőszintű gazdálkodás irányítása. A csapatok gazdálkodását is lényegesen befolyásoló, a korábbi haditechnikai és hadtáp területek összevo-

násával létrejött az anyagi-technikai biztosítás integrált rendszere. A gazdálkodással foglalkozó tiszti állomány felkészítését befolyásolja, hogy a kormányzat felülvizsgálva a 80-as évek második felében hozott (mára már bebizonyosodott) hibás döntést, 1991-ben újból bevezette a gyökeresen átalakított négyéves hivatásos tisztképzést. A katonai főiskolán és akadémián folyó képzésre is hatással van az Országgyűlés által 1993 nyarán megalkotott LXXX. törvény a felsőoktatásról. Jelen időszakban – 1995. július–augusztus – amikor a közelmúltban a Parlament által elfogadott határozat alapján ismert, hogy az elkövetkező évtizedben egy feladataiban, nagyságában kisebb hadseregben, a szolgálatteljesítő állomány arányaiban további változások várhatók. Az ellátás területén különböző, a jelenlegitől eltérő elképzelések vannak, különös fontossággal bír a Magyar Honvédségben szolgálatot teljesítő, gazdálkodással foglalkozó tiszti (tiszthelyettesi) állomány további felkészítésével foglalkozó elgondolás, amely alternatív megoldások felvázolásával a jövő katonai gazdálkodásával foglalkozó tiszti állomány szükségességének prognosztizálásával lehetőséget kíván biztosítani a téma iránt érdeklődők, azzal foglalkozók számára. Különös tekintettel a döntést előkészítők részére, hogy ezen a mindenkorai hadsereg életében fontos területen, amit a gazdálkodás és az ezzel szorosan összefüggő felkészítés jelent, továbbra se legyen fennakadás. Mert – bár a parlamenti határozatban foglaltak szerint a hadsereg jelenlegi ellátását (vagy részét) a piac egyre szélesedő választékából kívánják biztosítani – a hadsereg felelősen gondolkodó szervezői előtt egy pillanatra sem lehet kétséges, hogy a hadsereg ellátási feladatait békében és rendkívüli helyzetben egyaránt csak a katonai gazdálkodásban jártas, az alkalmazás körülményeit minden esetben ismerő tiszt szervezheti. Meggyőződésem szerint ez nincs ellentmondásban a közelmúlt, de a jelen ellátási rendszereinek átalakításával együttjáró (ezáltal a tiszt és tiszthelyettes állomány alapfeladatait is felülvizsgáló) koncepcióval sem. Ugyanakkor tény, hogy a csapattagozattól kezdve a hadsereg vezetési szintjéig (mikro-, mezo- és makrogazdálkodás) szükség van katonai képzettséggel rendelkező, a gazdálkodást irányító (szervező) állományra.

Ha a magyar hadsereg két világháború közötti (vagy a második világháború alatti) struktúráját vizsgáljuk, ott is megtaláljuk az alkalmazással tisztában lévő, a hadsereg tényleges tiszti karához tartozó tiszteket, szakembereket. Nyilvánvalóan komoly felkészítés történt a gazdasági ismeretek megszerzésére a hadsereg feladataihoz igazítva. Ennek egyenes példája, hogy már hadosztály szinten megjelent a magas követelményekkel járó vezérkari végzettségű tiszt (anyagi-vezérkari tiszt) személye, aki felkészültségénél fogva alkalmas volt magasabbegysége ellátásának hadművelleti viszonyok közötti szervezésére. De ugyanilyen fontossággal bírt a második világháború utáni szovjet típusú hadseregen belül az anyagi (hadtáp) feladatok biztosítása, amelyhez kiterjedt elméleti alappal bíró képzés is

párosult. Más kérdés, hogy a szovjet szervezési tapasztalatokon alapuló tömeghadsereg minden felelős posztra igényelte a tiszti – ezáltal különösen az 1960-as évek végétől felsőfokú – végzettséggel rendelkező szakembert.

Tiszti rendfokozatú, az anyagi ellátást szervező állománnyal a fejlett nyugati hadseregek logisztikai szolgálatainál is találkozunk. Az amerikai support officer vagy a Bundeswehr anyagi biztosítási feladatokat irányító tisztje magas szinten képes több (adott esetben polgári bázisú) ellátási forrás felhasználásával a csapatok anyagi biztosítását szervezni. Mindezekből következően látható, hogy ahogy a múltban, így a jelenben sem nélkülözheti a Magyar Honvédség (de más hadsereg sem) a katonailag képzett, anyagi biztosítással foglalkozó, az ellátást békében és háborús tevékenységben egyaránt szervező gazdálkodási ismeretekkel rendelkező szakember tiszteket. Állítom, hogy a következő évtizedben már az ország valós biztonsági helyzetéből kiindulva átalakított kisebb honvédség nem nélkülözheti a jövőben sem a gazdálkodási feladatok végzésével foglalkozó tiszti állományt. Tanulmányomban az ezekre a feladatokra történő felkészítés lehetőségeivel kívánok foglalkozni. Minden esetben konstansnak tételezem fel, hogy a gazdálkodó tiszt felsőfokú végzettséggel kell, hogy rendelkezzen, személyében, katonai felkészültségében, mindenben meg kell, hogy feleljen a tiszttel szemben támasztott általános követelményeknek...

*Ha a közel negyedszázados, rendszerváltásig tartó gazdálkodói képzés ma is hasznosítható tapasztalatait tekintjük, azok a következők:*

- Sokrétű, széles körű szakmai ismeretek nyújtása, amely elméletileg alkalmassá tette a képzésben résztvevőket, hogy első tiszti beosztásukban rövid idő elteltével képessé váltak szakmai feladataik ellátására.
- Kellő ismereteket biztosított a kor színvonala szerinti egység szintű harci tevékenységgel és az arra irányuló hadtápbiztosítással kapcsolatban.
- A nyolc féléves főiskolai képzés során a polgári életben is értelmezhető kettős (katonai és polgári) képesítést szereztek a végzetek, amely diploma megszerzése nagy vonzerőt jelentett (és jelent ma is!) a szakra jelentkezők számára.

Össességében megállapítható, hogy a hadsereg igényeinek megfelelő, ugyanakkor a polgári ekvivalenciát is közelítő értékű felkészítés folyt. Jellemző, hogy a hadseregben jelenleg is zömében az 1967. évet követően főiskolát végzett szakállomány teljesít szolgálatot az egységektől az MH legfelső szakvezetéséig bezárólag.

A gazdálkodói tisztképzés helyzetét illetően 1990-re, a rendszerváltás kezdeti időszakára bebizonyosodott a négyéves főiskolai képzés három évre történt leszállításának a teljes csődje. Az első szabad választások után megalakuló kormány új honvédelmi vezetésének jutott az a feladat, hogy – a kellő döntések előkészítése után – visszaállítsa a katonai főiskolákon a négyéves képzést. Ez az

újéből négyéves képzés viszont merőben más összefüggésekben szerveződött, mint az ezt megelőző. Tanulmányomban – bár nagy fontosságúnak értékelem – nem kívánom az új alakuló tiszti értékrend szempontjai szerinti felkészítést elemezni, így továbbra is alapvetően a szakmai képzés kérdéseivel foglalkozom. Ugyanakkor nem tudok egy lényeges, a tiszti utánpótlást ma is befolyásoló témát kikerülni, és ez a közeljövő gazdálkodói tiszti állományának „rekrutálódási” kérdése. Ez – megítélésem szerint – azért is jelentős, mivel állandóan visszatérő kérdés a polgári főiskolai (egyetemi) végzettséggel is ellátható (így a gazdálkodói is) katonai beosztások katonai főiskolán történő megszüntetése. A katonai felsőoktatásban végzett tapasztalatom ugyanakkor arról győz meg, és ezt támasztják alá más kutatások is:

- Az 1990-es évek elejére sem változott jelentősen a katonatiszti pályára jelentkezők társadalmi összetétele, átlagos tanulmányi összeredménye.
- A társadalmi változások (munkanélküliség) nem vagy alig hatottak a hadseregbe jelentkezők arányaira.
- A jelentkezők nagy része továbbra is vidéki és ebből is az összlétszám 1/3-a községekből került a főiskolára.
- Jellemző, hogy a hallgatók mintegy 2/3-a eredetileg más pályára készült, és mindössze 22% akart már korábban is katona lenni.

Mindezekből is következik, hogy a katonai főiskolát választók nagyobb része a pályát valamilyen kényszerből választotta. Tehát – és ezt a katonai főiskolára jelentkezettek középiskolás eredményei és az ezzel szorosan összefüggő, a felvételi során nyújtott teljesítmények is mutatják –, tisztnek az elmúlt években is Magyarországon évfolyamonként változó, összességében nem kiemelkedő tanulmányi eredményű fiatalok jelentkeztek és nyertek felvételt. Ezek a tények arra kell, hogy figyelmeztessenek bennünket, hogy a társadalmi fejlődés jelenlegi szakaszában is reálisan csak az általunk (értsd: katonai felsőoktatás) felkészített szakemberállománnyal számolhatunk. Az 1990-ben a szakmai alap tisztképzésben bekövetkezett igazi változás, a korábbi képzés fejlődésének egyenes következményeként tekinthető, az általános gazdálkodói képzés közgazdasági felsőoktatás alapjaira történt helyezése volt. Ennek bizonyítéka, hogy a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem az 1995-ben először négyéves főiskolai képzésben részesülők számára (a főiskolai szakképzés kellő átvilágítása után) lehetővé tette az egyetem 4. évfolyamára történő jelentkezést. Ennek alapja „A képzés megszerzésének feltételei a katonai főiskolákon” alapidokumentum, amely a gazdálkodói szakra előírja: „a főiskolára és profilra meghatározottakon túlmenően gazdálkodó szaktiszti beosztásra való felkészítés, amelynek képzési szintje egyenértékű és megfelel a költségvetési szakirányú okleveles üzemgazdász polgári képzés követelményének.”

*Az új tantervek összeállításánál az alábbi szakmai követelmények kerültek érvényesítésre:*

- A szakmai képzés korábbi, hároméves képzéshez viszonyított magasabb szintű elméleti megalapozása.
- Az első tiszti beosztásra való felkészítés mellett megfelelő alapot biztosítani a későbbi (magasabb) beosztások ellátásához, valamint további (katonai akadémiai, polgári egyetemi) tanulmányok folytatásához.
- A gyakorlati képzés erősítése.
- A polgári főiskolai képesítés újbóli biztosítása.

Mivel a követelmények közül az első három már a korábbi négyéves képzés során is markánsan megfogalmazódott és jórészt teljesült, a következőkben a negyedik, a polgári képesítés biztosításával foglalkozom, amely követelmény talán eddig egyetlenyszer sem fogalmazódott meg ilyen pontosan, mint az 1991-es dokumentumokban.

A polgári képesítés biztosításának problematikája végigvonul a főiskolai képzés mára közel 30 éves történetén. Az üzemgazdász képesítés megadása ugyanakkor nem öncélú. Az előzőekben érintettem a polgári diploma – mint a tisztképzés a főiskolákra történő jelentkezés egyik vonzereje – biztosításának korábbi, és mivel a helyzet mára sem változott gyökeresen, ma is érvényes háttérét. Az MH katonai főiskoláin jelenleg három profilon történik felkészítés, úgy mint parancsnoki, technikai és gazdálkodó szakon. A katonai gazdálkodói szakokon korábban is, de 1990–91-re hatványozottabban jelentkeztek azok a megváltozó gazdaság szükség-szerűségeiből eredő tényezők, amelyek törvényszerűvé tették a szilárd polgári, de más kifejezéssel élve általános közgazdasági alapok elsajátítását.

*Néhány indoklás a teljesség igénye nélkül:*

- A nemzetgazdaságban bekövetkezett történések, amelyek a központosított tervutasításos rendszertől a piacgazdaság irányába mutatnak;
- a gazdaság szabályzórendszerének átalakulása;
- a Magyar Honvédség korábban elszigetelt gazdálkodásának megszűnése, gazdálkodási-számviteli rendjének átalakulása, a polgári költségvetési intézmények gazdálkodásához való közelítése;
- a gazdálkodási folyamatok számítógépes feldolgozásának Magyar Honvédségen belüli általánossá válása.

Ezek az okok vezettek oda, hogy az új négyéves képzés tervezői keresték a megoldást olyan tananyag kiválasztására és összeállítására, amely nem elkülönült, ugyanakkor a katonai szakképzéssel összeegyeztethető, azt megalapozva épül be



a folyamatba. Mint más főiskolákon az általános közgazdasági képzés, amelyre mint biztos bázisra épülhet a szakmai képzés és specializáció. Így más gazdasági főiskolákhoz hasonlóan a legfontosabb szakalapozóvá váltak: a pénzügytan, költségvetési pénzügyek, számvitel, statisztika, számítástechnika, gazdasági jog tantárgyak. Kiemelem, hogy a polgári képesítés megadása a tisztképzésben azt hitelesíti, hogy a nyújtott és megszerzhető ismeretek, a kialakításra kerülő készségek és képességek szintje főiskolai, ekvivalens a polgári tanintézetekével. A képzési célrendszer azonban integrált, így szó sincs arról, hogy annak teljesítéséhez két út vezet. Egyszerűbben: a katonai és polgári képzés valójában nem különül el egymástól, a két oldal egymást erősítve, összefüggéseiben létezik.

*Az 1991-ben bevezetett négyéves képzést illetően az azóta elmúlt időben egy sor tényező megváltozott. Ilyenek:*

- Az 1993 nyarán az Országgyűlés által megalkotott és már idézett LXXX sz. tv. a felsőoktatásról;
- a gazdasági felsőoktatásban a szakirányú katonai főiskolai képzést folytatók megjelenése, az ott elhatározott feladatok, döntések, ajánlások folyamatos figyelemmel kísérése, összehasonlítása a folyó tevékenységgel;
- az anyagi-technikai biztosítás új integrált rendszerének és szervezeteinek kialakulása, működésének megszilárdulása, ezen belül a hadtáp helyének és szerepének tisztázódása.

Ezek a tényezők ugyanakkor a folyó képzésben azonnali változásokat nem eredményeztek, de a jövő szakmai képzés megtervezésénél hatásait feltétlenül figyelembe kell venni a tervezőknek. Az első négyéves kurzust végzők tanulmányaikat 1995 nyarán eredményesen elvégezték. A teljes képzés tapasztalatai rendelkezésre állnak, amelyek a katonai és polgári szakemberré történő felkészítés területén a kettős képzési cél teljesítését tekintve, összegezve a következők:

A katonai szakemberré váló képzés területén a katonai jellegű szakanyagok a korábbi negyedszázadra visszatekintő képzés haladó, átörökíthető tapasztalatait is magukba foglalva összességében tartalmazzák a hadtápágazatán és a gazdálkodási szakon a jövő elsőbeosztások betöltéséhez szükséges alapvető ismereteket.

A tantárgyak építenek a tanulmányok – főleg az első felükben megszerzett alapozó szakmai törzsanyagra, ami egyben az általános – közgazdasági és polgári értelemben is számításba vehető – felkészítést eredményezi.

A tantárgyakat tekintve ugyanakkor (különösen a hadtápszaknál) a képzés ágazati jellegű, egyes esetekben túl részletes. A hadtáp szaknál a szakmai szervezeti változások nem kellően átgondolt értelmezéséből eredően kikerült az olyan anyagi biztosításon belül meghatározó ismereteket adó tantárgy, mint a szállítás oktatása.

*A katonai szakmai tantárgyakat, valamint a tanterv struktúrájában elfoglalt helyét illetően megállapítható, hogy:*

- általában a gazdálkodás naturális folyamatait tartalmazó ismereteket foglalnak magukban;
- a részletes oktató tananyagot tekintve megalapozott elemzéseket követő döntéssel azok a változó követelményekhez igazíthatók, a megnevezések a polgári felsőoktatáshoz illeszthetők (pl.: anyag- és áruismeret, az anyagismeret és szaktechnika tantárgy helyett);
- a katonai szakmai ismeretek nem a pénzügyi-számviteli, hanem inkább a gazdálkodás anyagi (naturális) oldalát erősítik. A visszaállított csapatgyakoroltatás rendszere alkalmas az elméleti ismeretek és a gyakorlatban tapasztaltak megfelelő ötvözésére, az első beosztáshoz szükséges alapvető ismeretek megszerzésére. A tanult anyag alapját illetően illeszthető a ZMKA-n folyó jelenlegi oktatáshoz.
- A visszaállított csapatgyakoroltatás rendszere alkalmas az elméleti ismeretek és a gyakorlatban tapasztaltak megfelelő ötvözésére, az első beosztáshoz szükséges alapvető ismeretek megszerzésére. A tanult anyag alapjait illetően illeszthető a ZMKA-n folyó jelenlegi oktatáshoz,

A polgári szaknak megfelelő felkészítés területén a képzés tartalmazza mindazon tananyagokat, amelyek a gazdasági felsőoktatás alakuló egységes rendszere előír, és valamennyi abban részt vevő részére mint kötelező „minimumot” megkövetel. Az oktatott tantárgyakról megállapítható, hogy azok kellően reprezentálják a polgári gazdasági felsőoktatásban is oktatott tantárgyakat. A további képzés szempontjából kellő alapokat nyújtanak a szakmai tárgyak bizonyos értelemben eltérő (naturális) szemléletű és követelményű megértéséhez is, és kellő ismeretanyagot jelentenek az esetleges egyetemi továbbtanuláshoz.

Az 1991-ben újból bevezetett négyéves képzéssel kapcsolatban összességében megállapítható, hogy az anyagi biztosítás számára történő gazdálkodási és hadtápszakokon folyó felkészítés megfelel a hadsereg jelenlegi helyzetében szükséges, a hadtápszakon elsősorban ágazati szemléletű, a gazdálkodási szakon a szélesebb, integrált anyagi ismereteket adó tisztképzés követelményeinek,

- a polgári szaknak megfelelő felkészítés a törvényi előírásoknak megfelel,
- a képzés pénzügyi ismereteken alapul, amely az általános közgazdasági felkészítésnek alapvetően megfelel. Azonban a katonai szakmai felkészítés (eltérően a pénzügyi tisztképzéstől) anyaggazdálkodás jellegű, így az adott végzettség csak alapjaiban igaz, változtatásra szorul,
- a hallgatók csapatgyakoroltatási rendszere kielégítő,
- a képzésben részt vevők ismereteiket egymásra építve szerzik meg, felkészültségükről az érvényben lévő óra- és vizsgaterv követelményei szerint adnak számot...

## **A jelenlegi főiskolai képzés továbbfejlesztése:**

A több mint 25 éve folyó főiskolai szintű gazdálkodói tisztképzés a megváltozott külső, nemzetgazdasági és a felsőoktatásban megjelenő követelmények, valamint a hadsereg várható további szervezeti és a katonai gazdálkodásban bekövetkező változásai hatására további korszerűsítést igényel. A társadalmi változásokat figyelve az a következtetés vonható le, hogy a hazai gazdálkodói tisztképzés belátható ideig még a tartalmában és struktúrájában is erős átalakulás alatt álló katonai főiskolai képzésben oldható meg legeredményesebben. A hadsereg elsősorban csapat (mikro) szintű gazdálkodási feladatainak végzésére továbbra is szükséges olyan szakembereket képezni, akik a főiskolai képzés befejezése után, a törvény szerinti előírások alapján magas szintű elméleti és kezdeti gyakorlati ismeretekkel rendelkeznek. Ismereteik alapján rövid csapatbeválás után alkalmassá válnak önállóan gazdálkodó katonai szervezet (zászlóalj, ezred, dandár) anyagi gazdálkodásának az MH érvényben lévő és az adott (csapat) tagozatban meglévő strukturális és működési szabályoknak megfelelő irányítás melletti végzésére.

A gazdálkodási és hadtápszakokon folyó tisztképzést – az ezeken a szakokon szerzett képzési tapasztalatok figyelembevételével – a jelenlegi pénzügyi alapozású képzési rendszer átalakításával, összevontan egy szakon kívánatos a jövőben végezni. A képzés időtartamára vonatkozóan a jelenlegi négyéves főiskolai képzési rendben belül fenntartható a kettős szempontok (katonai és polgári képzettség) szerinti szakmai megfelelés. A képzés általános célja olyan korszerű szakismertekkel rendelkező innovatív gazdasági szakemberek képzése, akik a közgazdasági elmélet alapjait elsajátítva, az alkalmazott közgazdaságtudományi ismeretek (védelemgazdaságtan, katonai gazdaságtan) birtokában, irányítás mellett képesek önálló egység (harcászati magasabbegység) szinten gazdálkodási feladatok tervezésére, szervezésére és végrehajtására békeidőszakban és háborúban egyaránt.

A gazdálkodási szakon a továbbiakban felkészített tisztok a jövőben a szervezet működéséhez szükséges és egyéb jogszabályokban (szabályzatokban) rögzített anyagi jellegű ellátási-biztosítási feladatokat végzik, így tevékenységük elsődleges jellege a csapatok anyagi eszközökkel történő ellátása, kiszolgálás, biztosítás. A cél megvalósítása érdekében a szakmai képzés feladata olyan gazdálkodási ismeretek nyújtása (katonai és polgári téren egyaránt), amely ismeretek egymásra épülve, az elsajátítást illetően kölcsönös hatásban elősegítik, hogy a képzési idő végére a hallgató tudását egyéb katonai és más tudományághoz tartozó (pl. nyelv) ismeretekkel ötvözve a fegyveres erőknél szakmai tiszt beosztásokat láthasson el. Ugyanakkor képzettségi szintje egyenértékű és megfelel a hazai gazdasági főiskolák gazdálkodási szakon adott képesítés követelményeinek (államháztartási szakirány). A főiskolát végzett gazdálkodási szaktisztnek – a tiszttel kapcsolatban megfogalmazott általános követelmények értelemszerű teljesítésén túl – beosztásának ellátásához képesnek kell lennie:

- Egységszintű szervezetek harc- és harccal kapcsolatos tevékenységei vonatkozó szervezeti és az érvényben lévő szabályzatoknak megfelelő anyagi biztosítási munkakörök betöltésére, az anyagi-technikai (hadtáp) törzsekben végzendő munkában való részvételre és az előírt feladatok önálló végrehajtására, a gazdálkodásra vonatkozó intézkedések alkotó alkalmazására;
- az anyagi-technikai szolgálaton belül betöltött helyének és szerepének megfelelő anyagi jellegű feladatok tervezésére, szervezésére és végrehajtására különösen a személyi állomány ellátásával összefüggésben. Ebben a tekintetben a feladat ellátás-szervezés;
- a naturáliákon alapuló gazdálkodási feladatok széleskörű végzésére, költségvetés szerkesztésével és az anyagok biztosításával, számvitelével, elszámolásával kapcsolatos munkák szervezésére, irányítására és ellenőrzésére. A főiskola az akadémiai (katonai egyetemi) és egyetemi képzést nem igénylő hivatásos tiszti beosztásokra készít fel a betöltendő beosztások jellemzői alapján gazdálkodó tiszti beosztásra.

A gazdálkodói beosztási alaptípusra felkészítő szakok (a pénzügyi tisztképzéssel együtt) továbbra is a katonai főiskolán folyó képzés gazdálkodó profilját képezik. Az elfogadott parlamenti határozat alapján működő katonai főiskolán szerezhető oklevél gazdálkodási szakon továbbra is:

- Egyrészt a szerzett katonai képzést (gazdálkodási tiszt) és az elért első tiszti rendfokozatot;
- másrészt a megszerzett polgári képzést (közgazdász gazdálkodási szakon) tartalmazza, amelyet a hivatásos tiszti feladatokra való felkészítés egységes tanterve alapján, az abban a gazdálkodási felsőoktatásra vonatkozó követelmények teljesülésével a jogszabály polgári főiskolai képesítésének elismer. A szakmai képzés rendje továbbra is az eddigi oktatás szervezési elvein alapulna. Ez azt jelenti, hogy a hallgatók a főiskolára történő felvételük után az első évben (katonai alapképzésük befejeztével) katonai, társadalom- és természettudományi alapismeretekkel foglalkoznának, amelyet az órakeret függvényében kiegészítene a szakmai alapképzés keretében már az első-második félévben azon tárgyak előadása, amelyek elengedhetetlenül fontosak a további szakképzés szempontjából. A II. évben folytatódna és alapvetően befejeződne a szakmai alapképzés. A főiskola III. évfolyamán a hallgatók szakképzésben részesülnek, amelynek eredményeként elsajátítják mindazon katonai-szakmai ismereteket, amelyek birtokában kellő tájékozottsággal rendelkeznek az MH csapatai anyagi biztosítási területein. IV. évfolyamon szakmai specializációban vesznek részt, és a honvédség igényei függvényében a várható beosztásnak megfelelő csapatgyakoroltatás után felkészültek első, szaktiszti beosztásuk ellátására. A szakmai célrendszer elérése a leírt szakmai képzési „lépcsőkön” az oktatott tananyag csoportok, tantárgyak segítségével valósul

meg, amelyek tartalmazzák mindazon tudásanyagot, amely integráltan jelenik meg a hallgató ismeretében, és biztosítja a jövődő szakbeosztására való felkészítést. A képzés több szempontból is integrált:

- elválaszthatatlanul magába olvasztja az ún. „polgári”, illetve katonai szakmai ismereteket, amelyek elsajátítása révén az „eredmény” maga a szakember, a szaktiszt megjelenése;
- a szakmai képzés (alap-, szak-, specializáció) is integráltan a szakmai, differenciált szakmai tárgyanyag, illetve katonai tananyag közvetítésével valósul meg;
- végezetül szakít az eddigi ágazatcentrikus szemlélettel, amelynek eredményeként az anyagi-technikai biztosítás számára olyan, az anyagi biztosítás kérdéseiben járatos szakemberek kerülnek felkészítésre, akik a „megrendelő” igénye szerinti specializáció révén készülhetnek fel első beosztásuk betöltésére.

A képzés befejeztével nyújtott kettős diploma is az integráció eredménye. Az ismeretek csak annyiban különböztethetők meg, hogy a tantárgyak, tananyagok azonosíthatók a felsőoktatásban azonos szakon folytatott képzés követelményeivel. Megfogalmazásomban ez a polgári képesítés megadásának alapvető feltétele.

*(Részletek a szerző „A katonai gazdasztiszt-képzés elemzése és továbbfejlesztésének lehetőségei” című 1995-ben megvédett egyetemi doktori disszertációjára alapján a Katona Tudósok sorozat 14. kiadványából. MH HSZK 1995, Budapest)*

# NATO-tisztként az Egyesült Államokban

## Norfolki emberünk

*A MALÉV járata közeledik az Egyesült Államok partjaihoz. A csinos, mosolygós légikísérő kiosztotta a beutazáshoz szükséges nyomtatványokat, amelyeket földet érés után New Yorkban a Kennedy repülőtéren a bevándorlási hivatal munkatársának kell diplomata-útlevellel együtt átadni, amelyben most egy értékes, a következő évekre szóló, hivatalos NATO-kiküldetésemet igazoló vízum lapul. Átfutnak a gondolatok rajtam. Hogyan is jutottam el idáig, hogy negyvenkilenc évesen három évre szóló NATO-kiküldetésre indulok, amikor még teljes bizonyossággal tudni nem, csak sejteni lehet, hogy a közeljövőben Magyarország is csatlakozik a földkerekség eddigi legsikeresebb katonai szövetségéhez.*

– Te mész Norfolkba katonai képviselőnek! – mosolygott rám a Tábornok, amikor az új, 1998. év első munkanapján találkoztunk.

Hirtelen meg sem tudtam szólalni. Már egy ideje NATO integrációs beosztásban dolgozva természetesen kívülről fújtuk a NATO katonai szervezetét, de azért mégis a térképhez kellett mennem, hol is van ez a parancsnokság, amelyet most a Tábornok említett. Norfolk, az Egyesült Államok keleti partvidékén, a fővárostól valamivel több mint háromszáz kilométerre délre, Virginia államban a valamikori déli Konföderáció területén, a Hampton Roads vagy más néven Tidewaternek is nevezett térség központjában fekszik. Többek között arról híres, hogy itt, a James és York folyók Atlanti-óceánnal való találkozásánál található az Egyesült Államok, de nyugodtan mondhatjuk a Föld leghatalmasabb haditengerészeti kikötője. Itt van a NATO Európán kívüli másik hadászati parancsnoksága, a Szövetségesek Atlanti Parancsnoksága, az ACLANT, más néven, ahogy a parancsnok személyéről szokás nevezni, a SACLANT (Suprime Allied Commander Atlantic).

– Mielőtt elkezdenél csomagolni, az amerikai ECL nyelvvizsgán is sikeresen túl kell jutnod! – tette hozzá komolyra fordítva a szót a Tábornok. Ez lesz a nehezebb, gondoltam. A Tábornok nem tudta, de több társammal már megpróbálkoztunk ezzel a ménkű nehéz nyelvvizsgával, amely most a hivatalos amerikai vízumot és vele a kiutazást jelentheti. Eddig ez nem sikerült. Az amerikai nagykövetség

munkatársa részvételével tett vizsga nem mindennapi. Itt valóban a nyelvi készségekről kell számot adni. A büvös határ a 80 pont. Ezt eddig nem sikerült elérnem. Amikor negyvenhat évesen újból beültem nyelvet tanulni, már éreztem: ez már nem a legfogékonyabb kor a nyelvtanulásra. Nem úgy, mint húsz évvel ezelőtt, amikor egy másik, homlokegyenest ellenkező földrajzi irányba készültem, és kellett egy idegen nyelvet megtanulni. Felismertem, hogy pályafutásom delelőjén csak egy út létezik – előremenekülni. Elsajátítani a nyelvet és megfelelni az új kor új követelményeinek, különben hamar az ajtón kívül találhatom magam. Már kevés a fiatalon befutott szép szakmai karrier, a közben megszerzett egyetemi doktorátus. Több kell. Nap mint nap több kell. Különben itt vannak a fiatalabbak, akik – valljuk be – fogékonyabbak az újra, mint az én korosztályom.

De most egy „ezredest” keresnek az összekötői feladatra. Ez bizony nem akármilyen kihívás. Ráadásul Amerikába, ahová jószérivel eddig a katonadiplomácia emberei és pár éve a tanulni ment külföldi katonák juthattak csak el. Most valami más szükséges. A NATO ottani parancsnokságán kell beilleszkedni, nemzetközi környezetben dolgozni. Elsőként. Reprezentálva, bemutatva az országot, amelyet alig vagy sehogyan sem ismernek az ott élők. Mindezt úgy, hogy befogadjanak egy összeszokott nemzetközi közösségbe. Egyelőre azonban marad a nyelv, a munka és a tanulás. Naponta két óra nyelvi gyakorlat és újabb sikertelen vizsga. Csak nem elkeseredni, nem feladni. Legutóbb 78 pontot sikerült elérni.

John, az Egyesült Államok budapesti nagykövetségének munkatársa a nyelvi teszt után szó nélkül adta át az összehajtott kis papírlapon az újabb, harmadik próbálkozásom eredményét. Tekintetében volt valami különös, félig felhúzott válla is jelentett valamit, amit én egyelőre nem értettem. Te úristen! Már április van, és nekem talán ez az utolsó lehetőségem. Mi van, ha ez sem sikerült? Félve nyitottam ki a papírlapot. Félreérthetetlenül 83 volt ráírva! Hárommal több, mint a minimum! Indulhatok Amerikába!

Parancs ugyan még nincs, de a repülőjegyemet már megrendeltük. Május 30-án, szombaton repülök ki a New York – Norfolk útvonalon. Már egy hét sincs hátra. A bomba akkor robban, amikor az amerikai nagykövetségen a katonai attasé, Szurgyi ezredes közli, hiába a diplomata-útlevél, ilyen rövid idő alatt szinte képtelenség a szükséges vízumot elintézni. Elkeseredem. Bánatomban este otthonról jövőbeni mentoromat, Monte kapitányt hívom és tájékoztatom, hogy valószínűleg nem fog menni a június elsejei kezdés.

Mégis megy! Most hívott az amerikai katonai attasé, megvannak a vízumok! Péntek délelőtt van. Ha nem jön ez a hívás, legkésőbb délután ötkor töröltetnem kellett volna a foglalást. De így, holnap délben velem száll fel a New York-i MA-LÉV-járat. Azaz velünk. Ketten foglaljuk el állomáshelyünket. Kajári Ferenc, fiatal százados a partnerségi programban kap lehetőséget, hogy a norfolki parancs-



nokságon az ottani kis szervezetben más partnerországok képviselőivel együtt dolgozhasson.

A repülőtéren már minden simán megy. Még a kicsit túlsúlyos csomagomat is vidám legyintéssel továbbítja a jegykezelő. Hiába, talán hetekbe is kerül, amíg Csilla mindent elrendez, felad.

– Sok szerencsét az Újvilágban, ezredes úr! – int utánam kedvesen.

Lassan a leszálláshoz készülődünk. Valahogy először a Szabadság-szobrot pillantom meg, amely még innen a magasból is impozánsan mutatja az utat, és feltartott kezével szinte hívogat. Mint előzőleg azokat a milliőkat, akik, mióta itt áll, az elmúlt több mint egy évszázad alatt az óceán felől hajón érkeve látták meg első jeleként egy új világnak, ahol szerencsét kívántak próbálni. A gondolatom hasonló. Elsőként szolgálni egy teljesen új környezetben – ehhez is a pionírok bátorsága kell.

Az első nap után dolgos napok következnek. Bemutatkozások. Ezek közül a legfontosabb Harold W. Gehman Jr. admirálisnál tett látogatásom. Most először találkozom az ötvenes éveinek vége felé járó szikár, inkább egy angol főrendnek kinéző admirálissal, aki viselkedésében, megnyilvánulásában is hasonlít egy igazi earlre. A helybeli, norfolki katolikus középiskolát végzett fiatalember korán csatlakozott a haditengerészethez. Szolgált Vietnamban is. A Mekong folyón őrzőhajóval, talán éppen úgy, mint azt Coppola híres filmje, az „Apokalipszis most” olyan élethűen bemutatta. Később végigjárta a haditengerészeti ranglétráját, hogy mostanra az amerikai fegyveres erők egyik legfontosabb beosztásában, az Atlanti Parancsnokság vezetőjeként, amerikai kifejezéssel „kétkalaposként” lássa el a NATO norfolki főparancsnoki tisztét is. Az európai NATO-parancsnokkal együtt a NATO főtitkárának, Javier Solananak a katonai tanácsadója. Megkülönböztetett pozíciójánál fogva természetesen az Egyesült Államok elnökének is. Befolyásos ember, az Egyesült Államok első számú katonai vezetői közé tartozik. Most Végh tábornok levelét adom át. Elgondolkodom. Olyan ez egy kicsit, mintha a megbízólevelemet adnám át a NATO egyik legmagasabb beosztású, egyben az Egyesült Államok egyik legfontosabb parancsnokságát is vezető admirálisának.

A látogatásom rövid, udvarias és lényegre törő. Amikor bekísérnek, Gehman admirális az asztalánál felállva üdvözlő, és reményét fejezi ki, hogy eredményes munkát fogok végezni, amelyhez sok sikert kíván...

Gőzerővel folyik NATO-felvételünk előkészítése. Monte megsúgja, hogy elképzelhető, a tervezett időpont előtt, a washingtoni csúcsot is megelőzve vesznek fel minket. Egyre kritikusabb a helyzet a Balkánon. A Milosevics-féle Kis-Jugoszlávia nem hajtja végre az általa korábban megfogadottakat sem. Folyamatos a fe-

születség Koszovóban, a média tele van az ottani atrocitásokkal. Valószínűsíthető, hogy a következő hetekben a NATO-nak be kell avatkoznia. Akkor pedig nem lehet az új tagok felvételével is bíbelődni. Nem beszélve arról, ránk is szükségük van. Különösen miránk, a Szerbiával határos magyarokra...

A parancsnokságon is nagy a készülődés a NATO-csatlakozásunk megünneplésére. Ennek legnyilvánvalóbb jele, hogy az eddigi 16 zászlótartó rúd helyett 19-et állítanak fel. Én is keresem a lehetőséget, hogy az időközben diplomáciai futárral épségben megérkezett ajándékok részére megfelelő vitrint készíttessenek. Mint mindig, most is osztályunk tiszthelyettese, Chuck Smith siet a segítségemre. Valahogyan talált egy Newport-News-i műhelyt, ahol speciális, dekorációs célokra szolgáló bútorokat készítenek. Átutózzunk az öböl túloldalára, és megrendelem a vitrint. Kicsit húzom a számat, amikor közlik: hétszáz dollár az ára. Mit lehet tenni, megrendelem. Gyakorol a flotta zenekara is. Mivel a magyar himnusz is játszani fogják, kottával, CD-vel segítem őket. Megkérem a zenekar vezetőjét, hogy az ünnepség előtt engedje meg, hogy meghallgassam az előadásukat. Közben eldől, a csatlakozási ünnepséget az okmányok Independence-ben történő elhelyezését követően, március 12-én rendezik. Számomra történelmi időpontban: egy nappal később töltöm be az 50. születésnapomat. Mind a ketten ötvenévesek leszünk. Igaz, a szervezet jubileumi születésnapjára még egy kicsit várni kell. Azt pár héttel később, április 4-én ünnepeljük. Az is eldől, hogy otthonról nem lesz magas szintű delegáció. Részünkről Jeszenszky nagykövet és az attasé, valamint személyem asszisztál az ünnepélyes zászlófelvonáshoz...

Az Amerikában akkreditált magyar újságírók részére sajtónapot szervezek Norfolkban. Jó néhány magyar zurnaliszta dolgozik itt kint. Első pillanattól kezdve igyekeztem jó kapcsolatot kiépíteni velük. A legfőbb partner az MTI washingtoni tudósítója, Kárpáti János, de itt lesz többek között Barát József, a Magyar Rádió New York-i tudósítója és Radics Péter az MTV-től. A népes tudósítóhad részére a protokoll állít össze színes programot, amelynek csúcspontja a főparancsnokhelyetttessel, Perowne admirálissal készített hosszú interjú.

És végre eljön a nagy nap. Reggel végre kitűzhetem a zubbonyzsebemre az összetartozást jelentő ACLANT jelvényt. Mától formailag is a parancsnokság teljes jogú tagja vagyok. A parancsnokság előtti tér megtelik. Itt vannak hiánytalanul új amerikai-magyar barátaink is. A parancsnokság vezetői, az admirálisok a lépcsőkön sorakoznak fel. Előttük a főparancsnok, Gehman admirális és a csatlakozó országok nagykövetei állnak. Én és két másik társam a nemzeti rangelsők csoportjában állunk. A flotta zenekarának pattogó hangjaira behozzák a három csatlakozó ország lobogóját. Az összehajtogatott nemzeti zászlót hozó katona megáll

előttem, átnyújtja a nemzeti trikolorunkat, amelyet én mostantól hivatalosan is legmagasabb előjárómnak, a főparancsnoknak nyújtok át. Ő továbbadja Jeszenszky Géza nagykövetnek, akinek kezéből azt a díszőrség zászlót felvonó tiszthelyetese veszi át. Lassan, a magyar himnusz hangjaira kúszik fel először Virginia kék egére a magyar zászló. Mi katonák, feszesen tisztelgünk. Nem láthatják, de lassan könnycseppek gördülnek le az arcomról. Kevés embernek adatik meg, hogy élete során ilyen pillanatnak lehessen cselekvő részese. Büszke vagyok – nekem megadatott.

*(Részletek a szerző Norfolk-i emberünk című könyvéből.  
Kornétás Kiadó, 2008)*

# Vissza az egyetemre – Főmunkatársként a Stratégiai és Védelmi Kutató Hivatalban

## A Nemzetőrségről, másképpen

Az elmúlt másfél év során szakmai közegekben nagy érdeklődést váltott ki az az újszerű kezdeményezés, amely a haderő-átalakítás mellett – azzal párhuzamosan – egy régi-új típusú honvédelemmel kapcsolatos, megnevezésében történelmi gyökerekhez visszanyúló szervezetet kíván létrehozni, a Nemzetőrséget. Konferenciák, tanulmányok sora igazolja, hogy a kormánypárt soraiból kiindult javaslat időszerű, megoldása a következő évek feladata lehet. A korábban minden katonai feladatot „felvállaló” sorozási-behívásos alapokon működő, az elmúlt évszázadokra az országok társadalmi berendezkedésétől függetlenül jellemző tömeghadseregek kora végérvényesen lejárt. A volt szovjet típusú rendszer látványos összeomlásával és így a világméretű, kétpólusú szembenállás megszűnésével a korábbi szemben álló felek hadseregeiben több tekintetben egymáshoz közeli folyamatok zajlottak le, amelyek egyfelől mindenképpen a fegyveres erők létszámának és fegyverzetének csökkentését jelentette.

A globális szembenállás viszonylag dátumhoz köthető megszűnésével az adófizető polgárok érdekeit figyelembe vevő politikai erők szinte azonnal felfedezték, hogy a fegyveres erőkre korábban fordított költségvetési pénzek az addigiak szerinti elköltése felesleges kiadásokat jelentene. A volt szovjet típusú országokban ehhez még hozzájárult, hogy a helyenként gazdasági összeomlással is felérő rendszerváltozás során rögtön láthatóvá vált, hogy a közvetlen háborús veszély politikai alapjainak megszüntével melyek azok az elsődleges területek, amelyekről jelentős anyagi erők csoportosíthatók át, illetve vonhatók el. Társadalmi oldalról fokozatosan felerősödtek a behívásos rendszert a továbbiakban megkérdőjelező, hivatásos, „profi” hadsereg átalakítása irányába mutató igények.

Másrésről a '90-es évek katonai eseményei is azt mutatták, hogy a jövő fegyveres válságai nem az erők tömeges alkalmazásával válnak kezelhetővé. Az évti-

zed közepére jellemzővé váltak a békekikényszerítő-fenntartó típusú műveletek, amelyek során több esetben jelentősebb szerepet játszott a csúcstechnika (és természetesen az azt kezelő ember), inkább, mint a fegyveres erők tömeges alkalmazása. Ezek sorában kiemelkedő az 1999-es koszovói válság megoldása, amely során a NATO haditengerészeti támogatás mellett (erről nálunk kevés szó esik!), de szárazföldi erők alkalmazása nélkül, légi tevékenységgel kényszerítette ki Jugoszláviából a célul kitűzött eredményt. Mint mára tudatosodott, olyan sikerességgel, amely a Milosevics-féle rendszer összeomlásához, mindezen túlmenően tavaly nyáron Milosevics a hágai nemzetközi bíróság részére történt kiadatásához vezetett.

Változnak a hadászati-hadműveleti eljárások és szervezetek is, elegendő, ha a NATO csak az elmúlt, már ami részvételünkkel is történő változásaira utalok. Meggyőződésem, hogy a tavaly szeptember 11-i tragikus események is jelentős hatással lesznek a biztonsági-katonai szférára. A terrorizmus elleni harc még határozottabban a széles körű, nemzetközi összefogáson alapuló kontingens típusú fegyveres küzdelem irányába mutat, amelyben a részt vevő katona önszántából, többnyire hosszú időtartamú, magas szintű katonai felkészítés után vehet csak eredményesen részt. A közelmúlt balkáni eseményei azt is bemutatták, hogy a közvéleményt első helyen, kiemelten érdeklő események a rendteremtésben részt vevők oldaláról a társadalmakban csak akkor lehetnek elfogadhatók és sikeresek, ha azok saját állampolgáraikat érintően „zéró” vagy ahhoz közeli veszteséggel zárulnak. Ezekből következően előtérbe került annak a valószínűsíthető lehetősége is, hogy a nyugati világ részéről a nyílt, fegyveres konfliktusok döntő többsége a jövőben várhatóan nem hazai területen fog megoldódni. A harmadik évezred modern társadalmainak vezetői és szövetségei nem engedhetik határaikhoz közel az egyelőre bizonytalan, lakosságát és területi nagyságát tekintve „nagyobb” világ kihívásait. Ha ezt különösen sorozatban megtennék – és szeptember 11. erre is kell, hogy figyelmeztessen –, feltehetően a társadalmakat megrendítő következményekkel is szembe kellene nézniük.

Mindez arra utal, hogy a jövő, általunk már csak hovatarozásunk szempontjából mércének tekintett euroatlanti országok nemzeti hadseregei egyfajta kisebb konfliktus esetén a helyzettől függő, szövetségi alkalmazást messzemenően feltelező, képesség alapú, ugyanakkor a legprofesszionálisabb irányba fejlődnek.

Felvetődik, hogyha elfogadjuk mindezeket, akkor a továbbiakban már nem is lesz szükség más erőre, mint az adott ország lakosságának létszámában csak néhány ezrelékben kifejezhető, a fegyveres szolgálatot életútként, de legalábbis aktív pályafutásuk meghatározó részére választókra? Ha szűk értelemben vesszük, elhamarkodottan akár igen is lehet a válasz. Profi katonák, akik önként, egyéni motiváció alapján, szakmaként választják a fegyveres erőket. Ez az út valóban megfelel a jelen és talán megkockáztathatom, a jövő társadalmi elvárásainak is,

amelyben a hon fegyveres védelme bizonyos tekintetben és mértékben természet-szerűleg átértékelődhet és delegálódhat az azt hivatásból vállalókra. De rögtön fel is vetődik, hogy egy tisztességes társadalom ezzel letudhatja-e összes kötelességét, amit a hazaszeretet fogalmából kiindulva kell értelmeznünk. Megengedheti-e magának, különösen itt a Kárpát-medencében, hogy geopolitikai helyzetétől és keserű történelmi tapasztalataitól függetlenül csak egy „maroknyi”, további feltöltésében korlátozott seregre bízva jövőbeni biztonságát? Netalán valamely félreértelmezett „szövetségi” hovatarozásban reménykedve mástól várja biztonságának szinte kizárólagos garantálását?

Véleményem szerint ezekre a kérdésekre a társadalmak és így a mi társadalmunk történelmi, erkölcsi alapon kialakult válasza csak a nem lehet. Ellentétben néhány már érzékelhető, reményeim szerint csak minimális kisebbség által támogatott nézettel szemben, a haza védelme nem lehet csak egyfajta, bármennyire is arra közvetlenül, önként vállalkozó kizárólagos feladata.

A honvédelem ügye a történelem során mindig is nemzeti ügy volt, és jaj volt annak a társadalomnak, amely erről elfelejtkezett. Róma polgárai a kor szerint a legmagasabb fejlettségi szintű, de egy elpuhult társadalom tagjaiként a birodalom biztonságát a provinciákról toborzott légiókra bízva képzelték hatalmukat fenntartani. Nem értékelték, nem mérték fel a veszélyt, amely a hatalmas, kezelhetlenné vált birodalom határain jelentkezett. A sokkal alacsonyabb kultúrájú támadók el is végezték pusztító munkájukat a minden értelemben felettük álló kultúrával szemben. Úgy, hogy a későbbi európai társadalmaknak a rómaihoz viszonyított fejlődési szintet csak évszázadokkal később sikerült elérniük. Gondolok itt csak példaként a képzőművészetekre. Nyilván ma, tizenöt évszázaddal később más a helyzet a világban, és más Európában. De ne menjünk ilyen messze vissza! A közelmúlt történelmének is figyelmeztetnie kell bennünket. Alig több mint egy évtizede ki merte volna gondolni, hogy a keleti blokk által sok tekintetben oly irigyelt Jugoszláviában csak a második világháború borzalmaihoz hasonlító események fognak rövidesen bekövetkezni? De sorolhatnám, és idevehetném napjaink Kaukázus-vidékét, az ott élő népek közötti, évszázadokon keresztül az egymást követő, imperialisztikus önkényuralmak által elfojtott etnikai konfliktusainak mai drasztikus kifejlődését, százezrek szenvedését, nélkülözését. Hogy csak földrésznünkél, Európánál maradjak.

A nemzeti biztonság megfogalmazásánál a fejlett demokráciákkal rendelkező országok (és én Magyarországot is jelesül ebben a tekintetben ide sorolom) hajlamosak egyfajta pozitív, önvizsgálati szempontból kiindulni, állítva „mi nem fenyegetünk senkit, és nincs ellenségképünk”. Ez helyes és igaz. De más megközelítésben felvetem: történelmi távlatban ez azt is jelentheti, hogy nem is szülehetnek, kaphatnak erőre és terjedhetnek olyan mozgások határainkon túl, amelyek ellentmondanak ennek a felfogásnak és pozitív szemléletnek? Látva a

világban meglévő veszélygóccokat, és tőlünk keletre a bizonytalansági tényezőket, határozott a véleményem, hogy igen, lehetnek a jövőben olyan kihívások, amelyeket ma még nem tudunk megfogalmazni, de rossz esetben veszélyt jelenthetnek térségünkre, így hazánkra is. A korszerű, de létszámában a korábbiakhoz képest kisebb fegyveres erő a haderőreform után végletes esetben elegendő lehet egy időben és terjedelemben korlátozott hadműveletre, majd NATO-szövetségeseinkkel együtt egy sikeres, szuverenitásunkat veszélyeztető támadás elhárítására, vagy/és szövetségi kötelezettségeinknek megfelelően, a politikai döntéstől függően az ország határaitól távolabbi kollektív fegyveres erőkkkel megvívandó feladatokban történő részvételre.

Az már ma is világosan látható, hogy a magyar fegyveres erők távlatokban nem fognak rendelkezni, de nem is kell, hogy rendelkezzenek a békeidőszak során az ország védelme szempontjából szükséges mindenfajta erővel és eszközzel. Szövetségeseink sem várnak el tőlünk egy ilyen, a nagy országokra máig jellemző (és valószínűleg továbbra is megmaradó) minden kihívásra, minden feladatra alkalmas nemzeti fegyveres erőt.

Ugyanakkor tudjuk, hogy egy kifejezetten a fegyveres küzdelem megvívására alapvetően alkalmas erő mellett (és hangsúlyozottan használok a mellett és nem mögött szót) mindenkor szükség lesz olyan erőkre, amelyek kiegészítik a profi hadsereg tevékenységét, így biztosítva azt az egészet, amelyet a szövetségi erők hazánk érdekében történő alkalmazása esetén is nekünk magunknak meg kell tennünk. Nem kívánok most részletekbe menni, hogy mely katonai feladatok szükségszerűek a ma már kialakuló haderőstruktúra mellett. Hosszú lenne a lista. Akkor még nem is érintettem a katasztrófaelhárításban való részvételt, amelynek nem biztos, hogy profi hadsereg esetén – ha ez más úton elkerülhető – annak feladatkörében kell maradnia.

Ez a dolog – fogalmazzunk úgy – katonai, alkalmazási oldala. A kérdés másik fele legalább ilyen izgalmas. Megengedheti-e egy magabiztos, magát minden szempontból a nyugati világhoz soroló társadalom magának, hogy lemondjon az önvédelmi jogáról, adott, reményeink szerint soha be nem következő esetre végérvényesen lemondjon a lehetőségéről, hogy képességeik alapján alkalmas tagjai részt vehessenek a haza, a hon megvédésében? Más módon fogalmazva: elképzelhető-e, hogy egy ország elvesztett védelmi képességeit, ha a szükség megköveteli, rövid időn belül pótolja? A kérdések ebből az irányból történő megközelítésére is csak határozott nem lehet a válasz.

Mi lehet akkor a megoldás? Milyen megközelítésben kereshetjük a választ a haderő-átalakítással egyidejűleg egyre láthatóbban felmerülő, és rögtön hozzátesszem, jogos, a katonai védelemmel kapcsolatos további kérdésekre? A válasz adott, történelmileg kézenfekvő. Magyarországon, de szerte a világon a szülőföld megvédésére, ha a helyzet úgy hozta, mindig is akadtak bátor önkéntesek, akik



akár spontán, alig vagy sehogy kiképezve, gyenge hadi felszereléssel, de szembezálltak az otthonukat veszélyeztetőkkel. Ennek kiemelkedő és szép példája az 1848/49-es magyar polgári forradalom és szabadságharc, majd az 1956-os népfelkelés és szabadságharc. De a közelmúlt magyar hadseregénél is – különösen a 70-es évektől – megjelenik a területvédelem mint fogalom, és az erre változó névvel szerveződő alakulatok, amelyek „könnyű” fegyverzettel ellátott feladata lehetett volna a „mögöttes” területek védelme. Más kérdés, hogy az esetben mit jelentett volna a mögöttes védelem. Egy, az akkori VSZ haditervei alapján Magyarországtól kikövetelt, szélsőséges esetben az ország fegyverforgató lakosságának javát magában foglaló, elvonuló hadsereg után!

Nem kerülöm ki, de a feladat megoldása szempontjából nem tartom elsődlegesnek a már láthatóan politikai vihart kavaró, személyesen általam történelmi hitelemnek és kifejezőnek tartott nemzetőr megnevezést. Eddig is és a továbbiakban is arra kívánom a fő hangsúlyt fektetni, hogy nem a névnek, hanem a mögötte lévő tartalomnak kell meghatározni ezen a területen jövőbeni tennivalóinkat. A név fontos, de azt úgyis egy egész társadalom fogja elfogadni, mint a profi hadsereg kialakításával párhuzamosan, elképzeléseiben már alakuló új típusú, az ország területvédelmében aktív szerepet játszó széles, önkéntes társadalmi részvétellel majdan létrejövő szervezet megnevezését.

De addig még hosszú az út. Az értékes viták eddigi tapasztalatai alapján néhány eredmény már körvonalazható:

Igazán nincs alapvető véleményeltérés az új szervezet fontosságát, létrehozását illetően. Van vita és ellenkezés viszont abban, hogy a majdan létrehozandó szervezet véletlenül se lehessen egyfajta (az akkorra mindenképpen a múltat idéző) tömeghadsereg utódja. Objektíven felmerülhet egyfajta, a békeműködtetés oldaláról való irányítási-vezetési kezelhető különbség, amely egy profi és egy másfajta célból és máshogyan szervezett katonai erő között mutatkozhat. Vitatott a létrehozandó szervezet felállításának idő- és menetrendje, határideje. Eddig még nem volt szó róla, hogy a felállítandó szervezetnek milyen együttműködési feladatai lennének (esetleg vennének át/részesülnének) a már évek óta működő Katasztrófavédelmi Főigazgatóság adott helyzetben végzett tevékenységéből, amely szintén kormányzati, de nem a honvédelmi kormányzat által szervezett feladatokból áll, és esetleg más fegyveres erővel/szervezettel (határőrség, rendőrség) megoldható. Eddig nem esett szó a már meglévő és lehetőségeik szerint működő, úgyszintén a szűkebb otthont védő önszerveződések alapuló szervezetek, mint jelentőségét és létszámát is tekintve meghatározó polgárőrséggel való kapcsolatról; és ami szintén nem lebecsülendő szempont. Csak érintőlegesen volt szó a felállítás-működtetés költségoldaláról, infrastrukturális háttéréről.

Jelen rövid munkámban nem kívánok teljes körű összegzést adni, csupán néhány általam fontosnak megítélt területet szeretnék megjelölni, ahol még további alapos egyeztető, előkészítő munkára lesz szükség.

Itt szeretnék egy pillanatra megállni és az általam már eddig is használt önkéntes, önszerveződés kifejezéseket értelmezni. Teszem ezt azért is, mivel egyre több hivatalos dokumentumban is feltűnik az önkéntes haderő fogalma. Én ezt a jövő haderejére értve nem tartom a legjobb kifejezésnek. Nem tagadva, hogy cselekedeteink döntő többségét önként végezzük, a további fogalomzavarok elkerülése érdekében jobbnak tartom a Nyugaton is használatos professzionális, köznyelvben is elterjedt „profi”, illetve helyes magyarsággal hivatásos haderő, hadsereg megnevezést. Felfogásomban, ebben az esetben az életszerűen, foglalkozásként (nyilván önként) vállalt nemes társadalmi szerepköréről van szó. Más a helyzet, és zavaró lehet a későbbiekben a fogalom használata, ha a jelen írás tárgyát képező, a honvédelemben nem hivatásszerűen, abban csak szükség esetén, önként részt vevő polgártársunk státusát megnevezésében a hivatásos haderő tagjaival azonosítjuk.

A társadalom többségének egyetértésével szabad cselekedni. Ezért is minél előbb szükséges megszólítani és bevonni az embereket a jövő döntéseinek kialakításába. Eddig nyilvánosan csak politikusok nyilatkoztak, és mégoly értékes, de a viszonylag szűk szakmát érintő viták zajlottak le. Itt az ideje, hogy egy jól előkészített felmérés alapján a társadalmat is megszólítsuk. Tudnunk kell azt is, milyen lesz a fogadtatása a sorozás megszüntetése után egyfajta minimális, de az ország felnőtt férfilakossága részére azután is kötelező védelmi ismeretek megszerzésének. Demokratikus szemléletünkől kiindulva az valószínűsíthető, hogy a sorozásos rendszer megszüntetése után a többség akarata alapján valamely honvédelmi feladatkör elvégzésére akár az alkotmányban is kötelezhető lehet az állampolgárokat, de ez már nem terjedhet ki minden esetre. Ezért is használtam a védelmi ismeretek megszerzésének kifejezését a kiképzés helyett. Éppen a mind szélesebb körű önkéntesség biztosítása érdekében további fórumokra van szükség, ahol a haza biztonságában, a honvédelemben béke- és minősített esetekben egyaránt érintett kormányzati és nem kormányzati körök bevonásával is megvitatható lehetne a téma.

A jogászoknak is fel kell térképezniük, mit is jelent pontosan egy, a jövő hivatásos hadereje mellett működtetett fegyveres erő felállítása, mit jelent a törvényhozás számára az alternatíváktól függően alkotmányunk és egyéb kapcsolódó törvényeink módosítása. Igen, alternatívákat említek, mert ez a fontos téma nem lehet sem az aktuálpolitika kedves gyermeke, sem elhamarkodott, az összes körülményt kellőképpen nem mérlegelő döntés eredménye. Csak a társadalom összes résztvevőjének a bevonásával, széles bázison folytatott párbeszéd alapján születhet eredmény, ha munkánkat a teljes önkéntesség, a magyar társadalom

felhatalmazása alapján akarjuk végezni. Nem lehet és nem szabad egyelőre bele-vágni, ha erre a fontos önszerveződésre a jövőben nem sikerül megtalálni a kellő pénzügyi fedezetet.

Elképzelhetetlen, hogy az elhatározott és kitűzött feladatok megoldásához szükséges pénzügyi eszközöket bármely, mégoly nemes cél érdekében is elvonjanak. Ez az elhatározott céloktól történő elkanyarodást, az évtizedes terv megvalósításának felpuhítását hozhatná. Ugyanakkor azt sem állítom, hogy várni kellene a haderőreform befejezésének a végéig. Mindenféleképpen már most meg kell kezdeni a felkészülést. Vannak az előkészítésnek halaszthatatlan infrastrukturális, logisztikai feladatai is, amelyeket célszerű lenne áttekinteni. Nem minden megyében maradt olyan honvédségi alakulat, amely befogadója lehetne adott esetben egy alegységnek. Ne akkor derüljön ki, hogy nincs kellő objektum, amikor már az országos szerveződés folyik. Tény, ezért nem feltétlenül szükséges drága pénzen volt honvédségi objektumokat őriztetni, de mindenképpen számba kell venni a jövő lehetőségeit. Vonatkozik ez a megállapítás a felszerelések jó részére is. Ha még egyáltalán létezik, ne kezeljük „inkurenciaként” a ma feleslegesnek tűnő hadfelszerelést. Szükség lehet még rá a közeljövőben. Egyáltalán, a haderőreform során már mostantól kezdve figyelembe kell venni a várhatóan lépcsőzetesen, évekre elhúzódó szervezés prognosztizálható szükségleteit.

Mint jeleztem, folytatni kell a megkezdett vitát, ki kell szélesíteni azt. Nagyobb szerepet kell, hogy kapjon a biztonságpolitikát és a hadtudományt tudományosan művelők köre, hogy véleményét kifejtse. Mert itt nemcsak a társadalom egyetértésére, hanem tízezrek cselekvő, teljes önkéntességen alapuló részvételére van szükség. Úgy gondolom, ha lesz elég erő és akarat, mindkét feladat megoldható. Ugyanakkor feltétlenül vigyázni kell az arányokra. Következtesen végig kell vinni a haderőreformot. Ennek prioritása elsődleges nemzeti érdekünk, szövetségeseink felé megbízhatóságunk fokmérője. Ezzel párhuzamosan, fokozatosan szükséges az új kapacitásokat létrehozni, amely kiegészítheti, de ha kell, át is veszi az átalakuló haderőtől mindazt, amit már az nem tud, vagy természeténél fogva nem is akar a jövőben végezni.

Mindehhez kiművelt, kreatív, lehetőség szerint sokrétű gondolkodáson, folyamatos párbeszéden alapuló megközelítés, töretlen konszenzuson alapuló akarat szükséges, és akkor nem lehet kétséges, hogy már a jövő évtizedben az országnak olyan hivatásos és másik összetevőjeként önkéntes hadereje lehet, amely valóban képes egymást feltételezve és kiegészítve, ha arra bármikor szükség adódik, a jövő, a XXI. évszázad kihívásainak megfelelni.

*(Megjelent az Új Honvédségi Szemle 2002. évi 2. számában)*

## A modern Nemzetőrésgről

A tanulmány napjainkban történő közreadásának alapvető indítéka az volt, hogy az önkéntes hadsereg mára megtörtént megvalósításából kiindulva, azt üdvözölve és elfogadva, különböző aspektusokból vizsgáljuk meg a Nemzetőrés, mint a Parlament által 2001. év végén felállítani javasolt majd 2003-ban a további napirendről levett új fegyveres erő az ország biztonsága szempontjából való megfelelőségét.

A sikeresen 2002 végén megvédett PhD-munka az azóta bekövetkezett változások következtében néhány részletében mindenféleképpen módosításra szorulna. Ott, ahol az a ma olvasója számára kifejezetten zavaró jelleggel bírt, végeztünk korrekciókat. Ahol a lényegét nem befolyásolja (pL a minisztériumokkal kapcsolatos felsorolás változása miatt), nem változtattunk. Célunk az a dolgozat jelenlegi, ajánlott olvasmányként történő közreadásával, hogy elgondoltathassuk a téma iránt érdeklődő olvasót a honvédelem megváltozott körülményei között egy az utóbbi években felmerült alternatív megoldás lehetőségéről. Ennek érdekében több, a tanulmány tárgyát illetően egymástól látszólag különálló, a valóságban mégis összefüggő, az elemzés-értékelés szempontjából lényeges területet vizsgáltunk, végeztünk munkát, vontunk le tudományos megalapozottsággal először következtetéseket és mérlegeltük az adaptációs lehetőségeket.

Először leírászerűen megvizsgáltuk, milyen előzményei vannak ezen a néven történelmünkben a védelmi, a honvédelmet kiegészítő kezdeményezéseknek. A történelmi példák felhasználásával a jövő szempontjából vizsgáltuk, hogy milyen üzenetei, máig hasznosítható tapasztalatai vannak az előző korok történelmi szempontból ma is vállalható szervezeteinek. Megállapítható, hogy az elmúlt több mint másfél évszázad alatt több alkalommal is a szükség, a közvetlen fenyegetettség vitte rá a polgárokat, hogy a haza, ezen belül kisebb és nagyobb közösségeik érdekében szövetkezzenek annak védelmére. Két jeles alkalmat vizsgáltunk meg részletesebben, de a történelmi hűség érdekében jelzésértékűen más szervezeteket is figyelembe vettünk. Az első alkalom, amikor a polgárok a Nemzetőrés felállítása mellett döntöttek, az 1848-as polgári forradalom eseményeihez vezethető vissza. A kezdetben a forradalom vívmányait az elnyomó uralommal szemben megőrzendő, és a belső rend fenntartása érdekében az addig is meglévő polgárőrés bázisán, azt szélesítve szerveződött a Nemzetőrés. A politikai helyzet, a Habsburg-házzal szembeni taktika hozta úgy, hogy a forradalom Nemzetőrésége szükségből rendfenntartó erőből az országot védő fegyveres erővé alakult, és rövid ideig, ameddig a politika nem teremtette meg az önálló honvédséget, az ország védelme szempontjából is értékelhető küldetést teljesített. Mindemellert bebizonyosodott, hogy a Nemzetőrés katonai szempontból különösen helyi, mai kifejezéssel élve terü-

letvédelmi funkciókra a legalkalmasabb. Lényeges jellemzője volt az önkéntesség és az azt nem kizáró kompenzáció. Fontos, hogy az emberek magukénak érezzék a szervezetet, ne csak elfogadják, de személyes részvételükkel gyarapítsák annak sorait. Ebben nagymértékben segít a célok tisztázása, forradalmi helyzetben azok egyértelmősége, folyamatos társadalmi értelmezése. Nem elhanyagolható körülmény 1848 Nemzetőrségét illetően, hogy a polgárőrséget mint bázist tekintve voltak előzményei. Ugyancsak figyelemre méltó, hogy a katonai feladatokat illetően nem az akkori bonyolultabb technikai felkészültséget igénylő fegyvernemek (tűzér, műszaki) a jellemzők, hanem az egyszerűbb harceljárásokat, egyszerű fegyverzetet igénylő, a kor szintjén lévő gyalogosok alkalmazása. Más történelmi korban, de azonosságokkal bíró helyzetben alakult meg 1956 Nemzetőrsége. Itt is felfedezhető a forradalom vívmányainak belső védelme, de amint ez bebizonyosodott, a nemzetőr erők, ha rákényszerültek, a külső ellenség ellen is felvették a harcot. Mindkét történelmi helyzetben fontos, hogy a Nemzetőrséget a társadalom vezetői hívták életre, azok nem valamilyen szabadcsapatokként működtek, hanem teljes törvényességgel, a forradalmak vezetőinek közvetlen felügyeletével. Ez azért is fontos számunkra, mert ma is tapasztalhatóak bizonyos társadalmi csoportok részéről kezdeményezések, amelyek fontosak, de a megvalósítást tekintve ezen a téren a társadalom többségének az igénye és vezetésének döntése a meghatározó. Fontos a névválasztás. A Nemzetőrség évszázadokon átívelő megnevezése a társadalom önszerveződésének a bizonyítéka. Jelzi a szervezet történelmi kötődéseit, folyamatosságát. A benne szerepet vállalókban erősíti a haza védelme iránti nemzeti érzést. Lényegi eltérés a mához viszonyítva, hogy mind a két részletesen vizsgált Nemzetőrség forradalmi helyzetben, a közvetlen veszély elhárítására szerveződött. A mai helyzetben nincs közvetlen fenyegetettség, de történelmi távlatokban még nem zárható ki teljesen, hogy valamikor nem is keletkezhet ilyen. Van ugyanakkor egy átalakuló, mára szervezetét tekintve önkéntessé vált honvédségünk, amely a körvonalozódó alkalmazás és a várható béke szervezet szempontjából nehezen fogja, vagy nem tudja teljesen betölteni a korábbiakban legalább is elveiben hangoztatott, az ország katonai védelmében betöltött összes funkcióját. Ez a totális megközelítés ma nem is kell, hogy cél legyen. A honvédelem nemzeti ügy, amelyben az egész társadalomnak részt kell vállalnia. Ezért jelentkezett a Nemzetőrség megalapításának igénye, amelynek üzenetére a névazonosságon és az egyéb adaptálható elemeken túl oda kell figyelniünk: ebben az országban még egyszer ne alakulhasson ki olyan helyzet, amikor a társadalom elé a helyzet állít olyan feladatokat, amelyeket a védelem érdekében kell sürgősen elvégezni. Ez is az előző korok ma is hasznosítható tapasztalata.

Másodszor vizsgálatunk témájaként a külföldi milíciákat választottuk. Fontosnak tartottuk, hogy ebből a szempontból először a hazánkkal szomszédos államokat vizsgáljuk meg. Megállapítottuk, hogy a környező országokban megtalálható

mind a reguláris haderő, mind a milícia típusú területvédelmi megoldás. Ugyanakkor tapasztalhattuk, hogy egyik szomszédunknál sincs önálló Nemzeti Gárda típusú szerveződés, viszont fellelhető a reguláris haderőn belüli milícia rendszerű területvédelem. Az is valószínűsíthető, hogy kinyilvánított, értelmezhető szándékaink alapján, hazánkban az elmúlt évtizedbeli folyamatos fegyvereserőlétszám leépítésének következtében, a magyar haderő támadásképtelenségének figyelembevételével egy új, milícia típusú fegyveres erő megalapítása nem okozhatna gondot környezetünknek. A tapasztalatok hasznosítása szempontjából, a teljesség igénye nélkül több más, hazánkkal nem határos ország milícia típusú szervezetét és területvédelmének megoldási tapasztalatait is vizsgáltuk. Mint más területeken, itt sem a másolási szándék vezetett. Ahhoz viszont, hogy a létrehozásnál a hibákat elkerüljük, az alkalmazható eljárásokat figyelembe vehessük, szükségünk van a külföldi tapasztalatok feldolgozására. A legsokrétűbb információ az Amerikai Egyesült Államok Nemzeti Gárdájáról (US National Guard) áll rendelkezésre. Mindamellettt figyelembe kell vennünk, hogy az USA Nemzeti Gárdája történelmileg és az alkalmazás gyakorlatát tekintve sok tekintetben eltér még az európai, hasonló rendszerű fegyveres erőktől is. Ami viszont jól tanulmányozható és sok tekintetben nálunk is lehetőségeinkhez mérten követhető, az a támogatási rendszer, amelyet az amerikai gárdisták élveznek. Figyelemre méltó a munkáltatói program, amelyet a munkaadók megnyerése érdekében végeznek. Érdekes a skandináv minta és az annak példája alapján a Baltikumban létrehozott milíciák. Mindkét esetben a nemzeti gárdák valamilyen konkrét fenyegetettség esetére, érzetére jöttek létre, és ma is a társadalom jelentős részét foglalják magukba. Alapelv a totális védelem, amelyet csak így, a reguláris erőket kiegészítve látnak megoldhatónak. A vizsgált Nemzeti Gárda típusú szervezetek a honvédelmi tárcához tartoznak, de békeidőszakban több országban külön parancsnokság alatt működnek. Általában kis létszámú törzsekkel rendelkeznek, ahol jellemzően állandó (sokszor a reguláris haderőből átvett) állomány végzi a szervezet működtetésével kapcsolatos feladatokat. Szinte minden esetben kimutatható a történelmi kötődés, legtöbbször a létrehozástól tartó folyamatosság. Feladataikat illetően (az USA kivételével, ahol ez jóval bővebb) a területvédelmi feladatok szinte klasszikusan tipikusak. A területvédelmi erők felszereltségüket illetően általában könnyűfegyverzettel rendelkeznek, ezért kiképzésük és a kiképzettség fenntartása kevésbé bonyolult, mint a reguláris csapatoké. Meghatározó az önkéntesség elve. A legtöbb megvizsgált esetben a hosszú békeidőszak hagyományai mellett a hazafias nevelés és a társadalomban a célok megértetése eredményeként nagyfokú a támogatottság. A vizsgált esetek mindegyikében a Nemzeti Gárda típusú szervezetek a katasztrófavédelem meghatározó erői is. Vannak példák arra is (Svédország), hogy a szervezeteken belül a feladatokat klub típusú mozgalmak is elősegítik. A szervezetek minden esetben számítanak a társadalom női tagjainak



a részvételére is. A létrehozásra javasolt szervezet és a szövetséges erők alkalmazásának kapcsolatát NATO-tagságunk szempontjából is meg kellett vizsgálnunk. Erre vonatkoztatott közvetlen gyakorlatot nem sikerült találni. Az viszont bizonyos, hogy ha a jövőben hazánk védelme szempontjából együttes alkalmazás tételezhető fel, akkor azt a NATO tervezési rendszerében majdan szerepeltetni szükséges.

Harmadszor azt vizsgáltuk, hogyan merülhetett fel, mi lehet a ma Nemzetőrsége létrehozásának hazai társadalmi szükségessége, melyek azok a tényezők, amelyeket a létrehozás során nem szabad figyelmen kívül hagyni. Ezen a területen a nemzetközi téren a biztonságban bekövetkezett változásokból kellett kiindulnunk. Megállapítható, hogy a két világrendszer korábbi szembenállásának megszűnése óta megváltozott a fenyegetettség, jellemzően a katonai fenyegetettség minősége. Az ellenük való fellépés egyre inkább koalíciós jellegűvé válik. Ebben mint szervezet meghatározó szerepet tölt be az Észak-atlanti Szövetség, amelynek 1999 márciusa óta hazánk is tagja. A szövetség katonai feladatmegoldásai egyre inkább az azokat magas színvonalon művelő profi katonákra hárulnak, akik meghatározóan hazájuk határaitól távol, de országaik biztonsága érdekében a veszély megjelenésének gócaiban végzik el feladataikat. A változások következtében jellemző a haderők létszámának radikális csökkentése, ugyanakkor a harci technika egyre bonyolultabb, magasabb szintű lesz, kezelése egyre inkább megköveteli a hosszú ideig tartó felkészítést és az ismeretek folyamatos szinten tartását. Az elavult, sorozáson alapuló tömeghadseregek társadalmi elváráson alapuló megszüntetésén túl a korszerű technika kezelése a másik ok, amely miatt a társadalmak, különösen a nyugatiak, egyre inkább az önkéntességen alapuló hivatásos haderőt választják.

Lényeges a magas kiképzettséget nyújtó felkészítés igénye, amely a hitech alkalmazása mellett a másik biztosítéka a társadalmak egy másik elvárásának, a minél alacsonyabb veszteségű, amennyiben lehetséges, „zéró”, más kifejezéssel „halott nélküli” fegyveres küzdelmek megvívásának. A biztonság hazai változásait elemezve mi sem juthatunk más következtetésre, mint amit a nemzetközi gyakorlat mutat. Ezt tükrözik az elmúlt esztendőkből biztonságunk érdekében elfogadott törvények, országgyűlési határozatok, amelyek meghozatalára jellemző a parlamenti pártok fő célokat illető konszenzusa, döntéshozatalnál a nagyarányú támogatottság. A társadalmi véleményt leginkább tükröző, meghatározó parlamenti pártok egyetértettek az önkéntes hadseregére történő áttéréssel. A 2002-ben bekövetkezett, kormányhivatalba lépés után elrendelt védelmi felülvizsgálat befejeztével a kiigazításokkal tovább folytatódik a honvédséget a XXI. század első évtizedének végénél is túlmutató, jelentősen átalakító haderőreform. Ebben a helyzetben is érthető, értelmezhető az a felismerés, amely ahhoz vezetett, hogy a jövő hadseregének egyre jobban kirajzolódó képe mellett alakul a hiánylista



is, amely azt mutatja, hogy melyek azok a feladatok, amelyeket egy a szövetségben a jövőben specializálódó, képesség alapú korszerű honvédség már nem tud, vagy amelyet – másként megközelítve – a várható alkalmazási feladatok miatt nem is érdemes a profi hadsereggel elvégeztetni. Ez a kérdés racionális oldala. A másik oldal, és a kérdés társadalmi oldalának vizsgálatánál ezt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, az emocionális megközelítés. Ha országunk történelmét, Európán belüli geostratégiai helyzetét vizsgáljuk, nem hasonlítható össze a helyzetünk Nyugat-Európa más hasonló nagyságú országaival. A hidegháború lezárulásával jelentősen csökkent, de még ma sem zárható ki teljesen egy világméretű konfliktus kialakulásának a veszélye. A globalizáció értékteremtő jellege mellett új veszélyforrások jelennek meg, és a regionális konfliktusok kiéleződésével és a fejlődésben leszakadó államok belső válsága következtében a kihívások száma is növekszik, és mint a közelmúltban láthattuk, azok sokszor nem is kellően kiszámíthatóak. Mindezekből következik, hogy meg kell találni azt a megoldást, amely az egyre professzionálisabbá váló haderő és a szövetségesi hovatartozásba vetett bizalom mellett más biztosítékot is nyújt a társadalom számára, ha a helyzet úgy kívánja. A társadalom egyes képviselői a feltételezett megoldást a Nemzetőrség felállításában látják.

Miért Nemzetőrség? Egyrésztől az önkéntes hadseregbe való áttérés azt is jelenti, hogy a társadalom fegyverforgatásra alkalmas nagy része elvesztheti az ország védelmében eddig évszázadokon keresztül jól-rosszul megszerzett képességét. A hivatásos haderő tartalékállományával együtt csak ezrelékeit teszi ki az ország felnőtt lakosságának. A fegyverzet és a kezelésével kapcsolatos ismeretek elsajátítása, az alkalmazás eljárásai még az egyszerűbb esetekben is komoly időigénnyel járnak. A ma fegyveres felkészítését nem lehet a korábbi évszázadok időszükségletével mérni. Sokan úgy vélik, jóval komolyabb veszteség, ha a haza védelmével kapcsolatos kötések, a „védelmi szolidaritást” nem tudjuk az állam polgáraiban kifejleszteni, fenntartani, ha egy idő után az a társadalom véleménye, hogy elegendő a néhány tízezer katona, aki szakmai pályaként választja a fegyverfogást. Szükséges lehet még a jövőben önkéntes alapon biztosítani állampolgárainknak azt a felkészítési lehetőséget, amely alapvetően elengedhetetlen, hogy rendkívüli helyzetben rendelkezzenek azzal az ismerettel, amely alapján alkalmassá válhatnak bizonyos, a honvédelemmel kapcsolatos feladatok teljesítésére. Más vélemények szerint a környezetünkben NATO-taggá vált országokat is figyelembe véve, tekintettel a haderők között megindult együttműködési folyamatokra, hozzászámítva az Európai Unió 2004. évi kibővítését is, a folyamat a jövőben tendenciává válhat. Így hosszú távon a nemzeti haderők akár el is veszíthetik azt az önálló jelleget, amely napjainkig jellemző. Ennek a teóriának a feltételezésében is szükséges megvizsgálni minden önálló fegyveres szervezet megalapításának a kérdését. Mindemellett az önkéntes haderő kialakítása után

fennmaradnak olyan területvédelmi feladatok, amelyek megoldásához elegendőek a viszonylag könnyű fegyverzettel felszerelt alakulatok. Ezeket a feladatokat is meg lehet oldani egy új fegyveres erő létrehozása útján, vagy mint korábban és jelenleg is, a reguláris haderő keretein belül akár milícia alkalmazásával is. Ez döntés kérdése. Ennek a dilemmának az eldöntése elsősorban nem szakmai-katonai, hanem társadalmi-politikai kérdés, így azt megfelelő részletekre is kiterjedő vizsgálatok után a társadalom vezetőinek kell, mind szélesebb konszenzusra való törekvéssel eldönteni. Amennyiben a Nemzetőrség megalapítása esetleg valamikor mégis megerősítésre kerül, úgy az jelentős törvényi módosítást igényel. Ezért is elengedhetetlenül szükséges a társadalmi párbeszéd, a konszenzusra való törekvés. Ezeknek a feladatoknak a szervezése, bár a honvédelemmel, így értelemszerűen irányítási szempontból a honvédelmi tárcával kapcsolatos, nem lehet csak kizárólagosan a HM feladata. Ez közügy. Így szinte nincs olyan szegmense a társadalomnak, amelyre ne tartozna. Ennek elfogadtatásában, megértetésében nagy szerepe van a célok és feladatok kijelölését követően egy tudatosan felépített kommunikációs stratégiának. A közvélemény elfogadta az önkéntes hadsereget, amelyhez a Nemzetőrség kapcsolódhat. Erről viszont a lakosság nem igazán tud sokat. Az látható volt, hogy jó megközelítéssel fogadta a gondolatot, de az is fontosnak látszik, hogy egy tervezett új fegyveres erő ügyét a társadalom többségének tájékoztatása érdekében ki kell vinni a politikai, szakmai-katonai körökből. Ugyanilyen fontos, hogy a honvédelem ügye iránt érzett elkötelezettségen túl, jól működő érdekeltségi rendszer is kialakuljon. Erre bizonyíték a múlt, 1848 Nemzetőrsége, de a külföldi példák is szemléletesek.

Negyedszer, megalapítása esetén az új típusú fegyveres erő alkalmazása szakmai-katonai feladat. Ezért azt jól behatároltan szükséges elhelyezni az ország biztonsági rendszerében. A más országokban vizsgált milícia rendszerű területvédelemhez hasonlóan a területvédelem feladatrendszere hazánkban sem új keletű. A biztonság változásával kapcsolatban ma úgy tűnik, hogy Magyarországon több okból eredően a területvédelem feladataira való felkészülés az elmúlt évtizedben háttérbe került. A katonai tervezők az ország katonai védelmének tervezése során értelemszerűen ma is számításba veszik a területvédelem feladatait, az erre fordítható erők és eszközök azonban behatároltak. A területvédelem milícia rendszerben történő megoldása éppen ezért nem gyengítené, hanem erősíthetné a honvédelem ügyét. Természetesen, mint már utaltunk rá, itt a megfelelő garanciák beépítése is szükséges, mivel adott esetben az ország katonai védelmének megszervezése csak egységes terv és felelősség érvényesítése mellett képzelhető el. Ez szövetségi erők együttes alkalmazását is feltételezheti. Felvetődhet a kérdés úgy is, miért volt szükség az elmúlt években a honvédség jelentős csökkentésére, miért nem oldható meg továbbra is a területvédelem feladata egyértelműen a honvédségen belül? Természetesen katonai szempontból megoldható, de új

megoldások is szóba jöhetnek. Ezért merülhetett fel az igény a milícia rendszerű erő létrehozására. Ez is lehet a haderőreform további, kiegészítő része. Egyszerűbbnek tűnne a létrehozás kérdése – ezt egyébként a honvédség egyes vezetői is támogatták – a honvédségen belül. Ez a törvénykezési munkában is egyszerűsítene a megvalósítást. Más megközelítésből, ugyanakkor a területvédelmi feladatok honvédségen belül történő meghagyása nem tehetné lehetővé az egyéb (klubok létesítése, működtetése) tevékenységek tervezett megvalósítását. Különösen annak a ténynek az ismeretében, hogy a nem szorosan a honvédség alaptevékenységéhez tartozó feladatok nem régen, a haderőreform megindításával egy időben kerültek ki a honvédség szervezetéből.

Ha a végső döntés a Nemzetőrség valamikori felállítása mellett szólna, további eldöntésre váró kérdés, hogy az önálló szervezetként vagy a Magyar Honvédségbe betagoltan jön-e létre. Szervezésüket illetően egyformán fontosnak tűnik a fentről lefelé (vezető szervek, igény szerinti klubok) és a lentől felfelé építkező tevékenység. A Nemzetőr alegységek (egységek) felállítása prognózis szerint hosszabb időn keresztül, elképzelhetően területileg és feltöltöttségben aránytalanul, fokozatosan, az ország anyagi lehetőségeit is figyelembe véve valósulhatna meg. Ezt szem előtt tartva szükséges a területvédelmi feladatok végzését is tervezni. Mint katonai feladatok azok, csak akkor kerülhetnek át a Nemzetőrség alakulataihoz, ha a területvédelmi feladatokat megfelelő szinten és a honvédség vezetői által minősítetten végeznék. Békeidőszakban a rendvédelmi szervezeteken belül kiemelt fontosságú lehet a Katasztrófavédelmi Főigazgatósággal tervezett és szükség esetén megvalósított szoros együttműködés. A nem speciális, hanem különösen az emberi erőt igénylő feladatok végzésénél, területi és veszélyforrás szempontból eltérő felkészítés után a Nemzetőrség alegységei jelentős feladatrészt lennének képesek átvenni az amúgy létszámában is csökkent honvédségtől. A profi hadsereg veszélyhelyzeti elhárítási munkákban történő alkalmazása, ha az nem feltétlenül szükséges, költségesebb lehet, mint a helyszínhez közeli, könnyen mozgósítható, érintettsége okán jobban érdekelt Nemzetőr-erők igénybevétele. Valamennyi összegzett feladat végzését illetően fontos az arra történő felkészítés és a logisztikai biztosítás. Mindezek alapján feltételezhető, hogy felállítása esetén a Nemzetőrség növelné a katonai védelemre fordítható költségvetési igényt. Ennek pontos figyelembevételével, a Nemzetőrség létrehozásának költségvetésből történő külön biztosításával, az egyébként figyelemre méltó félelmek, a haderőreform finanszírozási „lelassulása” elkerülhető, vagy a honvédség reformjának prioritását figyelembe véve, hátrább sorolható. Gazdasági szempontból az valószínűsíthető, hogy az esetlegesen létrehozandó új szervezet jóval többbe fog kerülni, mint a most a védelmi feladatra fordítandó költségvetés. Itt két a jelenlegitől eltérő vonulat figyelhető meg. Egyrészt jelentős lehet az ugyan társadalmi szférába sorolható, de a honvédelmi előképzést elősegítő klubok működtetése (támoga-

tása), másrészt a Nemzetőr-szervezetek (alegységek, egységek, parancsnokságok) folyamatos működtetésének költségvetési támogatása, a rendszeres kiképzésen lévők munkából történő kiesésének kompenzálása. A kérdés az, hogy egy új fegyveres erő felállítása, annak költségvonzatai összhangba hozhatók-e a reguláris hadsereg fejlesztésével és a haderőreform NATO-elvárásainak figyelembevételével történő végrehajtásával? A következő évek magyar gazdasága tudja-e biztosítani, ki tudja-e termelni azokat az összegeket, amelyek a társadalom egyéb fejleszteni kívánt területeivel együtt elősegítik az ország harmonikus fejlődését? Ezt is a döntéshozóknak kell mérlegelniük.

*(Részletek a HM SVKH főmunkatársaként 2002-ben megvédett PhD-értekezés alapján készült kiadványból. ZMNE Budapest, 2005)*

# Az utolsó erőpróba – Irak

## Korunk nemzetközi katonai szerepvállalásai és a magyar részvétel az „Iraki Szabadság hadművelet” alapján

A XXI. században a multinacionális (katonai) szerepvállalás minden bizonnyal meghatározó nemzetközi együttműködéssé válik. A „katonai” kifejezés zárójelbe tétele nem a fogalom degradálását jelenti. A multinacionális szerepvállalás tekintetében a válságreakáló műveletek sorában egyre határozottabban jelennek meg a civil elemekkel közös műveletek, amelyek a katonai tevékenységbe beépített, annak részét képező CIMIC-tevékenységtől kezdve a „polgári” domináns helyreállító-újjaépítő tevékenységig terjedhetnek, amelyben a gazdasági munka a meghatározó, a katonai részvétel csak az előbbit biztosító, másodlagos lehet. Erre a legaktuálisabb példa az afganisztáni Tartományi Újjáépítési Csoport (PRT) létrehozására irányuló, Magyarország részére legutóbb érkezett felkérés. Mivel ez utóbbi területen még kevés a tapasztalatunk, tanulmányunk a katonai szerepvállalásra szorítkozik. Azon belül is a legutóbbi, nemzetközi szerepvállalásunk tekintetében mérföldkőnek számító, mára az eredeti vállalás szerint befejezett iraki missziónkra.<sup>1</sup>

### 1. A multinacionális katonai részvétel lehetőségei korunk válságreakáló műveleteiben

Mivel szerepvállalásunk meghatározója országunk nemzetgazdasági teljesítőképessége, a gazdaság, ezért talán megbocsátható, különösen egy, a biztonságot erről az oldaláról vizsgáló gazdasági szakembernek, ha a nemzetközi szerepvállalásban történő részvételünket gazdasági nézőpontból is vizsgáljuk. Ebből a nézőpontból tekintve jelenlegi és várhatóan a jövőbeni nemzetközi részvételünket három fő csoportra oszthatjuk:

1. A nemzetközi szervezetek (ENSZ, EBESZ stb.) felkérésére végrehajtott missziókban (Ciprus, MFO-Sínai félsziget, Szudán, Hegyi Karabah, Grúzia stb.), amelyek során az összes felmerülő költséget a nemzetközi szervezetek fizetik,

vagy megegyezés alapján a felmerülő kiadásokat (személyi és dologi) visszatérítik (reimbursement) a küldő ország számára.

2. A NATO-szövetségi kötelezettségvállalások alapján történő feladatvállalás. Ez esetben a teljes költség a küldő felet terheli (ISAF, Koszovó stb.). Természetesen ez esetben is van lehetőség a költségek csökkentésére, például kétoldalú megállapodásokkal az egyes tevékenységek (pl. ételmezés, üzemanyag-ellátás) ráfordítási költségei csökkenthetők és olcsóbbá tehetőek, mintha azokat honi területről kellené végrehajtani.

3. Egyéb szövetségi felkérésből (ad hoc) adódó szerepvállalások. Ez esetben a feladat során felmerülő költségek fedezése bilaterális megegyezés alapján történhet, azaz a nemzeti részvétel költségei jelentősen csökkenthetők. Erre a legjobb példa az iraki műveletben betöltött szerepünk, amikor az Egyesült Államok a szállítókhoz szükséges gépjárműveket biztosította és egyéb kiadásainkat is fedezte.<sup>2</sup>

Ha megvizsgáljuk a csoportosítást, megállapíthatjuk, hogy ameddig a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EBESZ) felkérésére végzett misszióink minden tekintetben rendezettek és eredményesek, ez a kitétel különösen gazdasági megközelítésből kérdéses (és állandóan napirenden szereplő!) a folyamatosan átalakuló NATO részéről. Legbonyolultabb ugyanakkor a harmadik, ad hoc csoportosításban történő részvétel, amelynek elemzése a jövőre nézve alapos, mindenoldalú vizsgálatot igényel. Annál is inkább, mivel tapasztalva a globális politika változásait elképzelhető, hogy a jövőben, akár még ebben az évtizedben is érkezhet hasonló felkérés, mint az immár három évvel ezelőtt történt.

## **2. A Nemzetközi („Lengyel”) Közép-dél Hadosztály létrehozása, feladatai, tevékenységének megkezdése a hadműveleti területen**

A Magyarország második világháború utáni legnagyobb szabású katonai részvételére történő közvetlen felkészülés 2003. május végén – június elején kezdődött. Tárgyalódelegációink Varsóban megismerkedtek az „Iraki Szabadság” hadműveletben már részt vevő, a vezető koalíciós hatalmak felkérésére Lengyelország által létrehozásra kerülő hadosztály keretében történő magyar részvétel elképzeléseivel.

Az első tárgyalások eredményeként ismertté vált, hogy a lengyelek egy, a hadosztály ellátását biztosító szállítózászlóaljzat kérnek Magyarországtól, ugyanakkor lehetőséget biztosítanak a hadosztály törzsében több törzstiszti beosztás betöltésére is, amelyek közül számunkra minden bizonnyal a logisztikai főnöki (G4) beosztás bizonyult a legfontosabbnak, mivel a várható parlamenti döntés alapján felállításra kerülő szállító alegység – a lengyel logisztikai zászlóaljjal együtt – képeznék a jövőben a hadosztályparancsnoknak közvetlenül alárendelt ellátó ala-

kulatokat. Közben magas rangú amerikai kormányküldöttség járt Budapesten, amelynek vezetője ígéretet tett arra, hogy az Egyesült Államok a magyar részvétel eredményes elősegítése érdekében szállító technika biztosításával járul hozzá a misszió sikeréhez.

Ezen információk birtokában került sor a varsói tárgyalások következő fordulójára, amelyet a már akkor a Honvéd Vezérkar főnöke által kijelölt, a hadosztály G4 vezetői beosztására tervezett főtiszt vezetett. A tárgyalások második fordulóján a misszióban történő részvételre felkért és meghívott országok delegációi megismerkedhettek az „Iraki Szabadság” hadművelet május végére – június elejére bekövetkezett helyzetével, különös tekintettel a felállításra tervezett Nemzetközi Közép-Dél Hadosztály részére kijelölésre kerülő felelősségi körzet viszonyival. A hadszíntérről Varsóba érkezett amerikai tisztektől a résztvevők a következő főbb információkat kapták:

1. A tervezett körzet Irak középső-déli részén mintegy 80 ezer négyzetkilométeren terül el, öt tartományt és mintegy 5,1 millió lakost foglal magában.

2. Földrajzilag a Tigris és az Eufrátesz folyók között elterülő Mezopotámia öntözéses művelésű termékeny síkságán található, lakossága döntő része a Szaddam-rezsim által kíméletlenül elnyomott síta.

3. A terület nyugati határa több mint 100 kilométer hosszú, egyben a korábban hosszú évekig háborús iraki–iráni határ. Délen egy valamivel hosszabb, nagy kiterjedésű lakatlan sivatagi szakaszon Szaúd-Arábiával határos. Északon amerikai csapatok, délen a Nemzetközi Dél-Kelet, ismertebb nevén a „Brit” Hadosztály határolja. Az országhatárok a harccselekmények következtében gyakorlatilag őrizetlenül váltak, a belső területeken a szövetségesek által kijelölt Paul Bremer (Egyesült Államok) nagykövet által vezetett Ideiglenes Szövetséges Hatóság (CPA) helyi szervei gyakorolják a hatalmat.

4. A tájékoztatót tartó, főleg a kijelölt területen működő 1. Tengerészgyalogos Expedíciós Erők tisztjei szinte egybehangzóan a körzetben uralkodó, május elején bejelentett közvetlen hadműveletek befejezése után normalizálódó állapotról tájékoztattak. Az értékelésnek megfelelően ez a helyzet a közeljövőben záloga lehet egy, a balkáni háborúskodásokat követő stabilizálódási folyamathoz hasonló helyzet kialakulásának, amelyben eredményes békefenntartó tevékenységet folytathat a résztvevők számát illetően mintegy 20 nemzetből felálló lengyel vezetésű, alapvetően gépesített lövész típusú, de nehézfegyverzettel, harci repülőekkel nem rendelkező harcászati magasabb egység.

A 2003. június 2-án kezdődő ún. erőfelajánlási konferencia második napján érkezett meg a hír Varsóba, hogy a magyar Országgyűlés nagy többséggel elfogadta egy 300 fős szállító kontingens felállítását és a lengyel vezetésű hadosztályba történő kiküldését. Ennek az örömmel és meglelégedéssel fogadott bejelentésnek magyar részről az volt az előzménye, hogy bár már 2003. április 25-én a magyar



kormányhoz megérkezett az Egyesült Államok felkérése, a nemzetközi porondon kialakult, egészen a fegyveres beavatkozás jogosságát megkérdőjelező vitát magyar szempontból az ENSZ BT 2003. május 22-én meghozott 1483. számú határozata oldotta meg, amely elfogadta az Irakban kialakult status quót, ezzel más országok számára is biztosította a lehetőséget a stabilizálódási folyamatba való bekapcsolódásba. Ettől kezdve részvételünk a tárgyaló pozícióból mandátummal rendelkezővé vált. Megnyílt a lehetőség a kérdések közvetlen megválaszolására. A tárgyalások során tisztázódott, hogy a lengyel hadosztály egy három dandárból<sup>3</sup> és közvetlen önálló alegységekből álló, 9000 fős szervezettel fogja a feladatát ellátni. A feladat szintén rögzítésre került.

A magasabbegység küldetése a magyar fél részéről több ízben is észrevételekkel és megjegyzésekkel ellátott, a hadosztály tevékenységét részleteiben behatároló, Magyarország részéről az 2003. július 20-án aláírt Egyetértési Nyilatkozat megfogalmazása alapján: „...olyan stabilizációs és a biztonságot elősegítő műveletek folytatása a kijelölt körzetben, amely elősegíti a biztonságos és stabil környezetet a később megalakuló új iraki polgári és katonai szervezetek számára, amely végső soron lehetőséget teremt a nemzetközi erők teljes kivonására”.

A megfogalmazotton túl az alábbi fő feladatok kerültek rögzítésre:

- a térség, valamint a kijelölt határszakaszok biztonságát elősegítő műveletek végzése;
- a hadosztály és alárendeltjei fokozott biztonságát szolgáló tevékenység;
- segítség a kormányzati szervek részére a normális napi élet és az infrastruktúra helyreállításában, közreműködés az alapvető szolgáltatások (víz, áram, üzemanyag-ellátás stb.) újraindításában és a működésük fenntartása;
- a törvényesség biztosítása, a megdöntött rezsim tisztségviselőinek elfogásában való közreműködés;
- az iraki új biztonsági erők és a fegyveres erők építésében való tényleges, aktív részvétel.

A hadosztály megalakulása és benne a magyar részvétel eldőlt. A tárgyalások következő időszakában a részletek kidolgozása került sorra. A lengyel katonai vezetés – a hadosztály felállításáért és a műveletek jövőbeni vezetéséért érzett felelősség mellett – lehetőséget biztosított a hadosztályparancsnokságon több vezető beosztásnak a részt vevő országok tábornokai és törzstisztjei által történő betöltésére. Így kialakult, hogy a lengyel kétcsillagos tábornok hadosztályparancsnok munkáját a létszámában, erejében meghatározó három dandárt küldő nemzet (lengyel, spanyol, ukrán) egy-egy tábornoka parancsnokhelyettesként segíti. A törzsfőnöki posztot – értelemszerűen – lengyel ezredes foglalta el. Magyarország a már említett részvételünk szempontjából fontos logisztikai főnöki (G4) beosztást kapta.

A tárgyalásokra jellemző volt a nagyfokú nyíltság és a javaslatok széleskörű, alapos megvitatása. Ennek egyik bizonyítéka, hogy bár a szerveződő misszió nem NATO-zászló alatt került felállításra, de a lengyel szervezők fontosnak tartották, hogy a konferencia egyik délutánján tájékoztatót tartsanak a NATO-országok részére is, ahol a kijelölt hadosztályparancsnok ismertette a hadosztály főbb mutatóit, és bemutatta a fontosabb pozíciókat igénylő nemzetek által jelölt beosztásokat, hangsúlyozva, hogy a lengyel vezetés nyitott további posztok megnyitására vagy a már megtörtént jelölések megvitatására. Ennek a nyitott magatartásnak is köszönhetően több NATO-ország is kifejezte hajlandóságát felkészült, NATO-tapasztalatokkal rendelkező törzstisztek küldésére. Így kerülhetett sor arra, hogy Lengyelország mint NATO-ország mellett amerikai, dán, holland, norvég, tisztek is küldtek felelős beosztásba tiszteket, a már említett magyar és spanyol részvétele túl. <sup>5</sup> A végig pozitív hangnemben folyó, egy stabilizálódó képet előrevetítő általános tájékoztatók és az erők létrehozását célzó megbeszélések mellett a várható tevékenységeknek megfelelő szekciómegbeszélésekre is sor került. Így a logisztikai szekcióban (amelyre a magyar részről addigra kijelölt és a hazai közvélemény részére bemutatott zászlóaljparancsnok is beérkezett) amerikai és lengyel részről értékes tájékoztatók hangzottak el a hadosztály tervezett logisztikai biztosításáról.

Alapelveként rögzítésre került, hogy a logisztikai biztosítás a NATO-ban alkalmazott eljárások szerint fog történni. Ennek a későbbiekben sokszor kulcskérdésként felvetődött elvnek a lefektetése és lehetőség szerinti követése azért volt fontos, mivel a csapatokat küldő nemzetek nyilvánvaló eltérő eljárások alapján működtetik egységeiket, illetve a nemzetközi törzs egyszerűen képtelen lett volna „egy ország” működési elvei alapján biztosítani a megalakulása után mintegy húsz nemzetet magában foglaló magasabbegységet. A tárgyalások során felmerült a felállításra kerülő magyar szállító zászlóalj szállító technikával történő biztosításának a kérdése is. Itt az elvek rögzítésén túl sok mindenre nem került sor. Először is, a hadműveletek korábbi időszakában a műveletek nagy távolságokra kiterjedő és nagy anyagi fogyasztással járó jellege miatt nem lehetett ezt a tevékenységet a jövőre nézve mintául venni. Másodszor, egyik fél sem rendelkezett adattal arra vonatkozóan, mikor, milyen és mennyi szállító technika fog beérkezni a többnemzeti hadosztály számára. <sup>6</sup> Ezek a bizonytalanságok – amelyek később a hadműveleti területre történő kiérkezésig, sőt a továbbiakban sem tisztázódtak rövid idő alatt – nem segítették elő a pontos tervezést. Éppen ezért a továbbiakban a magyar zászlóalj tapasztalati számok, illetve a szállítmányok kíséréséhez a maximális elérhető biztonság érdekében hozzárendelhető kíséret létszámának kialakítása, a zászlóalj működtetéséhez szükséges egyéb elemek létszámszükségletének meghatározásával került felállításra.

Az alapvető elveket rögzítő varsói tanácskozást követően az események felgyorsultak:

- a hadosztály-parancsnokságba kijelölt személyek egy része (lengyel előkészítő csoport) a helyszínen június 10-től, a felállításra kerülő parancsnokság helyén a történelmi Babilonban a magyar előzetes szemrevételező csoporttal egy időben közös feladatot hajtott végre. Ennek eredményeként a lengyel előkészítő csoport a körzetben feladatot végző 1. Tengerészgyalogos Expedíciós Erők bázisán elkezdte a munkát. Egy elhagyott iraki katonai bázis területén a lengyel logisztikai zászlóalj települési körletével közösen kijelölésre került a magyar zászlóalj jövőbeni települési helye is. A helyszín jó megközelítési útvonalakkal a jövődöbéli hadosztály-parancsnokságtól csak néhány kilométerre Babilon tartomány székhelyén Al-Hillah városának külterületén lett meghatározva;
- a lengyel fél által megadott időpontban, június 21-től sor került a parancsnokság által meghirdetett újabb, ezúttal a szállítózászlóalj települési körletének kijelölésén jóval túlmutató részletes szemrevételezésre;
- július első napjaiban a kijelölt hadosztályparancsnok a csapatok fogadásának előkészítése érdekében egy nagyobb vezetési csoport élén kitelepült Babilonba;
- július 20-tól a lengyel vezetés, a hadosztályparancsnok lengyel helyettesének vezetésével Szczecinben tíznapos felkészítő-törzsvezetési gyakorlatot vezetett le a hadosztálytörzsbe beosztott törzstisztek részére, amelyen magyar részről a teljes kijelölt törzstiszti állomány részt vett.

Ezzel megkezdődött a „lengyel” hadosztály és a magyar kontingens közös története. A hadosztálytörzs augusztus közepére Babilonban gyakorlatilag a teljes kijelölt állományával megkezdte a munkáját. A hónap folyamán folyamatosan érkeztek a kijelölt csapatok. Legtöbbjük, így a mi zászlóaljunk is, a küldő ország területéről légi szállítással érkezett Kuvaitba, ahonnan amerikai segítséggel nagyrészt közúton tették meg az utat teljes felszerelésükkel a már korábban részükre kijelölt települési helyekre. Így az 1. „lengyel” dandár Kerbelában, a 2. „ukrán” dandár Al-Kutban és a 3. „spanyol” dandár Ad Divanijahban települt. A magyar zászlóalj főerői a többiekhez viszonyítva viszonylag későn, augusztus utolsó napjaiban érkeztek be al-Hillahba. Mivel a májusban beígért szállító technikának se híre, se hamva nem volt, a zászlóaljparancsnokkal az a megállapodás született, hogy a magyar alakulat a rendelkezésére álló korlátozott számú és szállítási kapacitású, gyakorlatilag a zászlóalj hadműveleti területre történt kitelepítésére használt, illetve saját működtetésére tervezett szállító eszközökkel a hadosztály készenlétének az elérésétől részt vesz a szállítási feladatok végrehajtásában. Így senki sem mondhatta, hogy a zászlóalj nem végzi a munkáját. A hadosztály szállítási feladatainak meghatározó részét – a kényelmetlen helyzetet feloldva – az USA 189. ellátó zászlóalja végzi mindaddig, ameddig a magyar szállító alegység nem válik képessé a szállítási feladatok teljes átvételére. Jelentős volt a lengyel logisztikai zászlóalj szállító kapacitása is, amely szintén bevonásra került. Így nem merült fel gond a hadosztály ellátásával kapcsolatosan.

2004. szeptember 3-án a lengyel kormány képviselőinek, valamint az iraki koalíciós erők főparancsnokának, Sanchez amerikai altábornagynak a jelenlétében megtörtént a Magyarország területét megközelítő felelősségi körzetnek – a meg erősítőket is beleszámítva – alig 9000 fős hadosztállyal az amerikai tengerészgyalogos erőktől történő átvétele. A feladat elkezdődött.

## **Az első időszak értékelhető tapasztalatai**

### *Nemzetközi vonatkozásban:*

1. Az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság – mint az iraki hadműveletet megindító szövetségesek – a stabilizációs műveletekre széles körű ad hoc koalíciót szerveztek, amely (mint maga a beavatkozás) erősen megosztotta a nyugati világot. Az euroatlanti kapcsolatok mellett érthetően főleg az „új demokráciák” kivétel nélkül, tevőlegesen járultak hozzá a további, várakozások és hírszerzői adatok szerinti stabilizációs folyamatokban való részvételhez. Kitüntetett a folyamatban Lengyelország szerepe, amely az Egyesült Államok szempontjából helyzete és nyújtott teljesítménye alapján kapott megbízást a műveletet illetően kiemelkedő fontosságú magasabbegység létrehozására.

2. A részvételnél fontos szempontnak bizonyult annak mind szélesebb köre. Ez elsősorban a teljes iraki misszió mind szélesebb körű nemzetközi elismertetését jelentette, egyfajta „politikai legitimációját” a világ közvéleménye előtt. Így fordulhatott elő, hogy a nemzetek részéről egy főtől a százezret jóval meghaladó létszámig (USA) mindenféle létszám előfordult.

3. Az Egyesült Államok a kezdettől felismerte, hogy a nemzetközi részvétel csak akkor lehet sikeres, ha a műveletekkel járó költségek jelentős hányadát is magára vállalja.<sup>8</sup> Ennek következtében a felkért országok szinte valamennyien kaptak valamilyen formában támogatást. Volt olyan latin-amerikai ország, amely nemzeti egyenruhájában küldött katonáján kívül szinte semmit sem biztosított a hadműveleti területre érkezett csapata számára, annak felszerelését az amerikaiak végezték el.

4. Nem tekinthető a megszervezés időszakában csak az optimista helyzetértékelésnek, hogy az amerikai fél részéről is elfogadott feladatellátás csak békefenntartó (és nem békekikényszerítő) feladatokat jelölt ki a nemzetközi erők számára. Erősen feltételezhető, hogy békekikényszerítő, aktív (támadó) katonai műveletek esetén a jelentkező államok nagy része nem is vállalta volna a nemzetközileg a mai napig sem egyértelműen megítélt misszióban történő részvételt.

### *Magyar vonatkozásban:*

1. A nagyrészen magyar vonatkozásban is érvényes megállapításon túl, illetve azt részletezve megállapítható, hogy a felkérés időszakában a Magyar Honvédség

nem rendelkezett azon szervezetszerű, alkalmazásra felkészült katonai egységgel, amelyre a kérés irányult. Ebből következően szállítótechnika sem állt rendelkezésre, különösen nem olyan, amelyet az amerikai művelet tervezők akartak (nagy tömegű folyékony- és szilárd anyag szállítására alkalmas nagy kapacitású szállító eszközök).<sup>9</sup>

2. A misszió költségvetésileg – érthető okokból – nem volt tervezett, így azt a HM folyó költségvetéséből kellett megtervezni. Ugyancsak rövid határidőkön belül kellett a speciális igénybevételhez megfelelő felszereléseket beszerezni, amelyek beérkezése értelemszerűen nem esett teljes mértékben egybe a feladat megkezdésével.

3. A várható feladatvégzéssel kapcsolatban készült el az azt szabályozó rendszer is, amelyről a későbbiek során bizonyosodott, hogy a változó helyzethez nem vagy nehezen igazítható. Ez a megállapítás, amely hasonló volt a többi nemzethez, véletlenül sem a küldő ország kritikája, sokkal inkább a tervezés hibája, amely túl optimistán (békefenntartás) határozta meg a hadosztály és benne a magyar zászlóalj szerepét.

### **3. Változások a spanyol kivonulás bejelentése és az Al-Sadr-lázadás (2004. március–április) kezdetével**

A hadosztály a 2003. szeptember 3-i feladat átvétele után az előzetes várakozások és előrejelzések ellenére fokozatosan romló biztonsági körülmények között látta el a részére meghatározott feladatokat. A biztonság romlását jelentő mérföldkövek voltak az első harccselekmények között a november elején elesett bajtársunk, a lengyel Kupczyk őrnagy halála, majd a 2003 karácsonyát követő, Kerbelában egyszerre három helyen (városháza, bolgár tábor, lengyel tábor) autóbombákkal elkövetett öngyilkos merényletek, amelyek következtében a legnagyobb veszteséget közülünk bolgár barátaink szenvedték. A 2003 nyarától fokozódó támadások magyar szempontból február 18-án reggel hét óra után érték el a tetőpontjukat, amikor az Al-Hillah-i táborunk ellen elkövetett autóbombás merénylet következtében két honfitársunk súlyosabban, többen könnyen sérültek.

A biztonság romlása befolyásolta, de nem hiúsította meg a hadosztály békefenntartásra irányuló tevékenységét. A fokozódó biztonsági előírások betartása, a táborok műszaki védelmének erősítése mellett, ha nehezebben is, de a felelősségi körzetünkben teljesíteni tudtuk alapfeladatainkat. Ebben a helyzetben döntő változást a Madridban több helyszínen 2004. március 11-én elkövetett terrorista-támadás és az azt követő, a spanyol dandár kivonását érintő bejelentés, valamint az április 4-én Nedzsefben elkezdődött Al Sadr síita vallási vezető által elkezdett lázadás jelentett.

Az ezt követő hetekben az események hatása kettős volt:

- a csapatok biztonsága érdekében fokozottabban jelentkezett a konvojok kísérésének biztosítása. Mind a katonai konvojok, mind a civil (KBR) konvojok csak megerősített kísérettel mozoghattak. Ezek megszervezése, a nemzeti előírások szerinti biztosítása egyaránt fokozottabb felelősséget jelentett mind a hadosztály vezetése, mind a nemzeti kontingensek parancsnokai számára;
- márciustól az eddigiéknél is fokozottabbá vált az igény az erődítési anyagok biztosítására, a táborok további megerősítésére.

Mindezek mellett különösen a Sadr-lázadás országossá való kiterjedése következtében akadályok merültek fel az előljárói tagozat részéről. Heteken, hónapokon keresztül naponta kellett a harcot megvívni, hogy ne csökkenjenek le a korábbi, elfogadható szinten tartott ellátási tartalékok. Különösen kritikus volt a polgári ellátó szervezet (KBR) által teljes egészében végzett friss élelemmel, palackos ivóvízzel való folyamatos ellátás, valamint a hadosztály napi működéséhez elengedhetetlenül szükséges üzemanyag biztosítása.

A spanyol dandár 2004 májusában történt kivonása gyökeresen megváltoztatta a hadosztály további feladatellátását. A spanyol dandár és velük a latin-amerikaiak kilenc hónapos felelősségteljes szolgálatuk során két kulcsfontosságú tartományt (Al Quadisija és Nedzsef) tartottak ellenőrzésük alatt. A távozás után a körzetben csak Salvador 350 fős kontingense maradt, amely értelemszerűen egyedül saját biztonsága fenntartására sem volt elegendő.

Szükségessé vált az előljáró parancsnoksággal együttesen hathatós intézkedések azonnali foganatosítása. Ez a feladat azért is jelentkezett sürgősen, mivel a hadosztály eredeti feladata a békefenntartás és nem a XXI. század háborújában történő aktív, offenzív részvétel volt. Pedig a helyzet szinte valamennyi tartományban ezt követelte. Erre pedig a kontingenseket küldő mintegy húsz nemzet ilyen irányú felhatalmazást nem adott. A spanyolok kiválása nemcsak a felelősségi körzetek további felügyeletében okozott problémát, hanem a hadosztálytörzsben nagy számban szolgáló spanyol tisztek gyors pótlását is meg kellett oldani.

Vizsgáljuk meg, melyek voltak azok az általános nemzeti korlátozások, amelyek befolyásolták a részt vevő nemzeti kontingensek feladatellátását:

- a legelső és leglényegesebb – a hadosztály számára tilos volt támadó műveletek végrehajtása;
- a kontingensek legtöbbje számára nem volt engedélyezve, hogy a részükre kijelölt körzet határait tevékenységük során átlépjék (pl. ukránok, bolgárok). Így kerülhetett olyan különös esetre sor, hogy egy fontos konvoj kísérését ukrán társaink csak a körzetük határáig vállalták, vagy onnan teljesítették;
- a hadosztály parancsnoka nem rendelkezett joggal, hogy nehéztüzérségi tüzet alkalmazzon, jóllehet ilyen eszközei sem voltak. Ugyancsak nem rendelkezünk légi harci eszközökkel;

- csak önvédelemre használhattuk fegyvereinket, azokat is csak szigorú tűzmozgató szabályok szerint;
- az eljárások alkalmazásánál (mint már írtuk) eltérést jelentett, hogy a hadosztály a NATO és nem egy nemzet (pl. USA, lengyel) eljárásait követte;
- a hadosztályparancsnoknak nem állt módjában szabályzókat megváltoztatni, mivel azok a működést döntően befolyásoló alap szabályzóban kerültek rögzítésre.

Ezek a tények mind a misszió előkészítésének felelősségét hangsúlyozzák. Bebizonyosodott, hogy a hadosztály felállítása után szinte semmilyen lehetőség nincs az eskaládó helyzetnek megfelelően a feladatok alapvető megváltoztatására. A nemzetek törvényhozási fórumai nehezen változtatják meg döntéseiket. Különösen, ha hús vagy több szuverén részt vevő nemzetről van szó. Az ilyen irányú próbálkozás szinte eleve kudarcra van ítélve. Gondoljunk csak a saját kontingensünk körül szinte az első hónapok után a Parlamentben kialakult feszültségekre. Képzeljük el, ha ebben a helyzetben valaki a kontingens feladatainak ellátásában további, különösen a biztonságot negatívan befolyásoló módosításokkal állt volna elő. A helyzetet pedig valamilyen módon kezelni kellett. Erre hozta az előjáró bagdadi parancsnokság azt a döntést, hogy a mi felelőségi körzetünkben offenzív műveletekre amerikai csapatokat alkalmaznak. Ez természetesen nem azt jelentette, hogy a hadosztály csapatai tétlenségre voltak ítélve, de nyilvánvalóan olyan jellegű támadó akciókban nem vehettek részt, amelyek az ellenséges erők akár erőszakkal történő felkutatásához és közömbösítéséhez vezettek. Idővel a bekövetkezett események a két „legforróbbá” vált város és így egész tartományok (Kerbela, Nedzsef) átadásához, illetve cseréhez vezettek.

## **A második időszak tapasztalatai**

*Nemzetközi vonatkozásban:*

1. Leglényegesebb megállapítás, hogy az iraki helyzet bonyolódására nem voltak meg a megfelelő nemzetközi csapatok alkalmazását illető adekvát válaszok. Ez távolról sem azt jelenti, hogy a nemzetközi hadosztály működése eredménytelen volt. Ameddig és ahol a szabályozók megengedték, a magasabb egység teljesítette az alaprendeltetéséből adódó feladatokat. Jelentős eredmény, hogy egészen a spanyol kivonásig a hadosztály jelentős nagyságú területen végezte a feladatait ez által is tehermentesítve az amerikai csapatokat.

2. Bebizonyosodott, hogy az alkalmazás feltételeit menetközben nehéz, szinte lehetetlen megváltoztatni. A több mint hús részt vevő nemzet egységei és alegységei a küldő országok legmagasabb törvényhozó szerveinek döntései alapján vé-



gezték feladataikat. Ezért is jelentkezik a jövőre nézve fokozott felelősséggel hasonló missziók megtervezése.

*Magyar vonatkozásban:*

1. A nemzetközi tapasztalatok teljes egészében érvényesek a magyar kontingens alkalmazása tekintetében is. Ezt csak fokozza, hogy a felkérés szerint gyakorlatilag nem szervezetszerű alakulatot küldtünk a helyszínre. Csak a katonáink felkészültségét dicséri, hogy hamar betanultak a magyar katona számára eddig ismeretlen helyzetbe.

2. Szakmai teljesítés szempontjából rögzíthetjük, hogy nem a katonai vezetésen múltott, amikor a változó helyzethez viszonyítva a jogi korlátozások következtében nem sikerült minden esetben a pillanatnyi elvárásoknak megfelelni. Ezért a jövőben felvetődik az ad hoc felkérésekre adandó válaszok következményeinek mélyebb elemzése. Nyilvánvaló, nem célszerű a hadrendben nem szereplő egységek sebtében történő létrehozása, különösen nem ezek külső segítséggel történő felszerelése. Ez valahol nemzeti büszkeség kérdése is kell, hogy legyen. Ráadásul, mint az iraki példa is bebizonyította, a biztosított szállító technika esetében nem célszerű a végrehajtokat a tapasztalt függőségi helyzetbe hozni.

#### **4. A Nemzetközi Közép-dél Hadosztály helyzete a kivonulások megkezdése után, napjainkig**

A spanyol kivonulás folyamatot indított el. Így nemcsak a spanyolok, de velük együtt három latin-amerikai ország (Dominika, Honduras, Nicaragua) is elhagyta a hadműveleti területet. Ezt követte augusztusban a Fülöp-szigetek kontingense, majd Thaiföld és Hollandia, valamint a hazai törvényhozás döntése alapján 2004 decemberében a magyar szállító zászlóalj és a hadosztálynál szolgálatot teljesítő törzstisztek kivonása.

A megindult kivonások bizonyos értelemben következményei a helyzet alakulásának. Túl közel vagyunk még az eseményekhez, túl kevés adat ismert, ugyanakkor még messze vagyunk a Közel-Kelet békéjétől. Ma nehéz megítélni Irakkal kapcsolatban mi volt a jó vagy helyes döntés. Aki ott járt, látta-érezte, mi történt a kegyetlen Szaddám-éra alatt ezzel a gazdag és jobb sorsra érdemes országgal és népével. Hogy a problémák megoldását ma és a jövőben a neokonzervatív vagy neoliberális felfogás alapján fogja a nyugati világ rendezni, még nem világos. De nem is ránk, katonákra tartozik. Az lemérhető az iraki szerepvállalás kapcsán is, hogy a katonák most is, nehéz klimatikus és számunkra ismeretlen földrajzi környezetben is, kiválóan megállták a helyüket.

A nemzetközi hadosztály tevékenysége során nemcsak a felelősségi körzetét illetően, de feladatait tekintve is jelentős átalakuláson ment keresztül. Ma a hadosztály három tartományban (Al Quadisja, Vaszit és részben Babil) fejt ki tevékenységét. A magasabbegység állományában 14 ország (Lengyelország, Örményország, Szlovákia, Dánia, Salvador, Ukrajna, Románia, Litvánia, Egyesült Államok, Lettország, Bulgária, Mongólia, Kazahsztán és Norvégia) egységei és alegységei vesznek részt, mintegy 3600 fővel. Mint ismertté vált, Ukrajna és Norvégia is kivonja a csapatait a közeljövőben. Mivel Lengyelország mellett Ukrajna ad egy dandárral jelentős hozzájárulást (már csak létszámát tekintve is) a hadosztályhoz, távozása gyakorlatilag a több mint két esztendeje működő hadosztály tevékenységének a befejezését is jelentené. Az is biztos, hogy Lengyelország is fontolgatja a tizedik misszió befejezését, amely az említett országok kivonulásával és a feladatok szervezett átadásával mindenképpen ésszerűnek tűnik.

Ezeknek az elképzeléseknek megfelelően folyik napjainkban az iraki 8. hadosztály intenzív felkészítése, amely lehetőséget ad a közeljövőben a nemzetközi hadosztály maradék erőinek a tisztességes távozásra. Ma ez a fő feladat, és ezt a kiképzést végzi a hadosztály immár ötödik, feltehetően az utolsó váltása. Az a folyamat, amelynek eredménye lesz a felelősségi körzet átadása az iraki erők részére, egyben példa lehet az iraki fegyveres erők felkészítésére és az egész ország biztonságának „irakizálására”.

Vizsgáljuk meg, melyek azok a célok, amelyek elérése egyben a nemzetközi erők kivonásának feltételeit is jelentik (end state):

1. Az iraki biztonsági erők képesek a regionális biztonság megteremtésére, ezáltal garantálva a lakosság biztonságát;
2. az Irak-ellenes erők elvesztik működési képességüket, az irakiak elutasítanak mindenfajta részükre nyújtott segítséget;
3. törvényes és elfogadott helyi kormányzat;
4. a helyi lakosság támogatja a kialakult helyzetet;
5. a nemzetközi hadosztály elősegíti az iraki hadsereg kiképzését.

A jelzéseknek és a várakozásoknak megfelelően a térség ma ezen az úton halad. Van remény, hogy a hadosztály emelt fővel, tevékenységét befejezve a közeljövőben távozzon.

Az eltelt két esztendő elvégzett feladatai, a hadosztály öt váltása során megfordult több tízezer (köztük közel ezer magyar) katona tisztességes feladatvégzése alapján érdemes összegezni az elvégzett tevékenységet:

- A felelősségi körzetben korábban elhagyott bázisokon őrizetlen 18 millió darab különböző kaliberű és rendeltetésű lőszer lett megsemmisítve, a felszámolt aknák száma megbecsülhetetlen;
- 42 ezer ellenőrző-áteresztő pont lett berendezve és működtetve, ahol több mint egymillió embert és 350 ezer gépjárművet ellenőriztek;

- 50 járőr végezte a lakosság érdekében tevékenységét, 20 ezer biztosított konvoj mozgott;
- félmillió irakinak nyújtva segítséget mintegy 2100 iskola, kórház, szociális intézmény és egyéb polgári létesítmény helyreállítását szervezte meg a hadosztály CIMIC törzse;
- csak a túlélők főhajtásával említhetjük meg azt a 60 bajtársunkat (köztük Nagy Richárd pm. hadnagyot), akik a legdrágábbat – fiatal életüket – áldozták az iraki nép szabadságáért. Ezek meggyőző eredmények.

## Levonható következtetések

### *Nemzetközi vonatkozásban:*

1. Az iraki helyzet eszkalálódása és a spanyol dandár kivonása a részt vevő nemzetek részéről kivonulási folyamatot indított el, amelynek a mai napig nincs vége, várhatóan a nemzetközi részvételt a hadszíntéren legjobban reprezentáló Közép-Dél Hadosztály a misszió során átalakult feladatainak és felelősségi körzetének végleges átadásával fejezi be tevékenységét;

2. A nemzetközi csapatok tevékenysége az összes ellentmondás ellenére sikeresnek ítéltető meg, ugyanakkor fontos a tapasztalatok alapos elemzése, feldolgozása, hogy a felmerült ellentmondások katonai-szakmai szempontból a jövő várható együttműködései, közös missziók során ne ismétlődjenek meg.

### *Magyar szempontból:*

1. Feltétlenül csak olyan egységet/alegységet célszerű felajánlani, amely a hadrendben szerepel, képes felkészített feladatainak bármely körülmények közötti elvégzésére;

2. A részvételi szándékot célszerű a politikai vezetés útján úgy rögzíteni, hogy az a feladat befejezésével megegyező legyen (az ún. új demokráciák közül eddig egyedül Magyarország kontingense hagyta el a hadművelési területet).

### *Megjegyzések:*

1 A szerző a Nemzetközi Közép-Dél („Lengyel”) Hadosztály logisztikai főnökeként vett részt 2003 augusztusa és 2004 júliusa között az iraki „Szabadság” műveletben.

2 A csoportosítás a Nemzetközi missziók logisztikai támogatásának tapasztalatairól szóló konferencián (2005. április 6.) a Kulcsár István ezredes által tartott előadás alapján készült.

3 A harmadik dandár felállítása Spanyolország részvételi szándékának bejelentésével később vált világossá.

- 4 A logisztikai főnöki beosztás mellett további hat pozícióba jelölt a szakterületüket jól ismerő, korábban már nemzetközi missziókban bizonyított, jól felkészült tiszteket. A magyar vezérkar a széles nemzetközi részvétel miatt várható érdeklődés miatt a különösen fontos protokollfőnök, híradófőnök-helyettes, CIMIC főtisztt, felderítő (G2) főtisztt, harcászati műveleti központ parancsnokhelyettes, tájékoztatási (PIO) főtisztt beosztás betöltésére tett javaslatot.
- 5 A NATO-tagországok részvétele a hadosztályba erőket delegáló és 2004 tavaszán felvételre került Bulgária, Románia, Lettország, Litvánia csatlakozásával még tovább bővült, és a NATO-kommunikációt a hadosztály-parancsnokságon biztosító olasz és brit katonákkal jóval meghaladta a tagországok 50%-os arányát.
- 6 Az amerikai fél nemcsak a magyarok számára ajánlott fel a tevékenységének végzéséhez alapvetően szükséges szállítótechnikát, hanem a kétoldalú tanácskozások alapján más nemzeteknek is tett ígéretet személy- és anyagszállításra alkalmas technika biztosítására.
- 7 A későbbiek során néhány további változtatás ellenére bebizonyosodott, hogy a tervezők a hiányos, nem kielégítő információk ellenére nem végeztek rossz munkát. A zászlóalj alkalmassá vált a szakmai feladatok végzésére.
- 8 Számítások szerint így is jelentős ráfordítás-megtakarítást jelentett a külföldi szövetséges katonák alkalmazása. Egy cikk közlése szerint a bérjellegű költségeket is számítva egy külföldi katona iraki alkalmazása 50%-kal kevesebbe került, mint egy amerikai harcosé.
- 9 A történelmi igazsághoz tartozik, hogy az MH részére a felkérést megelőzően érkezett ugyan egy a szállítási gondokon részben segítő, szinte segélyként felfogható, a Bundeswehr készletéből származó technikai készlet, amelynek viszont azonnali továbbalkalmazása, különösen sivatagi körülmények között, tovább bonyolította volna a hazai katonai logisztika különben sem kevés gondját.

(Megjelent a Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények  
2006. X. évfolyam 3. tematikus számában)

## **Babiloni képes napló (Egy év a háborúban, napról napra)**

2003. május végén, egy pénteki napon Mályiban az éves szokásos miskolci volt hadosztályom találkozóján az ünnepi vacsora közben megcsörrent a mobiltelefonom. A Tábornok hívott. Közölte, hogy alakul az Irakba tervezett csapat, és szüksége lenne egy logisztikusra a „lengyel” hadosztály törzsbe. Rögtön igent

mondtam. Ennek több oka is volt. Pár héttel korábban intézetemnél, a Stratégiai Védelmi Kutató Hivatalnál bejelentették, hogy a HM soros létszámcsökkentése bennünket is érint. Az intézetet július elsejével megszüntetik. Nem sok jóra számíhattam. Hiába az eddigi pozitív életút, a nemrégiben szerzett PhD tudományos fokozat, nyugdíjjogosultsággal rendelkezem, így akár mehetek is. Következő hét hétfőjén kellett az Összhaderőnemi Hadművelési Központ parancsnokánál jelentkezni, akihez azonnali hatállyal vezényeltek. Isaszegi tábornok átvitt a hadművelési terembe, ahol már egy jókora, Irakot ábrázoló térképen rajta volt a jövőben csak „lengyel” hadosztályként emlegetett Többnemzeti Hadosztály Közép-dél felelősségi körzete, Bagdadtól délre, Baszrától északra, közel nyolcvanezer négyzetkilométeren. A körzetet keletről az iráni, nyugatról a szaúd-arábiai határ zárja. Részvételünk a misszióban hetek óta a média figyelmének a középpontjában állt. A pártok közti megegyezés közeli volt, ha a Parlament is jóváhagyja, minden bizonnyal a hadosztály kötelékében egy szállítózászlóalj erővel fogunk részt venni. A tárgyalások már megindultak a lengyel féllel, az elmúlt héten egy delegáció járt a lengyel fővárosban. Áttanulmányoztam a hozott anyagokat. A parancsnok tájékoztatót, hogy a jövő hét elején tárgyaló delegációt vezetek Varsóba, ahol további részletkérdések várnak tisztázásra. Többek között olyan kérdések is, mint a felállításra kerülő zászlóalj majdan alkalmazott szállító eszközei, amelyek biztosítására egy, a napokban Budapesten járt magas rangú amerikai tárgyaló delegáció állítólagosan ígéretet tett. Ugyancsak készülök fel arra, hogy június 10-e körül a lengyelekkel együtt részt kell vennem egy iraki helyszíni szemrevételezésen is, felmérve a zászlóalj működését biztosító szükségleteket.

Június 2-án a kora reggeli varsói géppel repültem el. A repülőtéren varsói nagykövetségünkről a katonai attasé várt, és egyenesen a konferencia színhelyére vitt, ahol azonnal bekapcsolódtam a munkába. Újból értékes információkat kaptunk Irakról és a jövő tevékenységi körzetről. Szekciókban folytattuk a munkát. Magam eredeti szakmám és felkészültségem, no meg tervezett beosztásom szerint a logisztikai szekcióban vettem részt. Ezen túl mint a magyar tárgyalódelegáció vezetőjének mandátumom arra terjedt ki, hogy adjam meg a hadosztálytörzsbe tervezett beosztásokra a magyar igényt, illetve minden igyekezettel próbáljak információt szerezni az amerikai gépjármű-felajánlási szándék valóra váltásáról. Erre elméletileg minden lehetőség rendelkezésre állt, lévén, hogy az amerikaiak az „Iraki Szabadság” hadműveletet irányító Közép Parancsnokságról (és máshonnan, így a hadművelési területről is!) népes delegációval képviselték magukat. A rám bízott feladat első része könnyűnek bizonyult. A kijelölt hadosztályparancsnok, Andrzej Tyszkiewicz vezérőrnagy, a lengyel szárazföldi haderő parancsnokhelyettese barátságosan fogadott. Már tudott rólam, és mint a hadosztály kijelölt logisztikai főnökét üdvözölt. Tyszkiewicz vezérőrnagy az ötvenes éveinek közepén járó, kellemes benyomást nyújtó tábornok. Mint kiderült,

közel negyed évszázada egy évfolyamon végeztünk az akkori Szovjetunió katonai akadémiáján, azzal a különbséggel, hogy ő Moszkvában, én Leningrádban. Végzősként elvileg egy nagy nemzetközi törzsgyakorlaton is találkozhattunk. A magyar törzstiszti beosztásokra tett felajánlásokat kedvezően fogadta. Másnap, június 3-án örömmel jelentettem be a plenáris ülésen, amely egyben a hadosztály erőfelajánlási ülése is volt, hogy a magyar parlament egyhangúlag jóváhagyta az iraki békemisszióban való részvételünket. Az ülésen részt vevő közel 20 ország képviselői meglepéssel vették bejelentésemet.

A vonat elindult. Személyesen külön öröömre szolgált, hogy a lengyelekkel együtt dolgozhatok a jövőben. F fiatal korom óta fontos volt számomra a történelmi alapokon nyugvó barátság. Kint a katonai akadémián a lengyelekkel mi magyarok voltunk a legnyíltabbak, a „renitensek”. Volt csoporttársainkhoz negyed évszázad után is barátság fűz. Rövid varsói tartózkodásom is lehetőséget adott arra, hogy találkozzam velük, annál is inkább, mivel jövő nyáron végzésünk 25. évfordulóján találkozót szervezünk Szentpéterváron, ahová bolgár kollégáinkkal együtt, feleségeink kíséretében szeretnénk magánemberként visszatérni. Szépgesztes, addigra mindhárom NATO-ország aktív és már nyugállományú katonái találkoznak, és látogatást tesznek a volt „alma mater”-ben, ahol mindmáig használható katonai ismereteket szereztek. Varsói tartózkodásunk harmadik napján „NATO only” (csak NATO) találkozóra is sor került, ahol a kijelölt hadosztályparancsnok ismertette a NATO-országok jelenlévő képviselőivel, mely országok katonái fogják alkotni a hadosztályt. Külön ismertették a hadosztálytörzs felépítését, ahol a vezető állomány körében örömmel fedeztem fel beosztásom mellett a kis magyar zászlót. Tyszkiewicz tábornok külön is megszólított, és bemutatott a többi NATO-ország képviselőinek.

Rajtam kívül Nyitrai Károly ezredes van tervezve vezetői beosztásba. Karcsi több évtizedes katonadiplomáciai múlttal a protokollirodát fogja vezetni. Ezen kívül több fontos beosztást is kaptunk, főnökhelyettesítől különböző főtiszti beosztásokig. Képviseelve leszünk a híradó főnökségen, a kapcsolattartás szempontjából fontos tájékoztatói irodán, a civil-katonai kapcsolatokért felelős főnökségen, de a felderítő és a hadműveletin is. Külön csoportot alkotva két felderítő kolléga is csatlakozik hozzánk. Összesen kilencen leszünk a hadosztályparancsnokságon. Később kiderült, hogy tizedikként Isaszegi tábornok is a hadszíntéren kap fontos beosztást Bagdadban, az Irakban folyó műveleteket irányító nemzetközi stratégiai parancsnokságon tölt be tábornoki rangjához méltó csoportfőnöki beosztást. Hadszínteret írok, és talán ez nem tévedés.

Sajnos szinte naponta érkeznek aggasztó hírek. A Szaddám-rezsim megbukott, de különböző indíttatású kisebb erők még utóvédharcot folytatnak. Szinte nincs olyan nap, amikor ne hallanánk amerikai katonák halálával, sérülésével járó támadásról. Ugyan Bush elnök május elsején bejelentette, hogy a háborúnak vége,

de nem biztos, hogy minden iraki így véli. Minket az Országgyűlés békefenntartásra küld ki, és nem háborúra. Reméljük, hogy az iraki emberek is így gondolják, és nem ellenségként fogadnak bennünket. Csütörtökön Sramkó Mátyás alezredes, a szállítózászlóalj frissen kinevezett, és otthon a sajtónyilvánosság előtt is bemutatott parancsnoka érkezett meg. Bekapcsolódott a munkába. Részt vett a logisztikai szekció munkájában. A jövőben fontos kapcsolat lesz közöttünk. A logisztikai zászlóalj mellett (amelyet a lengyelek biztosítanak), a szállítózászlóalj lesz a hadosztály másik logisztikai támogató alakulata. A jelen lévő amerikai szakemberek nagy szállító kapacitású járművekkel felszerelt, tömeges anyagszállításra alkalmas szállító alakulatban gondolkodnak. A logisztikai zászlóalj feladata lesz a hadosztályhoz beérkező anyagok tárolása, kiadása. Erre a két, a parancsnokhoz közvetlenül tartozó alakulatra hárul a közel tízezres létszámú hadosztály logisztikai anyagokkal történő ellátása, amelyet a hadosztály logisztikai törzs fog szervezni. Pénteken a hadosztályparancsnok ismertette velünk a műveletre vonatkozó elgondolását. Augusztus közepéig kell a csapatoknak beérkezniük. Szeptember elsejéig begyakorlás, elsejétől a feladatok átvétele a körzetben jelenleg is működő amerikai tengerészgyalogosoktól. Minden együtt volt, azonban még hiányzott egy dandár. Eddig a lengyelek és az ukránok állítottak ki egy-egy komplett dandárt (helyenként más nemzetekkel is „tarkítva”), de a legdélebbi körzetben hivatalosan még nem állt fel a tervezett harmadik dandár. A tárgyalások még folynak.

Tyszkiewicz tábornok egy „meg nem nevezett” országról beszél, amelynek katonái adhatják a hiányzó dandár zömét. Az attasé visz ki bennünket a repülőterre. Hazafelé az úton összegzem a hét eredményét: bemutatkoztunk, a hivatalos bejelentés is elhangzott a részvételünkről, úgy tűnik, a hadosztálytörzsben is elfogadták a részvételünket. Amiben nem sikerült lépni, az az amerikaiak részéről felajánlásként értelmezett gépkocsik ügye. Bár határozott parancsom volt a kérdés tisztázására, ezen a téren nem tudtam eredményt elérni. Pedig mindent megpróbáltam! Az amerikaiakkal többször is tárgyaltam. Képviselőjük Tampából és a Pentagonból is jelen volt. Annyit sikerült kiderítenem, hogy az amerikaiak valóban készülnek egy jelentősebb, ezer szállítóeszközt is meghaladó gépjárműállományt átadni a szövetségesek részére. Az is lehet, hogy ezek az eszközök más arab államok felajánlása révén amerikai közvetítéssel kerülnek átadásra. A jövő majd megmutatja. Mindenesetre nekünk fontos lenne minél előbb tudni, mivel fogunk szállítani, mert a zászlóalj felkészítését a parlamenti határozat birtokában haladéktalanul meg kell kezdeni.

A másik gond, hogy Varsóban, megismerve az amerikai szállítási technológiát világossá vált, hogy a mi gépkocsivezetőink, ha az amerikai viszonyok szerinti 40 tonnás kamionokat és a 20-40 ezer literes üzemanyag-szállító gépkocsikat fogják megkapni, bizony jelentős átképzésben kell, hogy részesüljenek. Hazaérkezésem és a jelentések megtétele után pár nap múlva újból csomagolhattam. Június



10-én Ferihegyről szálltunk fel. Az An-24-es különgép a zászlóalj felállításáért, kiképzéséért, kiküldetéséért és az alkalmazás teljes ideje alatti tevékenységéért felelős szárazföldi parancsnokság parancsnokhelyettese vezetésével viszi az első szemrevételező csoportot Irakba a tervezett települési hely kiválasztására. Rajtam kívül híradó szakember és a zászlóalj parancsnoka tagja a kis csoportnak.

A következő hely egy elhagyott laktanya. Ahhoz, hogy elérjük, át kell mennünk a tartományi központra, al-Hillahon. Konvojunkat elől-hátul géppuskával felszerelt Humveek kísérik, a személyzetükhöz hasonlóan rajtunk is golyóálló mellény, az oldalunkon (minden eshetőségre tekintettel) parabellum fityeg. Azért van idegesség. Egy feltehetően autógumi-pukkanásra az amerikai lövész a kocsitetején lévő kilövőállásban idegesen fordul meg. Csak akkor nyugszik meg, amikor kiderül, nem lövés idézte elő a hasonló zajt. Az utcákon áthaladva a beinduló élet jelei tűnnek a szemünkbe. Mindenhol és mindennel kereskednek.

Az egyik sarkon nyársakra feltűzve grillcsirkéket sűtnek. A ránk néző emberek arcát figyelve inkább közönyt vélek felfedezni. Nekem nem tűnik úgy, hogy kiáradó örömmel fogadnának minket. Nem így az utcakereszteződésben levő forgalomirányító rendőrök, akik barátságosan integetnek vissza. Ebben van ráció. Az amerikaiak fizetik őket. A központra túl kis idő múlva laktanyakerítés tűnik fel. Behajtunk az elhagyott objektumba. Úgy tűnik, mintha a harcok ezt a részt is érintették volna. Az épületek még állnak, de ami könnyen mozgatható volt, elvitték. A hajdani kaszárnya épületei ablaktalanok, hiányosak az ajtók. Némi helyiségben korom látható. No, nem tűzérési belövés nyomai, valószínűleg égethettek belül valamit. Az épületek közötti nagy helyen kisebb tónak is beillő vízzel elöntött rész, amelyet a sérült vízvezeték folyamatosan táplál. Ami biztató, hogy hatalmas lebetonozott térséget fedezünk fel, amely alkalmasnak látszik mind a két, nagy mennyiségű technikai eszközzel rendelkező logisztikai egység telepítésére. Eddig ez a legelfogadhatóbb számba vehető települési hely. Késő délutánba fordul az idő, de az amerikaiak még egy távolabbi katonai objektumot mutatnak meg, amely még romosabb állapotban van, mint az előző. Érthető, mert a helybeliek most is rakodják a „bontott téglát”, amely feltehetőleg ugyanezen úriemberek csapata által vélhetően előző éjjel került kitermelésre a most már félig elbontott épületből. „Szaddam, Ali baba” vigyorognak, nem hagyva kétséget a felől, hogy saját, kicsiben hasonlóan végzett tevékenységüket kívánják ezzel a meglepő, hozzánk intézett barátságos kijelentéssel leplezni. Helybeliek most is rakodják a „bontott téglát”. Mivel a tapasztaltak itt rosszabbak. Nagy tábornokkal abban maradunk, hogy az előző helyszínt választjuk. Ebben a lengyelek parancsnoka, Janosz Adamczak alezredes is egyetért. Másnap részletesebben felmérve a helyzetet, oda fogunk visszatérni. Iraki tartózkodásunk utolsó napján kora reggel indulunk ki a helyszínre. Most az amerikaiak csak egy géppuskával felszerelt Humvee-t adnak. Ezt követi a két lengyel terepjáró. Hiába az oldalunkon a fegy-

ver, a tegnapihoz képest nem nőtt a biztonságérzetünk. A helyszínre érve népes gyerekcsapat fogad. Hangosan „havarjú”-znak, és természetesen mindenért nyújtogatják a kezüket. Itt is gyakran elhangzik a „Szaddam, Ali baba” kijelentés, ezzel is alátámasztva misszióink általuk megítélt jogosságát, amely nem kevésbé láthatóan anyagi elvárások alapján működik. A gyerekek rendkívül elhanyagoltak, de mint mindenhol a világon, kedvesek és mosolygósak. Koszosak, mezítlábasak. Milyen élet várt volna rájuk egy olyan rezsimben, amelyet Szaddám Huszein fémjelzett? A felmérésekkel gyorsan és szakszerűen végzünk. A többi az otthoniak döntése alapján kerül meghatározásra. Mi mindenesetre a vegyes elhelyezést fogjuk javasolni. A laktanyai és egyéb épületek helyrehozása után alkalmassá tehetők a személyi állomány elhelyezésére. Más elemeket célszerű sátorban telepíteni. A visszaút már gyorsabb volt. Az Ancsánk Kuvaitban várt minket, és elfogadva a gép kapitányának javaslatát, még a megérkezés estéjén felszálltunk, hogy másnap kora reggel újból Ferihegyen landoljunk.

Egyik nap olyan, mint a másik. De ez a mai különleges. Ma van a felelősségi körzetünk átadásának-átvételének ünnepélyes aktusa. Korán kelünk, megreggelizünk. Utána gyalog trappolunk ki a babiloni romok melletti Amfiteátrumba, az ünnepség színhelyére. A törzsből csak a nemzeti rangelsők, az egyes főnökségek vezetői és helyettesei vannak meghíva. Félig üres a stadion. Nem a legtökéletesebb szervezésre vall, többen is eljöhetek volna. Mi, magyarok (Sramkó Mátyás, Burkus Pál) egy kupacban ülünk. Lassan szivárognak be a vendégek. Egy arab harsány stílusban köszöni meg az amerikai tengerészgyalogosnak az ország felszabadítását. Egy hawaii virágfüzérhez hasonlót tesz egy amerikai katona nyakába, megöleli. Nagy taps. A pattogó katonazenére bevonul az elnökség, Ricardo Sanchez altábornagy, a szövetséges erők iraki főparancsnoka, a körzetünkől távozó első expedíciós tengerészgyalogos erők parancsnoka, Tyszkiewicz vezérőrnagy és mások. Jelen van a három (lengyel, spanyol, ukrán) védelmi miniszter is, ők az erők nagy részét adó három ország meghívott magas rangú képviselői. Beszédék. Az amerikai parancsnok beszédéből az ragad meg, hogy reményét fejezi ki: a mostani átadás-átvétel ceremónia után a következő már a mi hadosztályunk és az iraki nép között lesz. Úgy legyen. Tyszkiewicz tábornok beszédéből az itt levő nemzetek támogatási és nem megszállási szándéka a megjegyzendő. Az ünnepség után, ami a zászlók, közöttük a magyar lobogó elvonulásával végződik, fogadás. Kellemes meglepetés a gulyáságyúból szervírozott sűrű lengyel sárgaborsóleves kolbással. Ízletes a táborig sütőben készített kenyér. Majd egy hónapja nem ettem rendes kenyeret! A nap többi része munkával telik. Észre sem veszem, hogy elment a nap. És elmentek a tengerészgyalogosok is!

Ma Bagdadba, a Szövetséges Erők Parancsnokságára (CJTF-7) vagyok hivatalos. West dandártábornok, a szakmai főnököm hívott meg. Természetesen viszem a PowerPointban írt jelentésemet, szeretném tájékoztatni a hadosztály jelenlegi

logisztikai helyzetéről. Reggeli után összeáll a csapat. Kérésemre a szállító zászlóaljparancsnok biztosítja a fegyveres kíséretet. Elöl-hátul gépfegyverrel megerősített őrség, középen mi, három terepjáróval. A kocsit én vezetem, mellettem az amerikai összekötő, Boysen alezredes. Gyorsan haladunk, a magyar kísérők ügyesen manővereznek az utakon. Jó egyórás autózás után érjük el Bagdad elővárosát. Iszonyatos a szemét, amit látunk. Nagy roncsstelep mellett haladunk el. Az elmúlt háború szemete. A Camp Victory-ba megyünk, ez a CJTF-7 főhadiszállása. Hasonlóan a mi parancsnokságunkhoz, ez is egy Szaddam-palota bázisán települt. West tábornok szívélyesen üdvözl. Kellemes a munkahelye. Szolidan, de elegánsan van berendezve. Előadom a jelentésem. Különösen az ukrán dandár helyzete érdekli. Átadom az ukrán tábornok levelét, és javaslom, hogy a közeljövőben tegyen látogatást a dandárnál. Elfogadja javaslatomat. Hosszan beszélgetünk, a szerződéses alapon történő ellátás és a katonai feladatszabás problémáiról. Délben meghív ebédre. Ugyanúgy végigálljuk a sort, mintha Babilonban lennénk. Ebéd után még megbeszélés az iraki-iráni határrendőrség ellátási problémáiról. Utána eseménymentesen hazaautózunk.

A mai nap Jeanine Cunliffe százados napja. A háromgyerekes washingtoni családanya a férjével együtt szolgál Irakban. A három gyerekre a hölgy testvére vigyáz. Ilyen a tartalékos tiszték élete. Jeanine-nel először még júniusban találkoztam az akkori szemrevételezésemén, ő volt a szerződéses ügyletek lebonyolításáért felelős tiszt a hadosztályunknál. Volt is miért főni a fejének az elmúlt hónapokban. Délben a parancsnok fogadja. Emléklap, fotó a közös munka emlékére. Este Lee Wolfgram szervez „party”-t. Mindenki elmondja a kis történetét Jeanine-nel kapcsolatban, és hozzátölt a vödörben lévő „grog”-hoz, amit a végén közösen iszunk meg. Egész este megy a jó hangulatú búcsúzkodás. Mindenki érez valami nagyszerűt ezzel a minden szempontból nehéz misszióval kapcsolatban. Talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy ez az emberi összekapaszkodás, összetartozás nagyszerű érzése. Bajtársak vagyunk. Ilyen érzés még soha nem kerített hatalmába. Napról napra ez az, ami fűt, hajt bennünket. Összeszámolom, csak az én főnökségemen tíz nemzet fiai vagyunk együtt. Élvezet velük dolgozni, és élvezet velük azt a kis szabadidőt is együtt tölteni.

Fél hatkor csörög az óra. Összekapom magam, mert hatkor itt van a kíséret értem, megyek át a szállítózászlóaljhoz. Indul a konvoj Bagdadon túl északra, a „szunnita háromszögbe”, a taji bázisra. Most az iraki bankjegycseréhez szükséges védelem eszközeit, AK géppisztolyokat, lőszert, rádiókat hozunk. Hozunk, mert én is a konvojjal megyek. Saját döntésem, magam is tapasztalni akarom egy ilyen küldetés kihívását. A pisztoly mellett a géppisztolyt is magammal viszem. Soha nem lehet tudni. Hétkor indul az oszlop. Elöl-hátul BTR, van belőlük három is. Mentő-, vontató-, híradó kocsi és három teherautó. Csinos kis oszlop. Én a forgalomszabályozó kis Merci terepjáróban ülök. Előveszem a

fényképezőgépet, és csattogtatom az úton. Iskolakezdés előtti idő van. Csak úgy rajzanak ki a kisiskolások. Fehér blúz, fekete formaruha van rajtuk. Fényképezem őket, ahogy buszra várva integetnek nekünk. Remélem, mire felnőnek, békésebb jövő vár rájuk. Bagdad szélét elkerülve jutunk fel a bázishoz. Viszonylag hamar elintézzük az ügyet. Megebédelünk a bázis éttermében. Pizsa van, amit én hónapok óta nem ettem. A bagdadi rendőrakadémiára nem sikerül eljutnunk. Nincs, aki elkísérjen bennünket. Az ismeretlen helyre pontos információ nélkül nem indulunk el. A bázison keresztülaútözva látjuk a sok zsákmányolt iraki technikát. Érdekes módon nemcsak volt szovjet haditechnika, de amerikai is van bőven. Különösen az önjáró tarackok szembetűnők. Ja, kérem, ilyen a világ! Valamikor Szaddam nem is volt olyan „persona non grata” az amerikaiak szemében! Visszafelé lassabban jövünk, sok az útlezárás. Amerikai MP-k ellenőriznek. Sok a konvojok elleni támadás. Mi ma megúsztuk. Jó háromórás utazás után érkezünk vissza al-Hillahba.

Főnököm, Downen ezredes látva a tétova ügyintézkést a rádiók körül, villámgyorsan megszervezi a szállítást. Egy féltonnás pick uppal és egy terepjáróval öten elindulunk a rádiókért Bagdadba, a rendőrakadémiára. Mielőtt átmennénk a Tigris folyó másik oldalán levő objektumba, bemegyünk a Bremer nagykövetség, az amerikai kormány teljhatalmú megbízottja által irányított központba. Szemem-szám elámul a volt Szaddam-palota nagyságától és szépségétől. Márvány minden. Az ebédlő is, ahol – valljuk be valamivel ízletesebb, nagyobb választékú ebédet adnak, mint Babilonban. Ebéd után megnézzük a szabadterei uszodakomplexumot. Ez igen! Itt munka után édes a pihenés. Irány a város másik fele. Agresszíven haladunk, így is belegabalyodunk a délutáni bagdadi csúcsforgalomba. Kétszer az utat is elvétjük. Kitűnő céltáblát mutatunk a városban araszolva. Szerencsénkre a rosszfiúk másfelé járnak, így ha kis kerülővel is, de megérkezünk a rendőrakadémiára. Pillanatok alatt elintézzük a rádiók felvételét, és indulunk vissza. Igaza volt a zászlóaljparancsnoknak, amikor nem vállalta felvezetés nélkül az utat! Ismeretlen terep, az erős kísérettel, BTR-ekkel szinte lehetetlen a mozgás, különösen – ha nem ismeri a járást – el is téved az ember. Holnapután határozottan kérni fogom West tábornokot a hasonló incidensek elkerülésére, a hadműveleti tervezők és logisztikusok közötti szorosabb együttműködésre. Ilyen, kellően elő nem készített akciók okozhatják az indokolatlan veszteségeket.

A rossz hír: az éjjel Karbalában lesből meggyilkoltak három USA MP-s katonát, többet megsebesítettek. A halottak között van az MP zászlóalj általam is ismert, az akciót irányító parancsnoka, Orlando alezredes. Már napok óta vallási csoportok közötti konfliktus alapján folyó zavargások vannak. Ennek a felszámolására kaptak az amerikaiak parancsot. Az iraki rendőrség akcióját támogatva vessenek véget a veszélyes fejleményekkel járó ügynek. Az is elképzelhető, hogy informá-

tor közreműködésével lesből támadták meg az amerikaiakat. Sikeresen. Ez az, ami elszomorító. Esnek el az amerikaiak, közben nem sok az eredmény, mintha a rossziúk jobban állnának. Valahogy úgy érzem, túl sok a katonai akció, ahelyett, hogy több rendőri, hírszerzői, felderítői és katonai-civil tevékenység folyna. Úgy tűnik, hogy a szövetségesek a háborút megnyerték, de a békét még nem.

Megvan az első harcközben elesett bajtársunk! Kora délután a Bagdad környéki „Dogwood” bázisról Karbalába visszatérőben felúton támadták meg a több kocsiból álló lengyel konvojt. Egy kis településen áthaladtukban három irányból, lesből támadt az ismeretlen ellenség. Az első kocsiban ült a konvoj parancsnoka, Kupczyk őrnagy, akit gépfegyverből kilőtt golyó ért. A lövéseket ugyan felfogta a golyóálló mellény, de egy lövedék gellert kapott, és így a nyakán ért sérülés végzetesnek bizonyult. A menet közben viszonzott tűzcsapás közben a konvoj teljes sebességgel folytatta az útját. Nem sokkal később Karbalába érve az ott települt lengyel kórház szakszerű segítségnyújtása ellenére, feltehetőleg a nagy vérveszteség miatt bajtársunk elhunyt. Kollégáim egész délután elesett társunk hamvainak hazajuttatásán dolgoztak. Holnap délelőtt katonai tiszteletadás mellett helikopterrel először Bagdadba, majd utána Kuvaitba és onnan haza, Lengyelországba szállítják. Estére tele van a világsajtó a szomorú hírrel. Kwasniewski lengyel elnök a részvétét nyilváníja. Magam, mint a hadosztálynál lévő magyar nemzeti rangelső, ott akarok lenni a kegyeleti búcsúztatáson Karbalában. Nos, a helyzet egy cseppet sem javul. Ha lehet mondani: romlik. Az ellenállás – már az amerikaiak által is elismerve – fokozódik, és egyre szervezettebbé válik. A baj, hogy ennek az ellenszerét egyelőre nem sikerült megtalálni... Az, hogy már bennünket is rendszeresen támadnak, azt mutatja, hogy hamis, félrevezető volt az a kép, amelyet sokan úgy próbáltak beállítani, hogy a mi felelősségi körzetünk a „béke szigete”, és bennünket nem, csak az amerikaiakat támadják. A múltkori ukránok elleni jól megszervezett rajtaütés, most a lengyelek elleni fényes nappal lesből történt támadás is azt bizonyítja, nincs különbség. Ami a helyzetet illeti: a támadások fokozatosan tovább terjednek és átvedődnék a Bagdadtól délre eső részekre is. Idő kérdése, mikorra érnek el bennünket is. Az pedig, hogy egyszerűen elrohanunk a helyszínről, bármennyire is jó döntésnek mutatkozott, társunk élete megmentése érdekében olyan üzenettel is felérhet, hogy ezekkel mindent lehet tenni, még védekezni sem képesek!

Az elmúlt hetekben, amikor a szolgálati Chevrolet terepjárómat vittem a KBR telephelyére a szokásos heti szemlére, már többszöri alkalommal egy kedves, mindig vasalt fehér ingben, nadrágban lévő mosolygós fiatalember állította ki számomra a szerviz papírjait. Helybeli, mondta róla a szállító részleg főnöke. Én pedig örültem, mint mindig, amikor velünk a közös ügyért együttműködő irakiakkal találkozom. A múlt szombaton eltűnt a fiatalember. Leszámolt, közölte a főnök. Megfenyegették. A félelem pedig nagy úr. Hiába, hogy az emberek

nagy többsége jöttünkben-mentünkben tapasztalhatóan mellettünk van. Mint az általában történik: a kisebbség terrorizálja a többséget. Szaddam-hívek, külföldi terroristák, vallási fanatikuskok mind-mind a hatalmat akarják, meg azt, hogy tűnjünk el innen, és akkor a káoszban megindulhat majd az igazi osztozkodás. Bármi áron.

Zsolt jön be hozzám lélekszakadva. Mutatja az Interneten, hogy megöltek egy magyart Irakban! A kezdeti információk zavarosak. Az illetőt a KBR dolgozójának, majd alvállalkozó dolgozójának mondja a híradás. Beugrom a kocsimba, és leautózom a KBR helyi képviselőjéhez. Készségesen állnak a rendelkezésemre. Hívják Bagdadot, később Houstont. Az elmúlt huszonnégy órában nincs jelentés egyetlen eltűnt KBR-dolgozóról sem. Késő délutánra összeáll a valószínűsíthetően reális kép. A győri egyetemista fiú, Varga Balázs Péter három hónapra jött Irakba dolgozni. A KBR alvállalkozójaként ismert TOIFOR cég alkalmazásában állt, így érthető, hogy a KBR-nál nem volt információ az esetről. Bagdadtól nyugatra, de messze nem a mi körzetünkben, a fiú valamiért nem reagált az amerikaiak által működtetett ellenőrző pontnál szolgálatot teljesítők felszólítására. Nagy sebességgel közelítette meg azt, mire a dolgok ilyen természeténél fogva – szitává lótték. Az uralmát veszített kocsni nekicsapódott egy Humvee-nek is, így állítólag amerikai sérültjei is vannak az ügynek. A fiú meghalt. A kérdés: miért? Az ügynek rengeteg a tanulsága. A következő hetekben biztosan bőven fogják elemezni. Egy biztos: jártamban-keltemben számtalanszor haladok át ellenőrző pontokon. Mindig a legkörülményesebb módon közelítem meg, és soha nem esett még semmi bántódásom.

Délelőtt al-Hillahban voltam. Leültünk a szállítózáslóalj parancsnokával átbeszélni közös dolgainkat. Zavar, hogy érzem, irányomba kevés megértést tanúsít. Reméltem, hogy az elmúlt időszak magas szintű látogatásai, tisztázó megbeszélései javulást hoznak a kapcsolatunkban. Sajnálom, hogy nem így történik. Most látszik, milyen zseniális volt az elgondolás, hogy a lengyel hadosztályba magyar logisztikai főnök került. A láb az ajtó és a félfa között. De ezt a lábat nyomja az ajtó is meg a félfa is. És szakmai tisztesség is van egy nemzetközi beosztás ellátása során. Ezt egyeztetni nehéz. Ráadásul a „helyzet fokozódik”. Én mindenesetre úgy is, mint eddig, továbbra is mindent megteszek, hogy a zászlóalj sikeres legyen. Ezt minden egyébtől függetlenül teszem, mert ez a kötelességem.

A főparancsnoki vizit a határátkelőnél lévő „ukrán erőd” meglátogatásával ér véget. Kifelé jövet kapjuk a hírt: Karbalát támadás érte! Egyelőre nincs több információ. Futás a gépekhez és azonnal felszállás. Vissza Babilonba. Most bizony nincs cifrázás, sőt időnként többször is felemelkedünk 200-300 méterre, hogy rádió-összeköttetésbe lépünk a harcállásponttal. Sok a lengyel sérült. Jön a következő hír. Egy óra sem telik el, és Babilonban vagyunk. Az utam a hadműveleti központba vezet. Jókor érkezem. Már is kapom a parancsot, hogy indíttassam útba



a magyar segélyhelyet Karbalába. Kell a segítség. Közben biztos, ami biztos, egy szállító konvojt is összeállítottak. Pontosodnak a történések. Szinte egy időben két katonai táborunkat támadták meg, és rajtunk kívül a Városházát. A halottak száma: négy bolgár a táborukban és két thai, akik a lengyel táborot védték. 28 fő sebesültünk van. Ez eddig a legsúlyosabb támadás ellenünk. Biztos vagyok benne, hogy nincs vége. Előbb vagy utóbb mi is sorra kerülünk. Al-Hillah, a magyarok, vagy mi is itt Babilonban. Semmi más, csak idő kérdése.

Reggel a parancsnoki értekezleten Tyszkiewicz tábornok felsorolja elesett bajtársaink neveit. Némán vigyázzban állunk. Végül is öt bolgár és két thai katona vesztette életét. Ebben a szörnyű front nélküli háborúban. Igen, ez háború! Nem békefenntartás, amire szerződünk, alábecsülve vagy túl optimistán megítélve a helyzetet. Rövid félóra leforgása alatt öngyilkos merénylők által vezetett robbanóanyaggal megtöltött gépkocsikat használtak a bolgár zászlóalj egyik táborra, a lengyel központi tábor és a városháza ellen. A táboraink ellen nem sikerült a merénylők terve, a falon kívül megállították őket az őrségek tűzfegyverei, így a merénylők a falakon kívül robbantották fel magukat, de így is fájdalmas veszteségeket okoztak a harcot bátran felvevőknek, nekünk mindannyiunknak. Belegondolni is rettenetes, mi történt volna, ha sikerül a falakon vagy a kapukon belül kerülniük. Bolgár fegyvertársaink már messziről meglátták, mire készülnek a merénylők, és kézfegyvereikből a tetőről és az ablakokból folyamatos tüzet vezettek a közeledő, robbanóanyaggal megtöltött tartálykocsira. Kézfegyverekkel, mivel mással nem rendelkeztek, mert békefenntartók.

A városházánál a polgári őrség gépkocsiját használták a merénylők. Ott, a civilek között nagyobb a veszteség. A megtámadott bolgár táborot azonnal kiürítették, átvonultak a másik, valamivel jobban védhető, de szintén a városban lévő táborukba. Külső segítséget a végén Karbalába nem kértek, az ellátásuk biztosított. Öngyilkos merénylők által vezetett, robbanóanyaggal megtöltött gépkocsikat használtak.

Tovább folytatódik a szomorú történet. Tegnap itt volt a bolgár honvédelmi miniszter és a vezérkari főnök. Meglátogatták az övéiket: a sebesülteket, az épen maradottakat. A halottaikat pedig hazavitték magukkal. Egy percig se legyenek többet ezen a földön, amelyen ilyen kíméletlen halálra találtak. Mint utólag rekonstruálták, a vélhetően előlről, a motortér felől páncélozott tartálykocsi vezetőfülkéjében hárman kuporoghattak. Egy közülük a kormánykerékhez bilincselte magát, a másik a pedálokhoz feküdt, a harmadik a géppisztolyából tüzelt a védőkre. Feltehetően mire a halál-autó elérte a tábor falát, csak a padlón fekvő terrorista maradhatott életben, és óriási krátert hagyva maga után, felrobbantotta magát, szörnyű veszteséget okozva így is emberben, anyagban egyaránt. Akik látták, mondják, megindító volt a Szófiában rendezett gyászszertartás. Ha csak egy, csak egy páncéltörő lett volna velük! De hát mi békefenntartóknak jöttünk, nem háborúba!



Az egész napom elmegy Downen ezredessel. Jelentést készítünk, levelet írunk Sanchez altábornagy részére. Holnap pedig Bagdadba megyünk, ahol a parancsnokom levelét Sanchez tábornok irodájában fogom személyesen átadni. West tábornoknak szóban is jelentek a helyzetről. Az erődítési anyagok ügyén kívül vagy nyolc pontban kívánok tárgyalni a szakmai főnökömmel. Elgondolkodom. Megértem parancsnokom vehemenciáját, de tudnia kellene, hogy az erődítési anyagokat illetően is Bagdadtól függünk. Mi mást tehetnék, mint amit nap mint nap teszek: folyamatosan követelem a helyszínen lévő hadszíntér ellátó 3. COSCOM képviselőjén, Wolfgang Lee alezredesen keresztül az USA ellátási körébe tartozó anyagokat. Nos, ezt sem gondoltuk még pár hónappal ezelőtt, hogy az egyre jobban történő nyitás helyett, mint a sündisznók, körülbástyázzuk magunkat.

Mától kifelé megyek az időből. Kezdődik a „második félidő”, ha végső dátumnak az általam vállalt július 15-ét tekintjük. Akaratlanul is mérleget készítek. Békefenntartóként jöttünk, háborúba csöppentünk. Bár a támadások száma csökken, azok egyre agresszívabbak. Mi, a „lengyel” hadosztály katonái ilyen körülmények között is mindent megteszünk, hogy parlamentjeink döntései alapján végezzük békefenntartási munkánkat. De azt is éreznünk kell, hogy ez sokszor nem elég. Többre pedig sem felhatalmazásunk, de lássuk be, erőnk, eszközünk sincs. Becsülettel végzem a logisztikai munka irányítását, de azt is be kell látnom, hogy sok az átfedés, a számomra értelmetlen szervezési ellentmondás, amely sokszor csökkenti a beavatkozásom lehetőségét. Ellátásunk alapvetően az amerikaiaktól függ. Ez jó, mert sok tekintetben megkönnyíti a munkánkat. Ugyanakkor sokat kell „birkózni”, harcolni, hogy ez az ellátás olyan zavartalan legyen, amilyennek szeretnénk. Még szerencse, hogy olyan nagyszerű összekötőink vannak, mint Wolfgram Lee alezredes és Teddy Byrd őrnagy, akik jól értik a gondjainkat, és a mi oldalunkon állva segítenek nehézségeink megoldásában. A hadszíntér polgári ellátója, a Kellogg, Brown and Root ugyan ellátja a feladatát, de rengeteg a gond. Gyenge a szolgáltatások minősége, és minden késik. Ugyanakkor úgy tűnik, ez a jövő. A nyugati világban elég lesz összeszedni azokat, akik ilyen vagy olyan okból harcolni akarnak. Talán egyre kevésbé a hazáért, amely ráadásul oly’ messzire is van. A harcon kívül a többi feladat pedig, így a logisztika is, a civilekre marad. Pláne, ha ez jól jövedelmező feladatként is felfogható.

Ma hajnalban rakétákkal lőttek a körzetünkbe. Ez azért nem semmi. Nem tudjuk, mi vagy a tőlünk nem messze lévő polgári igazgatás központja a CPA volt-e a cél. Mindenesetre iraki lakóházakat is ért telitalálat. Két személy megsérült. Délután újabb hír: az egyik belehalt a sérüléseibe. Lehet, hogy legközelebb jobban céloznak. Micsoda különbség augusztushoz képest! Ma az utakon felrobbanthatják a kocsit alattad, ha repülsz, lelőhetnek, ha pedig úgy döntesz, nem hagyod el a tábort, nos, ott is megtalálnak!

Reggeli közben először egy kisebb, majd rövid idő múlva nagyobb robbanást hallok. Többekkel együtt kimegyek az étkezde elé a folyópartra, de minden békés, csendes. Mintha aknavető gránát csapódott volna be a közelben. A reggeli jelentéskor aztán minden kiderül. Támadás érte az al-Hillah-i táborunkat. Rög-tön kimegyek a teremből, és telefonálok. Az ügyeletes veszi fel a kagylót. Igen, találat érte a bázist, jelenti, sok a sérült, és közöttük magyarok is. Visszamegyek, a jelentés egyelőre csak lengyel sérültekről szól. Pedig már tudom, magyarok is vannak! A jelentés végeztével kérem Wisniewski ezredest, a törzsfőnököt, hogy biztosítson kíséretet, ki akarok menni! Hívását várni fogom az irodámban.

A helyemről újból hívom a magyarokat. Sramkó alezredes veszi a hívást. Üveg-szilánkoktól 25 sérültünk van, kettő súlyosnak tűnik. Jön a telefon, a parancsnok-helyettessel azonnal indulunk. Egyenesen a helyszínre megyünk. Marek Sanak alezredes, a bázis parancsnoka röviden jelent. Ő a kezén sérült. Hat súlyos sebesültjük van. A helyszín borzalmas, két kocsi próbált behatolni a táborba. Mongol őreink sorozatai arra kényszerítették a merénylőket, hogy a kerítés vonalában robbantsák fel magukat. Óriási kráter, a kerítéssel szomszédos civil házak lerombolva. A bázison nincs, a civilek között sok a halott. A bázison nincs egy ép üveg az ablakokon. A mosoda oda! Az volt a legközelebb a robbanáshoz. Autódarabok szerte-széjjel és mindenfelé emberi maradványok. Szétszakadt emberi testrészek. Egy kéz a lengyelek épületének a tetején kötött ki.

Bemegyek a szállítózászlóalj parancsnok vezetési pontjára. A központi ügyellettal van videokapcsolatban, nyugodtan jelent. Mindenki nyugodt körülötte. Később meglátogatjuk a sérülteket. Van az orvosoknak mit tenniük. Összesen 37 főt részesítenek ellátásban. Két súlyos, nyolc könnyebben sérült, 27 ellátás után végezheti a munkáját. Büszke vagyok az enyéimre, derekasan viselkedtek. A körletek romokban. Lesz mit takarítani. Délután négy után az al-Hillah-i rendőrséget is támadás éri. Rohadt egy nap ez a mai! A civilek között sok a halott, van az orvosoknak mit tenni.

Részletes beszámoló a tegnapi támadásról a reggeli értekezleten. Először a kerítésnél robbant egy kisebb furgon, utat nyitva a következő, a második öngyilkos autó-bombának, egy Volvo teherautónak, amely szerencsére egyrészt a korábbi esőzések következtében, másrészt az előző robbanás okozta akadály következtében beleragadt a sárba. A vezetője menekülni próbált, de a mongolok a toronyból lelőtték. Ennek ellenére az autó felrobbant. Szerencsénk van, mert ha a merénylő átér, meg sem áll a reggeli idő lévén zsúfolásig telt étkezdesátornál, és ott robbantja fel magát – elgondolni is rossz, mi történt volna. A magyar sérültek jól vannak. Megúsztuk. Most is megúsztuk!

Már megint se ki, se be! Muqtada al-Sadr, úgy tűnik, általános támadást indított ellenünk! Nincs olyan dandárunk és helyőrségünk, ahol ne támadnának bennünket. Szerencsére a részünkről eddig nincs áldozat. Az internetet nézve egyes

arab lapok egyenesen dzsihadról, „szent háborúról” írnak. Miután jelentettem, a szállításokat leállítottam. Egyedül a szállítózászlóalj hoz még be egy fuvar ide Babilonba. Így is visszafelé előttük robbantanak aknát, majdnem a táboruk előtt. Az ellátás helyzete egyelőre stabil. Szerencsére a közelgő Arba'een miatt nagyobb készleteket halmoztunk fel. Ennek ellenére előbb-utóbb mozogni kell. A zavargások oka: pár nappal ezelőtt sikerült elfogni Sadr egyik alvezéréét. Most igyekeznek visszaütni Najafban. Megerősítésül, gyakorlatilag a helyzet kezelésére az USA 1. páncélos hadosztálytól is beérkezett egy zászlóalj. Al-Sadr, úgy tűnik, általános támadást indított ellenünk!

A helyzet tovább romlott. A zavargások kiterjedtek Wasit tartományra, az ukránok fellegvárára, al-Kútra is. Napközben több támadás érte a várost, a legfontosabb cél, a polgári közigazgatási központ, a CPA elfoglalása. Halálos találat érte az egyik ukrán katonát is, többen megsebesültek. Nálunk a parancsnokságon sem rózsás a helyzet! Kora délután elrendelték a következő készütségi fokot: golyóálló mellény, sisak, teljes fegyverzet betárazva! Az információk szerint támadás várható a parancsnokság ellen. Az biztos, hogy nálunk egyelőre nagy a csend. Addig, ameddig máshol támadás támadást ér. Nálunk semmi. Lehet, hogy ez a vihar előtti csend?

Már negyedik napja tartanak a zavargások. Ma reggelre kiderült, az éjszaka a mi táborunk körül is gyülekeztek a rossz fiúk, de észlelve a benti mozgást, hogy felfedezték őket, csendben elpárologtak. Ez is mutatja, hogy egy pillanatig sem vagyunk biztonságban. Résen kell lennünk. Az ellátásunk minden bázisunkon biztosított. Ma sikerült al-Hillahba friss élelmiszert is kijuttatni. Üzemanyag is érkezett, de nem vagyok biztos benne, hogy ha a helyzet így marad, az ellátásunk továbbra is zavartalan marad. A szállítózászlóalj nem szállít. Túl veszélyes még páncélozott járművekkel is mozogni. Tegnap egy ukrán katonát a páncélozott járműben érte a halálos lövés. Este visszajött Sobora altábornagy is, aki az al-Kut-i műveleteket a helyszínen irányította. Elmondása alapján későn kaptak tűztámogatást az amerikaiaktól, bár keményen harcoltak, fel kellett adniuk a várost. Ha jól körülnézünk, a körzetünkben alig maradt város a kezünkön. Najaf gyakorlatilag már két napja elesett. Mindenfelé a fiatal Sadr követői, a mahdi hadsereg vette át az irányítást. Ellenőrző pontokat működtetnek. Urai a helyzetnek. Mi pedig, „békefenntartók”, egyre jobban beszorulunk a táborainkba. Később tudtuk meg, hogy a táborunk körül gyülekező „rossz fiúk” távoli vidékekről érkezett zarándokok voltak, akik a különböző irányokból közelünkben várták össze egymást. Szerencsénk, hogy nem történt fegyveres akció ellenük. Elképzelni is szörnyű, milyen következményei lettek volna. Ilyen bonyolult a helyzetünk. Észnél kell lenni. Nem lehet hibázni!

Más jel is arra utal, hogy rosszabbra készülünk. A bagdadi főnökeim nyomást gyakorolnak rám, halmozzak fel készleteket arra az esetre, ha „napokig nem tudunk szállítani”. Erre eddig sem kellett különösen ösztönözni. Ivóvíz, MRE,

üzemanyag. Kezdetről ez volt az elvem. Ha ezek az alapvető anyagok megvannak, hosszú időre biztosított a túlélésünk.

Egy hónapja kezdődött el a Sadr-lázadás. Azóta is hol erősebben, hol gyengébben, de folyik ellenünk a támadás. Az utakon, a levegőben, a táborokban. Sehol nem hagynak nyugton bennünket. Közben két tartományunk (az ötből) az amerikaiakhoz került át. Az ellátásunk sem a régi, a táboraink néhány helyen túlszűfoltak (Karbala, al-Kut). Az amerikai taktika szemmel láthatóan tétovázó. Faludzsában először a széles letámadás taktikáját alkalmazták, majd amikor ez nem vezetett eredményre, blokádnál vették a várost. Najafnál a kivárást játszanak. Kíváncsi vagyok, mire jutnak. Minket, a hadosztályt, ha nem is nyilvánosan, de erőtlennek, az offenzív műveleteket elutasítóknak tartanak. Közben elfejtik, hogy mi az ő kreációjuk vagyunk. Ezt akarták tavaly ilyenkor: békefenntartókat. Nos, mi itt vagyunk. De hol van a béke?

Késő délután kapjuk a rossz hírt. A lengyelek legnépszerűbb háborús TV-riporterét – útból Bagdadtól hozzánk – algériai kollégájával együtt halálos támadás érte. A Jacksonon egyedül tartottak hozzánk, amikor terepjárójukat leterelték a katonai forgalomnak fenntartott forgalmas főútról. Egy mellékúton érte őket a nehézgépfegyverből, lesből leadott halálos sorozat. Mint sokszor, most is bebizonyosodott: a „könnyű” célpontokat szinte törvényszerűen „könnyű” megsemmisíteni.

Azon kívül, hogy Karbalában ropognak a fegyverek, a mi életünkben nincs nagy változás. Csak a BBC hírműsora keserít el bennünket, látva, hogy végeznek ki mint egy áldozati állatot egy 26 éves philadelphiai fiatalembert – válaszul az amerikaiak iraki fogvatartottakkal elkövetett kegyetlenkedéseire. Ez a valóban botrányos eset tényleg megtörtént a bagdadi Abu Graib börtönben. Néhány végtelenül primitív ember kegyetlenkedése a foglyokkal. Ez megengedhetetlen. Ugyanakkor az amerikaiakkal együtt szolgálva, ismerve őket, tudom, ez csak egyedi esetként fordulhat elő. Nálunk otthon persze rögtön ürügy a kormányt macerálni: hozzuk haza a kontingenst.

Isaszegi Jánost várom. Már tegnapelőtt itt volt. Jelen volt a hadosztályparancsnok részére az átadó és átvevő zászlóaljparancsnok részéről tett jelentésen, ma elbúcsúztatta a távozó parancsnokot és a vele együtt hazatérő utolsó harmadát annak a nagyszerű állománynak, akikkel tavaly augusztusban (de régnek tűnik!) együtt kezdtük a munkát. A tábornok késő délután jött át. Fáradtnak látszik. Hiába, mindannyiunkon nyomot hagyott az elmúlt közel egy év. Vacsoráig beszélgetünk, majd a „lengyel konyhán” a magyar törzstisztekkel együtt közös vacsora vár minket. Előtte János átfogó képet ad az iraki helyzetről, hogyan jutottunk idáig, mi vár ránk a következő hetekben, hónapokban. Nos, nem rózsás a helyzet. Nyilvánvaló, hibák sokasága kísérté eddig is azt a nemes célt, amelyet maga elé tűzött a misszió.

Hat katonatársunk veszítette az életét egy robbanás következtében. Az ukránok suwayrah-i tábora mögötti elhagyott lőszerraktárt, az ASP-7-t tisztították, amikor egyelőre tisztázatlan körülmények miatt bekövetkezett a végzetes baleset. Három szlovák, két lengyel és egy litván katona veszítette az életét. Este fél hétkor gyászmisét celebráltak a tábor kápolnájában. Elmegyek, mert mint magyarnak elemi kötelességemnek érzem, hogy ott legyek. Alig lehet beférni. Mint már annyiszor, meglep, mennyi a fiatal hívő lengyel katona. Reggel az értekezleten tudjuk meg, hogy a lőszerraktár felszámolása közben ellenséges aknavető-támadás érte a katonákat, és valószínűleg a fatális véletlen is közrejátszott, hogy a lövedékeket rakodó katonák gépkocsiját találta telibe az ellenséges akna.

Ma minket is elért a borzalom. Útban As Suwayrah, az ukrán tábor felé a magyar szállítózászlóalj vízszállító konvoját az út mellé telepített aknatámadás érte. Nagy Richárd, 27 éves zagyvarékasi tizedes a testébe hatolt szilánktól halálos sebesülést szenvedett. Az oszlop első kocsija elhaladt a valószínűleg tűzérési lövedékből házilag fabrikált bomba mellett. A következő jármű az osztag biztosítását végző BTR-80A páncélozott harcjármű volt. Mellette robbant, feltehetően az út menti nádasban rejtőző aljas merénylő által távirányítással működésbe hozott ördögi szerkezet. Az első jelentések szerint Nagy tizedes a szokásos eljárásnak megfelelően, kint ült a torony mellett. Az acélszilánkokat szétköpő bomba egyik szilánkja a golyóálló mellény alatt érte katonánkat. Az orvosi jelentések szerint behatolt a tüdejébe, elvágta az ütőeret. Hiába volt az azonnali, helyszíni, az oszloppal tartó orvosi segítség, hiába az úton kisvártatva leszálló amerikai mentőhelikopter, Bagdadba érve katonánk a műtőasztalon meghalt! Az utána haladó pick-up vezetője a berobbanó ablakzilánkoktól sérült meg. Szerencsére nem súlyosan. Este már itt a táborban ölelhettem magamhoz hőszűntünket. A magyarországi felháborodás leírhatatlan. Nem volt az ország ilyen veszteségre felkészülve. Vezető politikusok nyilatkoznak. Az államfő részvétét fejezi ki. Itt a hadosztálynál is megható a részvét. Bieniek tábornok hív telefonon, később személyesen is összetalálkozunk. Szótlanul megölel. A szlovák kontingens parancsnoka az elsők között fejezi ki részvétét, megemlítve, hogy pár napja ő fogadta részvétnyilvánító soraimat. Fekete napunk volt ez a június 17-e, csütörtök.

Kint a zászlóaljnál ma este van a gyászszertartás. Valamennyien, itteni magyar törzstisztek kimegyünk. A parancsnok Bieniek tábornok és szakmai főnököm, Downen ezredes is itt van. A zászlóalj katolikus papja gyászmise keretében méltatja az elesett katonánkat, Nagy Richárd tizedest. A megemlékezés visszaidézi a pár nappal ezelőtti katonai kegyeleti megemlékezést, amikor hat másik társunktól köszöntünk el. Ki lesz a következő?

Este megnézzük az otthoni híradót. Megrendítő képsorok Nagy Richárd hadnagy temetéséről. Részt vett a köztársasági elnök, a Parlament elnöke. Juhász Ferenc honvédelmi miniszter mondta a búcsúbeszédet. Elcsuklott a hangja. Nagyon

emberi. Köszönjük, hogy halott bajtársunktól ilyen tisztességesen búcsúztak el otthon! Az otthon szabadságon lévő csoport is részt vett a temetésen. Így is kell ennek lennie. A nap utolsó híre: pár száz méterrel Nagy Richárd halálos sérülésének helyszínétől az aljas banditák délután újból robbantottak. Egy lengyel bajtársunk megsérült. A mentőhelikopter Bagdadba vitte. Ő túlélte.

Reggel a fürdőben amerikai kollégám, Mike Chekevada kérdezte: „Ezredes, hány nap van még hátra?” „Három hét! Három hét múlva otthon leszek!” – feleltem. Mike és kilenc másik amerikai társa, Terry Downen ezredes vezetésével, ugyanúgy, mint én, valamennyien közel egy évet töltöttünk itt el. Sobora tábornok és fiatal szlovák kollégám, Alex Schober még az, aki szintén egy évet tölt el a hadműveleti területen. Egy tucat körüli katona van a törzsünkben, aki szintén egy évet hagy maga mögött. Két váltást szolgáltunk ki. Sok. Túl sok emberileg, fizikailag nagyon megterhelő az ilyen körülmények közötti egyéves szolgálat. Nem véletlen, hogy a békefenntartóknál a „hat hónapos rendszer” alakult ki, amelyet a legtöbb (főleg nyugat-európai) ország be is tart. Sokszor visszacseng norfolki missziómból kanadai kollégám mondása: „Az első hat hónapban te vagy a problémamegoldó, a következőben, ha maradsz – te lehetsz a probléma maga!” Én nem kaptam meg a korrekt választás lehetőségét! Igaz, pontosan egy évvel ezelőtt egy évről beszéltünk a vezérkari főnök helyettes irodájában. De mennyivel másabb körülmények között! Tele azzal a reménnyel, hogy, mint az akkor felületes szemlélőnek látszott, fokozatosan rendeződni fog a helyzet Irakban. Ezzel szemben az elmúlt hónapokban fokozatosan romlott, és ki tudja, hol a vége? Amikor télen megkérdeztek, mert megkérdeztek, két lehetőség közül választhattam: vagy az adott szavam ellenére kérem a vezénylésem megszüntetését, vagy azt nyilatkozom: maradok. Ez utóbbit tettem. Az más kérdés, hogyha hazatértem volna, talán beosztást sem ajánlanak fel. Csak egy választásom van: maradni. Egyike lenni annak a tucatnyinak, az eddig itt megfordult ezrekből, aki ilyen vagy olyan okból maradt. De mindezek ellenére biztos vagyok benne: nem problémának!

Ma egy kicsit rólam is szólt a reggeli értekezet. A szokásos logisztikai rész után jelentem Bieniek tábornoknak, hogy részemről ez volt az utolsó jelentés. Bemutatom az utódomat a törzsnek, majd megköszönöm, hogy egy évet szolgálhattam a „lengyel” hadosztálynál, nekünk magyaroknak az évezredes barátaink parancsnoksága alatt. Lengyelül idézem a mondókát: „Polak, Wengry...”, azaz „lengyel, magyar két testvér a harcban...”, ami most így, ki tudja milyen hosszú idő után, újból igaz! Kedves szavakkal búcsúztat el a parancsnok, felidézi korábbi többéves ismeretségünket, a norfolki házunkban tett látogatást, majd magasan értékeli itteni egyéves munkámat. Megköszöni, és burkoltan elnézést kér, ha néha „türelmetlen” volt. Megölel. Jó hangulatban válunk el.

Itt véget ér a napról napra vezetett napló. A további napok gyors egymásutánban teltek. Hétfőn reggel a csomagjaimmal átvittek al-Hillahba. Makkai alezredes a

zászlóalj állománya előtt köszönte meg a munkámat, és emlékplakettet adott át, amely azóta is az Irakban kapott relikviák talán legkedvesebbike. Lám, lehetett ezt így is tenni. A Chevit, utódom engedélyével Bagdadba még utoljára – esemény nélkül – én vezettem. A Camp Victoryban az előzetes tervek szerint sikerült a főnökömtől, West tábornoktól és csapatától elköszönni. De délután a további hivatalos programokra én már nem mentem el az újakkal. Először és utoljára élveztem az „ausztrál” uszodát. Este, vacsora után a tábor színpadán valamilyen amerikai haknibrigád rockhangversenyét hallgattuk. „Sweet home Alabama”. Igen, lefordítva, szabadon: „édes otthon, Magyarország”! Jövök haza.

Másnap terv szerint megérkezett az Anca, hogy rövid ki-be rakodás után kollégáim búcsúintegetése mellett szálljon fel velem hazafelé. Sokáig az esetleges rakétákat kivédve, szinte a házak tetejét súrolva repültünk, és a pilótánk csak akkor emelte fel a gépet, amikor az utolsó házat is elhagytuk, és feltűnt előttünk a végeérhetetlen, de legalább is Damaszkuszig tartó sivatag. Damaszkuszban újból a már jól ismert, a repülőtérhez közeli Ebla Cham Palace hotel vendége voltam. Mivel kora délután volt, lementem a kinti többmedencés uszodához. Úszom, napozom. Végre szabadon, egy nehéz évvel a hátam mögött élvezem az életet. Másnap, július tizenötödikén, Szolnokon rendben földet értem. „Mission accomplished”, a küldetés véget ért.

*(Részletek a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Társadalomtudományi Intézete gondozásában 2006-ban megjelent kötetből)*



# Harmadszor is vissza az egyetemre

## A szolidaritás és bajtársiasság példája az iraki művelet tapasztalatai alapján

A témát nem feltétlenül a tudomány oldaláról, inkább személyes tapasztalataim és az azokból levont következtetéseim felhasználásával, közreadásával közelítem. Természetesen örömmre szolgál, ha ezt sikerül a tudomány számára is hasznosan tennem.

Bizonyára többen is tudják, hogy a vezérkari főnök kijelölése alapján a közel-múltban egy esztendő töltemet Irakban, mint a Nemzetközi („lengyel”) Közép-dél Hadosztály logisztikai főnöke. Ennek a magasabbegységnek az állományába tartozott a magyar szállítózászlóalj is, amely a hadosztály logisztikai törzs szakmai irányításával végezte feladatait. Így elmondhatom: napi kapcsolat volt a zászlóaljjal, kellő rátekintéssel rendelkeztem az ott folyó tevékenységről. A hadosztály-parancsnokságon szolgálatot teljesítő magyar tisztek nemzeti rangelsőjeként közvetlen kapcsolatban voltam tisztársaimmal, így volt alkalmam véleményt alkotni arról a hadműveleti körülmények közötti új típusú emberi viszonyról, egymás iránti érzésekről, amelyet magyar katona ilyen nagyságrendben az elmúlt évtizedekben generációkon keresztül nem élt át.

Bajtársiasság természetesen létezett a második világháború utáni katonaközösségekben is. Legalábbis így neveztük azt az emberi kapcsolatot, amely a katonai szervezeteinket jellemezte. De hogyan lehet ezt összehasonlítani azzal, amelyet a katona hadműveleti körülmények között tapasztal, él meg? Korosztályok erről csak apáinktól, nagyapáinktól hallottak, könyvekben olvastak, arról, hogyan segítették, mentették egymás életét, sokszor a sajátjukat sem kímélve katonáink távol a hazától az első és második világháború poklaiban. Így mai ésszel nincs is azon csodálkoznivaló, hogy a gyerekként oly’ sokszor hallott harctéri történetek szereplőivel tartó baráti kapcsolatok szüleink élete végéig megmaradtak.

Nos, ilyen emberi kapcsolatoknak tartom ma a nemzetközi missziókban kialakult jellemző emberi magatartásformákat is, azt a fajta régi-új bajtársiasságot, amelyet csak a veszélyben feladatát végző, egymást segítő katona élhet át. A következőkben erről szeretnék néhány gondolatot megosztani az olvasókkal.

A magyar részvétellel folyó iraki és afganisztáni műveletek korunk, a harmadik évezred új típusú háborúi, amelyek sokban hasonlók, ugyanakkor eltérők is a korábbiaktól. Hasonlók, mert a harc a terrorizmus ellen igényli a fegyveres erők alkalmazását. Hasonlók, mert mi magyarok újból a határainktól távol veszünk részt műveletekben, és hasonlók, mert a háborúk természetüknél fogva fokozott veszélyt jelentenek az abban részt vevőre, a katonára. Ez utóbbit tapasztalhattuk Irakban, amikor bajtársunk, Nagy Richárd fiatal életét áldozta azért az ügyért, amelyért bennünket odaküldtek. Mindegyikőnk emlékezik arra a napra, amikor a köztársasági elnök és más magas közjogi méltóságok jelenlétében hősi halottnak kijáró tisztelettel temették el Zagyvarékason bajtársunkat. A kint levő magyar misszió tagjait, de nyugodtan állítom, az egész magyar társadalmat megrázta társunk halála.

Elgondolkodtató, mi okozta ezt az elesett bajtársunk iránt megnyilvánult felfokozott együttérzést. Sok okot tudnánk felsorolni, egy biztosan tény: a 20. század második felében a magyar társadalom szerencsére nem szokott hozzá, fogalmazhatunk úgy is, elszokott attól, hogy háborús körülmények között embert veszítsen. A második világháború óta ilyen nagyságú műveleti részvétel mellett magyar katona nem esett el távol a hazától. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy korábban nem voltak veszteségeink. A gyakorlatokon, őrszolgálatokban, vagy csak egyszerűen a kiképzés során ezelőtt is haltak meg katonáink. De a korábbi missziókat tekintve gondoljunk Török ezredes Grúziában történt tragikus halálára is. Ezek egyike sem okozott azonban olyan sokkot, mint az iraki bajtársunk esetében történt.

Mi lehetett ennek az oka? Én arra gondolok, hogy a magyar társadalmat, természetesen benne a hadsereget sem készítettük fel kellően arra, hogy a katonaság küldetése – a felkészítéstől, a kiképzéstől kezdve a gyakorlatokon át, egészen az ilyen missziókban való részvételig – sokirányú veszélyekkel jár, közöttük a legdrágább, az élet veszélyeztetésével is. Fokozottabban jelentkezik ez ma, amikor a Magyar Honvédség szövetségi kötelezettségeiből eredően egyre gyakrabban és a példák bizonyítják, egyre veszélyesebb nemzetközi feladatokban vesz részt.

Fel kell készíteni a magyar társadalmat, hogy a jövőben igenis előfordulhatnak tragikus esetek. Akár gyakrabban, mint korábban, a gyakorlatok és a felelőtlen balesetek során bekövetkezett értelmetlen katonahalálok esetében. Az iraki és afganisztáni események bebizonyították, hogy amennyiben szárazföldi műveletekre is sor kerül – elkerülhetetlen a saját veszteség. Ezért is tartom sajnálatosnak, hogy vannak, akik időnként még a veszteség nélküli küzdelemről írnak és szólnak. A katonákban is tudatosítani kell, hogy csak a jól felkészült és felszerelt, egymást mindenben segítő katona képes feladatát minimális veszteséggel megoldani. Es ha mindez teljesül – a társadalom és a katona is kellően felkészült –, akkor sem kizárt a veszteség.

Az említettek és az egymás segítése az, amit a hadműveleti viszonyok között a bajtársiasság – az együttes, a közös, az összehangolt és egymásra épülő közösségformáló emberi tevékenység – alapjának tekinthetünk. Ez a katonai közösségek tagjainak különleges kötődése egymáshoz kialakulhat spontán is. Úgy gondolom, az ilyen és hasonló konferenciák feladata lehet, hogy a katonai vezetés tudatosan elősegítse a bajtársiasság katonai közösségekben történő kialakulását. Szükség van erre több okból is.

Itt és most egy dolgról szeretnék szólni: korunk új típusú fegyveres erői és a társadalom viszonyáról. Mint katona, és mint iraki veterán messze nem látom ennek a kérdésnek a megoldottságát. Nem éreztem ezt Irakban sem, amikor különböző, legtöbbször napi politikai okokból a hátországból elfogyott az a széles politikai támogatás mögülünk, amely a misszió kezdetén még nagyon is egyértelműen megvolt. De ez csak a kérdés egyik oldala! A másik az a hol gyengébben, hol felerősödve folyó vita, amely a magyar katona társadalomban betöltött szerepéről folyik, és az időnkénti kampány és lözungszerűen megjelenő pozitív igyekezetek ellenére egyfajta újszerű zsoldos katona vízióját vetíti elénk: pénzért kint lévő zsoldost. Megkaptuk ezt a minősítést a misszió során mi is. Nem is várhatjuk, ha ez így folytatódik, hogy előbb-utóbb csupán a (magasabb) pénzszerzési lehetőség és – ne tagadjuk – a katonáskodásban, fegyveres harcban örömet látókon kívül mások is jelentkezni fognak katonának. Bízom benne, hogy ez ma még nem így van, és közel négy évtizedes tapasztalatom alapján állítom, általánosíthatóan nem volt így az elmúlt évtizedekben sem. Ezek a gondolatok azért fontosak, mert a társadalom és annak vezetői felelősek azért, hogyan alakul a katona megítélése a jövőben.

Nagyon fontos, hogy elkerüljük azt a rémképet, amikor a társadalom egy, az ország védelmére hivatott szervezetben, a honvédségben, a katonaságban csak az anyagi boldogulásért és a kalandra vágyó, valójában zsoldos, csak a pénzért szolgáló sereget lásson. Hanem olyan közösséget, amelynek tagjai belső meggyőződésből, önkéntes alapon vállalják a nemzeti és szövetségi jellegű szolgálatot. Ezek azok a hatások, amelyek a harcban a bajtársiasság kialakulását a társadalom oldaláról elősegítik, közelítik. Vizsgáljuk meg, hogyan alakul mindez a kisebb emberi közösségekben és az egyének között.

Az a tény, hogy egy katona veszélyes körülmények között, szokatlan földrajzi és klimatikus viszonyok között végzi feladatát – megfigyelésem alapján – eleve nyitottabbá tesz a másik iránt. Ösztönösen keresi a „szövetségest”, akivel a számára bonyolult viszonyok között mind jobban megoldhatja feladatát, végső soron, akire biztosan számíthat, ha veszélybe kerül. Ez a magatartás eltérhet a békés viszonyok során kialakult együttélési szabályoktól, magatartási formáktól. Itt most a feladat végrehajtásáról és a személyes túlélésről van szó. Ez, ami alapvetően motiválja a

szervezet tagjait. Nem véletlen, hogy hadműveleti viszonyok között kevesebb a fegyelmi probléma, csökken az egymás közötti konfliktusok száma.

A közös cél, a közös veszély közelebb hozza az embereket, bensőségesebb viszony alakul ki az egyének között és a kis csoportokban, a közösségekben. Még inkább így van ez, ha nemzetközi környezetben vizsgáljuk a kapcsolatokat. Nő a másik nemzet katonái iránti szolidaritás érzete. A közösen végrehajtott feladatok során közelebb kerülnek az emberek egymáshoz, még ha vannak is nyelvi nehézségek. Ugyanakkor továbbra is kitüntetetten fontos a saját, a magyar katonatárs élete, az ő segítése. Személyes élményem, hogy 2004. április 4-e után az Al-Sadr-lázadás elején bizony mi, a hadosztálynál szolgáló magyarok is eltökéltek voltunk: alakuljon bárhogya is a helyzet, ha a táborunkat támadás érné, összefutunk, és ha kell, együtt vesszük fel a harcot a támadókkal szemben. Ez a fajta magatartás a veszélyben kovácsolódó emberi kapcsolatok legszebbjei közé tartozik, és az ilyen események emléke sokáig él az emberben. Nem véletlen, hogy az akkor és ott szolgált magyar tisztek, korra és rendfokozatra való tekintet nélkül, immár harmadik bajtársi találkozójuk szervezésén gondolkodnak.

Próbát jelent az olyan esemény is, amely a szállítózászlóaljjal 2004. február 18-án történt, amikor az öngyilkos merénylők az al-Hillah-i tábort támadták. Nagyrészt az őrséget adó mongol fegyvertársainknak köszönhető, hogy a tábor katonái közül senki sem vesztette életét. A mongolok hősiességét maga Bush elnök is nagyra értékelte. Mongóliai látogatása során személyesen köszönte meg a két ór helytállását. De helytálltak a mieink is. Halott nem volt, de sok volt a sérült. Magam a robbantás után a lengyel hadosztályparancsnok helyettesével rövid időn belül a helyszínen voltam. Nem volt szívderítő látvány a robbanóanyaggal töltött tartálykocsi által a táborban végzett pusztítás. A merénylők testrészei, a szétrobbantott gépkocsi alkatrészei szerte-széjjel. Óriási kráter a robbanás helyszínén és síró-jajveszékélő helybeliek, akik családtagjaikat keresték a bázissal szomszédos romba dőlt lakóházak maradványai között. Mert mint Irakban rendszeresen, ezúttal is a helyi lakosság, az irakiak között dült a nagyobb pusztítás.

Ennek szinte ellentéte volt a táborban, így a magyar csapatnál kialakult helyzet. A zászlóalj körletei ugyan kaotikus állapotokat mutattak, de fegyelmezetten folyt a kárfelmérés, működött és kiválóan helytállt a segélyhely, ahol tucatjával látták el a légnyomástól berobbanó ablakok üvegszilánkjaitól sérült katonákat. Fejetlenség, pánik senkin sem látszott, de levertséget sem észleltem katonáink között. A parancsnok és az alparancsnokok határozottan vezették a károk felszámolását. A zászlóaljparancsnok a híradó eszközökön higgadtan, folyamatosan tájékoztatta a minden részlet után érdeklődő hazai katonai vezetést. Magyar katonai alakulatot évtizedek óta nem ért hasonló támadás. Én, aki nem éltem át azt, amit katonatársaim odaérkezésünk előtt átéltek, „kívülállóként” szemléltem az eseményeket. Felemelő érzés volt honfitársaimat látni egy olyan ellenséges csapás után, amely

ha a körülmények a támadók számára kedvezőbbben alakulnak, sokkal szörnyűbben végződhetett volna. Segítették egymást, higgadtan végezték a dolgukat. Tettek, cselekedeteik indítékát minden bizonnyal a népi bölcsességből ismert jelzőben kell keresni: „egy mindenkiért, mindenki egyért!” Ott és akkor a távoli Irakban, al-Hillahban, azon a februári reggelen tanulságként fogalmazódott meg bennem: a tettekben megnyilvánuló helytállás feltétele: katonáink, alegységeink magas fokú kiképzettsége, felkészítése, egymás iránti elkötelezettsége és szoros emberi kapcsolata.

Van a történetnek egy másik oldala is. A bázison a katonák egymásnak nyújtott segítsége. Ez is bajtársiasság, és pusztán a többnemzeti környezetben az értelmezés érdekében használom a szolidaritás megnevezést. A mongol katonák hősiességi helytállását – mint már említettem – az Egyesült Államok elnöke is megköszönte. Ugyanilyen fontosnak tartom az amerikai egészségügyi személyzet pontos és gyors működését, amelynek eredményeként rövid idő alatt Bagdadba, a hadszíntér kórházába kerültek azok, akiket súlyosabb sérülés ért. Mint ez azon a végzetes júniusi napon is megtörtént, amikor az ukrán társainknak az élethez nélkülözhetetlen ivóvíz szállítása közben bajtársunk, a konvojt biztosító Nagy Richárd halálos sérülést szenvedett. Nem tellett bele félóra, és a merénylet helyszínén, haldokló társunk mellett az országúton szállt le a speciális mentő helikopter, a Black Hawk, és vitte azonnal a világszínvonalon felszerelt bagdadi kórházba bajtársunkat. Mint tudjuk, már menthetetlenül.

Nos, ezek a példák ugyancsak bizonyítanak valamit. Bizonyítják, hogy a nemzeti összetartozást kifejező bajtársiasság mellett létezik egy nemzetek feletti szolidaritás a multinacionális műveletekben, amely adott esetben éppen olyan fontos lehet, mint az egymás közötti bajtársiasság. Az azonos misszióban részt vevő, de különböző nemzeti katonai szervezetekhez tartozó eseteket már említettem. Ezen szó a többnemzeti szervezetekről, legfőként a különböző parancsnokságok soknemzetiségű állományáról. A „lengyel” hadosztály logisztikai főnökeként több mint tíz ország törzstisztjeiből álló közel harmincfős törzset vezethettem. A viszonylag rövid idő alatt kialakult jó emberi légkör ugyanúgy – mint erre már korábban utaltam – a közös feladat alapján jött létre, de ebben az esetben az egymás segítése inkább az egyén a csapatmunkában felmutatott, a közös feladat érdekében végzett szakmai tevékenységben nyilvánult meg. Az egymás iránti tisztelet, az elismerés mindennél jobban az elvégzett munkán alapult.

Ezekben a közösségekben nincs a mára a békeviszonyok között gyakran jellemző (sokszor nem is túl etikus) versengés. Itt senkinek a beosztása sem függ a másiktól, lévén az nemzetileg nominált. Így a függelmi kapcsolatok is mások, az alá-fölé rendeltségi viszonyokban nem jelentkezik egyéb érdekelttség. Megjegyzem, hogy az említettek nemcsak az ilyen típusú közösségekben, nemcsak hadműveleti viszonyok között, hanem más nemzetközi törzsekben (NATO, ENSZ)

is tapasztalhatók. Természetesen szorosabbak és tartósabb kapcsolatok akkor, ha mint Irakban vagy Afganisztánban a saját vagy a társ élete is veszélyben van. Van erre is példám. Valamikor 2003 őszén két terepjáróval Bagdadban jártunk. Az egyik kocsit én vezettem, mellettem amerikai főnököm a lehúzott ablak mellett csőre töltött géppisztolyomat szorongatta. Mögöttem egy spanyol főhadnagy tartotta tüzelésre készen a fegyverét. Mindenre felkészültünk. Más kérdés, hogy a város csúcsporgalmában eltévedve, időnként egy-egy közlekedési dugóba beragadva esélyünk sem lehetett volna egy támadás esetén. Szerencsénk volt. Később az eseten adomázva hónapokig emlegettük kalandunkat. Ilyen és hasonló „békésen” megúszott kalandra sokszor közösen emlékezünk. A mai napig a „lengyel” hadosztálynál szolgált „iraki logisztikusok” az Interneten önálló honlappal rendelkezünk, amelyre legutóbb lengyelországi bajtársi találkozáson képei kerültek fel. A nemzetközi együttműködés szép példái mellett szót kell ejtenem az esetleges fontosságokról is. A csapatokat kiküldő kormányok a közös feladat végrehajtásában olyan korlátozásokat írhatnak elő, amelyek eltérőek lehetnek egyes kontingensek között. Ez a kérdés fokozottan jelentkezett az iraki misszió során, ahol térségünkben az amerikai csapatok teljes felhatalmazással rendelkeztek a műveletek során, míg a nemzetköziek eleve a küldetés milyensége folytán (békefenntartás) csak jelentős restriktívumokkal látták, láthatták el feladataikat. Ezek az eltérések olykor nézeteltérésekhez vezettek, ami képtelenség, mivel minden parancsnok köteles nemcsak a nemzetközi erők parancsnokának utasításait, hanem a saját nemzeti előírásait is betartani. Az ilyen fajta nézetkülönbségek kialakulását eleve célszerű lenne elkerülni.

Befejezésül: hazatértem után nem sokkal szlovákiai találkozóra veterán küldöttséget vezettem. Korábban, ha a veterán szót hallottam idős, világháborút megjárt katonabajtársainkra gondoltam. Amerikában élve találkoztam – sokszor korosztályombeli – vietnami veteránokkal, de még a folyó műveleteket megjártakkal is. Bevallom, kicsit barátkoznom kellett az újraértelmezett vagy most helyére került kifejezéssel. Veterán, mert korától és a misszió elteltétől függetlenül vett részt műveletben. Szlovák barátainknál kellett szembesülnöm, hogy a környező országokban időben felismerték a fokozott nemzetközi szerepvállalással és az ezzel együtt járó új típusú veteránszervezetek megalapításának fontosságát, ugyanis Szlovákia, a Cseh Köztársaság, Lengyelország ezekkel a szervezetekkel képviseltették magukat a találkozón.

Úgy gondolom, hogy hazánkban olyan típusú bajtársi szervezetre, mint jelenleg a BEOSZ, nagy szükség van. Létrehozása idején jelentős úrt töltött be, és történelmileg hozta helyre azt a kapcsolatot, amely miközöttünk katonák között kortól és rendszertől függetlenül a korábbi évtizedekben folyamatosan kellett volna, hogy működjön. A BEOSZ létezésével ez ma is történelmi kéznyújtás, amely generációkon keresztül ível át. Mindemellett mégis úgy vélem, hogy ma szükség van

egy olyan új típusú veteránszervezetre, amely a ma és a jövő műveleteiben részt vevő katonákat fogja össze, ha kell, képviseli azokat itthon és külföldön egyaránt. Fontos ez azért is, mert a honvédelem és a társadalom között ma egy ilyen, máról szóló szervezet lehet a legidőszerűbb a benne katonaként megfordult, az önkéntes haderő gyakorlata szerint életpályáját előbb-utóbb civilként folytató bajtársaink számára.

Ez a gondolat vezérelt abban, hogy konferenciánkon javasoljam a HM vezetésének: tegye lehetővé, segítse elő, és a jövőben támogassa, hogy a jelen és az elmúlt évek, évtizedek különböző nemzetközi misszióiban részt vettek a – már működő ilyen irányú társadalmi szervek mellett, a hasonló pozitív külföldi tapasztalatokat is figyelembe véve – létrehozassák a Magyar Veterán Szervezetet.

*(Megjelent a Társadalom és Honvédelem 2006/2 számában)*

## **Gondolatok egy amerikai bestseller kapcsán (Bremer, Paul L.: Az én iraki esztendőm)**

Bremer Küzdelem a jobb jövőért alcímű könyve egy olyan olvasó véleménye, aki a leírt események időszakában Irakban szolgált. (Bremer, Paul L.: *My Year in Iraq. The Struggle to Build a Future of Hope*; New York, 2006. Simon & Schuster, 432 p.) Úgy tűnik, Amerika időnként még mindig túlságosan messze van. Legalábbis akkor, ha a Paul Bremer nagykövet – G. W. Bush elnök teljhatalmú iraki megbízottja – által írt visszaemlékezés magyarországi megjelenésének időpontját egybevetjük a könyv amerikai közreadásának időpontjával.

Érdemes volt elolvasni ezt a jó stílusban megírt, jól szerkesztett, a US Today által a 2006-os év egyik sikerkönyvének kikiáltott könyvet. Valóban olvasmányos mű, ahogy mondani szokták: „nem lehet letenni”. A könyv nagyon is amerikai nézőpontból íródott, és igencsak izgalmas esztendőt mutat be, a 2003 májusa és 2004 június vége közöttit, amely idő alatt a szerzőhöz hasonlóan magam is Irakban szolgáltam. Csak azért, hogy az óta eltelt közel félévtized távlatából ne feledjük az eseményeket és a szereplőket: Paul Bremer nagykövet pár nappal az után vette át felelősségteljes beosztását, hogy Bush elnök 2003. május elsején teátrális körülmények között, a nyílt vizeken manőverező USS Abraham Lincoln repülőgép-anyahajón bejelentette: „Irakban befejeződtek a főbb harci cselekményekkel járó hadműveletek”. Magyarán, véget ért a háború, kezdődhet a konszolidáció. Ma már tudjuk, egy lélegzetvételnyi szünet után nem befejeződött, hanem újrakezdődött a háború Irakban. Egy új típusú háború, amely igazán még ma sem



ért véget, és kérdés, egyáltalán a pozitív jóslatok ellenére véget ér-e belátható időn belül, sőt, azóta kérdésessé vált, hogy véget ér-e immár Afganisztánban is, és a jó ég tudja még hol, ha nem vigyázunk a jövőben!

A szervezet, amelyet Bremer több mint egy éven keresztül vezetett, a CPA (magyarul a Szövetséges Ideiglenes Hatóság) „civil” szervezetként lett hivatott a Szaddam-rezsim ideje alatt a totálisan leromlott ország és a pár hetes, különben nem túl nagy károkat okozó amerikai–brit invázió utáni újjáépítés megszervezésére, és az ország irányítására, az irakiak részére történő 2004. június végi formális átadásig. Bremer személyében Bush és munkatársai a félig-meddig az állami ügyektől már visszavonult, de nagy tapasztalatokkal rendelkező diplomatát találtak meg, aki óriási lelkesedéssel vágott bele a munkába.

A könyv szerzője írásában többször von párhuzamot a második világháború során legyőzött Németország és Japán megszállása, valamint Irak között. Ez a párhuzam eleve több gondolatot is felvet a történelmet és az Irakban történeteket valamennyire ismerő olvasóban. Először is, a hitleri Németország és a császári Japán hosszú éveken át totális háborút folytatott az Egyesült Államokkal szemben, míg ez Irak esetében vajmi kevésbé igaz. Ha voltak is harci cselekmények, azok csak korlátozottak voltak, igen rövid ideig tartottak, és a polgári lakosságot messze nem érintették annyira, mint a második világháború során. Másodszor, más kultúrákban történt mindez. Németország és Japán, igaz, egymástól eltérő, de évezredek kultúrával rendelkezett, a két ország lakossága magas fokon szervezett államokban élt, ellentétben Irakkal, ahol az irakiak néhány évtizeddel korábban még törzsi keretek között éltek, és ahol még az államnak a helyét is mesterségesen alakították ki a nagyhatalmak. Ami viszont nagyon is közös: minden esetben tudomásul kell venni, hogy ha egy másik, akármennyire is jól vagy rosszul működő szuverén állam életébe beavatkozás történik, attól kezdve, hogy a régi állam megszűnik a korábbiak szerint működni, a teljes felelősség az új hatalomra, esetünkben az Amerikai Egyesült Államokra hárul. Ez a felelősség nehezedett Paul Bremerre is, Bagdadba történt 2003. május 11-i megérkezésének pillanatától. Talán lehet a jól ismert mondást „sajátosan” alkalmazni: „Jaj, a legyőzöttnek!”

Hallatlanul érdekes, ahogy Bremer megismertet bennünket egyrészt az amerikai adminisztráció első számú vezetőivel, másrészt a Szaddam bukása után megindult iraki politikai élet szereplőivel. A nagykövet betekintést nyújt a legbensőségesebb helyszínekre, a Fehér Ház ovális irodájába vagy akár az edzőtermébe is. Tanúi lehetünk olyan bizalmas beszélgetéseknek, amelyekről korábban szinte semmit sem mondó sajtóközlemények tudósítottak csak, vagy amelyekről egy villanás erejéig láthattunk valamit a híradókban. Vonatkozik ez az iraki politikai élet szereplőire is. Érdekes annak a többfrontos küzdelemnek a hiteles ábrázolása, amelyet Bremer vívott a remélt, gyors konszolidáció érdekében mind saját washingtoni adminisztrációjával, mind az irakiakkal. Különösen érdekes, ahogy

a szerző bemutatja az amerikaiak által elismert iraki új politikai elittel (Barzani, Cselebi, Allavi) és az iraki vallási vezetőkkel, különösen a síita közösség első számú vezetőjével, Szisztani nagyajattal és a 2003 nyara után az egyre jobban megerősödő fiatal radikális síita hitszónokkal, Muqtada al-Sadrral folytatott „árnyékboksolását”. A könyvben számomra, katonának mégis a legizgalmasabb részek a katonai vezetőkkel folytatott tárgyalások és a katonai események leírása, valamint az, hogy miként történik mindezeknek a bemutatása az olvasó számára. Franks, Abizaid, Sanchez tábornokok azok a katonai vezetők, akik időről időre feltűnnek az események kapcsán.

A szerző az izgalmas események sorában szól a nemzetközi „lengyel” hadosztályról, amelynek kötelékébe a magyar szállítózászlóaljunk is tartozott, a hadszíntérre történt kérésétől (2003. augusztus vége) 2004 decemberéig, a kivonulásunk időpontjáig. A szerző nyilván elsősorban a britekkel való szövetségre gondol, mert a lengyel hadosztályt idézőjelbe teszi, majd a részt vevő nemzetek felsorolását is igen nagyvonalúan kezeli, amikor az első említés során a lengyeleken kívül csak az ukránokat és a közép-amerikaiakat említi. Elfeledkezve a többi, több mint húsz másik országról (így Magyarországról is), amelyek legjobban felkészült katonáikat küldték a Bremer által csak a „síiták szíve közepének” nevezett terület konszolidálására. Bremer először kevesebb mint háromezer katonáról beszél, amely a valóságban még a hiányosan említettek összlétszámát sem fedi. Ténylegesen a hadosztály keretében – a síiták legfontosabb öt tartományát magába foglaló, közel magyarországnyi területű, ötmillió felüli lakosú körzetben – a végzendő feladatok megoldására mintegy 9000 fős létszám került összevonásra. Jó, lehet, még ez a létszám sem közelítette meg egy normál US szárazföldi hadosztály létszámát. De nem is ugyanazzal a feladattal állították fel az egységünket, hiszen az ENSZ BT 2003. május 23-án kelt 1483. számú határozata kifejezetten a háborús feladatok után esedékes – ha szabad így fogalmazni – „hagyományos” békefenntartásra ösztönözte a nemzeteket, és nem egy a XXI. évszázadra valószínűsíthetően jellemző új típusú háború folytatására. Itt van Bremer egyik tévedése, amit visszaemlékezése során többször elkövet. Miközben nyilvánvalóan felismeri, hogy a biztonsági helyzet messze nem az, amire Washingtonban számítottak, folyamatosan azt sugallja az olvasónak, hogy a „nemzetközi” erők nem voltak alkalmasak, továbbá nem is akartak az amerikaiak mellett a rendcsinálásban aktívan részt venni. Ez a fajta szemlélet torzítja a különben tisztességesen leírtakat. A mi nemzetközi részvételünk nagyon is amerikai szempontból történő beállításával, sajnos, Bremer arányt és irányt téveszt. Nagyobb baj, hogy ezzel évekkal az események után is azt a véleményt sulykolja az olvasóba, a briteken kívül a többi multinacionális szereplő szinte csak azért volt jelen Irakban, hogy megnehezítse a „koalíciós” erőfeszítéseket. Nos, a helyzet merőben más! Évekkel az események után, a tények ismeretében az a véleményem, hogy a babiloni

központú nemzetközi hadosztály elsősorban azért kellett, hogy az amerikai kormányzat a világ előtt bizonyíthassa, milyen széles körű a nemzetközi támogatás. Az amelyet az Egyesült Államok régi és új szövetségesei nyújtanak a háborúban, amely a terrorizmus ellen folyik, és amelynek jelszava alatt került sor az iraki beavatkozásra is.

Amiről Bremer nem beszél, de a 2003 tavaszán megkezdődött tárgyalásokon válhatott nyilvánvalóvá Washington számára, hogy ha széles nemzetközi részvételre akarnak számítani, akkor az csak az ENSZ BT által május végén szentesítettek alapján és korlátozott katonai feladat-végrehajtásról szólhat. Ráadásul, miként a későbbiek során bebizonyosodott, a felderítési adatok elemzése is tévesnek bizonyultak, így nem is a legbékésebb körzetet jelölték ki részünkre. Mi, magyarok többször is említésre kerülünk a könyvben. No, nem az iraki stabilitás érdekében a helyszínen végzett szállítási feladataink végzése kapcsán, hanem egy, a Bremer környezetéből kiindult ötlettel összefüggésben. Ennek, mint annak idején a magyar sajtó is tudósított róla, az volt a lényege, hogy Taszáron, akkor még az amerikai bázison, tömegesen képeztek volna ki iraki rendőröket. A terv (ahogy a memoár sugallja), a magyarok „érdektelensége” folytán meghiúsult. Nyilván a biztonságunkért felelős vezetők gondosan mérlegelték, milyen kockázattal járhatna, ha az iraki konfliktus megoldását határainkon belülre is kiterjesztenék.

A nemzetközi „lengyel” hadosztály szerepéről és a kialakult helyzetben cselekvőképtelenségéről Bremer a 2003. októberi események kapcsán ír először. Elmondja, hogy miután a hadosztályunk nem vállalta (nem vállalhatta), a lázongó Kerbelába történő erőszakos behatolást és a rendteremtést, az amerikai csapatok vonultak be oda. Rögtön három katonát veszítettek. Egyikük Orlandó alezredes, a velünk együttműködő MP-zászlóalj parancsnoka volt. Jellemző, ahogy Bremer az esetet leírja. A Sanchez altábornaggyal folytatott beszélgetését idézem:

„– Szükségem van 24 órára, hogy a parancsokat kiadjam a csapataink számára – mondta Rick – még inkább 48 órára!

– Miért? – kérdeztem –, nincsenek lenn gyors reagálású erőnk? – Rick megrázta a fejét. Az 1. Tengerészgyalogos Expedíciós Erők hazatértek, és a helyükbe külföldi csapatok (megjegyzés: szó sincs a koalíciós megnevezésről! H. Gy.) települtek. A parancsnok elutasította az együttműködést. Azt mondja, ilyen feladat végrehajtása (Sadr elfogása) ellentétes az alkalmazási szabályaival.”

Nos, első pillantásra minden korrekt. Azokban az októberi szép őszi napokban a vonatunk teljes gőzzel robogott előre. Nincs a világon egyetlen demokratikus állam törvényhozása sem, amelyik menetközben „átállította” volna a váltókat. Mi és az egész hadosztály úgy folytatta a tevékenységét, ahogy a politika mesterei megkreáltak bennünket. Az első pillanatoktól kezdve nem volt itt szó erőszakos akciók kezdeményezéséről! A Kerbelába történt elsőre meghiúsult bevonulás előtt valamennyi, a hadosztálynál szolgálatot teljesítő nemzeti rangelsőt összehívta a

parancsnok, Tyszkiewicz tábornok. A kérdés egyszerű volt: melyik nemzet vállalja, hogy erővel bevonul Kerbelába, a sííták szentélyébe, és megpróbálja elfogni Sadrt? Nem akadt egyetlen vállalkozó nemzet sem a feladat végrehajtására. Maga az esemény, a támadó művelet elutasításának ténye egyébként szerepel a memoárban, amikor Bremer felidézi a Sanchez altábornaggyal folytatott beszélgetését: „És aztán ő (Tyszkiewicz vezérőrnagy) írásban megtagadta a parancsomat!” Mint ahogy eleve nem is tartoztak ilyen operatív feladatok a hadosztály feladatkörébe. Nehézfegyverzet és harci repülők hiányában a hadosztály eleve alkalmatlan is volt offenzív feladatok végzésére. Ezen túl, a sebtében összeverbuvált magasabbegység felszereltsége is – finoman fogalmazva – kívánnivalókat hagyott maga után. „Az mindegy, hogy hogyan, csak jöjjenek, majd a hadművelleti területen felszereljük őket!” szemléletű amerikai invitálás meg is hozta a maga „problémahalmazát”. Elég itt csak a latin-amerikaiak felszerelésbeli hiányosságaira, vagy a mi, magyar szállító alakulatunknak beígért amerikai szállítóeszközökkel történő biztosítás elégtelenségeire utalnom.

Tehát, kedves olvasó, ne tessék azt a fajta impotenciát, amit a US Today és New York Times kiváló sikerkönyvének írója a bekövetkezett események kapcsán próbál elhárítani, a nemzetközire értelmezni! Úgy gondolom, hogy a bajok okai máshol keresendők. A szerző mentségére szolgáljon, azok talán nem is Bremer nagykövet bagdadi csapatában voltak találhatóak. Bremer máshol így ír: „...A város (Kerbela) a lengyel hadosztály alárendeltségébe tartozó bolgár zászlóalj művelleti területéhez tartozott. A bagdadi hadművelleti központ olyan jelentéseket kapott tőlük, hogy nem történt semmi olyan, ami miatt be kellene vonulni a városba.” A szerző eközben elfelejt olyan tragikus eseményeket megemlíteni, amelyek velünk, a szövetségesekkel történtek. Mint történetesen a kerbelai bolgár tábor elleni, december 27-i, tartálygépkocsival végrehajtott öngyilkos merénylet, amikor bolgár bajtársaink már messziről azonosították a szándékot és kézfegyvereikkel bátran felvették a harcot. Ismétlem, kézfegyverekkel, mivel más eszközeik nem voltak. Elvégre, békefenntartóknak jöttek! Megakadályozva a még nagyobb tragédiát, öt kitűnő, bátor bajtársunk esett el a küzdelemben. Szomorú és egyben magasztos példája volt annak, hogy miként viselkedett fegyvertársaink felső állami vezetése: szinte rögtön a történészek után személyesen a bolgár védelmi miniszter jött el hozzánk, és vitte magával haza a hős halottakat, egy perccel sem hagyva tovább őket azon a földön, ahová ők is, mint mi megannyian, békét kívántunk hozni. Úgy gondolom, hogy ez is a memoár által ki nem mondott igazságokhoz tartozik. A visszaemlékezés lapjairól az idő múlásával az egyre súlyosbodó helyzet tárul elénk. 2004 tavaszára Irakban a helyzet még tragikusabbá vált. Március 2-án a sííták nagy ünnepének, az Asurának az első napján Kerbelában száztizenkét zarándokot öltek meg, és százakat sebesítettek meg a terroristák bombái. Miközben Bremer a nagypolitika összes eszközével az ország

egyre nehezebbé váló irányításának az irakiak számára való részbeni átadását igyekezett előkészíteni, a biztonsági helyzet tovább romlott. A szerző itt újból a koalíciós erőket hibáztatja: „Nedzséf, Kufa és környéke a lengyel parancsnokság alá tartozó spanyol, bolgár, ukrán (?) és közép-amerikai egységek műveleti területe... Mindegyik a saját harcbalépési szabályai szerint működik, és mindegyik hazafelé, a saját »ideges« fővárosa felé jelent.”

Nos, Bremer itt közvetve kimondja az igazságot az eredeti küldetésének egyre nyilvánvalóbbá válóan megfelelni nem képes „lengyel” hadosztály helyzetéről, és mintha erről a küldő és 2004 tavaszára már bizony egyre „idegesebbé” váló fővárosok tehetnének. A könyvet olvasva elérkezünk 2004. április 4-éhez, ami totális fordulatot hozott nemcsak az iraki biztonság további alakulása, de az egész nemzetközi békefenntartás korábban megálmodott sorsát illetően is. Ez az a pillanat, amikor az addig békésnek tartott síita közösség militáns része ellenünk fordult, nehéz helyzetbe hozva Bremert és valamennyiünket, akkor és ott Irak középső, korábban a legbiztonságosabbnak kikiáltott részén. Bremer nagykövetnek még ekkor is volt egy elkeseredett kísérlete, amikor arra akarja rávenni Washington, hogy a „külügy utasítsa a koalíciós partnerek országában lévő nagykövetségeit, hogy a legkorábbi, reggeli időpontban tájékoztassák partnereiket, hogy ami folyik, az masszív és közvetlen kihívás a koalíció ellen. Mi erővel kell, hogy válaszoljunk Muqtadának!”

Szegény Bremer! Nem tudja, nem akarja megérteni, hogy a robogó gyorsvonat váltóját képtelenség menet közben átállítani. Különösen nem az amerikaiak által idealizált, többpárti alapon működő parlamentáris demokráciákban. Jellemző a különben óráról órára hitelesen közvetített tudósításra, ahogy a folyamatban lévő nedzséfi eseményekről tájékoztat: „A spanyolok ülnek a fenekükön. Tartják a pozícióikat, ahelyett, hogy maguktól tüzelnének. Nem avatkoznak a harci eseményekbe, annak ellenére, hogy amerikaiak és irakiak hullnak a szemük előtt. Ülnek a tankjaikban a körletük körül, és semmit sem tesznek. Ez felháborító dolog. Ez a nem egészen akarom koalíciója!” Ezek súlyos és természetesen igaztalan vádak. Bremer elfelejti megemlíteni, hogy ekkor már túl vagyunk a március 11-i borzalmas madridi bombamerényleteken, és az új vezetés már meghozta a döntését a spanyol dandár műveleti területről történő kivonásáról. De ha nem is a kivonulásra való felkészülés közepén ütöttek volna be a sajnálatos események, a spanyoloknak akkor sem lett volna felhatalmazásuk offenzív feladatok végrehajtására. Egyébként hiába igyekszem megerőltetni a memóriámat, nem emlékezem egyetlen esetre, sem, amikor Bremer meglátogatta volna hadosztályunkat. A legmagasabb CPA-képviselő, akivel találkozhattunk, a könyvben egyébként többször is emlegetett, a hadosztályunkkal megközelítően azonos területre kiterjedő hatáskörrel rendelkező, al-Hillah-i székhelyű Mike Gfoeller volt.

A nagykövet iraki tevékenységének utolsó hetei-hónapjai a korlátozott függetlenség átadásának erőltetésével teltek. Ebben is, mint szinte mindenben, időről időre szembekerült hol a saját washingtoni vezetésével, de leginkább a helyi, iraki vezetőkkel. Végül, mint a mesében, sikerült az általa elképzelt döntést kivitelezni, és a biztonsági helyzetre hivatkozva a tervezett időpont előtt, 2004. június 28-án megtörtént a „nagy esemény”, az iraki függetlenség korlátozott átadása. A nagykövet rögtön az ünnepség után elhagyta Irakot. A média fokozott érdeklődésétől kísért nyilvános távozás a repülőtéren fejeződött be, ahol az új kormány miniszterelnök-helyettese búcsúztatta az Air-Force szállítógépébe mosolyogva, integetve beszálló Bremert. Majd miután a sajtó és a hivatalos búcsúztatók eltávoztak (és ez nagyon jellemző az egész helyzetre) a néhány órával korábban még teljhatalmú nagykövet és szűk kísérete a repülőtér egy másik sarkában, tartva a repülőgépe elleni esetleges rakétatámadástól, átszállt egy kis sugárhajtású gépbe, és azzal hagyta maga mögött Bagdadot.

A végső nagy igazságok megfogalmazásának kísérletéről lemondva, de a Bremer által Irakban töltött év főbb történéseit, eseményeit összegezve megállapítható, hogy az egész mű a küldetés fontosságát és annak eredményességét sugallja. Erről igazán majd a történelem mond ítéletet. Bremer még az utolsó pillanatokban is fontos, nélkülözhetetlen döntésének tartja azt az első intézkedését, amellyel feloszlatta az iraki hadsereget és határőrséget. Visszaemlékezem, milyen nehézségeket jelentett számunkra az új biztonsági erők létrehozása és különösen a határőrizet (amelyet Bremer egy szóval egyszerűen korruptnak nevez! H. Gy.) újraszervezése. Bremer rólunk, a nemzetközi erőkről nem ritkán, az okok megjelölése nélkül negatívan nyilatkozik. Számunkra és az egész iraki művelletben résztvevők számára fontos tanulság, hogy legközelebb, ha hasonló helyzetre sor kerül, csak jól körülírt, kellően artikulált vállalkozásba kezdünk. Elkerülendő – mint erre a memoár igen negatív példa – a megalapozatlan, félrevezető vádaskodásokat.

Mindezek ellenére, teljes szívből ajánlom a könyvet mindenkinek, aki megteheti, hogy elolvassa ezt a végig érdekfeszítő olvasmányt, amelynek tapasztalatai reméljük, nem lesznek általánosok a XXI. században. Végezetül a sokat emlegetett lengyel hadosztályról! Pár hónapja, 2008. október 1-jével, öt évvel megalakulása után befejezte a küldetését. Messze nem azzal a feladattal, amellyel korábban létrehozásra került. Hol van már a húsznál több nemzet és a kilencezer katona? Hol az öt tartományra kiterjedő hatáskör? Mindezek mellett az elért eredményeket egy pozitív, az elmúlt évek evolúciós eredményének aposztrofálják a hivatalos szervek. Nos, ezt is majd a történelem dönti el. Mint ahogy azt is, hogy nem volt-e hiábavaló a mára sok ezer Irakban elesett katonának a pusztulása, közöttük a lengyel hadosztály több katonájának (közöttük a mi elesett hősünk!) halála.



Egyelőre, a folyamatosan közölt hivatalos egyre bizakodó vélemények ellenére, távol az a pillanat, amikor ezt objektíven el lehetne dönteni.

*(Megjelent a Hadtudomány című folyóirat 2009. évi elektronikus számában)*

## **Ricardo Sanchez: Bölcsőbb a harcban. Egy katona története**

*Gondolatok egy botránykönyv elolvasása után (Sanchez, Ricardo: Wiser in Battle: A Soldier's Story. New York 2008)*

„A katonai karrierem befejeződött egy helységről, amelyet úgy hívnak, Abu Ghraib. 2006-ban az Egyesült Államok kormányzatának illetékesei arra kényszerítettek, hogy nyugállományba vonuljak. Még nem voltam készen arra, hogy elhagyjam szeretett katonáimat. A hadsereg volt az életem.” Hogyan vezetett az út idáig? Ezt is elmondja könyvében az Amerikai Egyesült Államok legmagasabb rendfokozatban valaha is szolgált spanyol-mexikói származású volt katonája.

„Hello Ric!” – üdvözölte George W. Bush elnök a tábornokot az Ovális irodában 2004. május 20-án. Majd az iraki aktuális helyzet megbeszélése után így búcsúzott: „Szép munka, Ric! Köszönet mindenért, amit tesz.” Rögtön ezután Sanchez megtudta Donald Rumsfeld védelmi minisztertől, amit az elnök „elfelejtett” vele az elköszönéskor közölni, hogy a korábban beígért USA déli parancsnoksága (SOUTHCOM) helyett az V. hadtest parancsnokaként mehet vissza Németországba. Négycsillagos tábornok helyett maradhat altábornagy. Mint kiderült, örökre.

Ricardo Sanchez katonai pályafutása tipikus út a nagyon mélyről jövő, szegény sorsú emigráns fiatal emberek számára: csatlakozni a hadsereghez, és a biztos megélhetés reményében ott karriert csinálni. A fiatal Ricardo az 1970-es években nem a könyvben egyébként párhuzamként többször emlegetett West Point katonai elitakadémiát, hanem a hadsereg jóval nagyobb számú tisztjének utánpótlását biztosító, ugyanakkor szerényebb felkészültséget adó ROTC-főiskolát (Tartalékos Tiszti Kiképző Tanfolyam) végzi. A vélt vagy valós lemaradást a főiskola befejezése után a haderőben szolgálva nagy szorgalommal és akaraterővel igyekszik pótolni. A tisztjé beosztásokba a nem túl gyors, de folyamatosan előrehaladó, magasabb beosztásokba történő kinevezéseit tanfolyamok és iskolák elvégzésével biztosítja. Ugyanakkor a családi gyökerek, a texasi gyerekkori háttér, a spanyol anyanyelv bizonyára pozitív diszkriminációt is jelenthetett a fiatal feltörekvő katona számá-



ra. Ezt személyesen is tapasztaltam, amerikai katonákkal együtt szolgálva. Az átlagon felüli, kiváló képességű afroamerikai katona is gyorsabban halad előre, mint hasonló felkészültségű fehér társa.

Az 1990-es évektől kezdve Sanchez egyre magasabb beosztást kap. A hazai kiképző terepekről kilép a nemzetközi porondokra. A latin-amerikai térségben betöltött beosztástól kezdve az első öbölháborúban való részvételen keresztül (harcosai zászlóaljparancsnok, Irak déli részén, a határhoz közeli Talil légi bázisig tör előre) talán a koszovói konfliktusban játszott szerepe a legfigyelemreméltóbb. Itt szembesül először a koalíciós béketeremtés és békefenntartás sajátosságaival – mondjuk ki – furcsaságaival: „Szóval, kénytelenek voltunk megtanulni, mit jelentenek a különféle (értsd: nemzeti) korlátozások, tiltások” – emlékezik vissza első tapasztalataira, a koszovói „furcsa háború” időszakára. És lassan eljutunk 2003-ig, amikor (bizony az amerikai legfelsőbb politikai-katonai körökben is időnként tapasztalható ellentmondások következtében) a beosztásában sem túl régen működő hadosztályparancsnokból pillanatok alatt az Irakban harcoló V. hadtest parancsnokává és egyben a kialakult katonai vezetési helyzetben az egész Irakért felelős parancsnokká válik. Művelti parancsnokként – stratégiai felelősséggel.

A könyvben vissza-visszatér, szinte végigvonul a végül személyes bukását jelentő Abu Ghraib-ügy. Ezzel a megrázó, az amerikai demokratikus értékrendtől mérőben különböző, mindmáig az egész terrorizmus elleni hadviselésen foltot hagyó esettel kapcsolatban Sanchez a körülményekkel is megismerteti az olvasót. Megítélése szerint minden a szörnyű, 2001. szeptember 11-i, az egész világot megrázó New York-i Világkereskedelmi Központ ikertornyait elpusztításához és a washingtoni Pentagon elleni támadáshoz vezethető vissza. Ezek következményeként – a Bush elnök 2002. február 7-én kibocsájtott memoranduma szerint – az elfogott terroristák nem esnek a hadifoglyokkal való bánásmódról szóló genfi konvenció hatálya alá, mivel a talibán és Al-Kaida szervezetek tagjai „törvényen kívüli harcosok”, vagyis elfogásuk esetén nem tekinthetők hadifoglyoknak („...és megállapítom, a genfi konvenció egyetlen kikötése sem vonatkozik a mi konfliktusunkra az Al-Kaidával, Afganisztánban, vagy bárhol a világban, mivel más okok mellett az Al-Kaida nem része a konvenció magas szerződő feleinek” – szól a Sanchez által idézett dokumentum). Logikus és hihető, hogy ez volt az a pont, ahonnan kiindulhatott az a szörnyűségi sorozat és más, azóta ismertté vált számtalan eset (a CIA szuverén államok tudta nélküli „fogolyjáratai”, a guantanamoi támaszponton fogvatartottak körülményei).

Valóban, a legfelsőbb helyről kiindult értelmezés elindított egy folyamatot, amelynek következményeként képletesen és ténylegesen elszabadultak a kutyák a pórázról. Kutyák és primitív, a világon mindenhol fellelhető szadista emberek. Ami nem magyarázza, de köríti a történeteket. A XXI. század hadviselésének egyes módszerei napjainkban egészen mások, mint az előző korokban valaha is. Évek

óta folyik a frontok nélküli, jellemzően nem állami szereplők közötti új típusú háború a terrorizmus ellen. Tény, a mai napig nem sikerült hitelt érdemlő választ találni, hogy egy demokratikus jogállam (szövetség) miként képes a saját törvényes berendezkedése eszközeivel eredményesen küzdeni olyan extrém, ellene irányuló támadásokkal szemben, mint a már idézett szeptember 11-e, vagy az azt követő madridi, londoni merényletek, ahol ártatlan emberek százai, ezrei váltak áldozattá.

Ezek a tények valóban felvetik a kérdést: eredményesen lehet-e a demokratikus jogrendszer eszközeivel harcolni a minden megnyilvánulásában antidemokratikus, módszereiben a legkegyetlenebbektől sem visszariadó szervezetek, csoportok ellen? De vissza az iraki történethez! Bush elnök által Irak eleve eldöntött lerochanása, a Szaddam-diktatúra fegyveres megdöntésének előkészítése során Eric Shienski tábornok, a hadsereg vezérkari főnöke a Szenátus 2003. február 25-ei meghallgatásán a siker elérése érdekében több százezres haderő alkalmazását tartotta szükségesnek. Rögtön megvolt a haderőt irányító politikai vezetők válasza. Rumsfeld és helyettese, Paul Wolfowitz minden szinten nyilvánosan tagadták a szakember, a katona állításait. A „hégának” megismert Wolfowitz odáig ment, hogy a Kongresszus előtt kijelentette: „Az iraki nép üdvözölni fogja az amerikaiak által vezetett felszabadító erőket!” Mintha (igaz, más földrajzi és történelmi körülmények között) már hallottunk volna hasonlót. Mintha ismerősen csengenének az ilyen kifejezések. Mindenesetre Shienski tábornok pár hónappal később, 2003 nyarán méltatlan körülmények között távozni kényszerült a posztjáról.

De hol voltunk már akkor mindettől! Hiszen Bush elnök egy jó hónappal korábban, május elsején az Abraham Lincoln repülőgép anyahajó fedélzetén teátrális körülmények között jelentette be a főbb harci cselekmények végét. Szaddam legyőzve, Bagdad elesett. A háborúnak vége! Valóban, a felületes szemlélőnek, a média által végtelenségig befolyásolt tömegeknek ez így is tűnt. Köszönhetően a százhuszezres amerikai, a negyvenötezer fős brit és a mintegy ötezres ausztrál, lengyel és dán (bár összességében az 1991-es háborúhoz képest kisebb, de nyilván technikailag korszerűbb) erőknek sikerült, mint Bush állította, a „tömegpusztító fegyverekkel rendelkező Irakot lefegyverezni, és véget vetni Szaddam Husszeint terrorizmust támogató rezsimjének, és felszabadítani az iraki népet”.

A tények ismeretében mára anakronisztikusnak tűnnek ezek a szavak. Pedig nem is történelmi léptékű idő, csupán fél évtized telt el, hogy objektívan ítéljünk meg egy háborút, amelynek mi is részesei voltunk, és amely a mai napig is tart. Következései, várható hatásai – egyszerűen kifejezve – megjósolhatatlanok Irakra, a térségre, de megkockáztatom, az egész világra nézve. De egyelőre 2003-ban vagyunk. Késő tavasszal, kora nyáron, amikor valóban úgy tűnt, hogy a nem túl nagy létszámú, de kiváló képességű haderővel végrehajtott „villámháború” elérte a célját. Itt kapcsolódik be a további események történéseibe hősünk, ami-

kor elfogadja a neki felajánlott, az iraki eseményekben meghatározó (egyébként Németországban állomásozó) V. hadtest parancsnoki beosztását. Ellentmondás van itt a Sanchez által leírtak és a személyes döntése között: a könyv meghatározó (mintegy kétharmad) része szól Irakról és azokról a szerző által vélt hibákról, amelyeket az amerikai legfelső vezetés elkövetett, és amelyek a mai napig sem látható következményekhez vezettek. Ha Sanchez akkor is ilyen tisztán látta, milyen következményei lehetnek az általa felvállalt szerepkörnek, akkor miért vállalta? Valószínűleg nem látta.

A „megvilágosodáshoz” nála is éveknek kellett eltelnie, hogy olyan részletességgel írja le az okokat és a következményeket, mint azt most megtette. De legalább megtette. Én is, aki először abban az időszakban jártam Irakban, bele tudom képzelni magam az euforikus hangulatba. Ebből (meg feltételezhetően a washingtoni politikai mesterek sugallatából) következhetett Tommy Franks tábornoknak, a műveletekért felelős CENTCOM parancsnokának még a sikeres műveletek végén kiadott parancsa, amely az amerikai erők hatvan napon belüli kivonásáról és a helyettük beérkező erők 120 napig történő alkalmazásáról rendelkezett.

Három hónap után, 2003. augusztus elejétől a parancs csak egy harmincezres létszámnál kisebb amerikai erővel számolt. Természetesen ez a létszám még a legoptimistább számvetések szerint sem bizonyulhatott volna elegendőnek. Ezt kiegészítendő a műveletet befejező, úgynevezett IV. szakasz következett, amelyben közérthetőbben az iraki helyreállítást és a stabilitást elősegítő igazi nemzetközivé kiszélesített „békefenntartó” erők is számításba kerültek.

Itt lép be Magyarország, mint a további események egyik, ha nem is fő szereplője, és jelen sorok írója, aki kis eltéréssel Sanchez tábornokkal egy időben volt személyesen részese az Irakban bekövetkezett további eseményeknek. A tábornok rendkívül izgalmas könyvéből is kiderül, hogy az amerikai kormány mindent megtett a háború lezárását elősegítő IV. szakasz mind nagyobb arányban történő nemzetközi kiszélesítéséért. Ezt segítette elő az ENSZ-ben vívott hosszú csatározások után érdemben a 2003. május végén a Biztonsági Tanács által hozott határozat, amely lehetővé tette (sőt, szinte felszólította!) a tagállamoknak, hogy vegyenek részt a további iraki stabilizációs feladatokban. Ez a határozat vált a jogalapjává annak a rövid parlamenti munkát követő magyar döntésnek, amely lehetővé tette magyar alakulat kiküldését. Így történhetett meg, hogy Magyarország egy háromszáz fős kontingenst ajánlott fel az Irak középső–déli részén megalakuló, lengyelek által vezetett hadosztályba. Egy szállító zászlóalj, amelynek szállító eszközökkel történő felszerelését, a teljes tevékenység helyszínén történő biztosítását (az amerikai külügyminisztérium magas szintű delegációjának budapesti, május végi közlése alapján) az amerikai fél vállalta.

Magára az iraki helyzetre vonatkozóan jellemző, hogy a helyszínén történő tájékozódás végett június elején kiküldött csoportunkat fogadó amerikai tábornok

teljes meggyőződéssel bizonygatta, hogy milyen nyugalom van a mi hadosztályunk részére kijelölt, közel Magyarország nagyságú, a Szaddam-éra alatt elnyomott síiták által lakott körzetben. Különösen a síiták szent helyein, az azóta az egész világ által megismert Nadzsaf és Karbala térségében. A stabilizációs feladatok levezénylésére Bush elnök egy tapasztalt diplomatát, Paul Bremer nagykövetet, mint az iraki rendezés teljes jogkörrel felhatalmazott „helytartóját” jelölte ki. A közvetlen katonai támogatást a Sanchez altábornagy által vezetett CJTF-7 (Összhaderőnemi Többnemzeti Alkalmi Harcikkötélék) biztosította. Ugyanakkor a bonyolult katonai alá- és fölérendeltségi viszonyok miatt formálisan még a szolgálati kapcsolat sem volt Bremer és Sanchez között rendezve. Az a tény, hogy a tábornok „mindössze” háromcsillagos volt (igaz, a katonaszerencse hirtelen rámosolygása következtében az altábornagyközül is a legfiatalabb!), azt jelentette, hogy közvetlen katonai főnöke az Irakért és Afganisztánért egyaránt felelős CENTCOM parancsnoka (először Tommy Franks, majd később John Abizaid tábornok) volt Bremer első számú katonai partnere. Így érthető volt, hogy ismerte Bremer „rámenősségét”, a CENTCOM parancsnoka szinte havi gyakorisággal fordult meg Irakban. De még ilyen feltételek mellett sem volt egy pillanatra sem kétséges, hogy ki „dirigál” Irakban, és mint ez a későbbiekben nyilvánvalóvá vált, kinek a szava meghatározó a washingtoni kormányzatnál.

Bremer igyekezett a katonai biztonsági ügyekben is állást foglalni. Ilyen volt ténykedése legelején az iraki hadsereg (már ami megmaradt belőle) egy tollvonással történő szelnek eresztése, de ami még negatívabb eredménnyel járt, a határőrség megszüntetése. Bremer ez utóbbi döntését, amely alapján teljesen átjárhatóvá váltak a határok különösen Irán és Szíria, valamint Szaúd-Arábia felől, korábban megjelent könyvében egy rövid megjegyzéssel indokolta: túl korruptak voltak! Valószínűleg. Mint mindenki a térségben. De valamilyen szinten mégis csak ellátták (volna) a határok őrzését. Ennek az elhamarkodott döntésnek mi, a nemzetközi hadosztály is éreztük a negatív hatását, amikor a felelősségi körzetünkben több mint száz kilométer hosszú iraki–iráni határt képtelen volt az erre a célra (több más fontos feladata mellett) kijelölt ukrán dandár maradéktalanul ellenőrzése alá vonni. Erről egyébként később Sanchez altábornagy személyesen is meggyőződhetett, amikor nálunk tett látogatása során közösen repültünk ki helikopterekkel a határra.

Erről így írok a 2006 őszén a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem gondozásában megjelent naplómban: „Végigrepülünk a teljes határszakaszunk mentén. Nagy a mozgás lent. Látnivalón sokan igyekeznek az iraki–iráni határ ezen oldalára. Vajon csak rokonlátogatásra, a szent helyek felkeresésére? Vagy ellenünk is?” Később kiderült: bizony, ellenünk is. A körülményeket még tovább bonyolította, hogy Bremer eleinte még az új iraki fegyveres erők, az ún. ICDC (Iraki Polgári Védelmi Hadtest) megalakítását is ellenezte. Ebben a nehéz és ellentmondásos

helyzetben kezdte meg működését a friss altábornagy teljes katonai felelősséggel az országban történekiért. Július-augusztustól kezdve az eddig is a hadszíntéren lévő néhány (már korábban említett) koalíciós országon kívül, nyilván a hathatós amerikai diplomáciai offenzíva eredményeként elkezdtek Irakba beáramolni az Egyesült Államok szövetségesei által békefenntartásra küldött csapatok.

Így a Sanchez által is felsorolt listán ott van Magyarország is. Hamarosan összesen 36 nemzet alkotta a koalíciót. Magáról a koalíció hatásosságáról Sanchez így ír: „Közel az összes nemzet rendelkezett korlátozásokkal. Voltak olyan feladatok, amelyeket egyszerűen nem végezhettek el. Egy idő múlva megtanultam, ha egy intézkedést kiadtam, az vagy késve vagy egyáltalán nem került végrehajtásra. Más esetekben nem is akarták, vagy nem voltak a szükséges képességek birtokában a kiadásra tervezett parancs végrehajtásának. És minden esetben a saját nemzeti politikai vezetésükhöz fordultak engedélyért.” Majd így folytatja: „Mind a 36 szövetséges nemzet egy masszív erőfeszítés volt demonstrálni a nemzetközi támogatást és együttműködést Irak stabilizációjában és újjáépítésében.” Igen! Akkor tájt magam is így fogalmaztam: „...arra volt szükség, hogy 36 szövetséges zászló lengjen a bagdadi főparancsnokság épülete előtt, felmutatva a széles nemzetközi együttműködést”. Természetesen elsősorban az Egyesült Államok oldalán, amely ezt az egészet elindította. A valóságban viszont rendkívül sok problémával küzdött a sebtében összehozott koalíciós erő.

A fő gond az volt, és ez világosan kitűnik Sanchez könyvéből is, hogy békefenntartásra toboroztak minket, és nem egy új típusú háborúban való részvételre. Békefenntartásra minden bizonnyal alkalmasak is lettünk volna. Még annak ellenére is, hogy (és ez volt a másik komoly gond) a részvétel fejében a szövetségeseknek felelőtlenül ígért felszerelést kezdetben nem, jó esetben akadozva, vagy végső esetben az amerikai haderő amúgy is szűkös kereteinek átadásával sikerült megoldani. Ez a fajta felszerelési hiány sodort bennünket, az éppen megalakult hadosztályunkat 2003. szeptember elején az első komolyabb konfliktusba Sanchezzel. A nemzetközi hadosztály nem akarta és nem is vette át az egyébként a spanyol dandárunk felelősségi körzetébe tartozó Nadzsaf térségét mindaddig, ameddig az amerikaiak nem teljesítették ígéletüket, különösen a latin-amerikaiaknak.

A helyszínen magam is személyesen meggyőződtem: a műveleti területre kiérkezett alakulatok csak a legminimálisabb, elsősorban személyes felszereléssel rendelkeztek. A problémák megoldására különböző próbálkozások történtek. Ezekben a napokban jött oda hozzám – mint a hadosztály magyar rangidőséhez – Sanchez magasabbegységünkhöz delegált amerikai összekötő tisztje, és először szép szóval, majd később ordítva (!) követelte tőlem, hogy adjunk át a latin-amerikaiaknak az egyelőre a mi zászlóaljunk felszerelésének, így tevékenységének beindításának akadozása miatt időlegesen felesleges nemzeti tulajdonú eszközökből. Az esetet így írtam le szeptember 18-án a naplómban: „Tiso ezredes a hadosztály-

parancsnokhoz, Tyszkiewicz tábornokhoz beosztott bagdadi összekötője jön át, és újra igyekezik nyomást gyakorolni rám, most is a hiányzó kocsikat akarja a latin-amerikaiak részére másoktól biztosítani. Szemmel láthatóan rajta is nagy a nyomás, az amerikaiak minél előbb el akarják hagyni a körzetünket. Valami rossz végszó miatt Tiso ezredes elveszti a türelmét. Kiabálni kezd. Távozása után megjegyzem az amerikai összekötőnek, hogy ilyen kiabálós stílust korábban még az oroszok sem engedtek meg maguknak.”

A gondok előbb-utóbb, úgy-ahogy megoldódtak. De ez a kettősség, a békefenntartásra kiküldött státuszunk és az ígért felszerelések akadozó beérkezése végigkísért bennünket. Mindazokat, és ebbe magam is beletartozom, akik együtt szolgálták végig azt a hosszú évet, 2003 nyarától 2004 nyaráig. Sanchez altábornaggyal együtt. A fő problémát természetesen az egyre bonyolódó helyzet kezelése jelentette. Sanchez tábornoknak rövid időn belül keservesen kellett szembesülnie: ha valahol a hadosztályunk körzetében fegyveres konfliktus adódott, oda amerikaiakat kellett küldenie. A konfliktusok pedig szaporodtak. Különösen Nadzsaf és Karbala térségében, ahol a brémer-i politikai tétovázás miatt nem sikerült Muqtada Al-Sadr hitszónokot még a legelején semlegesíteni, az általa támogatott Mahdi-hadseregét csírájában elfojtani.

Ezek a politikai eredetű tétlenségek, az általunk mutatott és az előzőekben érzékeltetett inaktivitás vezetett a későbbi események kifejlődéséhez és még több veszteséghez. Mindkét oldalon. A könyv lapjain újból és újból visszatér Abu Ghraib és egyben Sanchez személyes tragédiája. Érezhető, hogy bár elmondása szerint a maga posztjáról igyekezett mindent megtenni a letartóztatottak humánus kihallgatása és fogva tartása érdekében, ez nem sikerült. Az okok itt is többfélék. Egyrészt a legfelső helyről kiinduló elvárások, amelyek nyilvánvalóan ellentmondásban voltak a genfi konvencióval, másrészt az az elképesztő felkészületlenség, amellyel az egészet kezelték. A könyvben többször említett, a végén bűnbaknak kikiáltott Janis Karpinski dandártábornokkal személyesen magam is találkoztam. A hölgy civilben egy iroda vezetője volt, tartalékos, aki a 800. MP-dandár jó részben hasonló tartalékosokból összeállt csapatával volt köteles a rendet fenntartani, többek között a Szaddam-rezsim leghírhedtebb börtönében, Bagdad külvárosában. Törvényszerű volt, ami bekövetkezett? Azt hiszem igen. Általános volt-e a hasonló eset? Valószínűleg nem. Sanchez könyvét olvasva újból és újból emlékezetembe idéződik, hogy a hadosztályom alárendeltjeinél tett gyakori ellenőrzéseim során többször hozzám csatlakozott Benjamin Shakman feladata volt, hogy szigorúan ellenőrizze a letartóztatottak és az ideiglenesen a táborainkban fogvatartottak ellátási helyzetét. Bizony, Shakman százados még azt is szóvá tette, ha valahol a fogvatartottak nem a mindenkinek járó meleg ételmelet, hanem konzervet kaptak étkezésre. Konzervet, amelyen az amerikai harcostársai a hadművelet idején (sőt, később is!) hetekig-hónapokig éltek.



Közben Sanchez folyamatosan küzdött az amerikai katonák létszámának megtartásáért. Washington viszont igyekezett csökkenteni azt. Ezt mi, a nemzetköziek is érzékeltük. Valamikor kora ősszel egyik pillanatról a másikra a hadosztály működéséhez létfontosságú üzemanyag-szállítást a „zöld tankerektől” az ellátásban egyre meghatározóbb szerepet kapó civilek, a Kellogg, Brown and Root vette át – szerződéses alapon. Lett is bonyodalom később ebből is. Megoldatlan problémák, általunk teljesíthetetlen feladatok során fordultunk a 2004. esztendőbe. Valamikor január közepén Rumsfeld felajánlotta Sancheznek a negyedik csillagot jelentő CENTCOM parancsnokságát, azzal a feltétellel, hogy maradjon majd még egy ideig az amerikaiak által kierőszakolt függetlenség átadása után Irakban. Sanchez elfogadta az egyezséget. Aztán, ahogy haladtunk a tavaszba, elszabadult a pokol. Április 4.: több szempontból is emlékezetes dátum nekünk, magyaroknak. 1945 – Nemesmedves, 1949 – Washington, a NATO alapító dokumentumának aláírása, és végül 2004 – Nadzsaf, a Sadr-lázadás kezdete. Nos, a Sadrral szemben folytatott bizonytalan politika (elfogni/nem elfogni) fél év alatt beérlelte a gyümölcsét. Az eset közvetlen előzménye, hogy a Blackwater civil biztonsági cég embereinek gyalázatos falludzsai kivégzése után sikerült Sadr egyik alvezérének elfogni. Ez az esemény a Sadr-féle Mahdi hadseregének nyílt fegyveres lázadását váltotta ki. Sanchez helikopteren Nadzsafba repült személyesen tájékozódni a történetekről.

Ez egyik személyes bátorságát bizonyító akciója, bár véleményem szerint teljesen felesleges volt. Azok a napok felejthetetlenek a szemtanú számára. A mi „biztonságos” körzetünk több ponton is lángokban állt. Sanchez könyvében erről így ír: „Amikor Muqtada Al-Sadr támogatói elindították a támadásukat, számos koalíciós erő elhagyta az állását. Például az ukránok elhagyták Al-Kutban a hidakat, amelyeket védeniük kellett, visszavonultak a körletükbe, és ott foglaltak védelmi pozíciót. Magukra hagyták speciális erőinket és a CPA állományát, így mi egyedül a közvetlen légi támogatás eredményétől függünk egy időre.” Én másként emlékezem vissza azokra a nehéz időkre. A naplómban április 7-n a következő bejegyzést tettem: „Este visszajött Sobora altábornagy is, aki az Al-Kut-i műveleteket a helyszínen irányította. Elmondása alapján későn kaptak tüztámogatást az amerikaiaktól. Bár keményen harcoltak, fel kellett adniuk a várost.” Tehát valószínűleg mindkét állításnak van igazságtartalma. A kérdés csak annyi: vajon időben megkaptak minden segítséget ukrán fegyvertársaink, vagy sem. Gondolom, valamikor, amikor már a dokumentumok, hadműveleti naplók is kutathatók lesznek, erre is fény fog derülni. Egy biztos: nem harcoló alakulatoknak küldtek ki minket, így minden harci alkalmazásra valóban USA-csapatokat kellett a főparancsnoknak küldenie. A körzetünkben történetekkel egy időben Falludzában is odáig fajultak az események, hogy a helyzet további romlásának megállítására Sanchez masszív támadást készített elő.



A végső jóváhagyást az Egyesült Államok legmagasabb szintű politikai vezetői adták meg. Érdemes idézni a videokonferencián elhangzottakból: „Itt szélesebb és mélyebb a probléma! – mondta Colin Powel külügyminiszter. Tömegek gyülekeznek, ha egy Humvee ég. Nekünk nagyon gyorsan szét kell rúgnunk valakinek a fenekét... Egy brutális erődemonstrációt kell mutatnunk. Nagyobbat, mint amilyet valaha is láttunk! Igen, nekünk oda kell csapnunk, bárhol is találjuk őket – értett egyet Bush elnök –, a Mahdi hadserege ellenséges erő. Majd kevéssel később így folytatta: Fenékbe rúgni – visszahangozta Colin Powel szavait –, ha valaki megpróbálkozik megállítani a demokrácia menetét: felkutatjuk és megöljük őket! Keményebbnek kell lennünk a pokolnál... Megölni őket! Felülkerekedni! Előpörni őket!” Nos, ilyen beszélgetések után óhatatlanul az olvasó fejébe ötlük (már csak Karadzics néhány hónappal ezelőtti elfogása kapcsán is): ha a világ úgymond legfejlettebb demokráciájának vezetői így terjesztik a demokráciát, milyen parancsokat osztozathattak annak idején a Balkán elvakult, szélsőségesen nacionalista vezetői? Más kérdés, hogy a falludzsai hadművelet beindítása után (amelyre láthattuk, megvolt a legfelsőbb jóváhagyás) az iraki politikai erők tiltakozására néhány nap múlva le kellett állítani a sikeres amerikai offenzívát. Sok amerikai katona élete árán. Nyilván a másik oldalon még több harcos és bizonyára még annál is több civil halála árán.

De közeledett a minden realitást nélkülöző, önkényesen kitűzött iraki szuverenitás visszaadásának dátuma, és ami még lényegesebb, a 2004-es novemberi elnökválasztás. Addig pedig valahogy csak eltelik az idő... A történethez tartozik, hogy 2004. november 6-án (négy nappal az amerikai elnökválasztás után) az amerikai tengerészgyalogosok elindították a második ütközetet Falludzsáért, és győztek a vietnami háború utáni legnehezebb városi harcban. A harc hat hétig tartott. Ennyit a politika szerepéről. Több mint négy esztendő telt el, és Muqtada Al-Sadr ma erősebb, mint valaha. Kíváncsian várjuk, mi lesz a további sorsa. Személy szerint neki és egy szerencsétlen, sokat szenvedett országnak, Iraknak, ahol már több mint öt éve tart ez az áldatlan állapot. Csak reménykedhetünk benne, hogy a frissen megválasztott, fiatal demokrata amerikai elnök, Barack Obama és csapata meg fogja találni a megoldást a térség rendezésére, és szakít a mindent erőből megoldani kívánó erőszakos megoldásokkal.

De vissza hőshöz, Sanchez altábornagy történetéhez! A már ismertett májusi Fehér Ház-i vizit után Irakba visszatartva, már a repülőgépén segédtisztjének a következőt mondta: „Fiam, örülök, hogy elhagyom Washingtonot. Végére is Irakban tudom, ki az ellenségem, és azt is, mit tegyek vele!” Súlyos igazságot mondott ki a vélhetően elkeseredett tábornok. Feltételezem, hogy ezért adhatta könyvének a nagyon is kétértelmű címet: „Bölcsebb a harcban”. Utalva a politikusok kétszínűségére. Ezzel a magatartással találok jó magam is hosszú katonai pályafutásom alatt. Ilyenkor mit is érezhet a katona: jobb, bölcsebb a harcban,

bajtársaimmal együtt a küzdelemben lenni... Lehet másik értelme is a könyv ki-tűnően megválasztott címének: bölcsebbé, okosabbá csak a küzdelemben, a tapasztalatok megszerzésével válhat bárki.

Azt remélem, magyar szempontból is messzemenően levonták az illetékesek a tanulságokat: soha, semmilyen körülmények között nem veszünk részt a jövőben olyan sebtében összeverbuvált koalícióban, aminek sem a feltételrendszerét, sem a végső kimenetelét nem látjuk előre. Mint láthatjuk, a hibákért, eredménytelenségért Sanchez lett a következő bűnbak. A washingtoni politika úgy tett, mintha mit sem tudott volna a dolgokról. Mintha Rumsfeld nem tudta volna pontosan, mi is történik Irakban. Tudjuk, azóta ő is a süllyesztőbe került, de a mostani amerikai elnökválasztás arról is szólt, nem lehet a dolgokat olyan módon kezelni, mint az Irakban történt. Sanchez váltását követően helyzetét leginkább egyik korábbi mentora, Barry McCaffrey tábornok igen találóan így fogalmazta meg: „Ric, te túl becsületes vagy a saját értékeiden belül!” Azaz ez a fajta magatartás a bukását is jelentheti. Majd így folytatja: „A legjobb példa jellemezni, Ric, olyan vagy, mint egy sebesült zebra a Serengetiben. Megmaradsz vagy sem, a többiek a csapatban nem sokat törődnek veled. Sérült vagy. Ha túléled, újból befogad a csapat. Ha nem, hát úgy legyen!”

Sanchezt a csapat nem fogadta vissza. Nemhogy az áhított négycsillagos, de újabb altábornagyi beosztást sem kapott. Nem maradt más hátra, mint a két évvel ezelőtti, csendes, korai nyugdíjazás. De még vélhetően a tervezett könyv megjelenését elkerülendő érkeznek továbbra is szirénhangok a felső körökből. A szándék nyilvánvaló: fogja be a száját! Nem fogja be. Szerzőtársával megírja a vélhetően még hosszú ideig vihart kavaráó könyvét, és kimondja: „Az adófizetők pénzének százmilliárdjait költötték el feleslegesen. És ami még rosszabb eredmény, amerikai katonák lettek sebesültek, megcsónkítottak és meggyilkoltak. Az én felfogásom szerint a Bush-kormányzat ezen akciója bizonyítéka az állami szolgálat nem hozzáértő végzésének.” 2009. január 20-a után új lakója lesz a Fehér Háznak. Remélhetően egy új politikai irányvonal kezdődik ezzel egy időben. Bízunk benne, valamennyiünk javára.

*(Megjelent a Grotius, a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének tudományos folyóiratában, 2008. 12. 01. online kiadásában)*

# Nyugalomban

## – Napjainkig az Euroastra internetes magazin szerkesztő-újságírójaként

### Hívhatták volna Godowski Mártonnak is (In memoriam Martin „Skip” Goode)

Hívhatták volna Godowski Mártonnak is. Igen, ha az Osztrák–Magyar Monarchia idején családja Kelet-Galíciából nem Amerikába, hanem sok más zsidó családhoz hasonlóan Magyarországra emigrál. De így a húszas évek vége felé barátom harmadik generációs, igazi amerikaiként (mivel a család közben nevét „amerikanizálta”), Martin Goode néven New Yorkban látta meg a világot. Igen, a barátom. Mert egyike volt azoknak, akik amikor a „nagy kalandom” idején, első magyarként, NATO-tisztként az ezredforduló táján Norfolkban szolgáltam, baráti kezet nyújtott. Magyar származású feleségével, Paulával segítettek beilleszkedésünket az Újvilágba.

Társaságban ismerkedtünk meg, amikor NATO-s kollégáim az újdonság erejének hatására, új jövevényként kézről kézre adtak, mint az addig ismeretlen közegeből, „odaátról” érkezettet. Martint, vagyis ahogy a hozzá közeli nevezhették, Skipet, becenevével ellentétben egy a hetvenes évei legelején járó, visszafogott, kellemes szikár, sportos úriembernek ismertem meg. Már az első találkozás alkalmával, amíg a feleségeink vendéglátónk a szintén emigráns Pista bácsi magyar nótákat előadó hegedűjátékában gyönyörködtek (az amerikai meghívottak mindegyike házastársa révén magyar gyökerekkel rendelkezett!), mi, férfiak egy másik szobában egymással ismerkedtünk. Skipről hamar kiderült, hogy korábban haditengerészeti vadászpilótaként szolgált. A légi harcban talán utolsó dugattyús gépként alkalmazott, a második világháború idején kifejlesztett F4U „Corsair” gépet repülve fiatalon résztvevője volt az ‘50-es évek elején a koreai háborúnak.

A világháborút még tizenévesként lekéste, de a fél évtizeddel későbbi új, ezúttal a korábbi szövetségesek között kirobbant konfliktust már nem. De ezekről az izgalmas dolgokról bővebben majd később. Egyelőre feleségemmel örültünk, hogy

hirtelen ennyi amerikai-magyar barátunk akadt, akik különösen az első hónapokban hihetetlenül sokat segítettek bennünket. Szükségünk is volt erre, hiszen a túloldalról érkezve, kellő alapok nélkül, érdeklődő-kíváncsi, de ismeretlen környezetben, közel ötven évesen mindkettőnknek kellett a baráti segítség. Miközben én a NATO Atlanti Legfelsőbb Parancsnokságán az új ismeretek elsajátításával hadakoztam, nejem legtöbbször Paulával szorgalmasan járta a hatalmas haditengerészeti bázis bevasárlóközpontjait, és ismerkedett, mit és hol lehet a polcokon megtalálni. Így aztán lassan, egymás látogatásain keresztül egyre többet tudtunk meg egymásról.

Skip a koreai háború után már nem került átképzésre a katonai repülés korszakváltó sugárhajtású gépeire, hanem helikopterpilóta lett, és valamikor a '70-es években alezredesként, kiképzőként-berepülőként ment nyugdíjba. De mint minden amerikai tiszt, ha leszerel, a civil életben folytatta munkáját. Norfolk-i éveink gyorsan teltek. Felejthetetlen élmény volt, amikor 1999 márciusában a magyar himnusz hangjai mellett új NATO-tagként először röppent fel a norfolki mindig kék égbe a magyar zászló. Természetesen velünk együtt ünnepeltek a helybéli új, kis amerikai-magyar kolóniánk tagjai is. Így Paula és Skip, Barna „Steve” Pista bácsiék, Magda és Tucker Carney, a „régiek”, valamint az újabb emigrációsok, a '70-es években jöttek, Korényi-Both András, az USA fegyveres erői orvos ezredese és szintén orvos felesége, Ildikó.

Ha az ember valahol jól érzi magát, az idő különösen gyorsan szalad. Hamar eltelt a szűk három év, és mi búcsút intettünk egymásnak és Amerikának. Búcsút, de nem örökre! Kinti éveink alatt megszerzett kapcsolataink hazaérkezve is tovább éltek. Kivel így, kivel úgy. Alig telt el egy félév, és örömeinkre Skip és Paula látogatóba érkezett Magyarországra. Keresztül-kasul beutaztuk az országot. Igyekeztem kicsit „törleszteni” a hihetetlen segítségért, amit tőlük kaptunk. Aztán megint csak az elektronikus levelezés maradt a legfőbb kapocs, meg nagy ritkán egy-egy telefon. Mint történt az 2003/04-ben Irakból is, amikor az amerikaiak által üzemeltetett civil hálózatból pár pennyért hosszú beszélgetéseket folytathattunk. „Keep your head down!” (Tartsd lent a fejedet!) – hangzott a baráti aggódó-óvó figyelmeztetés minden beszélgetés végén. Az immár fegyvertársnak, bajtársnak, aki a XXI. században, a kor új típusú háborújában lépett „hadiösvényre”.

Aztán pár év múlva már nyugdíjasként a tízéves évforduló alkalmából történt amerikai „nosztalgiautunk” alkalmából Virginia Beach-i házuk vendégeként eltöltött szép napok emléke. A közös, táncolással egybekötött vasárnapi ebéd, a „Sunday Brunch” a híres Fort Monroe tiszti klubjában, ahol Skip Paulával olyan gyönyörűen, összeszokottan, légiesen forgott a parketten. Mert Martin még 80 évesen is vigyázott magára. Ki nem hagyta volna szokásos teniszpartiját sem. Élmény volt kiatúzni vele a haditengerészek, pilóták emlékének nemrégén átadott emlékparkba.

Itt mesélt először részletesen koreai emlékeiről. A „USS Leyte” repülőgép-anya-hajóról, amelynek fedélzetéről a 32. repülőszázad tagjaként társaival nap mint nap indult veszélyes bevetésre. És tért vissza a bevetések után sokszor alkonyatkor a békés tengeren (minő ellentmondás!) lágyan sikló hordozóra. Elmentünk a veterán repülők találkozójára is. Öröm volt látni, milyen szeretettel, tisztelettel fogadták volt társukat a sajnos egyre jobban fogyatkozó régi bajtársak.

Goode-ék még kétszer jöttek Magyarországra. A legfélelmetlenebb talán az utolsó alkalom volt, amikor látogatásukba belefért egyhetes közös isztriai nyaralás is. De a csúcspont a magyar önálló légierő-parancsnokság megalapításának 60. évfordulója alkalmából nyugdíjasklubom által rendezett díszünnepségre és az azt követő fogadásra történt meghívás volt. Jó volt látni, ahogy két öreg, az amerikai és a magyar egykori MiG-15-ös vadászpilóta, Bihari Laci bácsi összeölelkezik. Számukra talán ott és akkor ért véget a hidegháború vészterhes időszak. Istennem, de jó, hogy itt és nem a fagyos Észak-Korea légtérben találkoztak.

Aztán az évek múlásával a hírek egyre lassabban jöttek Skipék felől. Paulával együtt egészségügyi gondokkal küzdöttek. Különösen Skip szíve rakoncátlanokodott. Pár hete közös barátunktól, Jacktól jött email: „Biztosan tudni akarod! Skip újból kórházban van. Vélhetően a halálos ágyán...” Az interneten is felszaporodtak hírek. A családtagok naponta tettek fel a Facebookra új információkat Skip állapotáról. Rövid hírek, fényképek és egy utalás a koreai háború egyik leghősiőbb eseményére, az arról mostanában megjelent, Amerikában hamar bestsellerré vált könyve Adam Makos Devotion című művére. A bejegyzés tájékoztatott, hogy Martin is szerepel a könyvben. Lázás keresésbe kezdtem az interneten és meglepődve tapasztaltam, hogy a „Végtelen ég hősei” címen már magyarul is megjelent. Innen kezdve napok alatt a kezemben tartottam Jesse Brown és Tom Hudner és barátom, a könyvben Marty történetét. Bennem versenyfutás kezdődött az idővel.

Faltam a fiatal író kiváló stílusban megírt könyvét. A történet maga itthon is ismert. Az Egyesült Államok haditengerészetének első afroamerikai pilótájának az észak-koreai Chosin víztározónál 1950. decemberében megesett tragikus története, és a géppárban vele repülő Tom Hudner hadnagy hőstette, amikor a kényszerleszállást végrehajtott társa mellé szállt le, hogy megpróbálja kimenteni az összetört gép fogságába esett társát.

Tudjuk, a kísérlet kudarcot vallott. De Tom Hudner hősiessége példa lehet minden generáció számára. Nos, ebben a hősi eposzban kerestem öreg barátom szerepét. Szerettem volna az olvasást még a várható kegyetlen hír előtt befejezni. Azt már hetekkel azelőtt elhatároztam, hogy ha Skip elmegy, igyekszem méltó módon megemlékezni róla. Nem kellett sokat keresgélnem a kitűnő, fordulatos megírt könyvben Skip feltűnését. Egy vidám, a lányokat kedvelő karakter rajzolódott ki, aki a mű szinte harmadik szereplőjeként gyakran visszatér a történetben. De ott van a legkeményebb csatákban is. Azon a tragikus hideg decemberi napon ő is

ott volt a harcok színhelyén, egy másik formációban támadta az amerikai tengereszgyalogosokat szorongató kínai csapatokat. Ő volt aznap, aki a „Leyte” eligazítószobájában még mindig pilótaruhában, készenlétben először vette a hírt: Jesse kényszerleszállt! Tom mellette!

Amikor Skip először mesélte el nekem ezt a tragikus, szívszorító történetet, értelemszerűen megkérdeztem tőle:

– És Skip, mi történt Jesse holttestével?

– Nos, világosan visszamentünk, köröztünk felette, láttuk Jesset a roncsban. És azt is, hogy a kínaiak még a dzsekijét is elvitték. Aztán megszórtuk napalmmal...

Milyen borzalmas, egyben felemelő pilótatemetés! Hasonló, hősnek kijáró temetést csak a Kerekasztal Lovagjainak legendájából ismerünk, amikor Arthur királyt tutajon ravatalozzák fel, felgyújtják és a vízen végső útjára engedik.

Mire végére értem Martin történetének, megjött a megmásíthatatlan. Martin „Skip” Goode, aki annyira szerelmes tudott lenni, a szerelmesek napján, február 14-én, Valentin-napon itt hagyott minket.

Barátom, katonatársam, bajtársam! Nyugodjál békében.

*(Megjelent az „Aranyas” katonai folyóirat  
2016. áprilisi számában)*

## **Jásdi István: Mi maradunk Rendhagyó könyvismertető egy nem szokványos családregényről**

Idei március 15-i nemzeti ünnepünket megelőző nap került a boltokba Jásdi István, a tavalyi év „borászok borásza” nagy ívű családregénye, a „Mi maradunk”. Feltűnhet az olvasónak a cím. Akaratlanul is Wass Albert csodálatos költeményének refrénje jut az eszembe: „A víz szalad, a kő marad, a kő marad...” Igen, mi, a család vagyunk a kő, amely generációról generációra öröklődve, mint a kő – marad. Van másik egybecsengése is a megjelenésnek – 2018 a családok éve. Mi más lehetne szebb megemlékezés ebből az alkalomból, mint egy másfél évszázadot átfogó, tényeken, dokumentumokon, családi legendákon alapuló és a szerző saját tapasztalataiból összefűzött, izgalmas leírás?

De ki is a szerző? Jásdi Istvánt negyedszázada, a Legfelső Bíróságon egy ítélet kihirdetésekor ismertem meg. Akkor néhány tisztességes, bátor, a második világháborút végigharcolt veterán bajtársa, élükön Kéri Kálmánnal elérték, hogy a galád úton, koncepció perben 1947 novemberében kivégzett Jány Gusztávot minden vádpontban felmentette az LB tanácsa. Jásdi, mint Jány is születésekor, ugyanazt a nevet viselte, mint én: Hautzinger. Akkor István a magyar libamáj-

exportért felelős nagyvállalat vezérigazgatója volt. Pár év múlva az országosan hírhedtté vált, a libatartást tönkretevő történetet megelőzve, jó időben váltott és egy ötlettől vezéreltetve Csupakon borász lett. Húsz év alatt híressé vált. 2017-ben maguk az ország borászai emelték fel közülük az év legjobb borászává. Mint fogalmaz, a kör bezárult. Visszatért atyái ősi „heidebauer” létéhez. Jásdi édesapja és nagyapja is – akkor még Hautzinger nevet viselve – a magyar evezőspport kiválóságai voltak, olimpikonok, világbajnokok, később ismert trénerek, egyikük még szövetségi kapitány is volt. Őt igazolt (és két nem igazolt) légi győzelmével édesapja a második világháború egyik vadászpilóta ásza volt. Nagyapjának testvére az a 41 éves korától az első világháborúban tanúsított vitézségéért az elvárásoknak megfelelően, vitézzé avatása előtt édesanyjának leánykori nevét felvevő Hautzinger, Jány Gusztáv volt, akinek története a Magyar Királyi 2. Honvéd Hadsereg doni katasztrófájával kapcsolódik össze.

Kikről is szól ez a könyv? Azon túl, hogy talán érthetően a könyv lapjain vissza-visszatér a nagy rokon, Jány Gusztáv élete, a történelmi korokat átívelő regény valahol a Pozsonytól Sopronig, a Fertő tótól Győrig terjedő földrajzi régióból indul. Ott is leginkább a szerző által „Aranykertnek” nevezett Csallóközből. Itt kezdődik apai ágon a „heidebauer” Hautzinger és anyai ágon Jány család története.

Később ahány szál, annyi történet hazánk elmúlt, valamelyik nagyunk által találóan elveszített XX. századnak nevezett korszakából. A könyv olvasásakor lépésről lépésre kiderül, a hon minden szögletéből érkeztek a szereplők. Főleg valamikori németek, tótok és igen, zsidók is. Személyes családi tapasztalatom is, magyarrá váltak itt, a Kárpát-medence népeinek nagy történelmi, nemzetiségi olvasztó csodavilágában. Dehogyan vagyunk mi idegengyűlölők! Egész történelmünk és a könyv is a magyarság befogadókészségéről szól. Akit mi befogadunk, az nem elkülönülten, gettóba, mai divatos kifejezéssel „no-go zónába” kerül, hanem családjainkba. És maradjon is ez csak így, a jövőben is. A Hautzinger dédmamának Sándor fia párválasztásakor nem az a gondja, hogy a mennyasszony zsidó, hanem az, hogy a család hagyományos evangélikus hitét vegye fel. „Ha már hál’ Istennek legalább nem katolikus családból érkezik.” Lehet, így ez a regény akár válasz is arra, ami napjainkban, Európában a migránsörület kapcsán terjed. Az erőszakkal történő betelepítés, az erőltetett asszimilációs próbálkozás soha nem vezet a kívánt eredményre. Ha az a maga természetességével szelíden, az emberekre bízva történik – eredményes. Számtalan erre a példa. Íme a legutóbbi: így lesz a kínai apától és magyar anyától született fiúkból magyar, nemzetünk olimpiai bajnoki büszkeségei.

A könyv legmarkánsabb, leghosszabb fejezete a sokszor a mű más lapjain is feltűnő híres rokon, a katona Jány (Hautzinger) Gusztávról szól. Igen, így írom, ahogy emlékezetem óta a nevemet a Kádár-korszak idején a tragikus évfordu-



lók alkalmából a Jányt gyalázkodó megemlékezésekben olvastam. Emlékszem, mindig megborzongtam családom nevét gyerekkoromtól negatív összefüggésben leírva látni. Jányról így emlékeztek, amikor köztudottan a Ludovika parancsnokaként nem volt hajlandó a magas rangú német küldöttséggel, csak tolmáccsal – magyarul beszélni.

De volt a családban más katona is. A másik Gusztáv, a női ágon született K. főhajónagy. A családban Gusztika, aki belekeveredett az irtózatos délvidéki hideg napok szörnyűségébe, és tetteért már azt követően megkapta súlyos ítéletét. Csak a nemzetvesztő Szálasinak tudható be, hogy a világ másik feléig szaladhatott. Gusztáv és Gusztika. Egyik hazatér, és kivégzőosztag előtt golyó által halálát leli. Ő is egyik utolsó áldozata a történelem legnagyobb magyar vérvesztésével járó tragédiának. A másik, a fiatalabb elmenekül a végső felelősségre vonás elől, és ha büntudattal is, de „ágyban párnák között” fejezi be valahol a világ másik felén az életét.

És a másik katona. A szerző apja. A szintén híres evezős bajnok, a pilóta, aki légi győzelmeivel a legnagyobbak közé emelkedik. Huszonkét évesen. Akit azért rendelnek haza, mert kiderül, zsidó vér folyik az ereiben. Ez a gyalázat már a rendszer végső fázisába való fordulásának jele. Már nem számított semmi sem. Az, hogy a mama életének végéig hithű evangélikussá vált, hogy Sándor kiváló pilóta. Utolsó két légi győzelmét már nem is igazolták. Minek, ha már úgyis hazaküldték. De legalább ő túlélte. Megindító emlékem, hogy tavaly novemberben, Jány kivégzésének 70. évfordulóján a kegyeleti megemlékezés után Jásdi odaszólt a család jelen lévő tagjainak: „Ha apámat nem rendelik haza a frontról, valószínűleg ma mi sem lennénk itt...” Micsoda fura, de feltehetően igaz fintora a sorsnak! Jásdi és Jány egyébként találkozott. Fényképeken. Az akkor párhetes István fényképét bevitték a siralomházban lévő Jánynak. És tudom, Jány képe is ott van náluk jól látható helyen, csopaki házukban. Felelősségtudatból hazajött. Ettől kezdve borítékolva volt a sorsa. Ha nem a kreált perben ítélték volna el, végezték volna ki, később Rákosi börtönében pribékek verték volna agyon, vagy kiadták volna Sztálinéknak, és ott veszett volna oda. Katonához méltón így a legjobbat kapta. A regény érezhetően mindent megtesz annak érdekében, hogy tisztességes, érző emberként maradjon meg nemcsak a család, hanem mindannyiunk emlékezetében.

Aztán a történet egyre közelebb kerül a mához. István gyerekkora már nagyon hasonló az enyémhez, a kortárséhoz. Olyan dolgokat ír meg, amelyeket mi ismerünk. Amelyeket korosztályom, a „Nagy Generáció” lassan szintén lelépő tagjai hasonlóképpen éltek át. Szerencsére egy másik jelzővel „békeviselt nemzedék” tagjaiként egyetlen háborúhoz hasonló emlékünkből az '56-os forradalom és szabadságharc, amelyről édesapját illetően édesanyja szavait idézve így emlékeznek: „...(október) 24-én kijárási tilalom volt. Sanyi reggel érkezett haza. Állítólag kicsit lőtt is, itt is-ott is.” Nincs kétség, kikre. A szegénység, amelyben éltünk és

felnőttünk. A kisebb fiútestvérrel a „lábtól fejjig” egy ágyban alvás, az örölt pirospaprikával-sóval megszórt zsíros kenyér. Régi hangulatok, érzések, ízek, illatok, emlékek jönnek elő, amelyeket, már ha nem is együtt, de közösen éltünk át. Így válik az írás az én történetemmé is. Jó újra és újra szembesülni lassan történelemmé váló közelmúltunkkal. Saját karrierjének emelkedése. Sikerei alapján egyre jobban hasonlít kiváló, sikeres felmenőihöz. És a mögöttünk lévő három évtized, amely már egészen más korszak.

A család tagjai életének kendőzetlenül való leírása mellett hiteles kortörténet. Figyelemreméltó a számokkal való bánás, amely segítségével az elmúlt évszázadok alatt hatalmas számként írja le családjá megtöbbszöröződését. Hiszem, tudom, hogy valahol rokonságunk legkisebb közös többszöröseként megvan a közös ősrünk.

Befejezésül álljon itt egy, a könyvben nem szereplő, a siralomházból Jány életének utolsó óráiban István nagyszüleihez írt leveléből egy idézet: „Kedves Sándorkám! Etuskám. (Sándor testvérének feleségét, Mannheim Etelkát szólítja így) Utolsó esztéken köszönetem kell, hogy még egyszer kihangsúlyozzam végtelen jószágotokért, azért a mélységes szeretetért, amelyet egész életemen keresztül rám szórtatok, melynek legszebb virágai akkor hullottak rám, amikor a legsúlyosabb napok virradtak rám. A Mindenható Isten áldása kísérjen titeket és szeretteiteket még sok boldogsággal teli esztendőn keresztül.” Nos, a halálra készülő jókívánságai mára valóra váltak. Sándor és Etelka leszármazottai tisztességes életet éltek, élnek. Büszke vagyok, hogy valahol az ismert és már nem ismert mára soktízrezes rokonság tagjának tudom magam.

*(Megjelent az EuroAstra Internetes magazinban 2018. április 16-án)*

## **A szabadság hídjá – a híd Andaunál**

Jó húsz évvel ezelőtt már jártam az osztrák–magyar határon, a hansági főcsatornán lévő, 1956-ban pár napra világhíressé vált hídnál. Akkor külföldről, NATO-szolgálatban itthon járva, a feleségemmel zarándokoltunk el James A. Michener amerikai író bestseller regényének, „A híd Andaunál” (The bridge at Andau) központi színhelyéhez – a hídhöz.

Kinti szolgálatom idején egy amerikai katonatiszt kollegám ajándékozott meg a neves író könyvével, amely a mi ötvenhatunkról szól. Kiemelten kétszáz ezer honfitársunk közül arról a közel nyolcvanezerről, akik ezen a kis hídon menekültek a szabadságba. Egy jelentéktelen kis hídról, amely rövid időre a világ legfontosabb hídjává vált. A könyvet elolvastva fontosnak éreztem, hogy legközelebbi hazajövetelemkor el látogassak ehhez a történelmi hídhöz. A sors úgy hozta, hogy mivel a híd leggyorsabb, legegyszerűbb megközelítése Ausztria felől lehetséges, bérelt kocsival mi is onnan,

Andau (Mosontarcsa) felől, jó minőségű aszfaltúton érkezzünk a hídhöz. Nehezen megfogalmazható érzéseket ébresztett a pár évvel korábban osztrák és magyar katonák együttműködésében az események után négy évtizeddel újjáépített híd látványa. Lefényképeztem, később a megírt könyvemben is szereplő jól sikerült képet bekeregetezve, végleges hazatérésem előtt külföldi ismerőseimnek, kollégáimnak ajándékoztam. Ott a hídnál, ha kicsit másként is, én is úgy éreztem – átértünk.

Akkor és ott megfogadtam, egyszer Magyarország felől is el kell ide jönnöm, végigjárva azt az utat, amelyet egykor vészterhes időkben honfitársaink megtettek. Magam sem gondoltam volna akkor, hogy több mint húsz évet kell várnom erre az eseményre. Ebbe belejátszott az a tény is, hogy itthon a mai napig a közvetlen utak miatt nem egyszerű a helyszínt megközelíteni. Az ajánlás szerint Kapuváron kezdtünk érdeklődni. A menekülők egy része innen indult meg az október végén pillanatok alatt elterjedt közeli, a határon történő átkelési lehetőséget kihasználni. Jöttek is ide az emberek. Anno gazdasági kisvasút is járt a határ felé. „Bécs felé beszállás!” – invitálták a mindenfelől leginkább vonaton érkezőket. De volt, aki helyi kíséreléssel, különféle járművön vágott neki a jó tizenvalahány kilométeres lakatlan mezőgazdasági területeken, erdőn átvezető földutaknak. Sokan félve éjjel, gyalog.

Ma sem nagyon más a híd megközelítésének a helyzete. Kapuvárt elhagyva egy ideig aszfaltos út vezet Miklós-major felé, amelyet egy balra ívelő kanyar előtt kell jobbra elhagyni a kerékpárutat is jelző jó minőségű döngölt murvás útra befordulva. Innen már nem nehéz a tájékozódás, a kerékpárosoknak végig táblák jelzik az utat a hídig. A több kilométeren tartó utat ma egyértelműen a mezőgazdasági, erdészeti járművek használják. De megállapítható, hogy nyilván a híd miatt is kiváló, személyautóval is járható állapotban tartják. Aszfaltozott utat a híd látogatóinak kényelme érdekében, már csak a fenntartási költségeket számítva, nem érdemes ide építeni. Ja, kérem, mi még nem értük el a szomszédok színvonalát, akik csupán a híd meglátogatása miatt építették meg a burkolt utat. Egy idő után már a hansági főcsatorna gátján vezet az út. Érdekes érzés újból itt lenni, és a lezárt, elbarikádózott hídnak erről az oldaláról nézni a túloldalt, ahol már egyszer jártunk.

Most ott is fémkapu zárja le a hídra jutás lehetőségét. Egykor határőrök, aknamezők zárták le az átjutást. Amikor én itt voltam, még akkor sem volt egyértelmű az átjárás, amely különben is csak személyforgalomra lehetséges. Most pedig a Covid akadályoz meg bennünket a schengeni határon történő szabad átkelésben. Ilyen az élet. Így csak szomorúan integetünk a túloldalon lévő biciklis, vélhetően osztrák látogatóknak.

A híd most is megragad. Valahogy az idefelé vezető úton is igyekeztem beleérezni magam a hamarosan hatvanöt éve itt járt menekülők helyzetébe. Ameddig állt a híd (a szovjetek 1956. november végén felrobbantották!), micsoda felszabadult érzés lehetett az azon átkelőknak a Szabad Világba érkezniük! Onnan még körülbelül nyolc kilométert kellett megtenniük, hogy az egykor Magyarországhoz tartozó Andaut elérjék, ahol a derék burgenlandiak forró teával, meleg étellel, ide-

iglenes szállással várták az érkezőket. Csodálatos, napos időben néztük a tájat, a lassan folydogáló vizet, amelynek sással, náddal benőtt partján még egy helyi horogász is kísértette a szerencsését. Sajnos, a kilencvenes években a közös együttműködésben elpusztítása után negyven évvel újjáépített hidat 2006-ban újra kellett renoválni, de az idő vasfoga így is kíméletlenül meglátszik rajta. Jobban oda illene figyelniük, nemzeti történelmünk ezen nevezetes színhelyére, és talán legalább az évfordulókhoz közeledve jobban népszerűsíteni az emlékhelyet.

*(Megjelent az Euroastra internetes magazinban 2021. június)*

## Megkésett filmlevél

Ki gondolná, hogy az '56-os forradalmunk és szabadságharcunk jubileumi, fél évszázados megemlékezése még most, három évvel később, októberi ünnepünkre készülődve is folytatódhat? Pedig így igaz.

Ötven évvel ezelőtt mutatták be (természetesen Nyugaton!) Anatole Litvák ukrán-amerikai filmrendező és producer *Az utazás* (The Journey, 1959, MGM) című filmjét, amely egy többnemzetiségű csoport viszontagságairól szól. A harccselekmények miatt novemberben Budapesten rekedtek, onnan repülővel nem tudtak továbbutazni, helyette autóbusszal Bécs felé indultak. A film külön érdekessége, hogy forradalmunkat kívülről, a külföldi szemével láttatja, kellő hitelességgel. Bizonyíték erre, ahogy a busszal a szétlőtt Budapesten átutazók a várost és lakóit látják, aztán a Dunántúlon hol a szovjetek, hol a magyar szabadságharcosok őket érintő ellenőrzéseit izgulják át, és nem utolsósorban, ahogy a szerencsés végkifejtet előtt a határ menti kisvárosban izgalmas napokat töltenek. Érdekes, és még hitelesebbé válik a szemünkben a történet, hogy a magyar szereplők a film felirat nélküli változatában magyarul beszélnek, és a megszálló szovjetek – oroszul. Ráadásul nem is a még sokszor nagysikerű hollywoodi filmekben is tapasztalható érthetetlen, halandzsas oroszszóval, hanem tisztán, jól érthetően.

Ez utóbbiban jeleskedik a sokak számára elsősorban vadnyugati filmek híres Oscar-díjas, sajnos korán elhunyt amerikai sztárja, Yul Brynner (A hét mesterlövész, A király és én), aki ebben a filmben is óriásit alakít mint Surov őrnagy, a határ menti utolsó szovjet helyőrség megszálló parancsnoka. Nagy meglepetés ez annak, aki eddig nem volt tisztában a színész orosz származásával: a nálunk látott filmjei után ízig-vérig amerikai cowboy, amikor az övéi között van, oroszul, a külföldiekkel meg természetesen angolul beszél. Megformált karaktere érdekes, ellentmondásos. De semmi esetre sem bárdolatlan, unintelligens. Viselkedésében fellelhetők azok a nagyon is orosz jellemzők, amelyeket senki más, csakis az orosz gyökerekkel ren-

delkezők tudnak eljátszani olyan hitelességgel – ahogy azt ő is teszi. Van a filmben egy jelenet, amikor a külföldi csoporttal együtt vacsorázik, és Brynner gondosan hámozza a nyers uborkát, amelyet félbevágva komótosan megszóv, majd jóízűen beleharap, hogy a „zakuska” után számolatlan pohárral döntse magába (és talán ez is jellemző volt – akik emlékeznek – az „ideiglenesen itt állomásozókra”) a vodkát. A másik főszereplő, akit sajnos kevésbé ismer az átlagmagyar néző, Deborah Kerr (Quo Vadis, A király és én) Lady Ashmore szerepében (és ez is a film történetének egyik érdekessége) korábbi, fiatalabb éveinek magyar szerelmét, Paul-Pál Kedest (a később szintén Oscar-díjas Jason Robards), a megkínzott sebesültet igyekszik hamis angol útlevéllal az országból kimenteni. Egyéni szerencsétlensége a nagyszerű színésznőnek, hogy hat Oscar-jelöléséből egyszer sem kapta meg a díjat. Csak 1994-ben ismerte el életműdíjjal munkásságát az Amerikai Filmakadémia. Jogosan.

A szereplők közül ki kell emelnem két fontos mellékszereplőt. Az egyik a hatvanas és hetvenes években már moziba járó magyarok előtt is ismert sztár, Anouk Aimée (8 és fél, Egy férfi és egy nő), aki Éva szerepében magyar szabadságharcos lányt alakít. A film végén ő lövi le Surov őrnagyot, akkor, amikor a sok viszontagságot megélt, lelepleződött Pált, a sebesült magyart az őrnagy elengedi a távozó csoport után. Aimée mellett a másik fontos szereplő tulajdonképpen legutóbbi, az idén megjelent „A szabadság zaga” című könyvével inspirálta ezt a megemlékezést, Nádasdy Borbála grófnő – Barbara von Nady: Borit, a határszéli hotelben szolgáló lányt formázza meg. Nos, itt meg kell állnom a filmismertetéssel. Aki olvasta Nádasdy első könyvét (Zagolni szabad), az rendelkezhet némi ismerettel a híres történelmi család ma velünk élő leszármazottjának és családjának nagyon is 20. századi magyar sorstragédiájáról. Borbála (akit – és néhány éve elhunyt édesanyját – van-volt szerencsém bakonyi kötődésem okán személyesen is ismerni) az ’56-os forradalom nagy exodusának utolsó pillanataiban kalandos úton hagyta el az országot. Bécsben nagy érdeklődéssel fogadták, és patrónusai jó érzékkel fedezték fel a kimondottan szép tinédzser lány művészi képességeit. Így állt kamera elé először Nadia Grey oldalán az Én szép mamám című filmben, ezt követte a világsztárok mellett „Az utazás”. Fiatal, kicsit lusta, vadóc parasztlányt alakít, aki kelletlenül végzi dolgát az isten háta mögötti szállodában. Ez azért is kihívás egy grófkisasszonynak, mert homlokegyenest ellenkező karaktert képvisel, mint amit egy hasonló családból származóról feltételeznénk. De aki elolvassa a könyveit (s ha ráadásul ismeri a miliót, amelyben tizenhét éves koráig élt, a volt falusi iskolai osztálytársait, barátnőit, idősebb kedves ismerőseit), annak nem furcsa, pláne nem mesterkéltnak tűnik a beleélés, ahogy Nádasdy a szerepét alakítja. Nem is ezért lehetett nehéz ezt a rá illesztett alakot megformálnia, hanem talán mert a filmben pillanatok alatt kiderül: fülíg szerelmes Surov őrnagyba. Ami a valóságban képzelenség, lám a filmben megtörténhetett. De itt sem a szovjet őrnagyba, hanem esetleg a sármos, fantasztikus, megigéző színészbe, a húsz évvel idősebb Yul Bryn-

nerbe. Akihez a valóságban hosszú évekig tartó barátság fűzte. Később még az esküvői tanúja is Brynner volt. De vissza a történethez! Van egy csárdás a filmben, ami engem Töröcsik Mari és Sós Imre híres táncára emlékeztetett, ha nem is azon a művészi szinten, ahogy azt a Körhintában láttuk. És a végkifejlet: Surov halála. A fülíg szerelmes csitri, Bori a Lady Asmore iránti merő féltékenységből elárulja a szabadságharcosoknak, hová is készül szerelme. Tragikus vég. Kár, hogy Nádasy nem folytatta sikeresnek indult filmkarrierjét. Van még egy tragikus, tizenöt évvel későbbi, Surov őrnagyéhoz hasonló halál, amely ezúttal a valóságban zajlott. A film kitűnő rendezője és producere, Anatole Litvák 1974-ben a Párizs környéki Neuilly-sur-Seineben, az elővárosi HÉV-en hunyt el váratlanul.

Nos, ezt a ma is élvezhető, rólunk is szóló filmet nem láthattuk évtizedekig. Vannak jelek, hogy egy magyar tévécsatorna játszhatta, de nyilván kellő figyelemfelhívás hiányában kevesen nézték. Nagy kár, mert Nyugaton biztosan sikerrel vetíthették, és abban az időben kiváló bepillantást adhatott az addig csak híradóképeket látott nyugati polgárnak: mi és hogyan is történhetett nálunk 1956-ban. Jó lenne, ha az ünnep közelében, bemutatásának ötvenéves évfordulóján nálunk is látható lenne a film, amelyet ma a Turner Classic Movies kategóriába sorolnak. De addig is van megoldás. Az interneten a YouToube-on bárki akár végig is nézheti. Elég, ha beírja a keresőbe: „The Journey (1959) full film.” Jó szórakozást, méltó emlékezést!

*(Megjelent: Magyar Hírlap, 2009. október 21.)*

## **A magyar haderő feletti demokratikus politikai és civil kontroll 1990-től napjainkig**



*(Videointerjú Hautzinger Gyulával. QR-kóddal megjelent dr. Gyarmati István szerkesztésében 2021-ben, a HM Zrínyi Kiadó gondozásában)*

# Tartalom

<b>Előszó</b>	<b>5</b>
Pusztay Sándor, a Kornétás Kiadó igazgatója	
<b>Kortársak-pályatársak a korról</b>	<b>7</b>
Dr. Végh Ferenc ny. vezérezredes	7
Dr. Svéd László ny. altábornagy	14
Dr. Harai Dénes ny. ezredes, az NKE professzor emeritusa	24
Dr. Janza Frigyes ny. rendőr vezérőrnagy	28
Dr. Gyarmati István, nagykövet	31
<b>Hitvallás – Két rendszerben egy szívvel a hon szolgálatában</b>	<b>37</b>
<b>Haderő, menetben – a Magyar Honvédség elmúlt negyedszázada (1990–2015)</b>	<b>50</b>
<b>A Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola tanszékvezetőjeként</b>	<b>81</b>
Gondolatok a gazdasztiszt-képzés problémáiról	81
A katonai gazdasztiszt-képzés	84
<b>NATO-tisztként az Egyesült Államokban</b>	<b>94</b>
Norfolki emberünk	94
<b>Vissza az egyetemre – Főmunkatársként a Stratégiai és Védelmi Kutató Hivatalban</b>	<b>99</b>
A Nemzetőrségről, másképpen	99
A modern Nemzetőrségről	106
<b>Az utolsó erőpróba – Irak</b>	<b>114</b>
Korunk nemzetközi katonai szerepvállalásai és a magyar részvétel az „Iraki Szabadság” hadművelet alapján	114
Babiloni képes napló (Egy év háborúban, napról napra)	127



<b>Harmadszor is vissza az egyetemre</b>	<b>145</b>
A szolidaritás és bajtársiasság példája az iraki művelet tapasztalatai alapján	145
Gondolatok egy amerikai bestseller kapcsán (Bremer, Paul L.: Az én iraki esztendőm)	151
Ricardo Sanchez: Bölcsőbb a harcban. Egy katona története	158
<b>Nyugalomban – Napjainkig az Euroastra internetes magazin szerkesztő-újságírójaként a közösség szolgálatában</b>	<b>168</b>
Hívhatták volna Godowski Mártonnak is (In Memoriam Martin „Skip” Goode)	168
Jásdi István: Mi maradunk. Rendhagyó könyvismertető egy nem szokványos családtörténetről	171
A szabadság hídjá – a híd Andaunál	174
Megkésett filmlevél	176
A magyar haderő feletti demokratikus politikai és civil kontroll 1990-től napjainkig	178



A szerző, Hautzinger Gyula nyugállományú ezredes 1949-ben született Budapesten. 1971-ben végezte el a Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskolát hadtáp szakon. Polgári végzettsége közgazdász. 1976–79 között Leningrádban a Katonai Hadtáp és Szállítási Akadémián végezte egyetemi tanulmányait.

1979–84 között Miskolcon mint a hadosztály hadtáp törzsfőnöke teljesített szolgálatot, 1980-tól ellátta a hadtáp főnöki feladatokat is. 1984-től a Honvédelmi Minisztériumban kiemelt hadműveleti főtitest volt a Hadtáp Főcsoportfőnökség állományában. 1986-ban hadtáp főnökévé nevezték ki Veszprémbé tábornoki beosztásba. 1992-ben nyert kinevezést korábbi katonai főiskolájára a Hadtáp és pénzügy tanszék vezetésére. 1995-ben sikeresen megvédte első egyetemi doktori értekezését.

1997-ben a NATO-csatlakozást elősegítő NATO Integrációs Felkészítő Munkacsoportban mint a logisztikai szekció vezetője dolgozott a katonai felkészülés elősegítésén. 1998-ban a honvéd vezérkari főnök kiküldötteként kinevezést kapott a NATO hadászati parancsnokság norfolki (USA, Virginia) főhadiszállására, ahol első magyar tisztként képviselte a Magyar Honvédséget. Hazánk 1999-es csatlakozása után a parancsnokságon logisztikai főtitesti beosztásban folytatta NATO-szolgálatát.

2001. március 1-től a Magyar Köztársaság elnökének felkérésére rövid ideig szárnysegédi teendőket látott el, majd a HM Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal tudományos főmunkatársa lett. 2002-ben PhD-fokozatot szerzett. 2003. augusztustól egy esztendőig töltött Irakban mint a Nemzetközi Hadosztály logisztikai főnöke, a magyar szállító zászlóalj szakmai irányítója volt. Hazatérése után munkáját a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Társadalomtudományi Intézetében folytatta.

2006-ban nyugállományba vonult, ezután két cikluson keresztül a Magyar Atlanti Tanács alelnöke volt. Rendszeresen előad, publikál különböző fórumokon. Leggyakrabban az Euroastra internetes magazinban jelennek meg cikkei, amelynek szerkesztő-újságírója.

A kötet a gazdag életút második szakaszának állomásait veszi sorra, szemelvényeken keresztül ízelítőt adva az akadémiai korszak egyes jelentősebb eseményeiről. A szerző tudományos és katonai ismeretterjesztő munkásságát kor- és pályatársai méltatták.